memorii | jurnale

AMINTIRILE COLONELULUI LĂCUSTEANU

text integral,
editat după manuscris,
cu un comentariu istoric
de IOAN C. FILITTI

HUMANITAS

Grigore Lăcusteanu s-a născut în 1813, într-o familie veche din Oltenia. Boier de rangul al doilea, primește o educație aleasă cu profesori particulari și dobândește cunoștințe solide de latină, greacă, germană, rusă și franceză. La 17 ani este primit în armată cu gradul de sublocotenent. Este unul dintre primii ofițeri de carieră din armata română nou-înființată (1830). Avansează rapid până la gradul de maior, dar primește numirea de polcovnic (colonel) abia cu câteva zile înainte de pensionare.

După ce părăsește armata devine președinte al Consiliului Ostășesc în timpul domniei lui Cuza și, între 1865 și 1870, senator al districtului Vlașca. Se stinge din viață în 1883.

Caietele colonelului Lăcusteanu au fost descoperite și publicate de nepotul său Radu Crutzescu, în perioada interbelică, dând naștere uneia dintre polemicile celebre ale istoriei literaturii române; Camil Petrescu pune *Amintirile colonelului Lăcusteanu* pe aceeași treaptă cu *Scrisorile* lui I. Ghica sau cu *Ciocoii vechi și noi* ai lui N. Filimon, iar G. Călinescu afirmă că, deși pentru istoric „valoarea operei stă în elementul psihologic", pentru cititorul obișnuit textul are o „savoare inimitabilă" datorită naturaleței exprimării și pitorescului evocării.

Dușman înverșunat al revoluției „crailor", „desculților" și „vagabonților" de la 1848, Grigore Lăcusteanu relatează evenimentele dintr-o perspectivă reacționară și rusofilă, în răspăr cu avânturile progresiste ale bonjuriștilor – o perspectivă acum necunoscută, însă reprezentativă pentru nu puțini dintre membrii elitelor vremii.

AMINTIRILE COLONELUI LĂCUSTEANU

text integral,
editat după manuscris,
cu o introducere de Ion Filitti,
note de Radu Crutzescu
și un comentariu istoric
de Ioan C. Filitti

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cristina Jelescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Carmen Petrescu
Prelucrări digitale: Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2015, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Lăcusteanu, Grigore
Amintirile colonelului Lăcusteanu / Grigore Lăcusteanu;
introd. de Ion Filitti; note de Radu Crutzescu; comentariu istoric
de Ioan C. Filitti. – București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4983-6
I. Filitti, Ion (pref.)
II. Crutzescu, Radu (note)
III. Filitti, Ioan C. (coment.)
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față este o ediție integrală a amintirilor lui Grigore Lăcusteanu. Textul a fost stabilit în redacția Editurii Humanitas după cele două caiete manuscrise aflate la Biblioteca Academiei Române.

Prima ediție a *Amintirilor colonelului Lăcusteanu* a apărut în 1935, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", sub îngrijirea lui Radu Crutzescu, nepotul autorului; este vorba, însă, de o ediție trunchiată. Radu Crutzescu a eliminat „unele puține fragmente de un caracter prea intim pentru a fi publicitate" – de fapt, pasaje uneori mai ample sau capitole întregi. Considerând că aceste texte sunt relevante atât ca mărturie despre viața de zi cu zi în Valahia secolului al XIX-lea, cât și ca mărturie istorică, ediția de față reproduce tot textul manuscrisului, reluând, în același timp, în subsol notele primului editor și, la final, comentariul istoric al lui Ioan C. Filitti, care au însoțit prima ediție. De asemenea, urmând opțiunea – logică – a primei ediții, am redat ordinea cronologică a evenimentelor, intercalând materia celui de-al doilea caiet în cuprinsul celui dintâi.

De asemenea, față de ediția princeps, am reprodus unele texte de interes documentar de la finalul celui de-al doilea caiet (foi de zestre și versuri). Alte texte din același loc, copiate de Gr. Lăcusteanu, au fost doar descrise în note. Am reprodus în anexă depoziția lui Gr. Lăcusteanu în fața tribunalului revoluționar cu privire la rolul său în represiunea din 19 iunie 1848 (după ediția îngrijită de Sande Vîrjoghe la Editura Porto-Franco, Galați, 1994).

Caietele lui Grigore Lăcusteanu sunt scrise citeț, cu caractere latine, păstrând unele reminiscențe ale alfabetului chirilic românesc (pentru redarea fonemelor *ă*, *z*, *ț* etc. – dar inconsecvent; *v.* facsimilele din cuprinsul volumului).

În reproducerea textului am ținut seama de particularitățile de limbă ale autorului. Am menținut toate formele care reflectă o pronunție sau au justificare etimologică (*tutulor*, *daca*, *adieu*, *țarră*, *fer*, *pept*, *strein* sau prepoziția *după* pentru locuțiunea prepozițională *de pe etc.*). Am aplicat normele ortografice în vigoare, conform practicii curente în ceea ce privește editarea autorilor români de secol XIX. De exemplu, cuvintele care încep cu *e*, ca *eri*, *eșire* etc., au fost transcrise cu *ie*: *ieri*, *ieșire*; *s* intervocalic sau înainte de consoană sonoră a fost transcris *z*: *filozof*, *dezmierdat*, *rezbel*; frecvent apare și *s* în loc de *x*, caz în care am optat pentru această formă: *esercițiu* a fost transcris *exercițiu*; *ș* în cuvinte ca *acelaș* sau *fieșcare* a fost transcris *și*: *același*, *fiești*care. Cuvintele care cuprind grupurile de sunete *çe/çi* au fost transcrise *ce/ci* sau *che/chi*, după caz; literele chirilice presărate în text au fost redate cu corespondentul lor latin. Am păstrat ca atare alternanțele de genitiv-dativ feminin singular în *-ei* și *–ii* (*pașei/pașii*, *țării/țărei*), precum și formele duble de plural de tipul *timpuri/timpi*. Diftongii *oa* și *oă* au fost redați prin *ua*, respectiv *uă*: *raiaua* pentru *raiaoa*, *ziuă* pentru *zioă*, *două* pentru *doă*, dar articolul nehotărât *uă* a fost transcris *o*. Literele *ó* și *é* au fost redate prin diftong: *oa*, respectiv *ea*. *U* final fără valoare fonetică a fost înlăturat. Am păstrat ca atare numele proprii (de persoane și geografice), ca și expresiile străine scrise incorect de autor. Acolo unde manuscrisul este ilizibil am adoptat lecțiunea Crutzescu–Filitti. Am respectat normele de punctuație în vigoare, adăugând uneori linii de dialog în loc de ghilimele. De asemenea, am urmat normele privind scrierea cu majuscule (foarte frecvente în manuscris). Cuvintele și frazele între paranteze aparțin, desigur, autorului. Atunci când autorul nu își amintește date, nume etc., lasă loc liber; am marcat aceste locuri cu patru puncte. Acolo unde omisiunea unui cuvânt este evidentă, l-am adăugat între paranteze drepte.

Notele lui Radu Crutzescu sunt marcate cu cifre, notele redactorului ediției de față, cu asterisc, iar notele autorului, cu litere.

Ediția de față este prefațată de o introducere de Ion Ștefan Filitti.

C.J.

Un alt fel de istorie

INTRODUCERE
de Ion Filitti

Român verde, conservator, rusofil, de temperament sanguin-coleric – acesta pare a fi, după propria-i mărturisire, ofițerul de carieră Grigore Lăcusteanu. Se numără printre puținii care simt nevoia să aștearnă pe hârtie gânduri despre sine, despre familie ori despre lumea în care trăiesc. Boier oltean de clasa a doua, școlit acasă cu profesori de greacă ori germană, se mândrește deopotrivă cu știința limbilor rusă și franceză. Pe aceasta din urmă o presară din belșug de-a lungul narațiunii sub forma unor idiotisme: armăsar piafând, *situațiune* brizată, trajeul *mării,* dizeta *anotimpurilor, circulația sanguinară* bulversată, *răul* ampira...

Își însușește cu strășnicie principiul că de vreme ce ești nobil ai obligații. Care sunt acelea? Să te instruiești, să-ți respecți strămoșii, familia și – fără s-o declare explicit – să-ți croiești viața slujindu-i pe cei care oferă mai mult.

Astfel, e doar de o șchioapă când ajunge în fața lui Ion Gheorghe Caradja, domnul fanariot, și recită în grecește o „felicitațiune". Întrebat ce-și dorește, piciul răspunde hotărât: „Un cal". Cu aceeași determinare învață tot ce-i trebuie unui aristocrat spre a reuși în viață. O vreme îl va avea alături pe tatăl său, „virtuos, cu multă inteligență, literat în limba elină, amabil și sarcastic". În plus, cartofor faimos. E o meteahnă ce se va transmite și urmașilor. Când părintele

dispare, nu-i mai e alături ca să-l stimuleze „cu nobilul său metod". Cititorul Amintirilor *trebuie să intuiască singur procedeele părintești de educație: persuasiune, discuții nesfârșite, curea?*

Oricum, după o bejenie dramatică la Brașov, în 1821, prilejuită de ridicarea lui Tudor Vladimirescu, „ucigașul de aristocrați", rămâne orfan de tată. Nici mama nu-l mai însoțește multă vreme în viață, căci moare de „dambla".

În 1829 e silit să-și ia soarta în piept. E înlesnit de autoritățile rusești de ocupație, care îi solicită colaborarea. Și aici intervine un episod cu valoare de memento pentru cariera mai multor slujbași români: rușii îl vor, el ezită, și atunci e amenințat cu escorta de cazaci. În fața acestui argument cedează, dar admite că n-are habar de ce ar trebui să facă în noua administrație. I se dă un ajutor. El primește 500 de franci pe lună, celălalt 200 de franci (și adaosul puțin convenabil de 500 de nuiele la falangă dacă nu-și școlește cum trebuie învățăcelul).

Începe astfel „o viață zburdalnică și frenetică", la umbra rușilor, când curtat, când dușmănit de conaționali. E momentul când iese din anonimat, nu doar pentru contemporani, ci și pentru viitorime, căci notațiile îl transformă într-un martor al timpului său.

Judecat în perspectiva istoriei, secolul XIX românesc a fost jalonat de evenimente dramatice, răsturnări haotice, acțiuni surprinzătoare – unele cu final fericit. Epuizarea regimului fanariot, mișcarea olteanului Tudor Vladimirescu, năvala grecilor eteriști conduși de Alexandru Ipsilanti, domniile pământene, Regulamentul Organic, revoluția de la 1848, domniile impuse în virtutea convenției de la Balta Liman, Unirea Principatelor, cu septenatul lui Alexandru Ioan Cuza – toate acestea au marcat în chip inexorabil o generație.

Dar n-a fost doar atât.

Trăirile celor de atunci, în bună tradiție a oricărei istoriografii, au fost analizate, judecate și oferite publicului vreme de 150 de ani. În spațiul românesc s-a adăugat un element neavenit: după cel de-al Doilea Război Mondial, faptele istorice au fost vârâte în patul lui Procust. Și secolul al XIX-lea n-a făcut excepție.

Or, din perspectiva lărgirii orizontului de cunoaștere, pe care ne-o dorim cu toții, Amintirile *Lăcusteanului dobândesc un interes neașteptat.*

Omniprezența rușilor („doar un acolit al acestora poate domni în Țara Românească", îi spune un boier hârșit într-ale politicii dâmbovițene), vălmășagul de la 1848, acel „furnicar de crai" în care „toți am greșit, toți am suferit", căci „au fost o zăpăcire obștească", au în persoana memorialistului un cronicar atipic.

Aflat în mijlocul evenimentelor, silit să stea mereu la pândă, „iute și violent", Grigore Lăcusteanu trăiește intens întâmplările de familie și deopotrivă pe cele din jur. Notele sale, în mare parte subiective, ca orice elaborat de factură memorialistică, vin în răspăr cu istoriografia comunistă care s-a insinuat în societatea noastră vreme de mai multe decenii. De aici și curiozitatea noastră îndreptățită de a asculta „et altera pars".

Lăcusteanu e convins că rușii, de la Petru cel Mare înainte, au revărsat „faceri de bine" asupra românilor. Între altele, au impus Regulamentul Organic, „frumoasa Constituție", domn român pe viață, recunoașterea pavilionului țării în Europa, organizarea armatei.

Această din urmă faptă bună e cu precădere la sufletul său. Și pe bună dreptate, fiindcă în 1830 intră praporcic în noua armată și își va încheia cariera ca polcovnic (colonel) în 1853.

Viața cotidiană din acest răstimp este înfățișată expresiv, episoadele neașteptate, unele surprinzătoare, alternând cu bârfa atât de dragă oamenilor de pretutindeni și din orice epocă.

Ca șef de companie, protejat de generalul Kiseleff (care îi cununase părinții), are o altercație cu un rus. Urmarea? El leșină, își revine, iar rusul e silit „să-și schimbe purtarea și caracterul". Altă dată, la „un bal deocheat", se încaieră cu un rus și totul se termină la un supeu unde se consumă o sută de sticle de șampanie.

În timpul lui Alexandru Dimitrie Ghica, domnul regulamentar, avansează în carieră, ca favorit al acestuia, deși nu suficient de repede, căci „nu făcea parte din protipendadă". E o ranchiună ce îl va însoți toată viața.

Își găsește timp să se căsătorească cu Maria Bâțcoveanu, de 13 ani. Și, cu toate că era „cunoscător și experimentat" în privința sexului frumos, în așteptarea mariajului „se simte acablat de mii de conjecturi".

Regretă depunerea domnitorului, în 1842, și plecarea forțată a acestuia la Brașov; jelește după el ca la moartea propriului părinte. Asta nu-l împiedică să nareze istorii de alcov din răstimpul domniei lui Alexandru Ghica (1834-1842). E vorba de femei din protipendadă încurcate cu ruși, dar și de manevrele nu tocmai ortodoxe ale domnitorului de a le vârî pe altele în patul cutărui diplomat țarist.

Alegerea succesorului la tron are iz de déjà vu *și* on verra, *căci Gheorghe Bibescu face presiuni, promite, mituiește cu mii de galbeni pe unii membri ai Adunării Extraordinare. Se vedea „împărat al Daciei" și era manevrat, în văzul tuturor, de a doua nevastă, sprințara Mariția Văcărescu (fosta cumnată a predecesorului său).*

Dar poate ce dăinuie cel mai bine din relatările ofițerului Grigore Lăcusteanu e tabloul Revoluției de la 1848, când „dăscălești, avocați, ciocoi rapaci" s-au ridicat pentru „ruina boierilor". În vreme ce Mihail Sturdza, domnul Moldovei, „au înțelepțit pe toți nebunii", Gheorghe Bibescu vodă, la București, jură pe Constituția revoluționarilor și apoi părăsește țara.

Potrivnic statornic al „golanilor" și convins că doar Dumnezeu, „cu ajutorul blagoslovitei Rusii, poate salva România", Grigore Lăcusteanu, ca ofițer, e amestecat în revoluție – pentru a o reprima –, e arestat, scapă și e gata să se pună în slujba invadatorilor ruși și turci.

Ceea ce și face.

Până atunci însă urmărește cu acuitate evenimentele, restituindu-ni-le cu condeiul unui libretist de operetă. Întrebat ce înseamnă articolul din Proclamația de la Islaz privitor la împărțirea marilor averi către țăranii clăcași, Eliade Rădulescu, strâns cu ușa, răspunde: „Eroare de tipar!" Scos din minți, eroul nostru îl amenință: „O să te tai, câine!" Christian Tell, „de joasă speță", „s-a culcat maior și s-a sculat general". Coloneii Solomon și Odobescu, ezitanți, sunt când de partea guvernului provizoriu revoluționar, când împotriva lui. Doar el, Grigore Lăcusteanu, rămâne rectiliniu în fața tabacilor și măcelarilor revoltați. E arestat și ținut într-o casă cu acustică perfectă. Află așa ce li se pregătea lui și celor doi colonei: să meargă desculți la cimitir în cămeșoaie muiate în catran, apoi să fie uciși. Popa Șapcă înclina pentru otrăvire.

Între timp, Ecaterina Odobescu se aruncă la picioarele soțului ei, implorându-l să nu facă vărsare de sânge („nu mă liniștesc până nu calc în sângele tău", replică drăgăstosul bărbat, copie îngroșată parcă a lui Titircă Inimărea de mai târziu). Mitropolitul Nifon, proteic, blagoslovește

poporul, iar Ion Brătianu se află „într-o paralizie completă". În această situație „ofițerii se debandaseră și fraternizaseră cu vagabonzii". Grigore Lăcusteanu rămâne la datorie îi primește pe turci și pe ruși, asistând dezgustat la balul popular de pe Șoseaua Kiseleff, unde protagoniști erau mai ales țiganii dezrobiți (cu două ruble de cap, bani subtilizați, la înghesuială, de Cezar Bolliac).

Cum rușii sunt o prezență inconturnabilă în momentele de criză – și de această dată e vorba de dubla ocupație ruso-turcă, unde trimișii țarului dețin preempțiunea –, aceștia vor găsi în Lăcusteanu un slujbaș de nădejde. E numit președintele Comisiei pentru încartiruirea rușilor.

Obișnuiți să cheltuiască nebunește, mai ales pe seama celor ocupați, aceștia „se minunează" de estimarea modestă a costurilor. N-au luat însă în calcul intrigile, nemulțumirile, refuzul încartiruirilor, ce se vor sparge, toate, în capul ofițerului colaboraționist. În cele din urmă scapă și, ca orice român imparțial, trece, în 1849, la următorul domnitor, Barbu Știrbei. Îi așteaptă la Brăila venirea de la Constantinopol, alături de Nicolae Mavros, „un grec pripășit". Decorat de ruși și de turci, ajunge cu greu să dobândească gradul de colonel, numai după ce amenință, „ca român verde", că „le sparge capul cu scaunul" celor din ministerul de resort.

Odată pensionat (1853), după o călătorie prelungită în străinătate, se retrage la moșie, pour cultiver ses choux, *ar fi spus francezul.*

Fusese un nume în armată, personaj reprezentativ, fără îndoială, pentru boierimea de clasa a doua, dornică de parvenire, făloasă și care își împletise mereu interesul propriu cu binele țării – chiar dacă adeseori într-o formă retorică.

Asprimea oșteanului, judecățile neîndurătoare, epitetele ornante aruncate cu prodigalitate ici și colo dispar

când e vorba de paginile consacrate familiei și mai ales unicului fiu, Mihai. Acesta urmează cariera tatălui, e unul din „lionii" Bucureștiului, dar n-are noroc. În ciuda unei pleiade de somități medicale care îi vor sta la căpătâi, a curelor repetate în străinătate, a leacurilor de tot felul (apă de păcură, vezicătoare cu praf de gândaci), „Mișul meu", cum îl alintă părintele cu infinită duioșie, moare de tuberculoză la doar 23 de ani. În acel moment parcă se frânge și viața tatălui, încât memoriile devin telegrafice, pierzându-și interesul pentru cititor.

Paginile scrise într-o caligrafie pedantă, împănată cu neologisme, ar fi rămas, poate, uitate în vreun birou la moșie dacă Radu Crutzescu, nepot de fiică, n-ar fi avut ideea să le aducă la viață pentru posteritate. Diplomat avizat, unul dintre eroii romanului Ploaia de stele *(sub numele Radu Săseanu) al lui Matila Ghyka, nepotul s-a simțit, cred, dezarmat în fața manuscrisului și s-a adresat bunicului meu, Ion C. Filitti. Notele adiacente textului oferite de acesta aduc bine-venite completări, mai ales într-o latură unde amândoi au excelat, și anume genealogia. A fost o alegere potrivită, pentru că Grigore Lăcusteanu reține ascendența sa până la bunici, colaterali și toate înrudirile din societatea românească menite să explice odată în plus o realitate: toată lumea se înrudea cu toată lumea. Și, în acest păienjeniș, amiciții și dușmăniile erau neașteptate, uluitoare, dar în același timp explică acoperirea trădărilor, înțelegerea compromisului, inocentările nu totdeauna întemeiate.*

La rândul său Ion C. Filitti, diplomat, istoric de prestigiu, membru al Academiei Române, a vădit dintotdeauna o aplecare deosebită pentru genealogie. A întemeiat de altfel Societatea Română de Genealogie și Heraldică, a întocmit peste 700 de arbori genealogici ai unor familii

românești, pe care i-a corectat neîncetat. Așa, bunicul meu, parcurgând Amintirile *colonelului, a fost în măsură să completeze, să limpezească și să-și lămurească sieși unele aspecte genealogice.*

Grigore Lăcusteanu urcă în pomenirea neamului său doar până la bunicul patern, la 1740, în vreme ce Filitti îi găsește pe Lăcusteni încă la 1575. La fel, istoricul descâlcește unele fapte din epoca regulamentară, corectează altele, dar apreciază, în ansamblu, memoriile colonelului ca reprezentative pentru mentalitatea societății românești de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Puse din nou la dispoziția publicului, grație inițiativei prestigioasei edituri Humanitas, după 80 de ani de la prima ediție, mărturiile colonelului atestă un adevăr: nu trebuie să rămânem ancorați de o singură sursă de informații, ci să diversificăm cercetările. Abia atunci vom avea imaginea corectă, obiectivă a unui răstimp din istoria noastră ca acest frământat al XIX-lea veac.

Octombrie 2015

Partea I

Genealogia

Hoc Unum in Nobilitate bonum, ut Nobilibus imposita necessitudo videatur ne á Majorum virtute degenerent. —

Una este bună în Nobilitate, că impune celor ce sau născut Nobili, îndatorirea de a nu degenera virtutea Strămoşilor lor. —

Acest Principiu care alimentează spiritul, şi caracterul, dictează Coborîtorilor Nobili ce au Datorie să îndeplinească faptele, mult mai mari, de cât cu ceale de rând, şi ce, să nu se piardă Privilegiurile Nasterii, să se străduiască să le menție, deosebindu-se prin practica virtuţilor, Civile, sau Militare.

Dacă Nobleţe nu va sta unită cu Virtutea care a produs, (desminte Origine. şi

nu resone de cât dacă retroactivă pentru Străinoşi.
În sfârşit Dacă Nobleţa nu este un merit, este cel puţin un avantaj, şi orice vor zice Doctorii în Liberalism, care afectează [illegible] a o nesocoti nu vor convinge nici odată pe Oamenii înţelepţi, şi de merit, că este un punct nefolositor în drumul Virtuţii, de a se coborî dintr'o Familie Ilustră.

Nu voi întreprinde a face o Istorie întinsă a Nobleţii a Privilegiurilor şi a Luptelor ei, S. C. L. Voiesc numai a desemna în puţine cuvinte Copiilor şi Nepoţilor mei Două Lucruri.

A. Memoria şi Respectul Strămoşilor devine tot Odenna, un izvor de Generoase Inspiraţii.

B: Să cunoască Coborîtorii mei Origina Familii lor, care în Ţara noastră sunt foarte puţine Familii care îşi cunosc Neamul lor.

PARTEA I

Genealogia

Hoc unum in nobilitate bonum, ut nobilibus imposita necesitudo videatur ne a majorum virtute degeneret.
(Una este bună în nobilitate, că impune celor ce s-au născut nobili îndatorirea de a nu degenera virtutea strămoșilor săi.)

Acest principiu care aliniază spiritul și caracterul, dictează coborâtorilor nobili că au datoria să îndeplinească fapte mult mai mari decât oamenii de rând și, ca să nu se piarză privilegiurile nașterii, să se străduiască să le menție, deosebindu-se prin practica virtuților civile sau militare.

Daca nobleța nu va sta unită cu virtutea care a produs-o, dezminte originea și nu rămâne decât ocară retroactivă pentru strămoși.

În sfârșit, dacă nobleța nu este un merit, este cel puțin un avantaj, și orice vor zice doctorii în liberalism, care afectează (se prefac) a o mepriza, nu vor convinge niciodată pe oamenii înțelepți și de merit că este un punct nefolositor în drumul virtuții de a se coborî dintr-o familie ilustră.

Nu voi întreprinde a face o istorie întinsă a nobleții a privilegiurilor și a luptelor ei, voiesc numai a desemna în puține cuvinte copiilor și nepoților mei două lucruri:

a. Memoria și respectul străbunilor devine totdauna un izvor de generoase inspirații.

b. Să cunoască coborâtorii ei, originea familiei lor, căci în țara noastră sunt foarte puține familii care își cunosc neamul lor.

Istoria românilor este destulă dovadă ca să constate nenorocitele evenimente care necontenit au suferit rumânul,

încât niciodată nu s-au bucurat de liniște în timp de o jumătate de secol; fiind totdauna în bâjenii ca ovreiul rătăcit, grija capitală a românilor era numai scăparea vieții, iar averea și totul le năpustea în prada întâmplărilor.

Aceste împrejurări lipsindu-mă de documentele familiei de la o eră mai depărtată și ca să înlăturez de presupuneri și îndoieli, m-am mărginit a începe descrierea neamului de la moșii mei[1].

Origina familiii Lăcusteanului este română din Banatul Craiovei (Valahia Mică), locuitori din districtul Romanați, capitala Caracal.

Moșul meu

Slugerul Matei Lăcusteanu, născut la anul 1740, căsătorit în București cu Catrinița, fiica slugerului Căzănescu, proprietar mare al moșiei Suța din județul Dâmbovița, posesor de casă și prăvălii pe podul Târgului de afară (ulița Agenției, așa numită pe atunci[2]) în fața Sfântului Gheorghe Vechi (fosta Mitropolie). Rangurile și posesia proprietăților sale se constată prin chrisoavele domnești ce am în păstrare, și anume:

Chrisov a lui Constantin Vodă Suțu, leatul 1792, mai.

Chrisov a lui Alexandru Constantin Vodă Muruz, cu leat 1793, august 19.

Chrisov al lui Alexandru Ioan Vodă Ipsilant, cu leat 1797, sept. 20, prin care arondă drepturi (privilegiuri) sus-zisei proprietăți văduvei soției sale, Caterina Lăcusteanca.

Chrisov a lui Constantin Vodă Hangerliu, cu leat 1798, sept. 6, prin care face danie de poslușnici și scutește casa de taxă, tot văduvii soțiii sale.

---

[1]) Vezi comentariul, p. 300. [2]) Actuala Calea Moșilor, numită o vreme ulița Agenției de pe urma Consulatului francez instalat acolo.

Chrisov a lui Alexandru Vodă Niculae Suțu, cu leat 1819 sept. 24, constatând aceleași privilegiuri.

Chrisov a lui Alexandru Constantin Vodă Ipsilant, cu leat 1803.

Chrisov a lui Alexandru Constantin, cu leat [...], constatând aceleași privilegiuri de mai sus.

Moșul meu Matei Lăcusteanu au avut trei frați (surori nu au avut).

Întâiul frate

Vasile Lăcusteanu, cel mai mare frate, clucer mare, caimacam (locțiitor) al Banatului Craiovii[1], proprietar mare al moșiei Lăcustenii[2] din Mica Valahie, căsătorit cu o greacă la Constantinopol cu prilejul însoțirii lui Mihai Vodă Suțu pentru învestitură la leat 1783. Copii au avut patru, trei fete și un singur băiet: cea mare, Elena, care au luat în căsătorie pe marele clucer Nae Chiotu, din care derivă familia Chioților.

A doua, Tarsița, căsătorită cu paharnicul Dumitrache Drugănescu care, după câteva luni desfăcându-se căsătoria, au luat în a doua căsătorie pe serdarul Costache Crețeanu (poreclit Musujan[3]) și din care derivă familia Crețenilor – Iancu, Ulysse, Costache și Lina.

A treia, Sevastița, căsătorită cu Cârlova, care au avut două fete și un băiat; cea dintâi, Balița, care au răposat în etate de ani 20, fiind pătimașă de rachit, era și cocoșată; a doua, Elena, căsătorită cu colonelul Alexandru Florescu, din care derivă familia Floreștilor din Cârlovița.

---

[1]) În 1801, în timpul băniei lui Scarlat Ghica (vezi I.C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, p. 106). [2]) Lăcustenii din Dolj; biserica, clădită în 1710 de paharnicul Radu Lăcusteanu, este și astăzi în ființă. [3]) După porecla, contractată din „monsieur Jean", dată lui Iancu Crețeanu, tatăl lui Costache.

Al treilea, pe Vasilache Cârlova, poet, și de al cărui talent poetic au scris istoria rumână; voi cita și eu mai la vale câteva fragmente din poeziile sale[1].

Au intrat în slujba oștirii române la formarea ei, în anul 1830 sept., sublocotenent în cavalerie; la anul 1831, fiind în lagărul Craiovei, s-au bolnăvit de dizinterie; transportându-l în Craiova, au și murit în luna lui sept., aflându-mă numai eu lângă patul morții sale, ca cel mai iubit al său văr și amic cu care am copilărit. Într-însul s-au stins familia Cârlovi, cu Sevastița, fiica Lăcusteanului.

Al patrulea copil al clucerului Vasile Lăcusteanu au fost Mihalache, care au răposat flăcău în etate de 25 ani și cu care s-au stins familia clucerului Vasile Lăcusteanu în linia bărbătească.

Al doilea frate

Moșul meu, slugerul Matei Lăcusteanu, căsătorit cu Catrinița, fiica slugerului Căzănescu, au avut două fete și un băiat; pe tatăl meu, Ștefan Lăcusteanu, singurul moștenitor al familiii Lăcustenilor și pentru care voi vorbi mai la vale. Întâia fată, Mariuța, căsătorită cu stolnicul Gligoraşcu Paladi (moldovean de origină), au avut patru fete: întâia fată, Sevastița, căsătorită cu Antonache Greceanu, copii nu au avut; cea de a doua, Tarsița, căsătorită cu Tudorache Costiescu, din care derivă familia Costieștilor; cea de a treia, Elena, răposată în etate de 15 ani de cocinadă (*ruyoll*); a patra fiică, Zinca, măritată după un Păltineanu, au trăit foarte puțin în căsătorie și s-au despărțit, copii nu au avut.

A doua fiică a moșului meu, Safta, căsătorită cu slugerul Dinu Pastia, au avut două fete și doi băieți; cea mare, Frusina, căsătorită cu un Costache Cucu, din care derivă

[1]) Autorul reproduce la sfârșitul manuscrisului poezia *Păstorul întristat*, cu unele mici variante.

familia Cuculeștilor; cea de a doua, Luța, căsătorită cu locotenentul Iancu Giurgiu, are un singur băiat, ofițer în artileria română.

Băiatul cel mare, Tache Pastia, au murit în etate de ani 30, ofițer în oștire; cel de-al doilea, Iordache Pastia, căsătorit cu fata Gorneanului[1], copii are numai unul, Niculae Pastia.

Al treilea copil al moșului meu au fost tatăl meu, Ștefan Lăcusteanu, singurul moștenitor al familiii și pentru care voi vorbi mai la vale.

Al treilea frate (al moșului meu Lăcusteanu), stolnicul Dumitrache Lăcusteanu, căsătorit cu fiica lui Inimărea[2], au avut doi copii: pe slugerul Pârvu Lăcusteanu, căsătorit cu Elena, fiica clucerului Topliceanu, copii nu au avut; al doilea copil, o fată alienată și răposată. Și la aceasta se stinge familia Lăcusteanului.

Al patrulea frate (al moșului meu), Șerban Lăcusteanu, căpitan de verzișori, necăsătorit, omorât în rezbelul de la Comana[3] cu turcii, adică contra turcilor (așa îl găsesc într-o condică a casei), și în acesta se stinge familia Lăcusteanului.

Moașa mea Lăcusteanca

Caterina, consoarta slugerului Matei Lăcusteanu, născută Căzănească, au avut două surori și un frate. Una, Luxandra, căsătorită cu Băjescu[3], au avut doi băieți și

---

[1]) Probabil fiica stolnicului Petrache Gorneanu. [2]) Dimitrache Inimărea, medelnicer. [3]) Locul rezbelului se numește și astăzi la Bătaia Mare a Verzișorilor; astăzi acea proprietate aparține dlui M. Grădișteanu (n. a.). În aceeași bătălie, dată în 1769 între un detașament turc care trecuse Dunărea și un grup de cazaci sprijiniți de formațiunile române, și-a găsit moartea și marele ban Pârvu Cantacuzino. [3]) Costache Filipopolitu, șetrar 1810, 1820, zis Băjescu după a doua soție, Păuna Bărbătescu, fostă Băjescu.

o fată; băieții, Costache și Gligore, amândoi ofițeri în oștirea română (au servit sub comanda mea), au murit amândoi, cel dintâi necăsătorit, cel de-al doilea, Gligore, căsătorit, au lăsat și copii (nu i-am cunoscut nici nevasta, nici copiii), iar fata, Luxandra au fost căsătorită cu un Vulturescu, care adoptase familia de Băjescu a socrului său. A doua soră a moașei mele, Smaranda, căsătorită cu un Cioran[1], rămânând văduvă fără copii, au luat în a doua căsătorie pe serdarul Iordache Anagnosti (grec de la Chio); au avut cu dânsul o fată și un băiat: fata, Marghioala, care au avut în căsătorie pe un Izvoranu, au murit fără moștenitori; băiatul, Mihalache Anagnosti, i-au rămas o stare părintească bună, om foarte literat, care au luat studiile în Franța. Însă presupus alienat și alienarea provenită din prea multă învățătură; adevărul însă este, pe cât l-am cunoscut foarte de aproape, că nebun nu era, dar avea idee fixă politică. Astăzi este în etate de ani 60 și nu este căsătorit, prin urmare într-însul s-au stins familia lui Anagnosti.

Fratele moașii mele au fost stolnicul Dumitrache Căzănescu, poreclit Zarafu[2]; acest supranume i s-au dat fiind fost patruzeci de ani casier general al Vistieriei și în acea vreme casierii generali aveau numirea de zarafi, prin urmare era cunoscut sub numirea de Zarafu Dumitrache. Au avut o singură fată, Frusina, căsătorită cu un Fărcășanu; după vreo șapte ani de căsătorie s-au despărțit, copii nu au avut; la o vârstă mai înaintată au căzut la o boală cronică incurabilă.

[1]) Vasile Cioranu (?-1789?). [2]) Vezi comentariul, p. 302.

Moșul meu
(despre mumă-mea)

Clucerul Mihalache Dedulescu[1]. Origina familiei Deduleștilor datează dintr-o eră depărtată, după cum o constată istoria, vezi *Dacia literară* de Treb. Laurian, volumul ...., foaia ....[2], precum și hrisoavele în ființă a mănăstirilor Dedulești și Babenii[3] din județul Slam Râmnic (sau Râmnicul Sărat), a cărora ctitori au fost dânșii, înzestrându-le cu un mare număr de proprietăți și le-au închinat la Sfântul Mormânt, sub epitropia patriarhului ecumenic din Constantinopol și cu legături ca să menție sfintele lăcașuri în stare bună, să mărite fete sărace, să vie în ajutorul familiii Deduleștilor în caz de a sărăci și alte multe faceri de bine. În adevăr, călugării greci nu au executat nici una din condițiile testamentului donatorilor. Guvernul țării, luând de pretext neexecutarea testamentelor tutulor mănăstirilor închinate călugărilor

---

[1]) Mihalache sau Mihalcea, fiul marelui paharnic Niculae Dedulescu, ctitor, pe când era încă tânăr, în 1743, al bisericii de la Drăghiești (Râmnicu-Sărat) și care, la rândul său, era nepot de fiu al lui Negoiță Dedulescu, ctitorul la 1703 al fostei mănăstiri vecine din Băbeni. Acesta se trăgea din Dediul de la Zgârciți, începătorul neamului și întemeietorul, la 1620, al mănăstirii Gura Babei, zisă apoi Dedulești (V. I.C. Filitti, *Bisericile boierilor Dedulești*, București, 1934). [2]) Treboniu Laurian n-a publicat nici o revistă sub acest titlu. Nici *Dacia literară* a lui Kogălniceanu, nici cea publicată la Galați cam în același timp nu cuprind nimic în această privință. Autorul confundă probabil cu *Magazinul istoric pentru Dacia* (vol. IV, p. 150, *Cronica lui Radu Popescu*). (Vezi și *Letopisețele* lui Kogălniceanu, vol. III, pp. 65, 71, *Cronica diacului Muste*). [3]) Aceste hrisoave nu se mai află în arhivele fostelor mănăstiri. Ele par a fi fost ridicate, împreună cu o parte a odoarelor, de către armatele rusești cu ocazia retragerii din Principate în vara anului 1854. Este probabil că cele care au mai rămas – dacă au mai rămas – au fost depuse după secularizare la Arhivele Statului.

greci, au suprimat cu totul veniturile care se trimitea sfintelor lăcașuri de acolo. Apoi, un guvern al țării, blestemat și de tristă memorie din anul 1868[1], cu o lege votată de Corpurile Legiuitoare, a cărora majoritate era compusă de roșii ca și dânșii, au pus în vânzare mai toate veniturile, proprietățile și acareturile, atât ale mănăstirilor închinate jos, cât și ale mănăstirilor și chinoviilor pământene, ca să umple golurile vistieriei pe care o delapidase, ca să-și creeze stări și venituri pe seama lor, în prejudiciul și anatema strămbunilor noștri care au săvârșit atâtea jertfe pentru repaosul și pomenirea sufletelor lor[2]. Oamenii aceștia au fost oamenii revoluției de la 1848; nu voi pomeni aici toate faptele lor infame cu care au îngenuncheat țara, arăt numai sacrilegiurile săvârșite de acești creștini nelegiuiți care au întins spurcatele lor mâini până în altarul sacrosanct și au hrăpit Sfântul Potir al Domnului, au hrăpit odoarele bisericii, au dezbrăcat icoanele de podoabele lor și alte infamii îngrozitoare.

Bunul și dreptul Dumnezeu îi va judeca.

Moșul meu Mihalache Dedulescu au avut numai un frate mai mare, pe .... Dedulescu[3], care au avut doi băieți: pe marele clucer Iordache Dedulescu, poreclit Pârjol, și pe stolnicul Pavli Dedulescu. Cel dintâi, Pârjol, au avut în căsătorie pe Catinca, născută Rosetti[4]; copii în linie bărbătească nu au avut, ci numai o singură fiică, Elena, care au luat în căsătorie pe colonelul Nicolae Lahovari; în aceasta s-au stins familia Deduleștilor.

---

[1]) Guvernul prezidat de Ștefan Golescu, Ion Brătianu fiind ministru de interne și de finanțe. [2]) Legea din 29 martie 1868, modificând legea din 15 iunie 1866, și autorizând vânzarea unor părți a domeniilor statului pentru acoperirea deficitului exercițiului 1866. În baza acestei legi au fost scoase la licitație, odată cu multe altele, și unele moșii aparținând mănăstirilor Dedulești și Băbeni. [3]) Alexandru Dedulescu, paharnic în 1791. [4]) Fiica marelui clucer și hatman Scarlat Rosetti, m. 1821.

Cel de-al doilea, Pavli Dedulescu, au avut în căsătorie o greacă, Efrosina, fiica postelnicului Zefihari; moștenitori în linie bărbătească nu au avut și de care soție în urmă s-au despărțit, așadar și într-însul s-au stins familia Deduleștilor.

Moșul meu, marele clucer Mihalache Dedulescu, au avut de soție pe Zoița Drugănească, fiica lui Scarlat Drugănescu[1]. Copii au avut patru, trei fete și un băiat. Cea dintâi, mumă-mea Elenca, născută la anul 1796; cel de-al doilea, marele clucer Anastase Dedulescu (răsfățat) și cunoscut sub numele de Siică, născut la anul 1798, căsătorit cu Sultana, fiica clucerului Matache Niculescu[2]; copii în linie bărbătească nu au avut și cu dânsul s-au stins adevărata familie a Deduleștilor, rămânând o singură fată, Luța, căsătorită cu aga Costache Crețulescu[3]. Au răposat în Domnul la anul 1864 în București și l-au înmormântat la mănăstirea Băbenii, unde era ctitor.

Al treilea copil al moșului meu, Bălășica, răposată în etate de 14 ani; al patrulea copil, Marița, căsătorită cu Scarlat Brătășanu[4] (care Brătășan se trăgea din vechea familie a Micșuneștilor, care astăzi nu mai există), au avut o singură fată, Aristița, născută în anul 1823 și până astăzi, la 1869, necăsătorită, deși viața ei a fost un exemplu de onestitate, virtute și inteligență; partide au avut multe și bune, însă un amor reciproc între mumă și fiică de a nu se despărți niciodată s-au opus acestui mister al hymeneului. Marița Brătașanca au murit la Paris și au înmormântat-o fiica sa la capela rumână de acolo.

---

[1]) Mare stolnic în 1783, m. 1796. [2]) Din neamul boierilor Neculești, astfel numiți după moșia Neculele din Râmnicu Sărat. [3]) Ofițer în armată, demisionat ca maior în 1837 când este numit cârmuitor de Brăila, agă în 1846, joacă un rol activ în Revoluția de la 1848. Deputat în 1857 în Divanul ad-hoc. Prim-ministru în 1859 și 1867 (1809-1884). [4]) Fiul lui Ioan Brătășanu și al Mariei, nepoata de frate a mitropolitului Cosma Popescu.

Moașa mea Deduleasca

Zoița, consoarta clucerului Mihalache Dedulescu, născută Drugănească, fiica lui Scarlat Drugănescu, au avut cinci frați și trei surori.

Cel dintâi frate, George Drugănescu (clucer mare), căsătorit cu Marghioala, fiica vistierului Bellu[1], au avut o singură fată, pe Zinca, măritată întâi cu maiorul Costache N. Filipescu[2]; despărțindu-se după câțiva ani au luat în a doua căsătorie pe Aristarchi[3], fratele logofătului bisericesc al Patriarhiei de Constantinopol; peste câtăva vreme, despărțindu-se și de acesta, au luat în a treia căsătorie un general de cazaci, Grecov, și, fiindcă în Rusia legea nu tolerează divorsul, el s-au dus în Rusia și dânsa au rămas în țară ca să nu se mai vază niciodată. Copii au avut numai unul, cu cel dintâi, Costache Filipescu, un băiat carele la vârsta de ani 11 în anul 1847, martie în 23, în ziua Sf. Paști, jucându-se cu o cheie făcută pistol au slobozit-o în casă și, aprinzându-se perdelele, s-au aprins casa și din care apoi au urmat memorabilul foc al Bucureștilor, care au mistuit trei părți ale Capitalei. Focul a ținut trei zile și trei nopți, arzând multă lume și copii, iar paguba a fost incalculabilă. Peste cinci-șase ani, au murit și băiatul la Geneva (în Italia) fiind trimis la învățătură.

Al doilea frate, paharnicul Dumitrache Drugănescu, au avut în întâia căsătorie soție pe Tarsița Crețeanca, fiica clucerului Vasile Lăcusteanu; apoi despărțindu-se au luat în a doua căsătorie pe Manda[4], fiica lui Nae Bălăceanu; copii nu au avut.

---

[1]) Ștefan Bellu, logofăt de Țara de Sus, m. 1833. [2]) Fiul marelui logofăt Nicolae Filipescu și al Saftei Hrisoscoleu. Născut în 1807, bacalaureat în drept la Paris în 1829, ministru de finanțe în 1848, decedat în exil la Paris în 1854. [3]) Miltiade Aristarchi, principe de Samos. [4]) Ruxandra, fiica paharnicului Nicolae Bălăceanu și a Ruxandrei Slătineanu.

Al treilea frate, stolnicul Niță Drugănescu, au luat în căsătorie pe Sevastița, fiica marelui logofăt Nestor[1]. Copii nu au avut.

Al patrulea frate, Gligore Drugănescu; familia soției sale nu am cunoscut-o, copii în linie bărbătească nu au avut, iar fete numai două: cea mare, Safta, căsătorită cu stolnicul Iacovache Prijbeanu, care rămânând văduvă au ruinat o stare frumoasă care îi rămăsese, ajungând într-o desăvârșită mizerie; cea de-a doua, Anica, căsătorită cu Costache Arion; amândoi au murit alienați (nebuni), lăsând două fete; una au luat în căsătorie pe un Păltineanu, cea de-a doua pe Gligore Burci.

Al cincilea frate, Constantin Drugănescu, căsătorit cu Elenca Berindoaica (Miroșanca)[2], au avut doi băieți și o fată. Cel mare, Iancu Drăgănescu, căsătorit cu fiica Turnavitului din Rușii de Vede (Teleorman); copii au avut numai unul, pe Alexandru Drugănescu, căpitan în oștirea română. Al doilea băiat, Nae Drugănescu, au luat în căsătorie fata unui grec, Burnaz, copii nu au avut. Fata, Marghioala, au luat în căsătorie pe Costache Pălăceanu[3]; copii au avut doi.

Surorile moașei mele:

Ileana au luat în căsătorie pe .... Niculescu[4], apoi văduvind, au luat în a doua căsătorie un Topliceanu. Cu Niculescu numai a avut un singur băiat, pe clucerul Costache Niculescu, care a luat în căsătorie pe Marița, fiica stolnicului Costescu. Copii au avut șase: trei băieți și trei fete. Băieții Costache, Gligore și Alexandru. Cel mare a murit ofițer în oștirea română, cel mic, Alexandru, căsătorit cu fiica Jianului de peste Olt[5]. Fetele: Elenca, căsătorită

---

[1]) Cunoscutul mare logofăt și jurist, m. 1838. Numele său de familie era Predescu. [2]) De la Miroși, în Teleorman. [3]) Serdarul Constantin Mihai Pălăceanu, m. 1843. [4]) Marele paharnic Nicolae Neculescu. [5]) Ștefan Jianu, nepot de frate al lui Iancu Jianu haiducul.

cu paharnicul Iancu Băbeanu, cea de-a doua căsătorită cu serdarul Costică Văleanu, cea de-a treia căsătorită cu maiorul Popovăț și cea de-a patra, Smaranda, căsătorită cu vicontele Gramont[1], au murit foarte tânără de oftică.

A doua soră a moașei mele, Maricuța, căsătorită cu Alexeanu[2], copii nu au avut.

A treia soră a moașei mele, Sultana, căsătorită cu paharnicul Ghiță Lehliu, copii au avut patru: cel mare, serdarul Tache Lehliu, căsătorit cu Marghioala, fiica lui [...] Arion[3], a doua, pe Marița, căsătorită cu paharnicul Barbu Slătineanu; cel de-al treilea, paharnicul Ghiță Lehliu, căsătorit cu fiica clucerului Ioniță Budișteanu, peste puțini ani au rămas văduv; cel de-al patrulea, Alecu, izbit de alienare mintală (înnebunit) în etate 24 de ani au și murit.

Tatăl meu

Ștefan Lăcusteanu, fiul slugerului Matei Lăcusteanu, singurul moștenitor al familiei Lăcustenilor (după cum am zis mai sus). Născut la anul 1772, bărbat virtuos și cu multă inteligență, literat în limba helenă și grecomodernă, instruit în limba franceză (care era rară pe atunci în patria noastră), avea cunoștință de limba turcească și cea rusească, avea un spirit pătrunzător, de un caracter

---

[1]) Louis Antoine de Gramont, născut la Elberfeld în 1795 din părinți francezi emigrați în urma revoluției. Intrat în armata rusească, ia parte la războiul ruso-turc din 1828-1829 ca aghiotant al generalului Kiseleff. Stabilindu-se apoi în țară, în urma căsătoriei sale cu fiica bogatului eterist grec Scuffa, intră, în 1834, în armata nou creată a Țării Românești cu gradul de colonel. Îndeplinește funcțiunile de aghiotant domnesc sub Alexandru Vodă Ghica, Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei, care-l numește mare logofăt în 1851. Mort în 1852. [2]) Marele stolnic Ștefan Alexeanu. [3]) Căminarul Iordache Arion.

vesel și foarte amabil, adesea sarcastic, rareori îl vedea cineva râzând; însă zâmbetul îl purta pe buze, plăcut, și îi plăcea societățile. Un singur viciu moștenise de la armia rusească, acela de a adora jocul cărților hazardoase, care i-au și ruinat o parte din averea sa nemișcătoare; acest pasion însă l-au învins îndată ce s-a căsătorit. Învestit cu rangul de sluger la anul 1801 de Mihai Vodă Suțu, înaintat la rangul de stolnic de Vodă Caragea, au ocupat mai multe posturi în serviciul țării, precum și acela de armaș mare.

Au săvârșit serviciuri și curții Rusiei la venirea armiei de la 1808 până la 1812, fiind deputat din partea țării pe lângă feldmareșalul Camențchi și în urmă al feldmareșalului Cutuzov[1], decorându-l cel dintâi cu inel în brilianturi cu cifra imperatorului Alexandru, iar cel de-al doilea cu ordinul Sfintei Ana, clasa III-a.

La anul 1812 a luat în căsătorie pe muma noastră Elenca, fiica clucerului Mihalache Dedulescu și i-au cununat feldmareșalul Cutuzov.

În viața casnică au trăit așa de bine, încât erau de exemplu.

Copii au avut cinci, trei băieți și două fete: pe mine cel dintâi, născut la anul 1813 martie.

Al doilea copil, pe Catinca, născută la 1815. Al treilea, pe Mihalache, au trăit numai doi ani.

Al patrulea copil, Iancu, născut la 1821 pe Muntele Sălătrucu în drumul Sibiului, în fuga revoluției (zaverei), căci aflându-se tatăl nostru cârmuitor (ispravnic) al județului Olt, au fugit prin plaiuri și poteci ca să nu fim prinși de Tudor Vladimirescu, căpetenia revoluției din Oltenia, care au dat cea dintâi manifestație de a omorî aristocrația română, spre a se urca prostimea și mojicimea pe ruinele

[1]) Vezi jurnalul generalului Langeron (*Hurmuzachi*, supl. I/3) p. 199.

ei, vrăjmaș neîmpăcat al nobleții, poreclind pe tot boierul cu numirea de ciocoi; iată și un pamflet al lui, aruncat în popor ca să provoace ura poporului rumân contra boierilor:

Frunză verde usturoi
F... în lege de ciocoi
De te-aș prinde la zăvoi
Să-ți dau măciuci ca să te moi.

Și altele asemenea, pentru care voi vorbi îndeosebi.

Al cincilea copil, Marița, născută la 1825, cu trei zile înaintea morții tatălui nostru.

Așadar, tatăl nostru, după o fericită viețuire casnică de 13 ani, bolnăvindu-se la anul 1825 de peripleumonie, au răposat în Domnul, fie vecinica sa pomenire, îngropându-l la biserica Sf. Gheorghe Vechi (vechea Mitropolie), înlăuntru bisericii, în laturea de-a dreapta, unde sunt și rămășițele părinților săi și pe piatră scris al lor pomelnic[1].

Stare au lăsat: o casă cu prăvălie în fața Sf. Gheorghe, pe ulița vechii agenții austriace, care casă și prăvălii au ars la anul 1847, la arderea Bucureștilor; au lăsat moșia Suța din județul Ilfov[2], lângă Șanțuri, pe care au vândut-o muma noastră lui vornicul Filip Lenș[3] drept 1 300 galbeni (și astăzi are venit anual de 2 000) ca să plătească o datorie a tatălui nostru de 1 000 galbeni lui Spirea Gazoti[4] pentru o tovărășie de șunci care au întreprins-o amândoi în zilele armiei rusești de la 1812, care, în nepu-

[1]) Toate aceste oseminte au fost ridicate din biserică cu prilejul restaurării acesteia în 1884 și transportate în cavoul familiei Lăcusteanu la cimitirul Bellu. [2]) În județul Dâmbovița. [3]) Personaj cunoscut prin bogăția și influența sa politică. Unul din cei șapte boieri trimiși în 1822 la Poartă spre a obține numirea unui domn pământean (1799-1853). [4]) Mare negustor și bancher. Devine mare serdar în 1824.

tința de a să vinde, s-au stricat șuncile și cu toate că judecătoriile țării au apărat pe muma noastră de această plată, îndatorând să plătească chezașul tatălui nostru, care era cumnatul său, stolnicul Gligorașcu Paladi, căci muma noastră avea lipsă de zestre. Muma noastră însă, în firească și extrema ei bunătate, nu au consimțit să plătească chezașul pentru ideea că să încarcă cu păcat sufletul mult iubitului ei soț, și prin urmare au vândut moșia și au plătit datoria.

Au lăsat moșia zestrală numită Jârlău sau Malu Buzăului din județul Slam Râmnic, pe care au vândut-o muma noastră ca să înzestreze pe sora noastră Catinca; vânzarea s-a făcut la 1830, și la 1832 s-au legiferat Regulamentul Organic și s-au urcat moșiile la un preț fabulos[1], astfel încât astăzi această moșie are un venit de 8 000 galbeni anual.

Și iată-ne reduși la o stare foarte modestă, prin o schimbare de față politică așa scurtă.

Dar aceasta nu este lovitura omului, ci a norocului și a timpului.

Muma noastră

Elenca Lăcusteanca, fiica marelui clucer Mihalache Dedulescu și a Zoiței Dedulească, născută Drugănească.

S-au născut la anul 1796, au rămas foarte tânără orfană de părinți și, ca primogenitură, au cârmuit casa și averea părintească împreună cu fratele său Siică, care era mai mic; la 1812 s-au căsătorit cu tatăl nostru (cununându-i feldmareșalul Cutuzov), au avut zestre două moșii: Câmpulungeasca din jud. Buzău și moșia Jârlău din districtul Slam Râmnic, robi, scule și altele.

---

[1]) *Cf.* I.C. Filitti: *Arenda moșiilor în Muntenia la 1831 și 1833.*

Au vieţuit cu tatăl nostru o viaţă armonioasă şi fericită de 13 ani. La 1825 au rămas văduvă cu patru copii; îşi dă toată străduania pentru creşterea şi învăţătura lor, multa dragoste a copiilor o consola.

Era de o frumuseţe distinsă, de un caracter dulce, blând, onest, de o virtute rară, pioasă la extremitate. Frumoasă era la chip şi mai frumoasă era la suflet.

În anul 1842, iunie 28, în ajunul Sânpetrului, s-au dus la biserica Sf. Apostoli ca să facă paraclis; umbletul pe jos, mătăniile care făcuse, fiind călduri mari, în momentul ce a venit acasă – era în amurgul serii, pe la aprinsul luminărilor – au găsit pe soră-sa Marița Brătășanca în odaie, care întrebând-o de unde vine i-au răspuns (mumă-mea) ca să meargă să cheme pe Maica Precista, să mature în odaie că vine Gligorașcu (eu eram trimis de Vodă Ghica ca să conduc pe generalul adjutant Imperatorului Rusiei, Duhamel, care venise în Principate cu chestii politice). La aceste vorbe ale mumei mele, ațintind sora sa ochii asupra ei, deodată o văzu cu gura la o parte; sărmana era izbită de dambla și, fără a mai pierde un minut, soră-sa au alergat și au adus pe doctorul Spor[1], doctor al casei și care locuia în vecinătate. Însă când a venit doctorul gura era la loc și nu mai da nici un semn al acestei boale, afară de o durere de cap care o cuprinsese. A doua zi, a treia zi, durerea de cap nu o slăbea, astfel că doctorul o trata cu chinină, zicând că are friguri la cap; a patra zi, sosind și eu și aflând cele întâmplate, am chemat în consult pe doctorii Grunau[2], Sachelarie,

[1]) Iosif Sporer, licențiat al Facultății de Medicină din Viena în 1807, stabilit medic (mamoș) în București încă din 1824. [2]) Gheorghe Grünau obține titlul de doctor în medicină de la Göttingen în 1809. Medic la Filantropia în 1818, căsătorit în 1819 cu Luisa, fiica doctorului Mesitz, m. 1859.

Spor și ginerele său; examinând pe pacientă, au blamat tratamentul lui Spor imputându-i și acuzându-l că nu i-au lăsat sânge îndată și acum era prea târziu. Am oprit alți doctori, concediind pe Spor, dar fără nici un folos, căci i-au venit peste puțin și al doilea atac care a aruncat-o la așternut; la al treilea atac i-au luat și limba, exprimând prin lăcrămi durerea despărțirii și blagoslovenia care ne lăsa.

La 1 august 1842 au încetat din viață și cu o pompă demnă de maica mea am înmormântat-o la Sf. Gheorghe Vechi, din afara bisericii, în latura din dreapta (fiindcă în biserică era poprit de guvern de a se mai îngropa cineva), care a devenit cimitirul familiei mele. I-am făcut toate pomenirile, la soroace, după lege, cu arhierei până la șapte ani, iar al șaptelea an, când trebuia să o dezgrop, m-au stânjenit bătrânele rude superstițioase, care îmi ziceau că este o superstiție care se crede că, când se deschide un mormânt, trebuie să puie altul în loc; această vană superstiție o plătesc acum cu mustrarea cugetului meu. I-am pus o cruce la cap, făcându-i și următorul verset pentru epitafion; atât însă s-au schimbat prin altele, după cum se va vedea mai la vale.

Astfel au trecut prin chaosul suferințelor acestei lumi prea iubita noastră maică. Fie-i vecinică pomenirea. Și rog pe urmașii mei ca din vreme în vreme, la cazuri de pomeniri bisericești, să pomenească și pre bunii și pioșii mei părinți.

Stare au lăsat casele și prăvăliile care mai în urmă au ars la arderea Bucureștilor de la anul 1847, iar locul l-am vândut eu și am dat zestre sorei noastre Marița; au lăsat și una mie galbeni care era depuși la fratele său Siică Dedulescu, cu care asemenea am înzestrat pe Marița și i-am căutat sufletul; au lăsat și zece robi și mărunțișuri ale casei.

Însemnai și epitaful său, deși nu este un stil perfect:

Stolniceasa Elena Lăcusteanca
Născută Dedulească la anul 1796
și răposată în Domnul la anul 1842
August 1
Fiii, nepoții, lacrămi vars, aici
Pe mormântul scumpei maici
Inima-i la toți rănită
Prin voia de sus venită
Tu, Doamne, ai vrut, Tu știi, Tu poți,
Vrând iar a mângâia pe toți.

Surorile și fratele meu

Sora mea Catinca, născută la anul 1815 și măritată la 1831, luând în căsătorie pe Alexandru Carpov, căpitan în armata rusească, locuitor din Odessa și proprietar de moșie, de origină moldovean. Au viețuit ani ....[1] cu bărbatul său și la anul ....[2], la facerea unui al treilea copil, au murit din facere, căci viind de la moșie iarna ca să facă la Odessa, fiind în nouă luni, au răcit, au prins-o frigurile și din aceasta i s-au pricinuit moartea. A lăsat în viață trei băieți, mai în urmă însă au murit și dânșii, nerămânând moștenitor dintr-însa.

Carpov s-a însurat de-al doilea cu o ruscă.

Păstrez și astăzi scrisorile sărmanei sorei mele, prin care ne ruga necontenit să mergem, muma mea sau eu, ca să ne vază, căci suferă mult de dorul nostru și cu atât mai mult că era streină acolo. În fine la anul ....[3], mumă-mea,

---

[1]) Patru (reconstituire după scrisorile pe care le-a deținut Radu Crutzescu, astăzi pierdute). [2]) 1835 (*Idem*). [3]) 1834 (*Idem*).

văduvă fiind (că și tatăl meu nu trăia nici la mariajul ei), s-au dus la Odessa ca să o vază și au găsit pe sărmana soră-mea puțin satisfăcută în menajul său, și aceasta a fost o lovitură morală pentru muma noastră, care i-au alterat prea mult sănătatea, nu mai zic de durerea care a suferit-o până a murit, când a aflat de pierderea ei.

Când s-au măritat soră-mea, eram în oștire și cantonam cu compania la satul Plătărești, în distanța de o poștie de București, și la ziua cununiilor nu am venit în București, căci mă opusesem acestui măritiș, fiind contra principiilor mele de a se înstrăina; și consiliez pe copiii și nepoții mei că, dacă vor putea, să menție acest principiu, că cel ce aleargă la străin înstrăina-se-va. Și, în adevăr, că au plecat din țara ei și din sânul familiei ca să nu-i mai vază niciodată. Fie pomenirea ei vecinică!

Al treilea frate, Mihalache, a trăit numai 16 luni.

Al patrulea frate, Iancu, născut la anul 1821 pe muntele Sălătrucu în fuga zaverei, după cum am descris mai sus, au rămas orfan și de mumă în etate de 21 de ani; l-am ținut sub tutela și în casa mea până s-au însurat, fără a simți câtuși de puțin greutățile orfanismului. Avea și are o inimă foarte bună, dar de mic era zburdalnic (*espiègle*) și, văzând puțina aplecare ce avea pentru studiuri, i-am dat cariera militară, luptându-mă ca frate și părinte a-i crea o înaintare repede în cariera militară, astfel că la anul 1848, fiind sublocotenent, i-am încredințat comânduirea unei companii în regimentul al II-lea ce comandam, fapt fără antecedent și în detrimentul atâtor ofițeri cu graduri de locotenenți, ba chiar și căpitani. În fine, m-am silit a face să dobândească gradurile de locotenent și căpitan, ca să fie în raport cu regulamentul ostășesc în privința comandirului de companie și cu scop ca, retrăgându-mă eu din oștire, să-i las o carieră

frumoasă și satisfăcătoare. Dar în zadar, căci ce clădeam eu destinul său îl împingea la dărăpănare.

După retragerea mea din oștire, săvârșind fapte netolerate de legile ostășești, i-au luat compania și au fost silit a demisiona brizându-i cariera cu desăvârșire.

La anul 1848, aflându-mă eu subt arest de rigoare la palat de către revoluționari pentru chestii politice, m-am pomenit cu Iancu într-o seară că îmi sărută mâna și îmi face surpriza spunându-mi că s-au cununat cu Lina, fiica lui Costache Florescu[1]; nu am putut nici a zice, nici a face altceva decât a-l binecuvânta zicându-i: „Dumnezeu să-ți ajute", amintindu-i tot într-o vreme proverbul grecesc: Μὴν κακογέννηθῆς καὶ μὴν κακοπανδρευθῆς: „să nu te naști rău și să nu te însori rău". Acest act l-au săvârșit fără știrea și consimțământul meu și al familiei noastre. Zestre a luat 3 000 galbeni, însă atât zestrea, cât și stările Florescului și a Boldescului (moșu Florescului), prin o dibăcie ageră, le-au sleit; astăzi este înconjurat de o familie numeroasă, de patru fete și un băiat, Niculae[2], conducând o viață foarte spinoasă și amenințat de o crudă soartă și fără speranțe de un viitor mai fericit. *Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!*

A cincea soră, Marița, născută la anul 1825, cu trei zile înaintea morții tatălui nostru. Mai în urmă rămasă orfană și de mamă, sub tutela mea fiind, la 1849 a luat în căsătorie pe căpitanul Coressi (astăzi locotenent-colonel); zestre i-am dat 3 000 de galbeni; soarta frumoasă nu i-au surâs. Copii nu au avut.

---

[1]) Văr bun cu frații Iordache, Manolache și Alecu Florescu, care au jucat un rol important în mijlocul veacului trecut. [2]) Încetat din viață fără urmași.

PARTEA A II-A

Biografia mea în etatea nevârstniciii și a juneții

Grigorie Lăcusteanu, fiul stolnicului Ștefan Lăcusteanu și al Elencii Lăcustencii (născută Dedulească).

Născut la anul 1813, martie, cu temperament sanguin-coleric, botezat de cumnatul tatălui meu, stolnicul Grigorașcu Paladi.

La vârsta de trei ani m-au pus părinții la învățătura limbii helenice; făceam progrese distinse (sub un profesor grec Spirea), așa încât în etate de patru ani am zis un cuvânt de felicitație (ἐν ἐγκωμίῳ) în ziua Anului Nou 1817 domnitorului Vodă Caragea în plină ședință domnească (divan), după obiceiul de atunci. Cuvântul era compus de episcopul [de] Argeș, Iosif[1], care mă și meditase.

După ce am terminat cuvântul, fără nici o sfială (căci pe acele vremi erau îngrozitori Domnii care aveau dreptul de moarte și viață), m-am apropiat de dânsul vrând să-i apuc mâna să o sărut; dânsul mi-a întins degetul arătător; vrând să-l apuc, au schimbat alt deget și așa jucându-se

[1]) Originar din Oltenia, unul din cei mai de seamă ierarhi ai timpului. Episcop titular al Sevastiei, apoi primul episcop al Argeșului, de la 1793 până la moartea lui, în 1820. Autor, traducător și editor de numeroase opere religioase. (Vezi N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, București, 1930, vol. II, pp. 189-191 și *Istoria literaturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1901, vol. II, pp. 377 și *passim*).

cu mine câteva secunde m-au întrebat ce voiesc să-mi dăruiască. I-am răspuns, un armăsar de călărie. Îndată au chemat pe cămărașul și au ordonat să-mi dea un armăsar de călărie din grajdurile domnești, înșelat cu o șa domnească, și să fiu condus acasă călare, însoțit de patru ciohodari în uniforme (guarda domnească). Ordinul s-au executat la moment. Ieșind din sala tronului cu sărutările și urările cu „să trăiești" ale boierilor, am fost chemat de Doamna în harem, care mi-a zis să repet cuvântul care rostisem lui Vodă. După ce l-am terminat m-au sărutat și mi-a dat o pungulița cusută cu fir, care conținea o sută de rubiele (rubioia valora 6 lei vechi), iar învățătorului meu, o hârtie cu 50 rubiele, invitând pe tatăl meu să mă conducă adeseori la Măria Sa.

Aceasta au fost cea mai mare bucurie în viața mea copilărească.

În etate de șapte ani, la 1820, am abandonat pe bunul meu profesor care mă învăța cu multă silință și dragoste, fiindcă se orânduise tatăl meu ispravnic (cârmuitor) al districtului Olt, având tovarăș pe Alecu Ghika (devenit mai în urmă domnitor al țării), iar la 1821 reamplasat Ghika cu Chițescu[1]. Așadar, cu profesoarele provințiale dân Slatina, unde ne aflam, mai mult am pierdut decât am profitat în limba helenă; fiind profesoarele puțin instruite și fără nici o methodă mă pusese să studiez Psaltirea lui David.

La anul 1821, prin impulsia Rusiei, se formase o eterie secretă (secta Carbonarilor); omoară pe Vodă Suțu prin punere de otravă la funtanela mâinii sale, prin știrea chiar a copiilor săi, și se proclamă zavera sau insurecția Greciei, deodată cu revoluția lui Tudor Vladimirescu. Acest Tudor era un om foarte neînsemnat, moșnean din

[1]) Stolnicul Nicolae Chițescu.

Valahia Mică, fără nici un fel de învățătură sau inteligență și drept tot meritul era că slujise în armata rusească câtăva vreme și se retrăsese din oștire cu rangul de potparucic (sublocotenent) de infanterie, și prin urmare nici capacitățile care îi lipsea, nici patriotismul țării [nu] îl făcuse să se răscoale, ci o mână puternică streină îmbrâncindu-l l-au făcut să lase un nume istoric în țară. Sfârșitul însă au avut fatal, căci l-au tăiat în o sută de bucăți la Târgoviște generalul Ipsilant, general al Rusiei în retragere și comandant suprem al legiunilor streine revoluționare.

În această anomalie tatăl meu medita să fugim în Austria, însă poziția interesantă a mumei mele îl făcea să mai amâne timpul; dar într-o seară au fost surprinși de căpitanul Farmachi[1] (grec), unul din căpeteniile revoluționare, însoțit de 400 albanezi și, după o înțelegere prealabilă ce au avut cu tatăl meu (fiind fost amândoi Carbonari), s-au decis ca amândoi cârmuitorii să fugă cu un ceas mai înainte de sosirea lui Tudor, care trecea cu patru mii de panduri la București, căci, fiind inamic de moarte al aristocrației, îndată ce îi va prinde, îi va jefui și omorî.

Fuga ambilor cârmuitori cu familiile lor au urmat imediat, luând drumul Sibiului, peste munți și plaiuri, având cu dânșii o escortă de 20 albanezi (care le-a fost dată de căpitanul Farmachi să-i ducă până la graniță) și vreo 30 de slujitori ai districtului, fiindcă erau amenințați și de bande turcești cari cutriera țara.

A treia zi, ajungând la satul Sălătrucu între munți, au sosit ceasul ca să se ușureze muma mea, unde au și născut pe fratele meu Iancu. În acest timp ne-a sosit după urmă un căpitan de panduri cu vreo câțiva panduri și

[1]) Cunoscutul șef eterist.

turci trimeși de Tudor și cu o scrisoare măglișitoare către cârmuitori ca să se întoarcă la district. Chițescu, sărmanul, s-au înșelat și s-au întors singur, fără familie, iar tatăl meu i-au răspuns lui Tudor că fiind muma mea lehuză o va petrece până la Sibii și se va întoarce.

Sărmanul Chițescu, îndată ce s-au întors i-au cerut Tudor o sumă însemnată de bani pentru susținerea oștirii, carele neavând, l-au pus în fiare și l-au închis într-un bordei, făcându-i cele mai cumplite execuții, astfel că în trei zile au și murit.

Iar noi, după două zile de ședere în Sălătrucu, am plecat și am ajuns la Sibii.

La Sibii, Hermannstadt, în Transilvania, am șezut până la 1824, locuind în casa lui Ion Denc, văpsitor de profesie. Casa era și este situată lângă poarta cetății, ulița Strejamentului. Proprietarul avea o consoartă și o singură fată de o vârstă cu a mea; o chema Fani, învăța limba franceză, clavir și chitară.

La Sibii am întrerupt iarăși studiul regulat al limbii helenice în lipsă de învățător, deși tatăl meu mă medita; pentru limba germană m-au dat extern la strejament (școală a copiilor militari) unde am urmat cu învățătura până la 1824 la reîntoarcerea noastră în țară...

O imprudență copilărească

Pe dinaintea casei unde locuiam trecea apa Sibiului și o podișcă de lemn în fața casei slujea drept intrare. În o seară de toamnă pe o lună frumoasă, mă jucam cu soră-mea Catinca și cu fata gazdei. Bunii mei părinți ne privea după fereastră cum ne jucam, eu trecând în fuga peste podul din fața casei și, văzându-mă urmărit de fete, am alergat la o punte ce era peste apă, în depărtare ca la 30 de pași

de pod și care răspundea în grădina casei. Și trecând ca să mă ascund în grădină, pe la jumătatea punții am alunecat și, paf!, am căzut în apă, care era în adâncime ca o jumătate de stat de om. Soră-mea și Fani striga *a tuetête* că s-au înecat nenea Golea. Nu poate cinevași să-și închipuiască spaima și graba care coprinsese pe părinții mei. Din norocire, în momentul acela Dinu Vizitiu (Dumnezeu să-l ierte) venea cu o sarcină de fân pe pod. La minut, aruncând sarcina, s-au aruncat în apă îmbrăcat ca să mă scoată. Apa mă dusese până la scocul morii, care era într-o distanție bunicică de casă. În fine, la scoc mă găsește, mă scoate. Eram mort! Tatăl meu mă apucă de picioare, îmi face un *mullinet*, sau o moară de vânt, pe românește, din cele mai desperate. După multele învârteli, am scos apa. Mă aduce acasă, îmi fac fricțioane, și după o jumătate de oră, ieșind din lethargie, am deschis ochii. Mumă-mea, dintr-un leșin mare au aruncat-o la isterism. Această întâmplare mi-a slujit multă vreme la înfrânarea nebuniilor.

Peste câteva zile, tatăl meu m-au dat la școala de natație să învăț a înota.

Păcatul căzut
Nu lăsați copiii singuri

Eram în vacanță la școala militară, unde învățam limba germană. Într-o dimineață m-am dus în grădină să meditez lecțiile; citind culcat pe iarbă, am adormit. Fani, fata gazdii noastre (care era de o vârstă cu mine), mă surprinde adormit, îmi aruncă un voal pe ochi, care îl purta pe umeri, ca să îmi violeze moralitatea!

Deșteptându-mă, am blamat-o. Dar peste puțină vreme amorul au înlocuit remordul. După ce ne-am întors în țară nu m-am mai gândit niciodată la dânsa.

Peste 27 de ani, în fuga mea la Brașov (pentru care fugă voi vorbi mai la vale), m-am dus de la Brașov la Sibii pentru două-trei zile ca să mă plimb, inspirat de mulțumirea de a revedea locurile și oamenii cu care petrecusem în timp al copilăriei.

M-am dus într-o dimineață la casa lui Ioan Deni, și am găsit numai văduva, Ana Deni. Au simțit o bucurie nespusă când m-au văzut, m-au întrebat de toate și de toți ai casei, de unele răspunsuri bucurându-se, de altele exprimându-și părerea de rău, când i-am spus că perdusem părinții și pe sora mea.

La rândul meu am întrebat de Fani și mi-a zis că locuiește într-un apartament aparte, și chiar în acela unde locuisem odată. Mă duc acolo, intru într-o cameră, întâlnesc o femeie frumoasă înfățișând o vârstă între 35 și 40 de ani. Era în picioare, spăla niște horbote înfășurate pe un pahar. Am cunoscut-o îndată, salutând-o în limba germană, am voit să-i dau strânsoare de mâni. Dânsa, necunoscându-mă, mă întreabă cine sunt și ce voiesc, dar văzând că mă uit la dânsa fără a-i răspunde, îmi zice cu un ton sever, „Acolo este bărbatul meu, intră!", arătându-mi cu mâna camera bărbatului său. I-am răspuns că eu sunt Gligoraș (căci așa mă numea odată) și am venit să o văd pe dânsa, iar nu pe bărbatul său.

Atunci dânsa, cu o bucurie frenetică, îmi dă o strânsoare de mână și mă conduce în camera bărbatului său, recomandându-mă ca amicul copilăriei sale, despre care, zicea, adesea ți-am vorbit. Bărbatul său, căpitan în oștirea austriacă, era culcat în pat, fiind bolnav, de o vârstă între 40 și 50 de ani. După un ceas de întrevorbire și glume, m-am retras cu promisiunea de a-i mai revedea, însă nu i-am mai văzut niciodată, și cu toate că era o femeie frumoasă și cu mult spirit, dar nu mi-au inspirat plăcerea de a o mai revedea.

Imoralitatea nu mai reinspiră nici un fel de sentiment.

Reîntoarcerea în țară

La 1824 ne-am reîntors în țară. Am reînceput studiile limbilor helenice și germane, cea dintâi la profesorul George Ianiotu, cea de-a doua la părintele Bodor, călugăr catolic și preot cu desăvârșită literatură și filozofie.

Cu grecul, în curs de doi ani, am trecut mai mulți autori clasici: pe Xenofon, Tucidid, pe Sf. Vasile, Ioan Chrisostomul, Lucian și alții; cel de-al doilea, germanul, îmi preda știința, precum aritmetica, geografia, istoria, naturala și altele. [La] școala Bărăției, care era sub direcția profesorului meu, am dat mai multe examine în prezența consulilor streini, din care la două am luat premii. Avea multă metodă și se silea sărmanii profesori cu mine (Dumnezeu să-i ierte!), și eu însă nu mai puțin corespundeam la dorința lor.

Cele după urmă zile ale tatălui meu

La 1825 tatăl meu cade bolnav de peripneumonie; îl tratează doctorul Mesitz[1], amicul său intim; peripneumonia se formează în apostimă și, după o zăcere de două luni aproape, se săvârșește în Domnul.

Până în ultimele ceasuri mă ținea de mână lângă dânsul (fiindcă eram copilul răsfățat al părinților). Adesea l-am văzut uitându-se la mine și curgându-i câte o lacrimă din ochi. Îmi da mai multe sfaturi și povețe. Îmi explica și făcea aluzii chiar la chestii politice, căci avea multă învățătură și știință practică și teoretică în chestii politice.

[1]) Iuliu Mesitz, fiu al doctorului Ferdinand Mesitz, venit în țară ca chirurg al armatelor imperiale în 1786. El însuși ajunge șef al serviciului sanitar în Muntenia în timpul domniei lui Grigore Vodă Ghica. Căsătorit cu fiica doctorului Grünau, moare de ciumă în 1829.

„Minunile lui Dumnezeu sunt mai presus de toate!"

După săvârșirea tatălui meu din viață, mumă-mea fu izbită de cea mai dureroasă și mai nenorocită lovitură, căci pe lângă aceea că pierduse pe iubitul ei soț și rămânea cu patru copii nevârstnici, cea mai mare era aceea că se afla lehuză cu soră-mea Marița numai de trei zile. Rudele, amicii și medicii o hotărâseră că nu va putea rezista ca lehuză la o asemenea calamitate. Dar – minunea lui Dumnezeu! – au trecut peste nenorocire fără să rămână cu nici o patimă.

1826. Profesorele grec mă lăsă ca să se instaleze la Craiova. Muma mea mă angajează la școala privată a călugărului Neofit Duca[1], renumit filozof și autor. Îi plătea mumă-mea trei galbeni pe lună, o retribuție mare pe vremea aceea. Toată tinerimea aristocratică studiase și studia la dânsul; au dat țării mai mulți bărbați literați. Colegi de studiu eram vreo treizeci în curs de doi ani; la 1828 am trecut în clasa superioară unde ne preda poeziile lui Omer (Ὁμηρίκα) făceam syntax din limba helenă în cea greacă, cu limba germană continuam, însă o cam slăbisem, fiindcă pierdusem pe tatăl meu care m-ar fi observat și m-ar fi silit prin nobilul său metod. Cu cât slăbisem însă limba germană, cu atât mă sileam și făceam progrese în limba latină, căci într-un scurt timp traduceam pe Cornelius Nepos în limba germană.

„De educațiunea și instrucțiunea junimii depinde soarta statului" (Anacharsis).

„Instrucția și educația este și rămâne suprema afacere a omenirii și merită a se lua îndeaproape considerație, nu numai când e vorba de ameliorarea geniului uman în genere, ci și când e vorba de înaintarea binelui și fericirii cetățenilor în special" (Denzel).

---

[1]) Profesor la Academia grecească din București de la 1815 la 1818. (Vezi N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, p. 156.)

O fatalitate în cariera mea

O fatalitate a destinului meu puindu-se în cariera studiilor mele m-a oprit de a mai putea urma cu învățătura spre a dobândi lumini mai întinse. Iată și chipul cu care soarta m-au mărginit.

În anul 1829, ghenarie 20, muma mea se afla dusă cu unchiul meu Siică Dedulescu la moșia Topliceni, pe mine mă lăsase la mătușa mea Brătășanca ca să nu întrerup învățăturile. În ziua de 20 ghenarie, întorcându-mă acasă de la școală găsesc un lipcan de la Ministerul Finanțelor care mă aștepta cu o invitație olografă din partea vornicului Alecu Filipescu (poreclit Vulpe[1]), atunci ministru de finanțe, ca să merg îndată la minister. Cam de voie, de nevoie, m-am dus, neștiind ce rezultat poate avea chemarea mea la minister; îmi consultam memoria dacă nu am bătut vreun școlar sau nu am insultat vreun jidov. Intrând în camera de seanță a ministrului care ședea alături cu un general rusesc, Sturza[2]; controlor al ministerului din partea guvernului rus, timiditatea mă roșise până la urechi. După ce am salutat pe ministru, pe care-l cunoșteam de mult (fiindcă mergeam adesea cu tatăl meu la dânsul), îmi zice că se socotește fericit că poate să răsplătească amiciția tatălui meu prin chemarea fiului său în serviciul guvernului. Am mulțumit ministrului pentru bunele sale intenții, adăogându-i că nu poci primi nici un serviciu ca să întrerup studiile mele la care aspir atâta de mult. În fine, îmi zice că este o urgență necesară ca

[1]) Boier mare, însemnat prin rolul pe care l-a jucat în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu. Candidat la domnie în 1842, vel ban în 1843, președinte al Înaltului Divan în 1846 (1776-1850).
[2]) Alexandru Sturdza, fiul lui Scarlat Sturdza, general rus și guvernator al Basarabiei. El însuși diplomat și general în serviciul Rusiei (1791-1854).

să merg deputat cu un general de stat-major care nu știe decât limba germană și nu are cu cine mă înlocui. Eu persistând în hotărârea mea de a nu primi, generalul rus Sturdza mă întrerupe zicându-mi că, dacă nu voiesc să merg după o rugăciune care mi se face, apoi mă va trimite cu o escortă de cazaci. Pe de o parte temerea sau amenințarea muscalului, iar pe de alta îndemnul altor 11 tineri feciori de boieri, între care și vărul meu Cârlova, poetul, chemați tot pentru asemenea misii, m-am înduplecat și am arătat ministrului consimțământul meu, însă pentru un timp scurt, și-l rog să-mi dea un ajutor fiindcă îmi lipsește experiența slujbelor. Ministrul îmi mulțumește și-mi propune un salariu de 500 lei pe lună, iar cât pentru ajutor, să trec în sala ministerului unde sunt o mulțime de aspiranți și să-mi aleg pe care voi voi eu. Ieșind în sală, am fost înconjurat de o mulțime de ciocoi care îmi implorau clemența ca să le arunc un os al guvernului. În această clică, un om mai înalt decât toți și mustăcios, îmbrăcat și legat la cap turcește, mi-au atras atenția; l-am întrebat cum îl cheamă, îmi zice „Prijbeanu", un nume de familie furat de dânsul (căci familia Prijbenilor era și este cunoscută de nobilă și onorabilă în țară). Așadar, impresionându-mă atât numele familiei, cât și înălțimea corpului, am presupus că trebuie să fie și vrednic, dar m-am înșelat, căci era un bețiv. În fine, l-am înfățișat ministrului, care au ordonat să-i dea un salariu de lei 200 pe lună, povățuindu-l ca să mă îngrijească ca ochii lui din cap, căci, daca la întoarcere voi arăta eu ministrului că n-am fost mulțumit de dânsul, are să-i tragă 500 de nuiele la falangă (așa tratau boierii pe ciocoi pe atunci, până la 1848, când revoluția au adus libertatea și progresul, care, ajutat și împins de feciorii de boieri, au urcat pe ciocoi deasupra ruinelor lor).

A doua zi, primind instrucțiunile ministeriale, m-am dus la bunii mei profesori ca să le anunț incidentul, care

cu multă mâhnire au priimit o asemenea noutate; am luat ziua bună de la dânșii și colegii mei, promițându-le că mă voi sili să scap de această năpastă cât mai curând, ca să reîncepem iarăși studiile.

Începerea serviciului meu către stat
Înfățișarea la general

1829, ghenar 23, m-am înfățișat la generalul Enholm, general de stat-major pe lângă care eram acreditat din partea guvernului român ca deputat. Era în etate de 50 ani, om cu multă învățătură, cunoștea mai multe limbi orientale, de un caracter foarte original. Am fost priimit cu multă amabilitate, invitându-mă pentru a doua zi la masă unde am găsit mai mulți comeseni: erau doi adjutanți ai lui și 7-8 ofițeri superiori din statul-major. Serviciul său era tot de argint, până și farfuriile de bucate; tratamentul era oriental, zicându-ne că voiește să-și aducă aminte de Persia, unde au petrecut o parte a vârstei sale.

Peste o săptămână am plecat la Giurgiu împreună, însoțiți și de adjutanți, ca să dea planul pentru luarea cetății. Cetatea era asiejată de 50 000 oștire[1]. Toată oștirea era cantonată în subterane pe Valea Frăteștilor. Am tras în gazdă la generalul Jarchin, comandant suprem al armatei de acolo[2], care locuia într-un subteran cu șase

[1]) Cifră, desigur, foarte exagerată, deși armata de investiție, care nu se urca la începutul asediului (18 mai 1828) decât la 5-6 000 de oameni, a fost de atunci neîncetat sporită. [2]) Primul comandant al trupelor rusești înaintea Giurgiului a fost generalul Geismar. Alți doi generali însărcinați rând pe rând să-i succedeze (în urma numirii lui Geismar comandant al armatei de ocupație în Oltenia) au încetat din viață la scurt interval. Un al patrulea comandant, Potemkin, este înlocuit (octombrie 1828) prin generalul Langeron

camere și un salon, tapisate peste tot cu cele mai frumoase covoare. În salon era o masă întinsă care nu se rădica nici ziua, nici noaptea, împrospătând numai mâncările care se consuma; o muzică concertantă și una vocală era în permanență; într-o cameră se juca jocuri de hazard cu miile de poli imperiali. Într-un cuvânt, era un ce feeric! Am șezut acolo o săptămână, mergând în toate zilele cu generalul meu pe câmpul Giurgiului de ardica planul cetății; eram însoțit totdauna de 500 cazaci și doi săteni bătrâni, care prin mine dau informații generalului despre situația cetății. Am șezut acolo până la luarea cetății prin asalt și breșe[1]. Eram recomandat la toți câți veneau lá generalul, bine văzut, bine priimit și bine tratat de toți. Mă iubea sărmanul generalul ca pe copilul lui. Această viață și petrecere feerică îmi aprinse dorința de a intra în armata rusească, făcându-mă să uit dragostea părintească și a învățăturii, și a țării. Spusei generalului, care primi cu bucurie propoziția mea, făgăduindu-mi că îndată ce ne vom întoarce la București îmi va face formalitățile, înlesnindu-mi intrarea de a fi priimit ca cadet (nobil).

și apoi prin prințul Lobanoff. În iulie 1829, armatele de investiție se aflau sub ordinele generalului Kiseleff. Generalul Jarchin, a cărui identitate n-am putut-o stabili, n-a trebuit deci să ocupe acest post decât foarte puțin timp (vezi *Hurmuzachi* XVII, pp. 68 și urm., rapoartele lui Hugot și Bourgoing către La Ferronnays). [1]) Aici memoria autorului îl înșală. Cetatea Giurgiului a rezistat – datorită eroicei apărări a unei slabe garnizoane turcești comandate de viteazul Kuciuk Ahmed pașa – tuturor sforțărilor inamicului și nu a fost predată Rusiei decât la 4 noiembrie 1829, în urma încheierii tratatului de la Adrianopol. Eroarea este însă lesne explicabilă dacă ne gândim că, atunci când autorul își scria amintirile, trecuseră mai bine de patruzeci de ani de la evenimentele narate, precum și la faptul că extrema sa tinerețe și inexperiență – nu împlinise încă 16 ani – au putut prea bine să-l facă să confunde luarea vreunui fort sau vreunei lucrări izolate cu luarea cetății înseși.

De la Giurgiu am plecat către Turnu-Măgurelelor, pe marginea Dunării, însoțiți de o escortă de vreo 500 de cazaci. În mergere am întâlnit două-trei bande mici turcești pe care le lua în goană cazacii. Seara am ajuns la satul Zimnicea. În seara sosirii noastre se lua Turnu-Măgurelelor de către generalul Langeron[1]. Noaptea, auzind generalul bubuiturile tunurilor, mă cheamă și îmi zice că trebuie să plecăm îndată ca să se afle acolo la luarea Turnului. I-am spus că este imposibil, fiind o furtună cu viscol și un ger din cele mai aspre ale iernii. În sfârșit, în revărsatul zorilor, lăsând trăsurile, bagajurile și adjutanții în Zimnicea, am plecat călări la Turnu. Nu voi uita în toată viața mea asprimea acelui timp. După o călătorie de două poștii, ajungem la Turnu și descălecăm la o bucătărie soldătească, în câmp. Generalul se dezbracă până la cămașă și se îmbracă cu uniforma. Oștirea era ca la 30 000 bivuace, în câmp, de trei zile fără nici un adăpost, așteptând momentul favorabil ca să ia Cetatea Nicopoli. Generalii numai se adăpostea într-o geamie pustie. Aspectul acestei panorame era foarte tragic și contrasta cu bivuacul Giurgiului. Generalul meu se înfățișă la generalul Langeron, comandantul suprem al toatei armatei din România[2], recomandându-mă și pe mine. M-au întrebat

[1]) Cetatea Turnu-Măgurele se predă la 12 februarie generalului Langeron după ce fortul Kule, principalul element al sistemului de apărare a Nicopolei, fusese luat cu asalt de trupele rusești la 26 ianuarie precedent. [2]) Andrault conte de Langeron, născut la Paris în 1763. Ca tânăr ofițer ia parte, sub ordinele lui Rochambeau, la războiul Americii. Emigrat la începutul revoluției la curtea Ecaterinei a II-a, este primit în armata rusă cu gradul de general. În această calitate participă la războaiele napoleoniene și la războiul ruso-turc din 1807-1812. Guvernator al Crimeii în 1815, joacă apoi un rol însemnat în războiul din 1828-1829. Moare de holeră în 1831. Jurnalul campaniilor sale în contra turcilor publicat în col. *Hurmuzachi*, supl. 1/III.

dacă sufăr frigul și foamea; i-am răspuns că îl simț cu mare acces, dar, „*à la guerre comme à la guerre*“. Mă pofti împreună cu generalul la o mescioară de lemn, neacoperită cu pânză, pe care era un curcan fript și pe un alt taler vreo câteva pârjoale reci, pâine neagră și o butelcă de vin (vasele erau de argint). Am mâncat cu o foame de lup.

Peste o jumătate de oră am plecat pe câmpia Turnului, la distanța unei lovituri de tun de Nicopoli; eram însoțiți de escorta de 500 cazaci și de doi țărani bătrâni. Generalul ardicând pe hartă puncturile necesare ale cetății, ne-am întors, dând planul generalului Langeron și am plecat îndată la Zimnicea, unde am ajuns noaptea foarte târziu. Când am ajuns m-au dat cazacii după cal în brațe: eram înghețat ca un lemn, picioarele erau degerate cu desăvârșire. Mi-au tăiat cizmele și m-au oblojit cu foi de varză; usturimea era nesuferită. A doua zi, cu picioarele înfășurate în petice de cojoc, m-am pus cu generalul în caretă și am plecat la București.

Mumă-mea, aflând de emanciparea mea, venise în București cu toată familia. Am fost tratat cu doctor de degerătură trei luni; vreo două semne ale rănilor sunt și astăzi imprimate la picioare. Generalul venea din vreme în vreme de mă vedea și mă ruga ca după însănătoșire să merg cu dânsul la Balcanuri, până unde armele rusești făcuseră conquistă și apoi îmi va aduce o decorație, promițându-mi și alte avantaje. Suvenirul recent al Turnului mă făcuse să renunț la toate bunurile din lume care aș fi putut dobândi. După ce s-au încheiat pacea, mi-a trimis generalul o medalie de argint pe cordela Sf. Gheorghe, cu inscripția „Pentru campania anului 1828“ și pe care nu am purtat-o niciodată.

*
* *

Tinerețe fără minte, amăgită d-început,
Care încă omenirea ce-o să zică n-au știut,
Dintr-o gură de credință de vei auzi vreun sfat,
Nu-l faci haz, nu-l bagi în seamă, tot ți-e frică
De înșelat!

Quidquid agis,
prudenter agas et respice finem!

Viața zburdalnică și frenetică care găseam în adunările ofițerilor rusești cu care mă asociasem și eram inseparabil, plăcându-mi, îmi formă convincția că unica carieră care trebuia să îmbrățișez este cea ostășească. Pe de altă parte îndemnul colonelului Odobescu[1], amic din copilărie al tatălui meu, și îndemnul lui Nicolae Brătășanu, cumnatul sorei mamei mele, amândoi atunci în oștire, cel dintâi lieutenant-colonel și cel de-al doilea lieutenant, amândoi în regimentul Actirțchi[2] de husari, și cu toată opoziția mumei mele și a rudelor, m-am decis și am dat petiție generalului conte Chiselev[3], guvernator al Principatelor

[1]) Ion Odobescu (1793-1857), sublocotenent în armata rusă în 1819, intrat în oștirea română în 1834, colonel în 1839, locțiitor de șef al oștirii în 1845, mare spătar în 1850. Tatăl lui Alexandru Odobescu, scriitorul. [2]) Fostul regiment al 12-lea de husari, astfel numit după orășelul Ahtirka lângă Harkov, unde-și avea garnizoana. [3]) Pavel Dmitrievici Kiseleff, născut la Moscova în 1788. Ia parte, ca tânăr ofițer, la campaniile contra lui Napoleon (Eylau, Friedland, Moscova). Însoțește pe țarul Alexandru, în statul său major personal, la Congresul de la Viena. General de stat-major în 1816, aghiotant general în 1823. Se semnalează în timpul campaniei din 1828-1829, la luarea Sumlei. Numit, după pacea de la Adrianopole, comandant al trupelor rusești din ambele Principate și guvernator general, cu titlul de președinte plenipotențiar (1829-1834). Reîntors în Rusia, este numit ministru al

Moldovei și Valahiei, prin care mă rugam să fiu priimit în oștirea rusească, în Regimentul de Husari Actirțchi. Generalul au pus următoarea rezoluție pe petiție, zicându-mi și verbal: „Dorința exprimată o primesc cu plăcere, însă te sfătuiesc să aibi puțină răbdare, căci în curând și foarte curând se va organiza oștirea pământească și la care pe cel dintâi ce voi recomanda vei fi dumneata."

Două-trei cuvinte asupra formării oștirii și de unde au luat naștere această frumoasă și binefăcătoare instituție

Blagoslovnica și de Dumnezeu blagoslovită Rusia, pe lângă multele și nenumăratele faceri de bine și milostiviri (*ab antiquo*, încă de la Petru cel Mare) care au revărsat în favorul creștinismului și mai cu osebire asupra României, care devenise cămara turcească (sau chelarul împărătesc, după numirea oficială care era dată de guvernul turc țării)[1], căci, pe lângă birul anual care da țara turcilor și care din vreme în vreme îl tot sporea după voința lor, apoi veneau angaralele și beiliĉurile, precum dări de unturi, seuri, cirivișuri, sureciuri (cirezi de vite) cu sutele de mii de oca, iar vitele cu miile de capete, pentru furnitura oștirii turcești, apoi cherestea pentru facerea cetăților care posedau în tot lungul Dunării, și se întinseseră cu stăpânirea în toate districtele mărginașe ale Dunării, cu care guvernul român nu mai putea avea nici un amestec; toate proprietățile din aceste districte le însușiseră turcii, cutez a zice că a patra parte a țării era stăpânită

Domeniilor imperiale, funcțiune în care lucrează cu râvnă pentru îmbunătățirea soartei țăranilor. Director al Cancelariei imperiale, în fine, ambasador la Paris de la 1856 până la 1862, reprezintă în această calitate guvernul rus la Conferința din 1858 pentru organizarea Principatelor. Moare în 1872. [1]) Develtin Keleri.

de turci. Hrăpeau fetele și copiii de la părinți, femeile de la bărbați cu miile, pe care parte îi turceau, parte îi luau robi și parte îi omora. Într-un cuvânt, țara era sub robia cea mai barbară și neauzită în veacul al XIX-lea. La țipetele românilor, puterile europene, precum Austria, Franța, Anglia, Germania nu s-au gândit niciodată să arunce o picătură de balsam pe suferințele și durerile lor.

La anul 1828, Rusia și mai cu osebire Imperatorul Nicolae al Rusiilor, apărătorul și mântuitorul creștinătății, fu indignat și izbit în principiile credinței de către Sultanul Mahmut, care au omorât pe patriarhul ecumenic chiar în sfânta biserică a patriarhiei Constantinopolului pe când săvârșea sfânta jertfă și apoi, învestit cu sfintele odăjdii, îl târa mort turcii și evreii pe stradele Constantinopolului. În urma acestui act infam și barbar, Imperatorul au declarat rezbelul religios de exterminare a barbarilor, și în adevăr că extermina pe turcii din Europa daca nu se opunea puterile europene (zise creștine), pentru că în timp de un an puternica Rusie făcuse conquista Adrianopolului și [era] la o distanță de câteva ore de Constantinopol.

Istoria adevăraților români creștini au vorbit, va vorbi și va binecuvânta blagoslovnica Rusie, care au jertfit prețiosul ei sânge pentru salvarea creștinității de sub sabia păgânismului.

Așadar, prin Tratatul de pace de la Adrianopole, Rusia au impus Turciei recunoașterea Principatelor Valahiei și Moldovei de staturi independente și numai sub suzeranitatea (iar nu suveranitatea) Turciei și protecția Rusiei.

Rusia au delimitat jumătatea Dunării, cu ostroavele ei, ca hotar al țării. Rusia au ras turcului toate cetățile și geamiile din țară, întorcând proprietățile turcilor la români. Rusia au izgonit în patruzeci de zile pe toți turcii peste Dunăre, fără a avea drept vreun turc a mai călca în țară, nici chiar cu vreun firman al Sultanului, afară de

negustătorii turci, și aceia cu pașaporturi (și fără arme), cu soroc mărginit și fiind primiți de autoritățile române.

Rusia au impus turcului recunoașterea unei armate regulate române pentru paza granitei despre Turcia, și care oștire au organizat-o, dăruindu-i mai multe mii de arme.

Rusia au înființat carantinele despre tot hotarul Turciei, care avea însemnătate atât sanitară pe cât și politică și care carantină ne-au mântuit de îngrozitorul flagel al ciumei, care adesea a pustiit țara.

Rusia a făcut să fie recunoscut pavilionul român de toate Statele europene.

Rusia au impus turcului recunoașterea domnitorilor pământeni pe viață și constituționali.

Rusia au dat românilor frumoasa Constituție (Regulamentul Organic), culeasă din toate constituțiile Europei, cu o Obștească Adunare, care au legiferat această constituție sub oblăduirea guvernatorului țării, generalul conte Chiselev.

Această constituție revoluționarii și desculții de la 1848 au nimicit-o și au ars-o, blamând faptele milostive și creștinești ale Rusiei, ca să se urce craii și descreierații, cu legile lor cele desfrânate, peste ruinele boierilor celor avuți și adevărați români.*

Așadar, pe baza precedentelor paragrafe 407, 408, 409 și tabloul de la cap. I, Desp. 8-a din Regulament, toți feciorii de boieri ai căror părinți era învestiți cu rangurile de la ban până la paharnic sau stolnic, inclusiv, se priimeau în oștire cu rangul de sublocotenent (praporcic), iar de la rangul de paharnic în jos era priimiți iuncări. Asemenea și boierii se priimea în oștire cu rangurile echivalente după tabloul mai sus zis: de exemplu hatmanul M. Băleanu[1],

*) Urmează textul art. 379, 407, 408 și 409 din Regulamentul organic privitoare la organizarea oștirii. [1]) Manolache, fiul marelui ban Grigore Băleanu. Candidat la Domnie în 1842, vel ban în 1856, caimacam al țării în 1859.

unul din cei doisprezece boieri veliți, au fost priimit la formare cu rangul de colonel (polcovnic).

Acest privilegiu în sine au fost de lungă durată, căci în șase luni, oștirea au fost cu desăvârșire formată și completă căci la 1831 au intrat Prințul Scarlat: Ghica și fiul lui Grigore Vodă Ghica, și au fost priimit în oștire iuncăr fără nici un fel de considerație.

Cariera mea ostășească

Anul 1830, mai 20, am intrat în oștire cu gradul de praporcic (sublocotenent), în considerația statutului mai sus citat.

La 30 mai am priimit ordinul de plecare în lagărul Craiovei, unde se organiza oștirea. În ajunul plecării mele s-au adunat toate rudele ca să mă vază și să consoleze pe muma mea, care era neconsolată, sărmana! Tristă au fost lovitura ei când au văzut că mă despart din brațele ei și ies din casa părintească. Am plecat cu mai mulți camarazi din București; cu Costache N. Filipescu, Nicu Rosset[1] și alții. Trecând pe la Pitești, am luat și pe Tudorache Brătianu[2].

Ajungând la Craiova, ne-au dat îndată la cvartire: eram în cvartir la d-na Catinca Samurcășoaia[3]. Caimacam era Costache Ghica[4], care și dânsul peste puțin s-au înrolat în oștire.

Toți ofițerii erau ospătați și bine primiți de toți boierii Craiovei. Se întrecea care de care să ne dea prânzuri și

---

[1]) Fiul marelui clucer Constantin Rosetti și văr bun cu C.A. Rosetti. Mort în 1893. [2]) Fratele mai mare al lui Dumitru și Ion Brătianu. Maior în 1839, apoi colonel și agă în 1858, deputat, membru în Comisia centrală de la Focșani. [3]) Catinca Ralet, soția lui Ion Samurcaș, mare postelnic și caimacam al Craiovei în 1821, decedat în 1822. [4]) Frate cu Grigore și Alexandru Vodă Ghica. Candidat la Domnie în 1842 (1797-1850).

serate la dânșii. A doua zi după sosirea noastră ne-am prezentat la generalul Starov, general inspector și instructor al oștirii române.

Ne-am dus împreună de ne-am prezentat la caimacamul, unde am și rămas la prânz acolo. La caimacam am găsit pe polcovnicul Solomon[1], polcovnic de panduri; era îmbrăcat arnăucește, cu șalvari, cepchen, legat la cap turcește și cu pistoale la brâu.

Peste o lună după aceasta au fost priimit în oștire cu gradul de maior și comandir al regimentului al 3-lea, în considerația rangului de maior civil rusesc, care obținuse pentru războaiele ce făcuse cu rușii împreună, ca comandir al yolintirilor. Tot atunci s-au priimit în oștire și vreo câțiva căpitani de volintiri sau panduri, cu gradul de praporcic (sublocotenent), precum Tellii, adică Hristache Tell[2] și fratele său[3] care s-au sinucis, Boboc, Ispir și alți trei-patru.

Primirea acestora au făcut pe mai mulți boieri aristocrați și ambițioși de a renunța la intrarea în oștire.

La 15 iunie toate cadrele oștirii era complecte, atât în cinuri de jos, cât și în ofițeri.

---

[1]) Ion Solomon, fiul căpitanului Petre Solomon. Comandant de panduri în 1809, sluger în 1820, colonel în 1830, vel logofăt al credinței în 1850, deputat în 1857 și 1859, senator în 1864. [2]) Christian Tell, născut la Brașov, dintr-o familie originară din Gorj, în 1808. Elev al lui Gheorghe Lazăr și al lui Eliade Rădulescu. Ia parte, cu primele organizațiuni militare române din Oltenia, la campania din 1828-1829. Intrat în armata regulată a țării la întocmirea ei, o părăsește în 1848 cu gradul de maior. Membru al guvernului provizoriu în 1848. Exilat după înăbușirea revoluției, se întoarce în țară în 1856 spre a lua parte la luptele pentru unirea și neatârnarea Principatelor. Membru al Divanului ad-hoc, apoi comisarul guvernului în Oltenia în 1864. Ministru de război, de justiție, de finanțe și de instrucțiune publică în cabinetele conservatoare ale lui Nicolae Kretzulescu, Lascăr Catargiu (1871) și general I. Florescu. Primar al Capitalei, deputat și senator până la moartea sa, în 1884. [3]) Constantin Tell, ofițer, mort înainte de 1848.

Cavaleria avea numai șase escadroane, care se socoteau în catastifele regimentelor de infanterie, adică câte două escadroane de regiment, însă până la complecta disciplinare și învățătură erau înregimentate sub comanda colonelului Odobescu.

Așadar cavaleria – neînregimentată după regulament, ofițerii ei nu aveau perspectivă la înaintări de ranguri decât numai până la gradul de căpitan inclusiv.

Multa mea silință și pasiunea care aveam pentru arta militară au atras dragostea, încât poți zice multă slăbiciune, atât a generalului Starov, inspectorul, cât și a șefului oștirii, Alexandru Ghica.

Într-o dimineață mă cheamă generalul Starov din lagăr la cvartira sa în Craiova. Înfățișându-mă, îmi zice aceste vorbe în limba rusească (care o vorbeam bine): „Lagastiane, te-am chemat ca să-ți arăt că sunt mulțumit de purtarea și silințele tale în oștire și, dorind a te vedea ajuns departe – și pentru că în cavalerie nu ai perspectivă – te mut în infanterie." I-am mulțumit și am priimit, însă lăcrămile curgeau din ochii mei (căci dragă îmi era cavaleria).

Generăleasa, care era în cameră, îmi zise: „Sper că lacrimile dumitale să fie lăcrămi de bucurie, și te invit la prânz aici". Generalul era de o vârstă peste 60 de ani. Generăleasa nu avea încă 30 ani împliniți, era foarte frumoasă, copii nu făcea și o chema Varvarinca. La masă mai era ofițeri ruși, instructori de-ai noștri. După masă, generăleasa observă că părul îmi este mare și că ar avea mulțumire să mă tundă. I-am mulțumit zicându-i că nu merit această onoare și o favoare așa de înaltă, dânsa stăruia și mai mult. – Eu temându-mă să nu se mânjească pe mâini de urdușala capului, fiindcă aveam un păr foarte stufos, s-au hotărât a se amâna pentru una din zilele săptămânii, luând angajamentul a mă duce. În fine, spălându-mă pe cap i-am satisfăcut mulțumirea.

A treia zi am priimit ordinul de strămutare din cavalerie în infanterie, și comandir al Roții I-a de Grenadiri (așa se numea pe atunci companiile de grenadieri și carabinieri) din regimentul I. Peste câteva zile generalul Starov singur au ales din toate regimentele cei mai înalți și frumoși soldați și au completat compania. Căpitanii pandurilor care nu-i primise în oștire cu rang de ofițeri și erau decorați cu medalia campaniei de la 1828, iar unii cu cavaleria Sf. Gheorghe de argint, i-au trecut în compania mea, înălțându-i la gradul de unter-ofițeri. În lagăr domina o frăție și o camaraderie între ofițeri, care pestre trei-patru ani o regretam toți.

Silința și exersisurile deveneau penibile, căci câte opt ore ne exersam pe zi, astfel că în patru luni oștirea nu mai era recrută, iar mai cu osebire compania mea, în care era oamenii cei mai cu inteligență și, prin multa stăruință a învățătorilor ruși, făcea concurență cu vechii ostași rusești.

Durata lagărului au fost până în luna lui noiemvrie. În cele dintâi zile ale lunii s-au prorogat lagărul și ne-am așezat prin sate la cvartire împrejurul Craiovei, rămâind în Craiova batalionul al II-lea ca să ție garnizoana, împreună cu oștirea rusească. Eu eram cu divizionul I, adică compania I-a și a II-a a lui Teologu, la satul Isalnița peste Jii, o jumătate de oră de Craiova.

La 15 noiemvrie am fost chemat la Craiova și mi s-au poruncit ca să mă pregătesc să merg cu compania la București, ca să vază generalul guvernator al țării, conte Chiselev, și boierii țării, progresul care au făcut oștirea română în timp așa de scurt.

La 1 decembrie 1830 am fost în București cu compania complectă, având ofițeri în companie pe frații Tell (luați vremelnicește din regimentul al III-lea, fiindcă cunoșteau bine tactica), și Tache Budișteanu.

Șeful oștirii, Vodă Ghica[1], în ajunul plecării din Craiova aflându-mă la dânsul, au chemat un croitor și mi-au luat măsură de haine, fără a-mi zice nimic.

A doua zi după sosirea-mi în București cu compania, au venit spătarul să ne viziteze la cazarmă (în casele lui Mavros de la Jicnița[2] și după revizie, mulțumindu-mi, mi-a făcut surpriza cu o uniformă complectă până la mănuși, zicându-mi ca să-l iubesc ca pe tatăl meu, căci în viitor el va suplini locul părintelui meu.

Prima înfățișare a oștirii române în capitala Rumâniii în veacul al XIX-lea

Anul 1830, decemvrie în 6, ziua onomastică a Autocratorului Rusiei, Nicolae Pavlovici, ne-am dus la cvartira generalului Chiselev, guvernatorul Principatelor române, ca să-i înfățișez compania, însoțit și de un pluton de cavalerie sub comanda praporcicului Costache N. Filipescu.

Cvartira generalului era în casele lui baron Meitani, pe podul Mogoșoaiei[3]. În apropiere de cvartiră ne-a oprit generalul Starov la Biserica Zlătarilor, ca să se mai curețe oamenii. Generalul îmi dă un raport de zi cu numărul oamenilor, ca să-l prezentez generalului Chiselev, zicându-mi să-l iscălesc „lieutenantul Lăcusteanu"; mi s-au adus călimările de la o băcănie și l-am iscălit pe tobă. Intrând în curte, cu o muzică rusească în flanc, am așezat compania în linie de război. Generalul Chiselev, însoțit de o suită numeroasă de generali și ofițeri superiori, precum și de toți boierii care veniseră să-l feliciteze pentru

[1]) Adică viitorul Vodă Ghica. [2]) Casele din str. Negru Vodă, unde a fost instalată, până în 1919, Legația Italiei. [3]) Fosta Prefectură a Poliției Capitalei.

aniversarea Imperatorului, s-au dat jos în curte. Generalul au ordonat să fac exersisul de companie, care l-am executat cu multă exactitate, căci la fiecare mișcare a companiei îmi mulțumea, când rusește, când franțuzește, când românește, strigând: „*Haraşo! Très bien!* Bine copii!" Comanda o făceam în limba rusească. După săvârșirea exersisului companiei și a plutonului de cavalerie ne-am urcat în salon. Generalul, după mai multe elogiuri, au felicitat atât pe mine, cât și pe Costache Filipescu pentru rangul de parucic (lieutenant), zicându-mi: „Te rog să urmezi cu aceeași silință și să nu te ostenești, ca nici eu să [nu] ostenesc răsplătindu-ți ostenelele". După aceasta ne-au invitat pentru prânz cu toți ofițerii companiei.

Boierii și poporul era entuziasmat. Când ieșeam pe uliță cu anevoință străbăteam ulițele. Într-un cuvânt, bătrânețea ne binecuvânta, iar tinerețea ne îmbrățișa.

Două zile de-a rândul generalul Starov, însoțit de toți ofițerii români, au făcut vizite boierilor, ca să ne prezenteze; toți îmi făceau elogiuri și mă sărutau cu o dragoste nedescrisă. Mumă-mea, sărmana, era încântată și când le afla plângea de bucurie. Iarna am rămas în București cu compania; duminica și zilele de sărbători țineam obvachta împreună cu ostașii ruși.

În luna lui aprilie ne-am întors la Craiova. Am cantonat tot la satul Işalnița, unde lăsasem curtea roții și ștabul batalionului care îl comandam provizoriu. În predominația amiciției și camaraderiei locuiam într-o casă țărănească cu trei ofițeri amici ai mei, Nicu Manu[1], Pandeli Cerchez[2] și Radu Golescu[3].

---

[1]) Fiul marelui vornic Mihai Manu. Demisionat din armată ca maior în 1842, mare logofăt în 1847, deputat în 1848 (1812-1875).
[2]) Fiul paharnicului Scarlat Cerkez, maior în 1845, mort în 1859. [3]) Fiul lui Iordache și frate cu Dimitrie și Alexandru Golescu.

La 15 mai am ieşit iarăşi la lagăr. Mai în toate serile pe vremea plimbării, se prefira toată societatea bună din Craiova. Era o frumoasă petrecere!

Un scandal în lagăr

Într-o dimineaţă, la exersisul de batalion, comanda un învăţător rus (sublocotenentul Franc, neamţ de origină). Îmi impută că nu conduc bine batalionul ca „flancher". Eu tac. Apoi îmi trimite un unterofiţer rus să meargă în flanc, alături cu mine. Am suferit-o şi aceasta. Peste câteva minute îmi strigă că mă va da afară din front şi mă va aresta... Atunci, ieşind din front şi mergând repede spre dânsul cu sabia scoasă, îl întreb cum au îndrăznit să insulte înaintea frontului pe superiorul lui (fiindcă eram lieutenant), amerinţându-l să-i vârs maţele. Neamţul fuge, eu după dânsul... colera mea creşte (eram iute, violent până la excesuri), caz jos leşinat, mort! Ofiţerii aleargă, mă ardică pe mâini, mă duc leşinat în cort: eram în totală nesimţire. Se dă alarma între ofiţeri, se adună toţi ofiţerii superiori şi inferiori la cort la mine, colonelul regimentului, M. Băleanu, mă fricţionează cu odicolon: mă deştept.

Chestia devine un punct de onoare militar; se hotărăsc toţi să demisioneze pentru motivul că rangurile noastre nu au nici o valoare. Eu le promit să împuşc pe neamţ.

Generalul Starov ne promite satisfacere imediată, arestează pe ofiţer şi îl mută pe dată la regimentul al II-lea vremelniceşte, promiţând a-l trimite în Rusia. Cu aceasta au liniştit spiritele, eu numai rămân neîmpăcat. A treia zi mă cheamă generalul în oraş, întâi mă ameninţă, apoi mă roagă să-mi retrag demisia; eu stăruiesc într-însa. Generăleasa mă opreşte la masă, o refuz; dânsa stăruieşte, în

sfârșit mă calmează și-i promit să-mi retrag demisia, cu condiția să facă pe ofițer nevăzut, pe care l-au și trimis în București, iar peste câteva luni l-au atașat la regimentul al II-lea, schimbându-și el nu numai purtarea, dar și caracterul.

Cholera Morbus în țarră

Anul 1831 pentru prima oară vine epidemia necunoscută pân-aci, *cholera morbus*. În București secera câte două-trei sute de suflete pe zi și mai cu osebire jidovimea; cădea oamenii pe uliță morți ca de trăsnet. Lumea spăimântată căzuseră la rugăciuni, singura mântuire. Guvernul și capii Bisericii preumbla moaștele tuturor sfinților ce avem prin țară; când au adus pe sfântul Decapolitul Grigore de la Bistrița la Craiova l-au întâmpinat toată oștirea română, făcându-i o mare paradă.

La 1 august se face dislocația: regimentul I era destinat să ție garnizoana Bucureștilor. Plecăm la București; bivuacurile pe drum se făcea în câmp, în apropiere de sate, așezându-ne cordon împrejur, ca să nu comunicăm cu satele, să ne molipsim de holeră, cu toate că în Valahia Mică nu ajunsese holera, iar în Valahia Mare mergea scăzând. Ajungem în marginea Bucureștilor, bivuacăm pe câmpia de la Malmaison. Pân-aci nici unul din ostași [nu fusese] bântuit de epidemie. Cavaleria însă, în momentul care au descălecat, au căzut opt soldați izbiți de holeră. Pân-a doua zi s-au întins epidemia în toată oștirea. Pe toată ziua aveam câte 10, până la 15 morți, infanterie și cavalerie. De două ori pe zi schimbam bivuacurile împrejurul Bucureștilor; tot într-o vreme țineam și cordon sanitar pentru cei care intrau în Capitală. Toți dormea

să mi retrag Demisia, eu stăruesc în trimisa
Generălească să oprească la masă, o refuză
Dînsa stăruește, în sfîrșit mă calmează
și îi promit să mi retrag Demisia cu con
diție să fac pe Ofițer nevăzut. pe care
l-am și trimis în Bucuresti. iar peste
cîteva Luni l-am atașat la Regimentul II
schimbîndu-și el, nu numai purtarea der
și Caracterul.

Cholera Morbus, în Țară

Anul 1831 pentru prima oară vine Epidemia
necunoscută pînă aci Cholera Morbus în
Bucuresti secera cîte doo trei sute de
suflete pe zi și mai cu osebire pe dovinea
cădea oamenii pe mîță morți ca de trs
net, Sunea spăimîntată căzuseră la
Rugăciuni singure mîntuire. Guvernul
și Capii Bisericii prenumăra moaștele
tuturor sfinților ce avem prin Țară
cînd au adus pe sfîntul Dimitrie

Grigore de la Bistrița la Craiova ben. întîmpinat toată Oștirea Română fără (dar) o mare paradă.

La 1ii august se face Dislocația, Regimentul 1: era destinat se ție Garnisoana Bucureștilor. plecăm la Bucuresti, bivuacurile pe drum, se fățea în câmp în apropierea de sate, asezîndu-se Cordon împregiur ca se nu comunicăm cu satele se ne molesim de Colera. în toate ce în Valachia mică, nu ajunsese cholera, iar Valachia mare mergea scădînd: ajungem în marginea Bucureștilor bivuacăm pe câmpia de la Mehnășon. pînă-ci nici unul din oștenii Noștri de epidemie, Cavalerea însă în momentul care au descălecat, au căzut opt soldații izbiți de Cholera, pînă adoua zi se au întins epidemia în toată Oștirea. pe toată ziua aveam iăte 10 pînă la 15 bolnavi, Infanterie si Cavalerie, de doo ori pe zi schimbam bivuacurile împregiurul Bucureștilor tot într-o vreme țineam și cor

în câmp; ofițerii avea corturi turcești, dăruite de ruși, care se punea cu mare înlesnire, însă le puneam numai seara, iar ziua încrucișam trei pușți, aruncam o manta soldățească și un covor dedesubt: acesta era adăpostul nostru, căci nu dormeam niciodată două nopți la un loc.

Îmi aduc aminte că într-o dimineață bărbierul roții, tunzându-mă, mă lasă jumătate tuns, fiindcă îl apucase cârcei, sărmanul; peste un ceas au fost mort. Într-o altă zi, pe câmpul Herăstrăului, făceam bivuacul de prânz; mie îmi făcuse culcușul, ca să zic așa, pe mușchia unei văi; îmi așterne covorul, îmi pune perna de piele, mă trântesc, văz căpătâiul prea înalt; bag mâna sub covor, trag o pălărie românească; ardic covorul, era capul unui mort de holeră îngropat prea puțin în pământ. Nerodul de soldat, când au așternut covorul, nu au băgat de seamă, căci trupul era în vale și capul ajungea pe muchia dealului. Tinerețea nu se sperie de nimic în lume!

Generalul Chiselev ne vizita în toate diminețile cu caleașca încărcată de sticluțe cu un oțet inventat atunci de doctori care se numea „*vinaigre des quatre voleurs*“ (oțet de patru hoți)[1], împărțea la toți ofițerii, ne încuraja și ne sfătuia să nu ieșim dimineața din cort fără să facem gustare.

Într-o dimineață, generalul Chiselev, vizitând spitalul Filantropiei, care era destinat pentru bolnavii noștri de holeră, și negăsindu-l în desăvârșită curățenie, trimite pe dată să aducă pe colonelul Băleanu, comandantul regimentului nostru, și pe colonelul Odobescu, inspectorul cavaleriei, și, după o aspră dojană, îi arestează pe amândoi la spital, cu ordin de a nu se mișca de acolo până nu vor aduce spitalul în desăvârșită curățenie. Au șezut trei zile acolo arestați, până au adus spitalul în curățenia

[1]) V. Papazoglu, *Istoria fondărei orașului București*, p. 112.

cerută; i-am găsit într-o zi mâncând pe o tarabă a cârciumei de peste drum de spital cârnați de băcănie; noaptea dormea în cârciumă.

Cu asemenea străşnicie se cârmuia oştirea pe atunci!

Stăpânitorul răsplătea meritul cu mâna deschisă şi pedepsea viciul cu mâna de fer.

Câteodată mă strecuram noaptea pântre cordon şi alergam călare în oraş, ca să văz pe mumă-mea. Nimic mai îngrozitor ca ulițele Bucureştilor atunci; în tot lungul ulițelor nu întâlneam alt fără numai care cu ciocli, care transportau morții la câmp ca să-i îngroape, femei din popor care urmărea carele cu țipete şi răcnete sfâşietoare, câínii în haită urlau de te înfiorau. Ce aspect îngrozitor! Muma mea, îngrijorată de mine, ochii ei nu se mai uscau de lacrimi. Şedeam un ceas-două cu dânsa şi plecam, condiționând a reveni numai daca nu va mai plânge.

Îndată ce au încetat epidemia am intrat în oraş, decimați de holeră, în vreme ce din Craiova plecase regimentul complect. Din ofițeri, numai sublocotenentul Socoleanu au murit. Tot regimentul au cazarmat în hanul Golescului, pe Podul Caliții[1]; toți ofițerii şedea în cazarmă şi chiar aceia care aveau casele lor în Capitală.

Manevrele

Anul 1831, august, mari manevre pe câmpiile dimprejurul Bucureştilor. Toată oştirea română au fost chemată să coopereze cu cincizeci de mii oştire rusească care se întorcea de peste Dunăre. Toată oştirea era campată pe

[1]) Alături de biserica Sf. Niculae din Prund, la colțul Căii Rahova (Podul Caliței sau Calicilor) cu str. Bibescu Vodă.

câmpul Mărcuței. Durata manevrelor au fost trei zile, oștirea română forma avangarda.

După săvârșirea manevrelor, generalul Chiselev, mulțămind oștirii, au citit oștirii un ucaz împărătesc prin care Rusia recunoștea rangurile militare române, acordându-le și dreptul de a purta epoleturi și eșarfuri rusești (căci până atunci purtam pe umăr niște cozonaci de fir împletiți și, în loc de eșarfuri, cordoane de piele cu cataramă, deosebindu-se rangurile prin cusături de fir a cordoanelor și poleitura cataramelor).

Apoi au făcut mai multe înaintări, atât în rangurile superioare, cât și ofițerești, între care mă prenumăram și eu.

Oștirea română la destinația ei

A doua zi după săvârșirea manevrelor regimentul I cu șase escadroane au rămas la București pentru ținerea garnizoanei, regimentul al II-lea l-au împrăștiat pe companii în lungul Dunării pentru paza cordonului, cu ștaburile regimentului și al batalionului I la Brăila, iar ștabul batalionului al 2-lea, la Giurgiu; regimentul al III-lea în Valahia Mică pentru ținerea cordonului dunărean, cu ștabul regimentului la Craiova.

Anul 1831, august 22, am fost înălțat la rangul de căpitan. În 15 luni am dobândit trei ranguri, și la vârsta de 17 ani împliniți[1]. Foarte puțini din camarazii mei au dobândit o asemenea carieră, deși această precipitare semănase o gelozie între colegii mei și o răceală a superiorilor români către mine.

[1]) Născut în martie 1813, autorul avea 18 ani la acea dată.

O serată scandaloasă la „bal masqué“

Într-una din zilele carnavalului 1832 am fost orânduit de jurnă (de serviciu) peste cazarmă. Pe la vremea prânzului, când credeam că nici un șef superior nu o să viziteze cazarma, m-am repezit acasă să prânzesc cu mumă-mea (fiind locuința în apropiere de cazarmă). Printr-o întâmplare, vine comandantul regimentului, colonelul Băleanu, nu mă găsește și ordonă adjutantului ca îndată ce voi veni, să-mi ia sabia. Seara mă duc la colonelul, îl rog să mă ierte, îmi zice că voiește să ție strict disciplina militară, mă poftește la ceai, îl refuz și mă duc supărat la cazarmă.

În seara aceea era serate de baluri mascate (cluburi). Eu, neputând merge la clubul cel mare (*Noble club*) fără sabie – și de temere să nu mă afle colonelul – am rugat pe lieutenantul Alexandrescu[1], comandantul roții a 4-a, să mă însoțească la un club de al doilea ordin (la Burlan). Amicul meu a consimțit și ne-am dus împreună. Intrând în club, ne-am poprit în pragul ușii salonului; văzând înghesuiala dinlăuntru sălii, de mulțimea ofițerilor ruși și a femeilor publice, ne-am retras în camera laterală, ne-am așezat amândoi pe o canapea distrându-ne cu câte un pahar de ceai.

Deodată ne pomenim cu un maior de infanterie rusesc că se pune în fața noastră și mă întreabă: „Ce ești tu? General de panduri?“ Eu tac. „Spune ce ești? Feldmareșal?“ repetă muscalul. Alexandrescu îmi zice „Răspunde-i rusește, ca să ne scăpăm de el!“. „Căpitan“ îi zic eu. „Căpitan!“ îmi zice el, înjurându-mă de mumă. Până a nu isprăvi

[1]) Deși Grigore Alexandrescu, poetul, era în oștire în acel timp, nu trebuie să fie aici vorba de dânsul, Ion Ghica afirmând că a părăsit armata cu gradul de sublocotenent (V. *Scrisorile către Vasile Alecsandri*, București, 1914, p. 370).

vorba, i-am aplicat o palmă ca un trăsnet. Amicul meu Alexandrescu, ca printr-un instinct, i-au trăsnit și dânsul alta pe partea cealaltă a obrazului. Muscalul uimit pune mâna în pieptul Alexandrescului; tovarășul meu, deși mărunt la trup și slab ca o iasmă, dar era vânos și iute ca iarba de pușcă, îl înghesuie în colțul zidului și bate pe muscal cu pumnul în cap și prin fălci. Sărmanul muscal cerea ajutorul celorlalți ofițeri, dar în zadar, căci în momentul care se petrecea scena ofițerii fugeau, care cu șapca, care cu capul gol, lăsând săbiile în saloṇ (de teama judecății militare). După săvârșirea operației, căci abia am scos pe muscal din mâna Alexandrescului, ajutorat fiind eu și de căpitan Costache[1], ajutorul poliției, care și dânsul din când în când mânca câte o palmă de la Alexandrescu pentru amestecul său, iar dânsul la fiecare palmă îi răspundea prin „Sărut mâna, domnule"!

Ofițerii ruși, adunați toți pe scara antreului din afară, ne trimeteau parlamentari, rugându-ne să ne împăcăm. Întâi am refuzat, iar mai în urmă am consimțit, fiind insulta răzbunată și cu condiția ca tot maiorul să-mi ceară excuzuri. Atunci ofițerii s-au întors în club, înduplecând pe maiorul să-mi ceară iertare și să ne dea la toți un supé pentru împăciuire. Eu, temându-mă de vreo cursă din partea ofițerilor la masă, am trimis un bilet prin ordonanța de la club, prin care rugam pe toți ofițerii care îi va găsi la cazarmă să vie la club. Au și venit îndată vreo zece ofițeri, pe care ofițerii ruși i-au priimit cu o curtenie distinsă, și ai noștri însă nu corespundea mai puțin. Toți au fost poftiți la masă, supeul era splendid și garnisit cu o sută de sticle de șampanie.

---

[1]) Zis Chioru, vestitul căpitan de poliție cunoscut prin apucăturile sale de zbir. Asupra rolului jucat ulterior de dânsul în Revoluția din 1848, V. *Anul 1848*, vol. VI, index.

În timpul veseliei au venit și comandantul rus ca să cerceteze scena întâmplată, însă nu au putut afla nimic oficial de la ofițeri, daca nu misterios, carele s-au și retras liniștit fără a da pricină la un nou scandal.

A doua zi comandantul, colonelul Iacobson, au raportat incidentul generalului Chiselev, care au ordonat șefului oștirii prin grai (recomandându-i discreție) ca să-i prezenteze la cea dintâi duminică pe Alexandrescu ca ofițer de ordonanță, ca să-l vază (căci pe mine mă cunoștea).

În cea dintâi duminică, după ce au priimit generalul ordonanțele, îi zice Alexandrescului: „Îți mulțumesc domnule și doresc să-ți moderezi și să-ți calmezi caracterul, ca să preîntâmpini nenorocirile cari te-ar amenința".

Retrogradarea oștirii

Anul 1834, retragerea armiei rusești din Principate și suirea lui Alexandru Vodă Ghika pe tronul Românilor, începe retrogradarea oștirii prin îmbrățișarea nepotismului, distincția aristocrației, nesocotind meritul și capacitatea. Se înconjoară de un guvern vicios, înlăturând virtuțile; încredințează comanda supremă a oștirii fratelui său Costache Ghika, care [era] o nulitate; se introduc abuzurile și hoția în Ministerul Ostășesc prin Banov, o incapacitate rusească priimit la noi în oștire. Cu toate acestea oștirea au păstrat lui Vodă Ghica o dragoste și un devotament sincer în tot timpul domniei sale, în considerația sublimei sale administrații ca șef al oștirii (deși condusă această administrație de generalul Chiselev).

Românul nu este vindicativ, își răzbună numai când îi dă cuțitul de os.

În domnia lui Alecu Vodă Ghika, mulți militari capabili, descurajându-se, au demisionat, brizându-și cariera,

fiindcă era izbiți în ambiția militară. Între aceștia și eu unul am fost descurajat, cu toată simpatia și dragostea care afecta că are pentru mine, în timpul administrației sale ca șef al oștirii sub guvernul Chiselev. Mi-au trecut 16 căpitani înainte, înălțându-i în rangul de maior, pe unii trecându-i în ștabul domnesc, pe alții în considerația înaltei aristocrații și pe alții în considerația vârstei, pironindu-mă șase ani în rangul de căpitan. Asemenea arbitrarități au adus decadența oștirii.

*Pro mortis nihil, sicut bene!**

Două bucurii ale ostașului în cariera militară

În cariera militară două bucurii predomineză: cea dintâi, înălțarea din rândurile de jos în ofițer, și cea de-a doua din subaltern, în ofițer superior.

La anul 1837, văzând destrăbălarea guvernului în administrația militară și știind că toate posturile cu ranguri de maior sunt ocupate, ideea înălțării nu mă mai preocupa și vegetam în oștire, abandonându-mă la destinul meu.

În dimineața zilei de 20 a lunii lui iunie mă deșteaptă servitorul din somn, spunându-mi că au sosit un curier cu depeșe de la București. Curierul îmi prezentează o scrisoare și o cutie cu epoleturi de maior. Scrisoarea era autografă a șefului oștirii, Costache Ghica, prin care, felicitându-mă, îmi făcea cunoscut că, Măria Sa Vodă binevoind, m-au înălțat în rangul de maior, trimițându-mi (Alexandru Vodă Ghika) și o pereche de epoleturi, adăogând că tot prin acel decret m-au numit și comandir al batalionului al doilea din regimentul I, în locul maiorului

*) *De mortuis nil nisi bonum* (*lat.*), despre morți numai de bine.

Costache Crețulescu[1], pe care l-au numit cârmuitor la Brăila.

Această bucurie nespusă am simțit-o când m-am înălțat în rangul de maior, la anul 1837, iunie 20.

Etatea adolescenții (adolescens)

În timpul juneții mele am trecut prin multe peripeții și scandaluri amoroase, unele dramatice și altele comice. Dar negăsindu-le locul aici, le rezervez a le descrie vreodată într-un deosebit caiet sau a le confia numai preaiubitei mele consoarte ca veșnic tovarăș trupesc și sufletesc, și atunci numai când se vor părea ridicole și făptuitorului, și auditorului.

[1]) V. nota p. 25.

PARTEA A III-A

Hymeneul

„Cununia este un mister."

Obosit de zburdălniciile vieții singuratice, mă hotărâsem a mă însura. Principiul și credința statornică a mea era să iau o consoartă prin înclinație (*per inclination*). Partidele bune în aparență (și cu zestruri considerabile) nu mi-a lipsit, care însă (partite) mai în urmă timpul și împrejurările mi-a dovedit că nu m-ar fi putut face ferice.

Ajunsesem cu unele până acolo încât o diferență de două-trei zile ne împiedica mersul și sosirea pe treptele *autelui*, ca să-mi împletesc soarta vieții pentru totdauna. Dar, mister, căci răsărea câte un obstacol care se punea în drumul meu ca un zid nestrăbătut. Acel obstacol era destinul și mumă-mea, care se ruga cu credință a tot Putinte pentru fericirea viitorului meu.

L'homme propose, Dieu dispose!

În anul 1838 luna lui ....[1], aflându-mă cu ștabul batalionului la Giurgiu, am fost chemat de Vodă Ghika la București ca să mă trimită cu o cercetare la cârmuitorul de Ialomița (era unchiul meu Ioniță Răchitivanu). Primind ordinele verbale ale Domnitorului, mă întorceam pe jos de la palat; pe uliță mă întâlnesc cu o veche cunoștință a mea: era bătrânul domnul Buescu. Mă popresc și

[1]) Desigur, septembrie.

între alte întrevorbiri îmi zice: „Am aflat că mergem la Călărași cu trebuință pentru două-trei zile și aș dori să mergem împreună să văz pe cumnatu-meu, căpitanul Marghiloman". I-am priimit cu mulțumire propunerea și a doua zi plecăm împreună.

Propunerea

Companionul de drum și amicul meu d-l Buescu, între alte întrevorbiri pregătitoare de căsătorie, îmi propune pe fiica răposatului pitar Ioniță Bâscoveanu.

I-am zis că nu pot să-i răspund nimic, căci nu cunosc nici familia, nici pe demoazelă, dar la întoarcere în București să mergem împreună să facem cunoștința familiei.

Întorcându-mă la București, propoziția era deja făcută și mamei mele, cu care, întrevorbind despre această afacere de căsătorie (συνοικέσιον), mă consiliază și mă roagă să isprăvesc aici, descriindu-mi calitățile familiei, că se bucură în lume de o reputație mare de onestitate, o familie avută, o familie care duce o viață patriarhală, ferindu-se de amestecul intrigilor și scandalurilor Bucureștilor. Copila asemenea, este frumoasă, bine-crescută și foarte tânără.

Hotărârea

A doua zi, după consiliurile mamei mele, am anunțat pe dl Buescu să vie seara la mine să mergem împreună să mă recomande familiei doamnei Bâscoveanu.

Seara, mergând împreună, am fost primiți în salon (se înțelege că au fost prevestiți de această vizită), unde am găsit numai pe-ai casei, adică văduva, doamna Mar-

ghioala Bâscoveanca, femeie în etate între 30 și 40 de ani, doi tineri, frații Mihalache (cu care eram mai dinainte cunoscut) și Nae Bâscoveanu și demoazela Marița, unica copilă, precum și bătrânul heptagenar, logofătul Niculae Bâscoveanu, fratele răposatului pitar Ioniță Bâscoveanu.

După terminarea obicinuitei conversații de politeță, am trecut lângă demoazelă, țiind o conversație de curtoazie, observând necontenit fieșicare mișvare, fieșicare gest, fieșicare vorbă (fiindcă eram cunoscător și experimentat în privința sexului frumos). În fine, găsind frumusețea, tinerețea, modestia, inocența personificate în această copilă, am rămas încântat și cu hotărârea de a o face a mea consoartă. Apoi m-am retras cu promisiunea de a mai reveni.

În noaptea aceea am vegheat până a doua zi, fără să închiz ochii, fiind acablat și muncit de mii de conjecturi.

A doua zi viind mumă-mea în cameră mă întreabă daca mi-a plăcut copila. I-am răspuns că mi-a plăcut și m-am hotărât să o iau, cu singura condiție *sine qua non* ca cununiile să fie terminate în două săptămâni. Mumă-mea, încântată, exprima bucuria prin lăcrămi.

A treia zi după vizita care făcusem au venit d-l Buescu cu foaia zestrală, am citit-o, am iscălit-o că primesc și am înapoiat-o după obicei, zicându-i că nu am a face nici o obiecție, daca nu o singură condiție, ca la 9 octomvrie va fi ziua fixată pentru cununie. Mi-au răspuns că este sigur că aceasta nu va fi un caz de ruptură.

După aceasta ne-am dus iarăși împreună la viitoarea mea consoartă ca să fac sărutări de mâini (χειροφίλημα) și așa s-au îndeplinit Mysterul, în credința populară română care zice că omul nu se însoară până nu-i sosește de la Dumnezeu scrisa lui.

Familia consoartii mele

Demoazela Marița, fiica pitarului Ioniță Bâscoveanu și a doamnei Marghioala Bâscoveanca, născută la anul 1825, luna aprilie, în 4, cu temperament limfatic.

Frați au avut trei, însă cel mare, Gligore, au murit în vârsta adolescenței de ftizie, cel de-al doilea, clucerul Mihalache Bâscoveanu, căsătorit cu Catinca, fiica cea mare a doamnei Frusinei, văduva arhimedicului Istiotu, copii are doi, pe Iancu și Maria. Cel de-al treilea frate, paharnicul Nae Bâscoveanu, au fost căsătorit cu Eliza, fiica cea mai mică a clucerului Enache Arion și cu care au avut o singură fiică, Alexandrina, căsătorită cu locotenentul-colonel Ștefan Fălcoianu[1]. Nae Bâscoveanu, după o împreună viețuire de .... ani, au urmat divorțul de corp și Eliza, soția sa, plecând la Paris, au răposat în Domnul la anul 1860, luna martie, în 13. După moartea Elizei s-au însurat de-al doilea cu Sultana, fiica clucerului Tache Fălcoianu, care și dânsa era despărțită de cel dintâi bărbat, Nicu Crețeanu. Copii nu au avut.

Zestrea consoartii mele

Moșia Băbăița din districtul Vlașca, în mărime de 2 000 stânjeni masă cu venit anual de 400 galbeni austrieci;

Doi munți în districtul Prahova, Moașa și Grohotișul, cu venit anual de 50 galbeni k.k.

O vie în dealul Scăienilor, în districtul Prahova;

Un loc de casă în București, pe podul Mogoșoaiei[2];

---

[1]) Viitorul general, ministru de război și șef al Marelui Stat-Major (1835-1905). Căsătorit pentru a doua oară cu Maria, fiica col. Gr. Lăcusteanu, autorul acestei scrieri. [2]) Locul cu nr. 118 din Calea Victoriei, pe care se afla clădirea Soc. Politehnice. Casa

Scule;
Argintărie și
Una mie galbeni nacht.

Cununiile

La anul 1838, luna octomvrie 9, în etate de 23 de ani, m-am cununat cu demoazela Marița Bâscoveanca în etate de 13 ani și câteva luni, seara la 8 ceasuri, în locuința miresei mele, în prezența părinților și rudelor ambelor părți și a unui numeros public de amici și camarazi ai mei, nași fiind colonelul Ioan Odobescu, ajutorul șefului oștirii și șef al ștabului domnesc, cu consoarta sa. După săvârșirea ceremoniei religioase și a obicinuitei sărbătoriri a nunții, la miezul nopții, am dat semnalul retragerii muzicii militare și a lăutarilor, rămâind la locuința soacrei mele o săptămână, când după aceasta am plecat cu consoarta mea la Giurgiu, unde cantonam cu ștabul batalionului, însoțiți de soacră-mea și de iubiții mei cumnați.

Menagiul

În căsătoria mea am fost foarte fericit. În anii (nu în lunile) de miere, trăiam cu Marița răsfățând-o ca pe un copil, adesea o purtam prin casă când în brațe, când în cârcă. Ne dădusem numirea de Babico (de la babă) și dânsa îmi zicea Manicule. Acest semn de răsfățare devenind o

---

Lăcusteanu, clădită pe acest teren pe la 1840 și devenită după vânzarea ei, în 1881, Clubul Regal, a fost dărâmată în 1921. Ea se învecina la sud cu casa Mănescu (apoi Grigore C. Cantacuzino) și la nord cu casa Băbeanu, pe locul căreia s-a clădit în urmă casa Stelian.

deprindere, îl păstrăm și până astăzi, fie în public, fie între noi. Rareori și foarte rar ne chemam pe numele de botez.

Marița mea era frumoasă și inocentă ca îngerii lui Raphael, timidă și sensibilă ca pudica mimosa (o plantă), onestitatea, blândețea și bunătatea ei era la culme. Casnică și econoamă, și, într-un cuvânt, încoronată de toate virtuțile care face o căsnicie, sau bine zicând, o familie fericită.

Babica mea, în vârsta copilăriei sale, cu multă prudență și răbdare, au combătut două patimi fizice ale mele, pricinuitoare de mari scandaluri într-un menaj, aceea a iuțelii care devenea o furie și aceea a jaluziei, căci eram mai temător decât Ottelo, și în această luptă niciodată nu am văzut în chipul ei o umbră sau o idee prin care să-mi arate cea mai mică suferință.

În etatea tinereții au suferit cu mult curaj două mari lovituri morale, precum aceea a prigonirii vieții mele de către revoluționarii de la 1848 și, cea mai capitală, aceea a perderii preascumpului și preaiubitului nostru fiu, a căruia perdere m-au omorât pe mine moralicește. Voi descrie mai detaliat despre aceste nenorociri.

Dezagrementele vieții militare care conduceam le suferea cu cea mai vie mulțumire. Apoi, ce să mai zic despre suferințele casnnice și domestice zilnice, care sunt o agonie perpetuă într-un menaj, cele casnice, cu creșterea copiilor, boalele lor, perderile unora și alte multe fără sfârșit.

Cele domestice, în țarra noastră suferințele sunt mai presus decât în alte staturi. La noi, clasa de jos este în stare de barbarism, oamenii cu care te slujești sunt plini de viciuri, hoți, bețivi, leneși și altele, și în loc de a te odichni, te adapi pe toată ziua cu otravă lentă, prin răutatea și barbarismul lor.

Iată cu ce au avut să se lupte femeia cea virtuoasă și singura ei mângâiere ca să-i aline suferința eram eu! Căci mărturisesc că nu îmi aduc aminte ca într-o împreună viețuire de peste treizeci și doi de ani până astăzi ar fi urmat vreo discordie serioasă între noi, afară numai din mici dispute care se întâmplă în menagiurile cele mai iubite, ba chiar și în lunile de miere, și acelea provenite din jaluzia ambelor părți (ἡ ἀγάπη χωρίς ζήλια εἶναι μαύρη σκοτεινή) „amorul fără zulie este negru întunecos".

Și eu din parte-mi nu eram mai puțin *sensible* către dânsa, am iubit-o ca pe îngerul vieții mele și singura femeie care am adorat din toată curățenia inimii, „o dată iubește omul", toate celelalte sunt și rămân frivolități. Mă sileam în toate chipurile să nu fie lipsită de nici o mulțumire, de nici o plăcere, nu știu să ne fi scăpat vreo adunare, vreo serată sau vreun bal, ba încă adesea și cu exces îmi aduc aminte ca în anul 183... (aflându-mă cu batalionul la Calafat), am priimit învitație pentru un bal al Curții fără a socoti depărtarea distanții de 18 poștii care despărțea Bucureștii de Calafat, fără a ne îngriji de asprimea iernii, căci era iarnă din cele mai riguroase, care se întâmplă rareori în clima noastră, și cu toate acestea ne-am dus la bal. Toalete splendide, echipajuri elegante nu i-au lipsit. La teatrul Operei, loja noastră era rezervată. În cercurile înalte eram priimiți cu multă distincție, fiindcă se găsea în femeia tânără sentimente bătrâne. Plimbările în Europa și petrecerile în sezoanele de vară pe la diferite băi din străinătate nu i-au lipsit. Peste douăzeci de ani, în camera noastră de culcare nu au existat al 2lea pat, și atunci singura cauză au fost ca să culce pe Mișu la peptul meu.

Sfârșesc descriind fericirea care am găsit-o în menagiul meu într-o viețuire de 32 de ani făcând urările și

rugăciunile mele către Dumnezeu că atât fetele mele, cât și nepoții și nepoatele mele să aibă o asemenea viețuire.

*
* *

După ce am intrat în viața comună, vezi tomul I, fila 109 a biografiei mele, am întrerupt de a mai scrie prin câte faze au trecut tinerețile mele în viața politică, acum însă revin la această narație.

În anul 1837, după ce m-am înălțat în rangul de maior și comandant al batalionului al II-lea din regimentul I, m-am strămutat la Giurgiu unde se afla ștabul.

Domnitorul, care îmi cunoștea caracterul și onestitatea, mă chema foarte des de la ștab și mă trimitea cu diferite misii militare și civile, astfel că devenisem unul din favoriții săi. Dar, cu toată favoarea Măriei Sale, tot nu am obținut rangul de colonel în domnia sa de opt ani, fie din punctul de vedere aristocratic, căci nu eram fiul unui boier de protipendadă, adică de rangul întâi (la care țineau Domnii reglementari și aristocrații cu dinții), fie din lipsa de vacanții ce era în microscopica noastră oștire (căci numai patru colonei erau în toată oștirea, trei comandanți de regimente de infanterie și unul de cavalerie, care era și șeful ștabului domnesc, colonelul Odobescu).

La regimentul I de infanterie era colonelul Filipescu, poreclit Grosu[1], fiul banului Iordache Filipescu[2]; la regimentul II era colonelul Engel, ofițer prusian, venit ca volintir cu oștirea rusească la rezbelul din 1828 contra Turciei (și după recomandația generalului Geismar, șeful diviziei de ulani care opera în vremea campaniei în Valahia

[1]) Constantin Filipescu, fost apoi efor al școalelor, mare logofăt etc. (1804-1848). [2]) Gheorghe Filipescu, vel vornic în 1820, vel ban în 1840, candidat la domnie în 1842, baș boier în 1843, ministru de justiție de la 1849 la 1854 (1782-1854).

Mică (l-au priimit în oștire cu rangul de lieutenant, apoi prin activitatea, capacitatea și inteligența sa au trecut repede la gradul de colonel). La regimentul III era colonelul Solomon, căpetenia pandurilor sau a voluntarilor din Oltenia, atașat pe lângă oștirea rusească și înaintat tot după recomandația generalului Geismar.

Gratificații pecuniare am luat mai multe de la Domnitor. Ordine de zi pe oștire, prin care îmi arăta domneasca mulțumire, le dobândeam foarte des. Flateria se întindea pân-acolo că aveam intrarea slobodă la Măria Sa oricând aș fi voit. La masă asemenea, duminicile și sărbătorile era de rigoare când mă aflam în București. Când se făcea bal la Curte mi se trimitea invitație și foi de poștie, chiar de aș fi fost la marginea țării în garnizon.

Îmi aduc aminte într-un an, la revelionul Curței, m-au invitat de la Calafat din districtul Dolj, unde eram în garnizon, în mijlocul iernii celei mai friguroase și au trebuit să mă duc.

Iată favorul în ce se mărginea. Favoritismul poate că ar fi luat proporții mai întinse, dar ce faci rumânului dacă își dă în petic... povestea vorbei!...

Domnitorul începuse a mă iniția și în afacerile sale de familie.

Catinca, consoarta lui Mihalache Ghika[1], fratele cel mai mare al Domnitorului, fusese înamorată cu generalul Chiselev pe vremea guvernământului său în Principate. După o mică scenă între bărbatul său și generalul, l-au abandonat. După aceasta s-au amorezat cu baronul Uxküll, căpitan de husari în oștirea rusească și căsătorit cu fiica banului Furtună[2]. După retragerea oștirii din Principate și suirea lui Alexandru Ghica pe tronul României, amorul

---

[1]) Mare ban în 1837, efor al școalelor etc., căsătorit cu Ecaterina Faca (1792-1850). [2]) Teodor Văcărescu, candidat la domnie în 1842, vel ban în 1843 (1775-1851).

între Catinca și baronul urma. Baroneasa, care aflase această infidelitate din partea bărbatului său, prinde biletele de corespondență dintre dânșii și, într-una din serile care era Vodă la teatru, vine baroneasa travestită în haine bărbătești de curier rusesc și se anunță la Măria Sa; Vodă au zis să intre, pe care întrebându-l de unde este, i-au răspuns că vine din San Petersburg cu depeși pentru Măria Sa și așteaptă a doua zi răspunsul, adăogând că este în cvartir la consulatul rusesc; au făcut un compliment Domnitorului și s-au retras îndată.

Domnitorul, fiind rezemat cu mâinile de rezemătoarea din afară a logiei, au deschis plicul. Când, deodată, o ploaie de bileturi s-au revărsat în sala teatrului (teatrul era în casa Slătineanului).[1] Adiotanții și ofițerii adunară biletele și le duseră în lojă. Când, ce să vază? Corespondența cumnată-sii cu baronul. S-au supărat foarte de asemenea farsă și s-au întors la Palat îndată; apoi au chemat pe „nenea mare", căci așa îi zicea. Ce discuție va fi urmat între frați nu se știe. După aceasta, întorcându-se Mihalache Ghika acasă, i-au dat o bătaie nevesti-sii, țigănească, și în aceeași noapte au și pornit-o în exil la Giurgiu.

A doua zi mă pomenesc cu un curier de la București și cu un bilet al vicontelui Gramont (*maître des ceremonies*), adjutant domnesc, prin care mă chema cu grabă la palat. Îndată ce am sosit m-am dus să mă înfățișez la Domnitor, carele prima vorbă care mi-o adresă au fost aceasta: „Lăcustene, ai auzit ce s-au întâmplat cu Catinca?" Eu, deși aflasem deja, însă m-am prefăcut că nu știu nimic și i-am răspuns că nu știu. „Ascultă, îmi zise, Catinca

[1]) Această sală, clădită în 1833 pe locul logofătului Iordache Slătineanu (unde se întretaie astăzi str. Academiei cu str. Edgar Quinet), și-a păstrat destinația până în 1853, când s-a construit Teatrul Național.

este trimisă la Giurgiu în exil. Tu ești acolo, în tot timpul să te porți către dânsa cu același respect și tot într-o vreme să aibi ochii pe dânsa și să-mi spui de purtarea ei. Dacă va avea trebuință de bani să-mi scrii îndată prin curier, ca să-ți trimit să-i dai" și alte mai multe vorbe care nu mi le aduc aminte...

M-am întors la Giurgiu, i-am dat îndată o vizită, vizitele au devenit mai frecvente. Apoi se plângea de urât seara, fiindcă nu avea decât o țigancă și un dorobanț. Mai târziu i-am trimis pe sora adiutantului major Ieronim (oameni ai casei lui Vodă Ghika), pe care, peste vreo două luni, au expediat-o la București. Apoi au început cavalcada însoțită de mine și alte mici petreceri într-un cerc foarte restrâns; într-un cuvânt, era satisfăcută și nu simțea mult povara exilului. Și tot într-o vreme am îndeplinit și ordinul Domnului „să aibi ochii pe dânsa". În fine, trec sub tăcere de a mai descoperi niște scene scandaloase, a cărora loc nu este aici. Peste un an, Mihalea Ghika s-au împăcat cu profana și au plecat cu toată familia în străinătate pentru mai mulți ani.

Eu aveam vârsta de 22 de ani și eram neînsurat.

Mrejile Rusiei

Rusia începuse a-și întinde mrejile spre a deschide chestia Orientului prin noi. Aristocrația și poporul era filorus, cuvântul de patriotism și de opinie publică nu era uzitat la noi, afară de Domn și vreo câțiva din boieri...

La întocmirea Regulamentului Organic, Obștească Adunare, a cărei președinte era consulul rusesc Minciaki, se strecurase în procesele-verbale o frază care zicea că Domnul să nu aibă voie a interpreta vreun articol din

Regulament sau a adăoga vreo nouă legiuire în interiorul țării fără știrea și consimțământul Puterilor Protectrice și suzerane.

Regulamentul s-au tipărit și retipărit (de Ion Heliade Rădulescu) și s-au distribuit în toată țara, însă această frază era exclusă. Regulamentul s-au tipărit sub dominația președintelui și deplin împuternicit al ambelor Principate, generalul Pavel Chiselev, și îmi place a crede că au băgat-o de seamă, însă au tăcut-o. Căci faptele guvernării sale, cât și posteritatea au dovedit și au mărturisit că au fost cel mai adevărat român.

După suirea lui Alexandru Vodă Ghika pe tronul României și după trecerea de un timp de ani, Rusia au băgat de seamă că acel articol lipsește din Regulament, și consulul rusesc insista pe lângă Domn să se retipărească Regulamentul ca să se treacă și acel articol. Domnitorul au promis că va trimite un proiect întru aceasta Obștești Adunări. Rusia, văzând că trece un an, doi, și proiectul nu-l trimite Domnitorul Adunării, Rusia au atribuit-o moliciunii consulului pe care-l aveau aici, pe care l-au și schimbat (consul era Minciaki), trimițând pe baronul Rückman[1].

Bărbat eminent între diplomații Rusiei, îndată ce au venit înduplecă pe Domn și trimite proiectul Obștești Adunări.

Domnul însă, pe sub mână, zisese la vreo câțiva deputați să nu primească nici într-un chip a se trece acel articol în Regulament, fiind o trădare a drepturilor României.

---

[1]) Diplomat rus, fost secretar de ambasadă la Viena și Constantinopol, apoi ministru rezident în Grecia de la 1827 la 1832, când este numit consul general în Principate, cu reședința în București.

Eu aflasem aceasta de la mai mulți, dar mai pozitiv de la fratele mumei mele, clucerul Anastase Dedulescu, care era atunci deputat în Cameră și unul din opozanți; ba încă au mers cu opoziția pân-acolo încât au ieșit din regulile parlamentare, căci, discutând afară din sala Adunării cu vornicul Mihalache Cornescu[1], în privința acestui articol (Cornescu era unul din partizanii Rusiei), unchiul meu au ardicat ciubucul să-l lovească în cap, strigându-i „vânzătorule!". În fine, au scăpat ca prin farmec de bătaie, s-au pus articolul la vot și au căzut prin majoritatea opoziției.

Vodă Ghica pe de o parte au dizolvat Camera, făcând apel la nație să-i trimită o altă Cameră, fiind aceasta ostilă, iar pe de alta au gratificat pe toți opozanții în secret.

Și, cu venirea celei de-a doua Obștești Adunări, cererea Rusiei au avut aceeași soartă. În fine, Domnul au declarat consulului rusesc că, Obștească Adunare fiind expresiunea nației, nu i se poate opune.

După aceasta consulul rusesc au plecat la Constantinopol să aducă un firman (contra tratatului de la Adrianopol încheiat între Rusia și Turcia), prin care nimicnicea una din cele mai frumoase instituții ale țării, Obștească Adunare, și pe care firmanul o transforma într-un Divan ad-hoc, adunare oligarhică de vreo 27 de boieri, compusă din președinții Divanurilor și alții, amploiați ai guvernului; în fine, Cameră numită, iar nu aleasă[2]. Cu toate acestea Rusia nici așa nu au izbutit, căci Vodă acaparase pe Consulul, și iată cum:

---

[1]) Fiul marelui logofăt Scarlat Greceanu Cornescu. Născut în 1784, mare vornic în 1819, mare logofăt în 1825, deputat în 1841, ministru de interne și candidat la Domnie în 1842, președinte al Curții de Apel în 1846; al Curții criminale în 1850-1854. [2]) Înșelat de memorie, autorul comite aci un curios anacronism, v. comentariul p. 305.

Baronul Rückman, deși era omul cel mai energic și sever, însă se muiase, căci se înamorase cu o româncă, fiica lui Costache Bălăceanu[1], căsătorită numai de un an cu un tânăr craiovean, Glogoveanu[2]. Baronul era bătrân, celibatar și Mimica (așa o chema), tânără și foarte frumoasă. Vodă, după rugăciunea și stăruințele baronului, fiind în interesul țării și a lui, au mijlocit desfacerea căsătoriei în trei zile și au și cununat-o cu baronul Rückman.

Așadar leul neîmpăcat devenise miel, asociindu-se cu Domnul la interesele țării, iar pe Rusia o trăgea pe sfoară.

Rusia, informându-se despre aceasta, au scos pe baronul Rückman, puindu-l în dizgrație, carele plecând la Viena au și înnebunit, murind acolo în spitalul nebunilor.

Cabinetul Rusiei, speriat de diplomația cea naivă a românilor, dar energică, au trimis în locul baronului un consul însurat, pe dl Titov[3], ca să nu-l mai amăgească (*seduir*) frumoasele românce.

Îndată ce au sosit consulul, Domnitorul au început să îndesească soarelele și balurile, asmuțind adiutanții și curtezanii pe *M-me* Titov, cu scop de a se amoreza de vreunul.

Bietul Titov au mijlocit la cabinetul de San Petersburg ca să-l mute de aici, zicând că este amenințat de a-și pierde nevestica, pe care l-au mutat, trecându-l ambasador[4] la Constantinopol, iar în locu-i au trimis pe Kotzebue[5].

---

[1]) Fiul marelui ban Constantin Bălăcescu. Candidat la domnie în 1842, ministru al dreptății în 1856 (1793-1858). [2]) Constantin Glogoveanu, ales președinte al Curții de Apel în 1858, (1801-1877). [3]) Consul general în București din septembrie 1839 până în iunie 1840. [4]) Nu ambasador, ci girant al ambasadei, în locul cumnatului său Buteniev, titularul postului (v. *Hurmuzachi*, XVII, p. 775). [5]) Locțiitorul lui Titov a fost Dașkov, fostul consilier al Ambasadei Ruse din Constantinopole, însărcinat cu gerația Consulatului general din București din iunie 1840 până în mai 1847. Carol de Kotzebue (fiul celebrului publicist asasinat de Karl Sand), care fusese până atunci consulul Rusiei la Iași, a ocupat postul rămas

Rusia, văzând că prin calea diplomației nu izbutește să ajungă la scopurile ei, au recurs la alte mijloace.

Pe la anul 1839-1840 se organiza o revoluție în București și alta la Brăila. Aceea de la București era pentru răsturnarea Domnului, a cărei cap era Mitică Filipescu[1], fiul banului Grigore Filipescu (Filipeștii toți era nu numai filoruși, dar mai ruși decât toți rușii de la Moscova). Mitică Filipescu, capul revoluției, era cumnat[2] cu Fonton, general de stat-major rus. Revoluția Brăilei era organizată de volintiri vagabonzi, bulgari, sârbi, arnăuți, adunați de prin Galați și Brăila, a căror cap era un boiernaș de la Rușii de Vede, vistierul Deșu, bulgar de origină, carele după promisiunile agitatorilor aspira la domnia bulgărească.

Domnitorul simțind aceasta au socotit să găsească un sprijin în Turcia; s-au și destăinuit ei, anunțând-o de cele ce se petrece în țară și pentru care Turcia are să plătească oala spartă (*le pot cassé*). Turcia roagă pe Domnitor să înăbușească răscoala și la orice trebuință spontanée va avea să se înțeleagă cu Hussein pașa, guvernator a toatei Rumelii.

Domnitorul, ca să arate exces de zel Porții otomane, au hotărât să dea o vizită pașei în persoană.[3]

Eu mă aflam cu ștabul batalionului la Calafat, având și un mic corp de observație (trimețându-mi pe căpitanul Macedonski[4] cu 400 soldați) și mulți spioni ai agiei din București, ca să observ satele bulgare din Valahia Mică, precum satul Poiana, moșia lui Vodă Miloș Obrenovici,

---

vacant prin plecarea lui Dașkov de-abia în 1847; rechemat la Petersburg în 1850, este numit directorul cancelariei Principelui Gorciakov. [1]) Născut în 1808, doctor în drept la Paris în 1833, mort în 1843. [2]) Inexact: soția generalului Fonton era soră cu banul Grigore Filipescu, tatăl lui Mitică. [3]) V. comentariul, p. 306. [4]) Desigur, viitorul general și ministru de război în 1859, în guvernul prezidat de C. Kretzulescu. Mort în 1869.

care era de două mii de familii bulgare și altele... Eu am priimit o scrisoare de la șeful ștabului domnesc, prin care îmi vestește venirea Măriei Sale și să trec îndată peste Dunăre la Vidin, să-i fac cunoscut pașei. M-am dus la pașa, carele m-au priimit foarte bine, rămâind încântat de venirea Domnitorului, și m-au rugat ca să-i dau de știre în momentul [în] care va sosi la Calafat sau printr-un signal, sau prin vreun soldat într-adins; i-am zis că Măria Sa nu poate sosi decât seara la Calafat, căci după știința ce am o să rămâie noaptea la Craiova; așadar, seara, în momentul sosirii, voi da ordin să aprindă câteva masalale la port, în marginea Dunării, și șalupa canonieră să sloboază trei tunuri, orânduind și Măria Sa pașa un om pe baterie să observe.

Eu mă înțelegeam cu pașa prin secretarul său, în limba greacă; secretarul său era un grec renegat, Mavrocordat, din familia Mavrocordaților de la noi.

Hussein pașa, ex-vizirul, era omul cel mai eminent al Turciei, fiind vizirul lui Sultan Mahmud. Acesta, după ce au exterminat sute de mii de ieniceri, s-au dus la Sultanul și i-au dat sabia, zicând: „Stăpâne, am îndeplinit ordinul, am exterminat toți ienicerii; doi numai au rămas, eu și Maiestatea Voastră“ (vizirul era șeful ienicerilor, ienicer agasi).

Atunci Sultanul i-au mulțumit, zicându-i: „Pune-ți sabia în teacă, căci fierul care să taie capetele noastre nu s-au făcut încă“. În fine, după o vreme îndelungată în postul de vizir au cerut Sultanului un post mai odihnitor, carele l-au și numit guvernator al tutulor serhaturilor până la Adrianopoli.

Tyranul avea putere absolută să taie și să spânzure: judeca fără apel.

Era un om înalt și gros, în vârstă ca de 70 ani. Bogății avea nenumărate.

Ahmet-Fehim Pașa ex Vizir
era omul cel mai eminent al Turciei
fiind Vizirul lui Sultan Mahmud.
Acesta după ce au exterminat sute de
mii de Janițeri, sau dus la Sultanul și
i-au dat sabia și cînd Ștefan a-i
dezlănțuit ordinul, au exterminat toți
Janițerii. Doi numai au rămas ei, și
Măriteța voastră, Vizirul era depus
Janițerilor Unitar dar atunci Sultanul
i-au mulțumit și cînd, punețiși
sabia în teacă, căci Turcul are și tăe
capetele noastre nu sau făcut încă.
În fine după o vreme îndelungată în post
ul de Vizir, au cerut Sultanului
un post mai odihnitor, carele l-au și
dat Guvernator al tuturor Serbatorilor
lor, până la Andrianopoli.
Tyranul avea putere absolută și tăe,
și și spînzure judeca fără apel.
Era un om înalt și gros, în vîrstă de
70 anii. Bogații avea nenumărate.

Primirea Domnului Alexandru II

După sosirea Mării Sale la Calafat, a ordonat să i se dea semnalul pentru Paşii îndată ce va vedea semnalul la Vidin le va vedea sau ilumina toate bateriile de pe cetăţi prin tunuri slobozind fiecare baterie cîte 21 de salve de tunuri. Aşa şi au şi venit cu trei şalupe din care una era caraviră şi au descălecat pe uscat, înfăţişîndu-se la Domnul şi salutat pe Măria sa de bună venire în ţara Paşii, adăugind că şalupile sînt puse la dispoziţia Măriei-Sale Vodă. Domnul mulţumit zicîndu-i că după răsăritul soarelui va merge la Vidin. Turcii şi aflau în aşteptarea lor, în care nu le este permis nici a mînca, nici a bea nici a fuma până după răsăritul soarelui, şi ca şi nu geneze pe turcii văzînd pe alţii că trag cu bucuros şi el şi nu poate!

Priimirea Domnului Alexandru II[1]

După sosirea Măriei Sale la Calafat am ordonat să se dea signalul promis pașei. Îndată ce s-au văzut signalul la Vidin, la moment s-au iluminat toate bateriile cetății prin torțe, slobozind fiește baterie câte 21 de salve de tunuri. A doua zi un pașă au venit cu trei șalupe, din care una era canonieră, cea destinată pentru Domn; înfățișându-se la Domn, l-au salutat pe Măria Sa de bună venire în numele pașii, adăogând că șalupile sunt puse la dispoziția Măriii Sale. Vodă i-au mulțumit, zicându-i că după sfințitul soarelui va merge la Vidin. (Turcii se aflau în ramazan, postul lor, în care nu le este permis nici a mânca, nici apă a bea, nici a fuma, până după sfințitul soarelui, și ca să nu jeneze pe turci văzând pe alții că trag ciubuc și el să nu poată).

Către seară, Vodă s-au îmbarcat cu toată suita sa. În suită era fratele Măriei Sale cel mare, banul Mihalache Ghika, ministru de interne, fratele său cel mic, spătarul Costache Ghika, ministru de rezbel, vornicul Costache Cantacozino, ministru de externe[2], spătarul Bibica[3], un grec bătrân, ruda Măriei Sale (îl luase ca dragoman), adiutanții domnești, colonelul Năsturel Herăscu[4], colonelul viconte Gramont (*maître des cérémonies*), colonelul Horbatzki[5], comandantul regimentului I, maior Costache

---

[1]) Adică Alexandru Ghica II. [2]) Fiul marelui clucer Iordache C. din ramura zisă Măgureanu. Candidat la domnie în 1842, caimacam în 1849 (1791-1877). [3]) Ioan Rosetti, zis Bibica, din ramura lui Antonie Vodă (1750-1840). [4]) Născut în 1798, aghiotant al lui Ipsilanti în 1821, servește cu gradul de praporcic în armata rusă din 1822 până în 1828. Intrat în oștirea română ca maior în 1834, ajunge colonel în 1836, general și șef al oștirii în 1850, vel ban în 1853. Mort în 1874. [5]) Anton Horbațki, ofițer rus de origine polonă. Intrat în armata română în 1834, căsătorit cu Maria Scarlat Hrisoscoleu.

Fălcoianu[1], adjutant și prefect al Craiovei, maiorii Alecu și Tudorache Popești[2], maiorul Mănescu[3] și eu cu ofițerii ștabului batalionului al II-lea. Până la Vidin am mers subt bubuitul tunurilor; la marginea Dunării erau așezate 4-5 regimente de infanterie în linia de război, cu muzicile în flancuri și patru-cinci pași în capul oștirii, au prezentat armele și Vodă i-au trecut în revistă.

Trei armăsari erau gata pentru câteșitrei frații ca să-i aducă la palat; aveau niște valtrapuri de catifea roșie până la genunchii cailor și parsemate cu bucăți de aur, frânele asemenea, desigur că armăsarii Sultanului nu putea fi mai împodobiți. Vodă nu au voit să încalece și am intrat pe o portiță mică a cetății, care conducea la palatul pașei. La capul scării îl aștepta Hussein pașa; îndată ce s-au apropiat Vodă, i-au făcut trei temenele, lăsând mâinile până la genunchi; Vodă i-au întors alte trei, lăsând mâinile până-n pământ, iar noi cei din suită numai l-am salutat. Turcul avea o suită numeroasă, ca de o sută de persoane. Apoi pașa au mers înainte, conducând pe Vodă într-un chioșc al palatului.

După ce au schimbat câteva cuvinte de etichetă cu oaspele său, s-au retras, rugându-l să se facă comod (noi toți eram în plină uniformă). Domnul au scos mondirul și s-au îmbrăcat cu un palton.

Cafelele și ciubucele venea neîntrerupt (Vodă ne dedese voie să tragem ciubuc față cu Măria Sa și cu turcu). Câte treizeci de ciubuce intrau deodată, toate cu edecurile

---

[1]) Membru al Înaltului Divan în 1845, vel logofăt al credinței în 1856 (1804-1879). [2]) Din neamul boierilor Popești, intrați amândoi în oștirea română la înființarea ei. Alexandru, maior în 1834, agă în 1858; Tudor, maior în 1841, procuror al Înaltului Divan în 1846. [3]) Dimitrie Mănescu, fiul doctorului Silvestru Filitti și al Smarandei Mănescu, ultima din ramura de la Mănești (Prahova), a boierilor Bucșani. Vel agă în 1850, mort în 1857.

lucrate în brilianturi, zarfurile de la ceștile de cafea erau de aur și lucrate în brilianturi. În fine, după o pauză de un ceas, au venit Chehaia bei și ne-au poftit la masă.

La ușa de din afară a sălii de mâncare aștepta exvizirul. Cum s-au apropiat Domnul, i-au făcut iarăși trei temenele și viceversa, apoi au intrat Domnul cu toții în sala de mâncare. Sala era spațioasă și iluminată *a giorno*; pe masă o mulțime de candelabruri de argint cu câte opt și douăsprezece lumânări (însă lumânările, de seu). Pe Domn l-au pus la mijlocul mesei și turcul la dreapta Măriei Sale, iar la stânga au pus pe frații Măriei Sale. Eram la masă ca la 40 de persoane; tacâmurile mesei erau toate de argint, numai acelea ale domnului erau de aur; două tăcâmuri de lăutari turcești ședeau jos pe covoare și cânta cu instrumente deosebite de ale lăutarilor noștri, de exemplu vioara, care se cheamă *chemam*, era cu zece coarde și altele... Au venit apoi olanii pașei (așa-numiți) și jucau jocuri turcești cu castaniete; olanii erau șapte-opt, de o frumusețe rară, nu se puteau compara cu cele mai frumoase fete; toți era până la vârsta de 15-16 ani, cu coadele despletite ca fetele, îmbrăcați în cămăși de borangic de cele mai fine, cu peptare și șalvari de catifea cusute sau muiate în fir.

Bucatele erau în tablale de argint suflate cu aur; ne servirarisea pe la spate. Masa au ținut de la nouă ceasuri până după miezul nopții; după fiecare fel de bucate ne aducea ciubuce. Într-un cuvânt, masa era splendidă.

Către sfârșitul mesei au început toasturile; întâiul toast au fost pentru Vodă. Șampania se turna în pahare mari, numai al lui Vodă și al turcului erau de aur. Hussein, sculându-se, au zis la toți să umple paharele să ridice toastul în sănătatea Măriei Sale. Noi toți precum și turcii ne-am sculat cu paharele în mână, afară de Chehaia bei,

care era un turc foarte fanatic (după cum mi s-a spus); însă, băgându-l de seamă Hussein, au încruntat sprâncenile, își zbârlise mustățile și au strigat odată la dânsul, iar pe Chehaia bei l-am văzut îngălbenindu-se și cu mâna tremurândă au pus șampanie în pahar, s-au sculat și au băut în sănătatea lui Vodă. Toți ceilalți turci rămăseseră extaziați.

Teribil era turcul în momentul acela!...

După mai multe toasturi ne-am sculat de la masă, apoi Hussein au poftit pe Vodă cu amândoi frații și pe C. Cantacuzino în cabinetul său spre a ține conferințe politice, iar noi ne-a zis pașa să poftim în balcon să privim la luminație (*duvalma*).

În curte era luminație și focuri de artificii.

După o oră de conferință au ieșit Domnitorul și, luându-și seara bună, ne-am îmbarcat în șalupe să ne întoarcem la Calafat.

Pe Dunăre era mai mult de trei-patru sute caice cu turci, cu torțe aprinse în mâni, care ne conducea. Tunurile trăsnea din toate bateriile cetății până am ajuns la Calafat.

A doua zi Domnul, după ce mi-a dat instrucțiile cuvenite în chestia iscodirii și dezvoltării revoluției, au plecat la Craiova.

Acolo au priimit un curier prin care ministerul de la București îi făcea cunoscut că complotul revoluționar din București s-au descoperit și a cărora capi i-au și arestat, iar complotul revoluționar din Brăila opuindu-se cu arme, comandirul regimentului au făcut foc asupra lor, omorând câțiva dintr-înșii, și se așteaptă detaliuri.

Măria Sa Vodă, îndată ce au priimit această știre, mi-a trimis printr-un curier la Calafat o scrisoare către Hussein pașa și-mi scria să mă duc însumi să o dau pașii. Am trecut îndată Dunărea și i-am dat-o. Pașa mă întrebă dacă

știu ce-i scrie; i-am răspuns că nu știu. „Revoluție în țară, îmi zise; eu îi scriu Măriei Sale îndată, dar te rog spune-i și prin grai ca să-mi scrie daca voiește să-i trimit îndată douăzeci-treizeci de mii de oștire, sau, daca voiește iarăși să mă duc la Constantinopol, eu plec îndată, după cum m-am înțeles cu Măria Sa". Eu i-am mulțumit în numele Măriei Sale și i-am zis că o va suprima însuși cu oștirea noastră.

Sosind Domnul la București, au demascat insurecția.

Insurecția Brăilei

Colonelul Engel se afla în garnizon la Brăila cu regimentul al II-lea. Într-o bună dimineață vine polițaiul orașului și îi face cunoscut că mai multe hanuri sunt ocupate cu sârbi, bulgari și arnăuți, toți armați, și pe învelitoarea hanurilor împlântate steaguri roșii. Colonelul Engel încredințându-se, au trimis vreo trei-patru companii și au cernat acele hanuri. Capii răsculaților au trimis parlamentari colonelului, zicând că revoluția nu este pentru Țara Românească, ci este pentru libertatea Bulgariei, pe care voiesc a o elibera de sub jugul Turciei și-l roagă pe colonelul să nu întrebuințeze armele, căci și dânșii apoi vor răspunde prin focuri. Colonelul le-au răspuns ca să treacă imediat dincolo, căci îi va împușca pe toți. Ei au răspuns că mâine vor trece peste Dunăre toți, îndată ce vor sosi tovarășii lor de la Galați.

Colonelul Engel adunase oștirea sub arme și se pregătea pentru atac.

În seara aceea vreo șase-șapte bandiți din acele bande s-au dus să asasineze pe colonelul Engel, care, văzând o trăsură la scară ce era a ofițerului Petrăchescu (care,

fiind de serviciu, venise la colonel cu raport), asasinii, crezând că este să iasă colonelul și favorizați de întunericul nopții, s-au ascuns după poartă. Petrăchescu, ieșind de la colonel, s-au pus în trăsură când, deodată, ieșind asasinii de după poartă, l-au măcelărit cu iataganele până l-au omorât.

Un alt ofițer, locotenentul Podeanu, mergând la colonel, s-au întâlnit cu dânșii și i-au dat două iatagane tăindu-l pe la gât; din norocire, ranele nu au fost mortale.

A doua zi de dimineață au sosit și tovarășii lor de la Galați, de același soi, însoțiți fiind de viceconsulul rusesc în plină uniformă, care venise să le ureze izbândă bună. Ieșind și ceilalți toți din hanuri, au plecat cu toții la port să se îmbarce, unii pentru Turcia, iar alții să treacă pe la picheturi ca să adune armele cordonașilor noștri.

Oștirea îi urmărea! Colonelul Engel au fost dat ordin ca îndată ce vor sosi la marginea Dunării să facă foc asupra lor și chiar de îi vor omorî pe toți.

Ordinul s-au executat [îndată] ce au sosit, tobosarii au dat semnalul de foc de rânduri, iar dânșii unii au fugit îndărăt spre Galați, alții peste Dunăre, îmbarcându-se în caice mici grecești și alții s-au ascuns prin corăbii. Apoi cavaleria i-au luat în goană. Cei care au fugit peste Dunăre i-au prins turcii (fiind înștiințați) și i-au spânzurat.

În fine, au căzut vreo câțiva morți și mai mulți răniți.

Trei căpitani ai lor s-au prins, între care și vistierul Deșu, boiernaș bulgar din Teleorman; ceilalți doi era ofițeri ieșiți din oștirea sârbească, unul din acei doi era un tânăr foarte inteliginte și cu cunoștințe de mai multe limbi; pe câteșitrei i-au trimis la București[1].

[1]) Asupra acestei a doua insurecții a Brăilei vezi și Papazoglu, *Istoria fondării orașului București*, pp. 157-163.

În urma acestei întâmplări, colonelul Engel au trimis pe adjutantul regimentului cu raport la Domn.

Măria Sa, cea dintâi întrebare care au făcut-o adjutantului au fost aceasta: „I-ați împrăștiat? Ați dat în ei?" Adjutantul au raportat tot istoricul cum au fost, atunci Vodă îi zice: „Bravo! Dacă nu dați, pe toți vă trimiteam la ocnă, iar acum vă mulțumesc și o să vă decorez pe toți". Și, în adevăr, că peste trei săptămâni au sosit pentru toți ofițerii aflați în garnizon la Brăila decorația turcească Medgidia, fiecăruia după rangul ce avea, până la colonel, inclusiv.

Răscoala Brăilei au demascat și pe aceea din București. S-au făcut arestații, i-au dat în judecată criminală și, în urma unei sentințe, pe căpetenia răscoalei din București, care era Mitică Filipescu, l-au închis la pușcărie, unde peste câteva săptămâni au și murit la închisoare. Iar pe cei trei de la Brăila, între care era și Deșu, i-au trimis la ocnă pentru mai mulți ani și cu acest chip s-au înăbușit revoluția intentată de streini.

O altă tentativă a Rusiei

Rusia, văzând că nici cu chipul precedent nu izbutește să ajungă la scopurile ei, în toamna anului 1841 au trimis în București un comisar, pe generalul Duhamel, adjutant împărătesc, sub pretext să observe administrația Domnilor din ambele Principate și să stăruiască a se schimba ministerul, căruia Vodă i-au promis numai, dar nu l-au schimbat.

Generalul Duhamel

Generalul, în timpul șederii sale în București de șapte-opt zile, ce discuții vor fi urmat între dânsul și Domn, nu au expirat.

În ajunul plecării sale am fost chemat de Măria Sa Vodă și mi-a zis să conduc pe general până la frontiera Moldovei (adică la Focșani); acolo, de va fi venit vreun adjutant domnesc să-l priimească și să-l conducă, eu să mă întorc, iar la dimpotrivă, să-l conduc până la frontiera Rusiei.

M-am înfățișat la generalul, i-am arătat misia cu care eram însărcinat pe lângă Excelența Sa. Generalul, mulțumindu-mi, îmi răspunse:

— Arată Măriei Sale că îi mulțumesc de această onoare și că sunt săturat de onorurile carele mi-a făcut de la venirea mea până acum (cu un ton sarcastic).

Am arătat Domnului zisele generalului, care îmi zise că diseară să mă duc iarăși, „căci o să mă întâlnesc eu cu dânsul".

Seara, mergând iarăși la general, l-am întrebat când este hotărât să plece. Mi-a zis că a doua zi la șase ore și mă roagă să-l aștept la întâia stație a poștei. A doua zi am și plecat, fiind precedat de un curier pentru pregătirea cailor de poștă.

Pe drum aveam o lună frumoasă, însă o căldură din cele mai fierbinți ale lunii lui cuptor, și opt cai de poștă la droșcă ne făcea drumul agreabil. Cine-și mai aduce aminte de goana și răcnetul surugiilor, care punea pe streini în uimire (extaz), căci poștii ca la români nu se vedea în toată lumea. Dar s-au dus și această frumoasă instituție, împreună cu toate obiceiurile țării...

Generalul, sosind la poștie, s-au dat jos din careta sa și s-au pus la mine în droșcă, zicând că este mai răcoare în droșcă.

Apoi pe drum îmi zice: „Poți să-mi spui, te rog, daca cunoști istoricul, cum s-au întâmplat zisa revoluție de la Brăila și cea numită de la București?" I-am făcut toată istoria acestei revoluții, apoi generalul îmi zise: „Domnul meu, colonelul Engel, sau comandantul regimentului din Brăila, trebuia să bea ceai la Siberia, căci au tras cu focuri în oameni nevinovați". Iar eu i-am răspuns: „Excelențe, știu că în toată lumea revoluționarii se pedepsesc, iar înăbușitorii se răsplătesc".

Răspunsul meu nefiindu-i nicicum măgulitor îmi zise: „Vom reveni mai târziu asupra acestui subiect, dar ia spune-mi, te rog, trebuie să sufere mult poporul de administrația Domnului sau a guvernului său de vreme ce poporul recurge la revoluții". I-am zis: „Excelențe, eu cel puțin nu mi s-au întâmplat să aud suflare de om tânguindu-se despre Domn sau despre administrația sa, ba încă dimpotrivă, toți românii îl iubesc și se socotesc fericiți că avem un asemenea Domn. Deosebit de aceasta, nici eu nu sunt strein de presă, atât cea română, cât și cea străină, și nu-mi aduc aminte să fi cetit vreodată vreun articol contra Domnului. Dar în adevăr că avem vreo câțiva boieri aspiranți la tronul Domniei și care mai clevetesc, dar Ghica va ști să-i puie la locul lor".

În această conversație apropiindu-ne de orașul Buzău, ne-au întâmpinat cârmuitorul cu caprariile de dorobanți pentru escortă. Generalul au întrerupt conversația, zicându-mi să spui cârmuitorului să sloboază dorobanții și să ne ducă la vreo casă ca să luăm ceaiul. Cârmuitorul ne-a condus la episcopia Buzăului, unde ne aștepta un dejun splendid. Generalul au băut ceai, iar eu am și dejunat, după care am plecat, punându-ne amândoi în caretă ca să conversăm. Pe drum îmi zice: „Te rog spune-mi francamente, și vă dau parola mea de onoare atât despre

discreția cât și despre o recompensă ostășească, oștirea toată îl iubește pe gospodar?"

I-am răspuns că îl iubește mai mult decât turcii fanatici pe Mahomed. Îmi zice: „Dar dumneata nu poți ști, căci ești ofițer al Curții gospodarului". I-am răspuns că am fost și sunt ofițer de linie și comand batalionul al II-lea din regimentul I, și sunt în toată vremea în mijlocul oștirii... și alte mai multe întrebări de felul acesta care nu-mi mai aduc aminte și la care nu găsea echo, căci îl înțelesesem că voia să pescuiască în apă tulbure...

Voi descrie în două-trei linii aroganța și insolența acestui general. Ajungând la Focșani, l-am tras la Putna în Moldova, unde îi pregătise cvartira. Proprietarul casei era spătarul Asanache Dan, președintele tribunalului și locțiilor de cârmuitor. Intrând în casă, l-am prezentat ca proprietar al casei și ca administrator al districtului, care, salutându-l, îi zise: „Bine ai venit sănătos, Excelență!" Generalul nu numai că nu l-au salutat, dar nu s-au întors nici să-l vază, ba încă, ca să-i taie vorba, mă întreabă câte ore sunt. Venerabilul bătrân, socotind că nu l-au înțeles, îi repetă în limba rusească aceeași felicitare. Generalul întors către mine mă întreabă la câte o să plecăm... Atunci bătrânul au ieșit vociferând injuriile cele mai aspre...

După aceasta s-au înfățișat adjutantul Domnului Moldovei, care venise să-l priimească de la frontieră, pe care l-au priimit foarte bine.

Peste puțin generalul, ieșind din galeria casei, au zărit într-o cameră masa așezată și pe masă mezelicuri; au intrat înăuntru, s-au pus la masă și cheamă pe mine și pe adjutant să poftim să mâncăm. Proprietarul, cu toate rugăciunile mele și ale adjutantului precum și ale cârmuitorului de Focșani și alți boieri aflați acolo, nu au fost

putință să-l înduplece să dea de mâncare generalului, și așa s-au mulțumit cu mezelicurile ce le-au găsit pe masă.

După ce au mâncat, mulțumindu-mi și luându-și ziua bună de la mine, au adăugat: „Sper că ne vom revedea mai curând sau mai târziu (*tôt ou tard*)", și au plecat.

Întorcându-mă la București, am raportat Domnului despre conversația generalului urmată cu mine, carele îmi zise: „Rusia ce gândește nu se mănâncă, eu sunt Domn pe viață!"

Căderea sau scoaterea Domnului Țării Românești Alexandru Ghika

În același an 1842, octomvrie în 13, aflându-mă seara la teatru, în antracte am ieșit mai mulți din ofițerii și adjutanții domnești în bufet, unde conversam. Între noi era și un comersant, Gheorghe Gherman; între altele, ne spune că în acea seară au priimit scrisoare de la Constantinopol prin care îi scrie de pozitiv (pe atunci nu aveam telegrafuri) scoaterea Prințului Alexandru Ghica. Unul din adjutanți îi zice: „Îmi dați voie să o spun Măriei Sale?" – Puteți să-i spuneți, îi zise Gherman, și scrisoarea o am asupră-mi. Adjutantul, îndată ce au spus-o lui Vodă, Vodă au poruncit să-i tragă careta și s-au dus drept la Daschkof, consulul rusesc, pe carele, întrebându-l daca are vreo știință despre scoaterea sa, Consulul i-au zis că știrea o are încă cu curierul de ieri, dar nu au voit să-i ducă o nuvelă neplăcută, și că turcul cu firmanul de scoatere, Chiamil bey, au și plecat din Constantinopol. Vodă, auzind aceasta, s-au întors în grabă la palat și au început a se pregăti de drum.

A doua zi, 14 octomvrie, ziua aniversară a întronării Domnului, am trecut în plină uniformă la colonelul Odobescu,

șeful ștabului domnesc, ca să-i spui ceea ce auzisem în seara trecută, când deodată bate la ușă. Odobescu răspunde: „Intră“ (*hereim*), când, ce să văz, pe iuncărul Polizu[1], de cavalerie. Colonelul îi zice:

— Ce ești dumneata? Cizmar, sau iuncăr? Cine te-a învățat să-mi ciocănești la ușă? Altă dată te pun o lună pe conovăț! În sfârșit, ce vrei?

— M-au trimis Măria Sa Vodă, îi zise iuncărul, să veniți la palat mai în grabă, căci pleacă Măria Sa din țară și este gata.

Eu am scos șarfal și șleapa (tricorn), luând o șapcă a colonelului și ne-am dus împreună la palat.

Ce era la palat? Un aspect straniu și de tânguire!

Domnul lipsea, se dusese pentru un moment la consulul rusesc. Interiorul palatului era plin cu boieri și chiar cu oameni din popor, toți lăcrămând. În salonul cel mare de primire erau toți adjutanții și ștab-ofițerii cu mâinile încrucișate, plângând. În cabinetul lui Vodă, doamna Profiriția Blaremberg[2], sora Domnului, Mariția spătăreasa (mai în urmă doamna Bibescu) cumnată-sa[3], Eliza lui beizadea Scarlat Ghica, nepoată-sa, leșinate; altele în isterism; servitoarele alergând cu odicoloane și bumbacuri aprinse să le deștepte; mai încolo bagajele împachetate, careta lui Vodă cu opt cai de poștă trasă la scară, așteptând pe Domn.

În fine, iată și Domnul. De la capul scării și până să urce treptele palatului au trebuit să facă o jumătate de oră. Poporul înțesat pe trepte și în genunchi îi săruta mâinile, alții hainele, strigând „unde ne lași, părintele nostru?“.

---

[1]) Grigore Polizu, viitor colonel. [2]) Căsătorită mai întâi cu generalul Niculae Mavros și apoi cu colonelul Vladimir de Blaremberg. [3]) Maria Văcărescu, căsătorită mai întâi cu marele spătar Costache Ghica și apoi cu Vodă Gheorghe Bibescu.

În fine, răzbind în salon, ne-au găsit pe toți cu lacrămile pe obraz.

— Ce plângeți, ne zice, nu vă e rușine? Lăsați, vor vedea ei pe cine au perdut.

Apoi, văzând țipete în dreapta, răcnete în stânga, au perdut oarecum cumpătul și, în loc de a ne zice „rămâneți sănătoși", ne-a zis: „Ei copiii mei! călătorie bună!" Și nu au putut să mai exprime nici un cuvânt, că îl îneca lacrămile.

Scena au fost îndoită decât cea descrisă mai sus, până să se urce în caretă. În sfârșit, au luat pe Costache Cornescu[1] alături și au plecat, luând drumul Brașovului.

Eu, întorcându-mă acasă, m-au apucat un parapon și am plâns astfel cum nu am plâns după tatăl meu! În zadar mă consola nevasta și mumă-mea, căci eram inconsolabil!

Alexandru Ghica! Au fost cel după urmă Domn cu inima de adevărat român și părintele românilor.

Trecerea prin Ploiești a domnului Alexandru Ghika

Sosind Măria Sa la Ploiești, s-au sculat tot orașul, având în cap pe vornicul Scarlat Bărcănescu[2], și, întâmpinându-l la barieră, l-au rugat să nu lase țara, fiindcă ei sunt gata până la cel din urmă să moară pentru părintele și Domnul lor. Vodă, mulțumindu-le, le-a zis că nu voiește să se verse o picătură de sânge al copiilor săi, fiind toți românii copiii săi, căci rămâind a zis, „urmează a mă

[1]) Marele logofăt Constantin Cornescu, nepot de soră al Domnului. Candidat la domnie în 1842, senator în 1864. [2]) Fiul logofătului Enache B.; membru al Înaltei Curți în 1851, logofăt al dreptății în 1856 (1798-1863).

lupta contra două puteri, cu colosul Nordului și cu Turcia..."

Și așa au plecat, lăsându-i în cea mai mare disperare.

Chiamil bei

Trei zile după plecarea lui Alexandru Vodă Ghika au sosit turcul Chiamil bei[1] cu firmanul prin care scoate pe Domn din domnie fără nici un motiv. Zicea numai în firman că, după prealabila înțelegere cu curtea protectoare a Rusiei, spre a se da drepturi mai mari românilor de a-și alege pe Domn printr-o obștească adunare aleasă din toate clasele (în adevăr Ghika au fost ales de oligarhie, dar dreptul de a se alege de nație l-au avut românii *ab antiquo* și s-au călcat chiar prin tractatele încheiate între curțile protectrice și suzerane). Însă acest drept l-au reînviat românilor ca o compensație pentru scoaterea lui Alexandru Ghika și mai mult de temere de vreo opoziție din partea Domnului sau a țării, căci puterile cunoștea foarte bine influența ce avea Domnul în țară!

Consiliul de Miniștri

Consiliul de Miniștri[2], care era însărcinat cu întocmirea reglementului și a programei alegerii Domnului, au întocmit-o în următorul chip:

---

[1]) După izvoarele oficiale era Islad Savfed effendi, dragomanul divanului imperial (v. *Domniile române sub Regulamentul organic* de I.C. Filitti, pp. 171-172). [2]) Adică căimăcămia de trei, compusă din prezidentul Înaltului Divan, ministrul de interne și cel al dreptății.

Toți boierii de clasa I, adică de la ban până la rangul de cămăraș sau colonel inclusiv, avea dreptul la candidatura de Domn cu următorul cens:

1. Să fie român, din părinți români născuți în țară.
2. Să aibă vârsta de 40 ani.
3. Să aibă venit din moșie de 2 000 de galbeni.

Toți boierii de clasa I era deputați de drept; boierii de clasa II-a și a III-a dau 22 de deputați trași la sorți de președintele Înaltei Curți; toate districtele trimiteau doi deputați, fiește ales la district; clasele comersanților și a meseriașilor și dânșii au trimis un număr oarecare, care nu îmi aduc aminte[1].

Camera era compusă din 151 deputați. Candidați la domnie s-au fost înscriși patruzeci, pe care i-au împărțit în opt serii, în fiește serie câte cinci deputați, votându-se îndeosebi fiește serie.

Eu eram deputat pentru boierii de clasa II-a, ieșit la sorți.

Saloanele și mesele candidaților era deschise; se întrecea care de care să cheme pe deputați la mese și soarele. Apoi promisiuni, apoi jurăminte că, dacă îi va da votul acel deputat, va obține cele dintâi posturi, ranguri, protecție și altele. Unii dau și bani, pentru un vot da până la o mie de galbeni; se găsea deputați de aceia cari înșela; profita ba câte 10-12 candidați din cei mai cu influență, făcându-le jurăminte, fără a se gândi că înșală numai pe oameni, iar pe Dumnezeu niciodată.

---

[1]) S-au aplicat dispozițiile Regulamentului Organic cu privire la alegerea Domnului (V. *Analele parlamentare ale României* vol. XII, part. I și Filitti, *op. cit.*, pp. 264-275).

Sfătuirea Vulpii

Nu voi trece sub tăcere un consiliu sau un principiu care mi-a dat venerabilul bătrân bărbat politic și diplomat al țării, vornicul Alecu Filipescu, poreclit Vulpea.

Eu jucam mai totdauna seara cărți la vecinul meu, vornicul Gligore Grădișteanu[1]. Într-o seară, jucând vist, între parteneri era și Vulpea. „Gligoriță, îmi zise, vino mâine dimineață la mine să bei cafeaua și ciubucul". I-am promis, ceea ce am și făcut a doua zi. Între altele îmi zise:

— Ei, Gligoriță, ia spune-mi te rog ce mai zice lumea? Pe cine vor deputații să aleagă Domn? Căci tu ești și cu cei mari, și cu cei mici; în sfârșit, de mine ce zic?

— Să-ți spui drept, cucoane Alecu, pe dumneata nu vor să te aleagă, zicând că ești muscal, și mai multă șansă are Știrbei.

— Ascultă, fătul meu, îmi zise, eu sunt bătrân, tu ești tânăr, și acum începi să intri pe arena politică. Eu o să mor mâine, poimâine, dar tu să observi și să-ți aduci aminte de vorbele mele: Domn în Țara Românească niciodată nu poate să dăinuiască daca nu va fi muscal. Vei observa în viața ta politică și vei zice, bine a zis Vulpea, Dumnezeu să-l ierte! Eu, daca nu eram muscal (înțelegea rusofil), îmi tăia capul pân-acum, și firmanul îl scosese Ghica! Iar cât pentru alegere, puțin îmi pasă dacă mă vor alege, și mai puțin dacă nu mă vor alege. Mă vezi bine că îmi țin mațele cu mâna (era surpat), și apoi sunt în vârstă de 70 de ani trecuți, dar nici cu olteanu herghelegiu la vreun bine mare să nu se aștepte!"

Și mărturisirea lui adevărată au fost, căci, atât din cele precedente mai sus descrise, cât și din următorul comunicat al cabinetului din San Petersburg către pre-

[1]) Mare logofăt, candidat la domnie în 1842, mort în 1856.

ședintele Adunării pentru alegerea Domnului, se va vedea dezvoltarea cuvintelor ce mi-a zis venerabilul bătrân Vulpea.

Alegerea Domnului

La 20 decemvrie, zi fixată pentru alegerea Domnului, la 10 ore de dimineață, ne-am adunat toți deputații la ospelul Adunării de la Mitropolie.

Apoi s-au închis toate porțile Mitropoliei, puindu-se santinele ca să nu poată nici să intre, nici să iasă suflet de om până nu se va proclama Domnul. Două companii de soldați era la poarta Mitropoliei (oștirea în ziua aceea era sub ordinele președintelui mitropolit), iar pe din afară era agia cu escadroane de jandarmi și o altă companie de infanterie.

Pentru nutrimentul nostru, guvernul întocmise un bufet splendid înăuntrul Mitropoliei, socotind că poate să dureze votarea două sau trei zile. Însă au durat numai 24 de ore, lucrând toată ziua și toată noaptea până a doua zi.

La 10 ore de dimineață, mitropolitul Neofit[1] cu toți episcopii, îmbrăcați în haine sacerdotale, au făcut Te Deum, și după săvârșirea Te Deumului au cetit următoarea rugăciune ca să dezlege pe deputați de jurămintele care vor fi făcut pe la candidații de domnie și astfel să voteze în cuget curat.

---

[1]) Fiul stolnicului Ianache Geanoglu, episcop al Râmnicului din 1824 până în 1840. Îndeplinește între timp funcția de vicar al Mitropoliei, în timpul vacanței scaunului de la 1829 până la 1833 și de la 1834 la 1840. Mitropolit al Ungrovlahiei de la 29 iunie 1840 până la 27 iulie 1849, când este nevoie să demisioneze din cauza atitudinii sale în timpul revoluției.

Rugăciunea[1]

„Împărate Atotputernice! Tu care înalți și derapeni împărățiile pentru ale Tale ascunse și tainice sfârșituri! Milostivește-Te și asupra nenorocitului norod al românilor! Însuflă Doamne duhul Tău tutulor acestora care astăzi sunt chemați a hotărî asurpa soartei acestei pravoslavnice țări! Curățește și luminează inimile lor, ca alegerea ce vor face să fie spre fericirea ei și Ție plăcută. Iartă, Doamne, pe toți aceia care din amăgire sau din înfricoșare vor fi luat numele Tău în zadar, legând mai dinainte prin jurământ cugetul lor, și primește jurământul ce acum vin să facă înaintea Sfântului Altar! Revarsă milostivirea Ta asupra celor ce-l vor păzi cu inima curată, iar urgia Ta să cază pe capul acelora care-l vor călca!

În numele Domnului, voi toți care veți fi făcut vreo făgăduială prin jurământa asupra votului ce astăzi sunteți chemați a da sunteți dezlegați de acel jurământ, ca să vă legați acum cu altul de care nici o putere duhovnicească nu va putea să vă mai dezlege!"

Cuvântul Prea Sfinției sale Părintele Mitropolitul către cinstita obștească adunare extraordinară, la 20 dec. 1842

„Domnilor, astăzi suntem chemați a hotărî asupra soartei patriei noastre. Hotărârea ce vom da va fi pentru dânsa hotărâtoare de viață sau de moarte.

Dumnezeu, ca să ne cerce, au iertat a ni se întoarce dreptul cel mai înalt care poate avea omul în societate,

[1]) Publicată în *Analele Parlamentare*, XII, p. 86. [2]) Publicat în *Analele Parlamentare*, XII, p. 92.

de a alege pe bărbatul acela căruia este a se încredința oblăduirea și cu dânsa fericirea și viitorul fiesicăruia.

Strămoșii noștri au avut acest drept și l-au pierdut din pricina patimilor și în parte interesuri care în sfârșit amăgise inimile lor. Fie-ne nenorocita pildă ce ei ne-au lăsat drept învățătură să ne ferim, domnilor, de a cădea într-acele amagiri care au fost pentru dânșii, precum și pentru noi urmașii lor, izvor de atâtea pătimiri.

Niciodată nu au fost împrejurări mai grele decât acelea în care ne aflăm astăzi. Patria noastră se află pe marginea unei prăpăstii, își întinde mâinile salè spre noi, care suntem fiii săi cei aleși. Puține minute ne-au mai rămas ca să-i putem veni în ajutor. Mâine va fi prea târziu și nu ne va rămâne nici măcar mângâiere a celor ce pătimesc de a putea să ne plângem, căci noi vom fi pricina răului și plângerile noastre se vor priimi fără milă și de către Dumnezeu, și de către oameni.

Ascultați dar, domnilor, rugăciunea obștestei noastre maici!

Dezbrăcați-vă de orice patimă și interes în parte și alegeți bărbat drept, cu știință, cu bărbăție, cu frica lui Dumnezeu și iubire de patrie, care să poată depărta de dânsa primejdiile ce o amenință și a ne pregăti tutulor o viitorime mai fericită.

Când veți merge a vă da votul aduceți-vă aminte că afară de acest ocol un norod întreg vă așteaptă cu grijă și nerăbdare, ca să vă priimească cu dragoste sau cu ură, ca să cheme asupra-vă blagoslovenia sau urgia cerească.

Aduceți-vă aminte că dincolo, peste hotarele pământului nostru, națiile vecine au ochii ațintiți asupră-ne ca să lepede sau să îmbrățișeze și mai mult cea de puțină laudă părerea ce pân-acum au avut pentru noi.

Iar mai vârtos nu uitați, domnilor, că Marele Dumnezeu este deasupra noastră, că am jurat în numele Lui de a împlini cu cuget curat înalta însărcinare ce ni s-au

încredințat și că milostivirea sau mânia Lui ne așteaptă pe fiecare după a noastră faptă."

După săvârșirea jurământului și discursul ținut de Prea Sfinția Sa Mitropolitul președinte am intrat în sala Adunării, s-au făcut apelul nominal și celelalte formalități și au început votarea.

La seria întâi au avut banul Iordache Filipescu 82 voturi[1], ceilalți au ieșit cu voturi neînsemnate; la seria a treia[2], vornicul Barbu Știrbei au întrunit 91 voturi, toți am socotit că dânsul au întrunit majoritatea, văzând împărțirea voturilor. Însă, puțin după aceasta, mulți ne-am încredințat că, cu tot jurământul, unii votau pentru câte șapte, opt și zece persoane.

După votarea fiecărei sesiuni se făcea câte o pauză de un ceas.

În timpul recreației găsea prilej vornicul Vilara, intim și afiliat lui Iorgu Bibescu, ca să convertizeze pe deputați să dea votul pentru Bibescu, făgăduindu-le bani, slujbe și câte altele.

Mai mulți din colegii mei m-au invitat să stăruiesc la Știrbei să intre în Cameră, să roage pe votanții săi de a se menține în votul lor.

În urmarea invitării colegilor mei, căutând pe Știrbei, l-am găsit plimbându-se prin curtea Mitropoliei, absorbit de gânduri. I-am spus de propaganda lui Vilara și l-am rugat să intre în Cameră să roage pe deputați să se menție în voturile lor; dar îmi zice:

— Ei, dragă maiorule, dar dacă va ieși Iancu Filipescu Buzatu[3] sau Alecu Ghica Căciulă-mare[4] cu mai mare majoritate decât a mea?

---

[1]) 84. [2]) A doua. [3]) Zis Buzatu, după porecla dată tatălui său, marele vornic Constantin Filipescu. Mare logofăt în 1842, ministru în 1848, mort în 1854. [4]) Strănepotul lui Scarlat Vodă Ghica, din ramura ctitorilor bisericii Sf. Spiridon Nou din București (1801-1855).

Am discutat puțin în privința acestor persoane, inițiindu-l despre puțina opinie ce are printre deputați. Apoi îmi zise:

— Viu îndată în Cameră, dar te rog spune și dumneata la ai noștri să facă alegerea între doi frați.

Eu, deși nu am votat pentru nimeni altul decât pentru Ștefan Bălăceanu[1], Știrbei mă conta între prozeliții săi și prin urmare mă împotriveam celor ce îmi propunea pentru Bibescu; și mulți dintre aceștia m-au trădat la Bibescu că i-am fost împotrivitor.

În fine, la votarea seriei a cincea au ieșit Iorgu Bibescu cu majoritate absolută de 131 voturi, care s-au și proclamat Domn. A doua zi s-au făcut adresa (aznaharu) către Poartă spre confirmare și altă adresă guvernului de San Petersburg, Curții protectrice, făcându-i cunoscut norocita alegere.

Peste 13-14 zile cabinetul Rusiei au trimis următoarea manifestație către președintele Camerei:[2]

Domnia prințului George Bibescu

Acest domn, la suirea sa pe tronul României, nu avea încă vârsta de 40 de ani împliniți. Natura îl înzestrase cu multe talenturi, era literat cu desăvârșire, inteligințe și progresist; un singur vițiu îl stăpânea, acela era mândria (orgoliul), și negreșit că și acest vițiu l-ar fi părăsit daca nu ar fi fost subjugat de amorul Doamnei, care era de o mândrie într-un grad superlativ. Domnul avea o inimă bună și

[1]) Fiul marelui ban Constantin Bălăceanu. Vel hatman în 1824, deputat în timpul Regulamentului Organic, candidat la domnie în 1842, vel vornic în 1843, membru al Înaltului Divan în 1846 (1787-1847). [2]) Urmează textul adresei, v. *Hurmuzachi*, supl. I, vol. 4, p. 523.

flexibilă, dar Doamna îl conducea la acest păcat, de multe ori fără voia sa. Acest viţiu i-au perdut şi tronul: „Dumnezeu stă mândrilor împotrivă". Afecţia toată are pentru aceia care ştia mai bine să-i flateze vanitatea aristocratică; el spera şi se amăgea de iluziile ce îi făceau roşiii că vor să-l facă împărat al Daciei.

Despre onestitate, cu cât era Domnul de onest, cu atât camarila era de hrăpitoare. Camarila se compunea din vornicul Vilara[1], care devenise un alt Richelieu, de un văr al Măriei Sale, anume Nicolae Bibescu, poreclit „Falca Măgarului" şi de un păcătos de muscal, Banov, care era căsătorit cu vara Măriei Sale şi sora lui Nicolae Bibescu.

În administraţia ţării Domnul avea puţine cunoştinţe şi se administra de Vilara şi numai de dânsul. Iar cât pentru politica din afară, se conducea numai de Domn, şi au condus-o foarte bine, încât au dejucat toate puterile vecine în timpul domniei Sale.

Astfel că după scoaterea sa din domnie de către revoluţionarii de la 1848 cabinetul Rusiei au stăruit pe lângă guvernul stabil al României şi i-au dăruit ca recompensă venitul cornaritului vitelor din Capitală pentru şapte ani. Iar în 1849, mergând cu Doamna la Constantinopol, sultanul Abdul Medgid Chan i-au dăruit un palat de vară împărătesc, iar Doamnei i-au dat ca decoraţie portretul său în brilianturi...

Faza prin care am trecut sub domnia acestui Domn mi-a fost dezagreabilă, fiindcă am fost prigonit, ba încă de vreo două ori era să mă supuie judecăţii ostăşeşti pentru nimicuri care nu merită a le mai însemna, şi această prigonire venea de la camarilă, fiindcă-mi era odioasă.

---

[1]) Alexandru Vilara, născut în Bucureşti în 1786. Joacă, încă din 1821, un însemnat rol politic. Ministru în mai multe rânduri. Mort în 1852.

În anul după urmă al căderii sale s-au căit, dar era târziu! Se căiește și acum!

În fuga Măriei Sale la Brașov, în anul 1848, unde mă aflam și eu proscris de revoluționari, viind fiul său Nicolae Bibescu de la Paris ca să-l vază (ofițer în oștirea franceză), Măria Sa m-au recomandat la fiul său cu aceste cuvinte: „Îți recomand pe bravul maior Lăcusteanu. Dacă l-aș fi cunoscut bine mai de înainte, astăzi nu aș fi fost în Brașov, dar din nenorocire l-am cunoscut târziu".

Revoluția de la 1848

În anul 1847 se coaliza dăscălețíi, advocații și ciocoii rapace, aspirând la o răsturnare generală a țării, cu scop de a se urca peste ruinele boierilor și celor avuți. Pe de altă parte ex-domnul Alexandru Ghica, prin feciorii de boieri (care era clasa cea mai inteligentă în aparență) și prin bani, având de instrumente pe frații Golești, Nicolae și Ștefan, uneltea răsturnarea lui Vodă Bibescu, cu scop de a reveni pe tronul României. Rușii iarăși, nu numai că nu le displăcea, ba încă în anul 1848 în luna lui mai au trimis pe generalul Duhamel ca să-i dea mai multă impulsie, cu scop – ca vecină – să ia de pretext că la porțile ei s-au aprins un rezbel civil și cu acest chip să poată intra în țară să deschiză chestia Orientului.

Generalul Duhamel, sau Rusia, avea de unealtă pe Ioan Ghica, ginerele generalului Mavros, un fanariot pripășit în țară[1], general civil rusesc, iar la noi general inspector al carantinelor pe amândouă Principatele. Boierii cei

[1]) De fapt generalul Mavros era fiul lui Gheorghe Mavros, mare hatman în Moldova, și al Marioarei Ventura.

mari iarăși, care nu vedeau mai departe decât vârful nasului, cu aspirații la moștenirea tronului, secondau revoluția, deși dânșii se prefăcea a rămâne statornici în principiile și legile reglementare, iar pe fiii lor îi împingea să se coalizeze cu revoluționarii. Astfel alimentându-se, revoluția mergea progresând cu pași uriași, numai poporul sau țara sta impasibilă la toate aceste machinații, deși se slujea cu numele lui fără ca el să știe. Îi auzeai strigând: „În numele poporului! Națiа decretează! Dorința poporului!" și altele...

Din toate aceste partide numai partidul lui Eliad Rădulescu avea imensa majoritate de prozeliți care se compunea, cum am zis mai sus, de dăscăleți, de advocați, ciocoi, armeni, țigani și ovrei, căci prin proclamația sa, după cum se va vedea mai la vale, a știut să flateze și să măgulească toate clasele.

Vodă Bibescu, din parte-i, se adormea de iluziile care îi procurau golanii, că urzesc o revoluție cu Moldova și cu Transilvania și să-l proclame de împărat al Daciei. Fie politica exterioară, fie slăbiciune sau inerție, nu lua măsuri coercitive.

Generalul Duhamel, deși pe subt mână urzea revoluția, însă în fața lui Vodă Bibescu stăruia să facă arestații spre a înăbuși răscoala, și daca are trebuință de oștire (căci zicea că nu are încredere în oștirea țării) să-i facă o cerere și în două zile să-i aducă oricâte regimente de cazaci va voi. Bine era să-l fi ascultat!

Generalul îi aducea pildă pe confratele său de la Moldova, Mihail Sturdza, care au înăbușit revoluția în 24 de ore, căci și acolo se răsculase, și au trimis într-o seară pe aga cu dorobanții și pe fiul său spătarul cu soldații și i-au legat pe toți, și a doua zi i-au adus în Curtea domnească și i-au bătut cu nuiele la spete pe toți fără

osebire, fie boier, fie comersant, fie supus strein. Între complici au mâncat și Vodă Cuza bătaie, după cum o spunea singur după ce devenise Domn. Și astfel au înțelepțit pe nebuni.

Iar Vodă Bibescu, drept toate mijloacele de năbușire a revoluției, au chemat un ciocoi de peste Olt, anume Magheru, l-au făcut cârmuitor la Mehedinți și i-au dat trei-patru mii de galbeni ca să recruteze câteva mii de panduri și, la cea dintâi chemare, să vie cu pandurii în Capitală.

În Capitală iarăși au dat ordine severe ca maiorii comandanți de batalioane [să stea] pe rând în cazarmă și, la semnalul dat, să fie cu batalionul la palat, având și fiecare soldat câte 60 de patroane cu glonț (din nenorocire, eu comandam batalionul al II-lea – căci în anul acela am fost mutat în regimentul al III-lea după cererea mea – și maiorul Pandele Cerchez comanda batalionul I); așezate și două tunuri în curtea palatului.

După aceste măsuri Domnul dormea pe trandafiri, iar capii revoluției lucrau ziua și noaptea și cu iuțeala fulgerului.

La 6 iunie 1848 comitetul revoluționar, sub numire de „național", s-au constituit în satul Celeiul, din districtul Teleorman[1]. Comitetul era compus de Eliad Rădulescu, de la gazeta *Curierul român*, de maiorul Tell, comandirul batalionului din regimentul al II-lea, de o familie cu totul obscură, de frații Niculae și Ștefan Goleștii, de Magheru[2],

---

[1]) Celei era în jud. Romanați. [2]) Gheorghe Magheru, n. în 1802 la Bârzeiu de Gilort. Comandă, încă din timpul Eteriei, un grup de panduri în Oltenia. În fruntea acestora ia parte, alături de armata rusă a generalului Geismar, la războiul din 1828-1829, repurtând asupra turcilor izbânda de la Băilești. Președinte de tribunal și prefect de Romanați între 1840 și 1848, când pregătește, împreună cu Hr. Tell, mișcarea revoluționară în Oltenia. Membru al

un ciocoi din Valahia Mică și de popa Șapcă, preotul acelei comune, discipol patentat al lui Bacchus; care comitet a doua zi au lansat în toată țara următoarea proclamație:

1. Independența administrativă și legislativă fondată pe tratatele lui Mircea și Vlad Vși neintervenirea puterilor streine în afacerile țării..
2. Egalitatea drepturilor politice și civile.
3. Contribuție generală.
4. Obștească Adunare compusă de reprezentanți luați din toate clasele societății.
5. Șeful statului responsabil, ales pentru cinci ani, și eligibil din toate clasele societății.
6. Împuținarea listei civile.
7. Responsabilitatea miniștrilor și a tutulor fonctionarilor publici.
8. Libertatea absolută a presei.
9. Orice recompensă să se dea de patrie prin reprezentanții săi, iar nu de Domn.
10. Dreptul fieșicărui departament a-și alege pe fonctionarii săi.
11. Guardă națională.
12. Emanciparea mânăstirilor închinate sfintelor locuri.
13. Emanciparea țăranilor de clacă și împroprietărirea lor prin mijlocul răscumpărării.

---

guvernului provizoriu revoluționar și inspector al gărzilor naționale în iunie 1848. Părăsește capitala în urma restabilirii ordinii, încearcă să organizeze rezistența militară pe Olt, la câmpul lui Traian, și se refugiază în fine, în septembrie al aceluiași an, în Turcia și apoi în Italia. Reîntors în țară sub Vodă Știrbei, este ales membru al Divanului ad-hoc. Deputat și senator liberal în numeroase rânduri. Mai poate asista încă în 1877, alături de Domnitorul Carol, la trecerea Dunării de către armatele române. Mort în martie 1880.

14. Emanciparea țiganilor prin indemnizație.
15. Un reprezentant al nației la Constantinopol luat dintre români.
16. Instrucție egală complectă și gratuită pentru toți românii de ambele sexe.
17. Desființarea titlurilot fără foncții.
18. Desființarea pedepselor corporale și degradante.
19. Desființarea pedepsei cu moartea.
20. Etablishmente penitențiare.
21. Emanciparea israeliților și egalitate la drepturi politice pentru toți cetățenii de toate religiile.
22. Convocarea imediată a unei adunări constituante aleasă spre a reprezenta toate clasele societății.

La 10 iunie, către seară, Vodă împreună cu Doamna ieșise la plimbare pe șosea. Patru vagabonzi disperați, dintre care unul era Gligore Paleologu, Gligore Peretz (de ceilalți doi nu-mi aduc aminte), călări fiind, au tras cu pistoalele asupra lui Vodă. Din norocire nu s-au rănit nimeni, numai epoletul lui Vodă l-au zdrelit un glonț[1].

Poliția de îndată s-au luat în urma lor; în seara aceea s-au făcut mai multe arestări... Târziu!

În seara de 10 iunie era rândul meu să fiu de serviciu la cazarmă și m-am culcat la polcovnicul Solomon, fiindcă locuința era peste drum de poarta cazarmei și la orice alarmă eram gata.

A doua zi, 11 iunie, m-am gătit de dimineață să mă duc la cazarmă. Vrând să ies, găsesc pe polcovnicul Solomon în balcon, cu ciubucul în gură, bea cafea, și înconjurat de toți ofițerii regimentului. După ce i-am dat bună dimineața,

[1]) V. fotografia acestui epolet în G. Bibescu, *Règne de Bibesco*, vol. II, p. 424.

îl întreb: „Prin ce întâmplare acest consiliu ostășesc până-n ziuă, și eu nu știu nimic?“

Polcovnicul îmi zice: „Ei, maiorule, se petrec lucruri mari! Revoluție! Vine Eliad cu Magheru cu zece mii de panduri și Tell cu Plești cu un batalion de soldați! Ia spune-i, Fărcășane, că el vine de acolo“.

Fărcășanu, plin de praf, căci atunci se coborâse din cărucioara de poștie, care venea de acolo să facă propagandă, începe să-mi spuie. Eu îl întrerup și mă adresez la polcovnic zicându-i: „Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan comandir de companie să facă o asemenea propagandă în regimentul dumitale?“ Căpitanul Fărcășanu, care nu știu ce bâlbâia din gură cu ofițerii, mă întorc la dânsul și îi zic: „Ascultă, domnule căpitan, daca vei îndrăzni să vorbești o vorbă de asemenea propagandă, mă jur pe onoare că îți voi trăsni creierii la minut!“

Colonelul îmi răspunde: „Nu te mai necăji, maiorule, că și daca vor veni, sunt frați de-ai noștri, sunt români, nu sunt nici turci, nici tătari!“

Atunci îi zic: „Așa? Să știi dar că în cazarmă eu nu mai intru și mă duc la Vodă să-l rog să-mi priimească demisia astăzi chiar, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc“[1]... și încălecând pe cal m-am dus drept la palat și, zicând unui lacheu să mă anunțe lui Vodă, întâmpin pe Vilara care ieșea din camera lui Vodă cu o hârtie în mână. După o strânsoare de mâini, îmi zice:

— *Hairola* (vorba turcească, cum obișnuiesc francezii de zic: *à la bonheur!*). Ce întâmplare te aduce așa de dimineață aici?

Îi spusei împrejurarea de la cvartira polcovnicului și că am venit să rog pe Vodă să-mi priimească demisia.

---

[1]) Înainte de formarea oștirii române, Solomon fusese colonel de panduri.

Albia din grabă cu Oficerii, și întorce la
Divanul și îi zice. „Ascultă Domnule Capi
„tan! Dacă vei îndrăzni să vorbești o vor
„bă de asemenea Propagandă, și jur pe
„Onoare, că îți voi trăsni Creerii la și
„mut! Colonelul îi răspunde, nu te-mâ
nia gi Maioriule, că și Dacă vor veni
sânt Frații dai noștri, sânt Românii,
nu sânt nici Turcii nici Tătarii.
atunci îi zice Așa! și știi Dar ca eu
„în Casarmă nu mai întru, și mă duc la
„Vodă să îl rog să mă primească Demisia, ași
„și chiar, căci în trăm Regimentul de
„Pandurii cu nu Singur....
și încălecând pe Cal mau dus Drept
la Palat, și Ajungând unui Sachiu i-am
anunțat lui Vodă. întâmpin pe Vătaul
care eșie din Camera lui Vodă, cu o
hârtie în mână, după o strângere de
mâni, îmi Dice Maiorul, / vorbă Turcească
cum obicinuesc Francesii de zic a la bonheur
că întâmplare te aduce așa de Dimi
neață aici, . îi spusei împregiurarea de

la Departure Polcovnicului, si că am venit
să rog pe Vodă să-mi priimească demisia.
îmi dise mai aștepta puțin, reintră în
Camera lui Vodă, si peste un quart de oră
eșind, îmi dise intră la Vodă.
intrând Vodă îmi dise, ce este Căimăcame?
iam dis că prevăd o Revoluție Otășească
si care nu o poate nărui de cît numai Du
mnedeu, spuindui Cauzele Polcovnicului
din așa dă, il rugaiu să-mi priimească
demisia. nu poți dragă Căimăcame să
o priimesc în asemenea — circumstanție.
dar tot ce te rog este, să priimești Regimen
tul lui Solomon, și de îndată dau si Ofisul.
iam mulțumit de Onoarea care îmi fășea
dar iam dis că nu pot să o priimesc în
acă vreme așa de anormală, si cînd ostea
ca Otășească este alterată, si mai virtos
cînd Solomon Comendează Regimentu de
20 de ani, unde își are Simpatiile sale.
Eu nu mai dic că Rol Regimentu este
format numai de Oltenă.

Îmi zise: „Mai așteaptă puțin", reintră în camera lui Vodă și peste un cuart de oră, ieșind, îmi zice „Intră la Vodă".

Intrând, Vodă îmi zice: „Ce este, Lăcustene?" I-am zis că prevăd o revoluție ostășească și care nu o poate înăbuși decât numai Dumnezeu și, spuindu-i conduita polcovniculuI din acea zi, îl rugam să-mi priimească demisia.

— Nu poci, dragă Lăcustene, să priimesc în asemenea circumstanțe, dar tot ce te rog este să priimești regimentul lui Solomon și de îndată dau și ofisul.

I-am mulțumit de onoarea care-mi făcea, dar i-am zis că nu poci să o priimesc într-o vreme așa anormală și când morala ostășească este alterată, și mai vârtos când Solomon comandează regimentul de 20 de ani, unde își are simpatiile sale. Eu nu mai zic că tot regimentul este format numai de olteni.

— Ai dreptate, îmi zise, bine rezonezi; dar trimite îndată ordonanța să-l cheme pe Odobescu (șeful oștirii), și tu du-te la cazarma de cavalerie și infanterie și spune că am ordonat ca la 10 ore să fie toată oștirea în front dinaintea cazarmei, în mică ținută, fiindcă am să le vorbesc.

M-am dus îndată la cazarmă, am introdus ordinul Măriei Sale și apoi m-am întors la batalionul meu.

La orele 11 au apărut Domnul, însoțit numai de colonelul Odobescu. Oștirea l-au priimit prin numeroase aclamații de urale.

Vodă, apropiind batalioanele, le-au ținut un discurs lung, prin care le făcea morală și a cărui sens era că au venit să mulțumească oștirii fiindcă s-au încredințat că au luat parte de mâhnire pentru nenorocitul accident întâmplat pe șosea, când au tras vagabonzii în Măria Sa. După aceasta, dând slobod soldaților, au plecat către poartă la pasul calului, unde se grupaseră ofițerii batalionului I.

Căpitanul Fărcășanu iese înainte, palid și tremurând, și zice:

— Să trăiești, Măria Ta! Să te milostivești să primești Constituția care au decretat-o poporul român!

Vodă, în loc de a-l pune sub judecată la minut și a-l împușca în câteva ceasuri pentru o asemenea insolență revoluționară, spre a da un exemplu oștirii, le-au ținut un discurs, recitându-le istoria universală, că noi, românii, suntem coborâtorii lui Traian și trebuie să fim o națiie tare și prudentă spre a da exemplu și la alte națiii, terminând cu aceasta că, de nu vom fi prudenți, un regiment de cazaci ne face rușine...

Un ofițer, Enache Dimitriu, de națiie român din Transilvania, fiind de serviciu în acea zi în cazarmă, se repede în cancelaria regimentului unde erau steagurile și, luând un steag, iese cu dânsul și îi zice Domnului:

— Jură Măria Ta pe steag că nu vor intra muscalii în țară!

Domnul scoate șapca, sărută steagul și zice: „Jur pe a mea viață și pe a Măriei Sale Doamna că nu vor intra muscalii în țară!" Apoi, strigându-i urale, Domnul au plecat. Apoi au strigat: „Să trăiască colonelul Odobescu". Iar dânsul le strigă înfuriat:

— Tăceți! O vorbă să nu auz căci descalec (și au și făcut o mișcare de a descălica) și în două ceasuri veți fi împușcați, să vă arăt eu ce va să zică disciplina ostășească! V-a slujit norocul că am fost cu Vodă, că vă arătam eu!

Vagabonzii, care urmăreau pasurile Domnului, așteptau pe la ulucile cazarmei să vază rezultatul și, îndată ce au văzut pe Vodă că au jurat în sensul de mai sus, au alergat prin târg făcând propagandă că Vodă au priimit Constituția și să meargă norodul la palat să-i mulțumească.

Eu, tulburat până la exces de asemenea anarhie din partea ofițerilor și inerție din partea Domnului, de la cazarmă m-am dus drept la ștabul oștirii, de unde, luând o copie de demisie, m-am dus acasă să prânzesc. După

prânz am plecat cu demisia la palat, să o duc Domnului să-i puie rezoluția, spre a dobândi un rezultat mai grabnic.

Era pe la orele patru. Ajungând la podul gârlei după Ulița Franțuzească, care duce la Podul Caliței[1], deodată văd sute de grupe de desculți cu steaguri tricolore și cu cocardele la pept, unii strigând „Ura!", alții „Să trăiască constituția"! Toți se duceau la palat.

Eu am stătut în loc, neputând trece trăsura din cauza acelui furnicar de crai. În vremea aceasta au sosit și colonelul Florescu[2], ginerele lui Vodă, care mergea și el la palat. Aci oprindu-se lângă trăsura mea, îmi zice:

— Viu și eu în trăsura dumitale.

După ce s-au suit îmi zice:

— Bine, maiorule, asta este revoluție în toată forma... Săracul Vodă, îl omoară!...

— Ei, îi zic, cum? Ați gândit că este glumă?... De ce nu au spânzurat craii la vreme?...

În fine, văzând neputința de a răzbi la palat, m-au rugat să-l las acasă, să nu se sperie domnița[3], fiind lehuză. L-am și lăsat și de acolo m-am dus la cazarmă, am arătat polcovnicului ce întâmpinasem și, cu consimțimântul său, am dat ordin și au ieșit batalionul al II-lea la front, în mantale, șăpci, patrontașă[4] și puști. După ce le-am revizuit patroanele, am comandat să umple puștile, în vremea aceasta intră și colonelul Odobescu în cazarmă (venea de la via cumnatului său Iacovenco, îl chemase Vodă la palat).

Întreabă: „Cine a poruncit să umpleți puștile?"

---

[1]) Adică unde ar fi astăzi sfârșitul străzii Șelari, podul menționat fiind fostul Pod al Justiției, Ulița Franțuzească, strada Carol și Podul Caliței (recte „Calicilor"), Calea Rahovei. [2]) Viitorul general și prim-ministru. [3]) Caterina, soția lui Florescu și fiica lui Vodă Bibescu. [4]) Cartușieră.

I-am răspuns: „Eu, ca să fiu gata la orice moment".

Atunci au ordonat: „Să descarce puștile și să intre în cazarmă. Să iasă batalionul I să vie împreună cu mine la palat. Nu înțeleg, îmi zise, pentru ce să fie cu puștile pline, nu sunt nici turcii, nici tătarii, să vedem mai întâi ce vor răsculații aceștia", și au plecat cu oștirea la palat. Eu am rămas în cazarmă cu rezerve.

Până să ajungă oștirea la palat, desculții străbătuseră în interiorul palatului. Domnul, înconjurat de dânșii, îl sileau să iscălească Constituția de mai sus descrisă și să confirme ministerul alcătuit de dânșii, între care primul ministru și ministru de interne era Nicolae Golescu[1].

Domnul cam ezita. Un unterofițer, Magheru[2], fiul celui descris mai sus, scoate un stilet și, vrând să lovească pe Domn, îi strigă: „Iscălește!" Vodă, fără să-și piardă cumpătul, îi zice:

— Soldatule, respectează epoletul de general! și apoi, luând condeiul, au iscălit.

În momentul acela intră și colonelul Odobescu și întreabă pe Domn:

— Măria Ta, poruncești să-i împușc?

— Să nu dai, Odobescule! îi zise Vodă. Odobescule, te înalț în rang de general și îți vei păstra postul de ministru de rezbel.

Colonelul Odobescu, mulțumindu-i, îi zice: „Acum este târziu și nu poci să primesc, Măria Ta!" Și apoi au ieșit

---

[1]) Fiul lui Dinicu și frate cu Ștefan, Radu și Alexandru Golescu. Maior în 1837, colonel în 1841, unul din capii revoluțiunii în 1848, prim-ministru în 1859, candidatul „roșilor" la domnie în același an, locotenent domnesc în 1866, iarăși prim-ministru în 1866 (1810-1877). [2]) Gheorghe Magheru, licențiat în drept la Paris, consilier la Curtea de Apel din Craiova și prefect liberal de Gorj de la 1866 la 1869 (1828-1875).

și au zis maiorului P. Cerkez să se întoarcă cu batalionul la cazarmă și să stea toată oștirea concentrată acolo.

După aceea răsculații au rugat pe Domn ca guarda ostășească de onoare să fie înlocuită cu guarda națională: Vodă au priimit și s-au trimis soldații la cazarmă, orânduind sentinele de coconași pe la ușile lui Vodă.

Poporul s-au retras de la palat și s-au dus cu muzica acasă la N. Golescu, pe carele, luându-l în triumf, l-au dus la vornicie.

Noaptea aceea s-au petrecut în liniște.

A doua zi, 12 iunie, m-am dus la Odobescu și nu l-am găsit acasă; era la vornicie cu ministerul revoluționar. M-am dus acolo, am intrat în sală, văz pe Odobescu cu un cordon tricolor pe după gât șezând între ceilalți colegi. Îl salut; îmi zice: „Mai așteaptă puțin".

Peste câteva minute au ieșit, însă uimit cu totul: „Mergem", îmi zise.

Mergând acasă și intrând în cabinetul său, au închis ușa cu cheia pe dinăuntru și apoi mă întreabă ce am să-i zic. I-am spus că am venit să-l consult ce să fac cu demisia, căci eu un minut nu mai slujesc. Ba încă mâine plec peste graniță, căci eu nu voi să mă găsesc implicat între revoluționari. Odobescu deschise o cutie de la o masă, scoase demisia sa și mă întrebă:

— Aceasta bună o fi?

Pe demisia sa era pusă rezoluția lui Vodă „Priimită".

Îi zic:

— Aceasta nu are nici o valoare, fiindcă nu au iscălit-o.

— Așa este, îmi zise Odobescu, aidem la palat amândoi.

Era pe la orele două după amiază. Am intrat în cabinetul lui Vodă; l-am găsit răsturnat pe o canapea, îmbrăcat într-un *robe de chambre* și învelit cu o plapomă (se prefăcea că este bolnav); mă întreabă: „Ce este, Lăcustene!?"

— Măria Ta, îi zic, mă rog să-mi puneți rezoluția pe demisie, căci sunt gata să plec peste graniță.

— Și tu mă lași, băiete? îmi zise Vodă.

Atunci Odobescu, înfuriat și cu un ton sălbatec, îi zise:

— Ei, Măria Ta, vrei să iei sufletul omului? Ajunge!...

Domnul, cu un glas duios, îi zise:

— Te rog, Odobescule, aibi puțină răbdare, fiindcă am să-ți vorbesc mai la urmă. Apoi întorcându-se la mine îmi zise: Trage scaunul mai lângă mine, ia hârtie și scrie:

„Ordin de zi către Oștire!

Dăm voie maiorului din regimentul nr. III, Gr. Lăcusteanu, pentru trei săptămâni a merge peste graniță la apele minerale pentru căutarea sănătății". Și, luând-o, au iscălit-o.

— Acum, îmi zise, dă-mi și demisia! I-au pus rezoluție: „priimită" și au iscălit-o.

— Iată, Lăcustene, pe amândouă, dar eu te sfătuiesc să dai ministerului numai ordinul de zi pentru voie și să pleci, căci peste trei sau patru zile muscalii intră în București desigur, și îndată să te întorci. Îți urez călătorie bună și dacă voi trăi voi răsplăti credința ta!

M-am retras, lăsând pe Odobescu cu Vodă.

Iunie 13, la orele 12 la miezul nopții, auz bătând la poartă. Deschiz ferestrele, întreb cine este, îmi răspunde un aprod, de la vornicie că mă poftește guvernul provizoriu să merg îndată. Mă îmbrac, încing sabia și mă duc.

Intrând în sala de seanță, era o masă lungă acoperită cu postav roșu. Împrejurul ei ședeau atât miniștrii cei noi, cât și membrii comitetului revoluționar. Adunarea se prezida de Costache Crețulescu (văr bun cu mine prin alianță). Invitați ca mine era și alții, precum coloneii Solomon, Voinescu și alții. După ce i-am salutat m-au invitat să-mi iau un loc, apoi președintele îmi zise:

— Domnule maior, fiindcă și dumneata faci parte a unei ramure de oștire care se află în garnizon, v-am invitat ca să vă arătăm că Măria Sa Vodă au abdicat și vă rugăm ca să fiți cu priveghere a nu se întâmpla neorânduieli în Capitală.

Le-am zis:

— Domnilor, eu am concediu de trei săptămâni a merge peste graniță la apele minerale pentru căutarea sănătății, și sunt să plec.

— Domnule maior, îmi răspunde, acum nimeni nu se poate depărta de la steagul său!

Atunci fusei constrâns să le arăt demisia, zicându-le: „Domnilor, dar eu nu mai aparțin drapelului, fiindcă mi-am dat demisia, și iat-o, cu primirea și iscălitura domnească!" Mai multe glasuri atunci s-au ridicat zicând:

— Dar cine se mai uită la asemenea iscălituri?

Atunci, luând un ton imperios, le-am zis:

— Domnilor, băgați de seamă ce ziceți, căci dacă nu cunoașteți această iscălitură, nici eu nu vă cunosc cine sunteți! Și vă rog să mă liberați din oștire, căci vă mărturisesc că o să vă fiu un scandal.

Atunci colonelul Niculae Golescu îmi zise:

— Bine, d-le maior, noi te rugăm ca pe un român și fiu al patriei ca să ne dai concursul, dar dacă nu voiești, apoi colonelul Voinescu să o obștească pe oștire.

— Așa d-lor, le zisei, nici nu primesc și nici nu voiesc să vă dau concursul! Și, salutându-i, am ieșit.

A doua zi de dimineață mă duc la ștabul oștirii și rog pe colonelul Voinescu să obștească demisia pe oștire sau să-mi dea un certificat, căci nu voiesc să plec ca un dezertor, și nu au voit să-mi dea, zicând că voiesc să-l spânzure revoluționarii; dar să mai aștept până mâine, să mai ia

înțelegere prealabilă cu dânșii (colonelul Voinescu era șeful statului-major). Atunci am adăogat:

— Te rog, domnule colonel, a le aminti că mă umbresc subt o mie de baionete și în timp de revoltă sunt șef absolut, și să mă sloboază din oștire, că le răstorn Capitala!...

De acolo m-am dus la Odobescu, carele, cum m-au văzut, iar au închis ușa cu cheia și îmi zice:

— Bine că ai venit, mă gândeam să trimit să te cheme, și iată de ce este vorba: este netăgăduit că cei mai mulți dintre dumneavoastră ați intrat în oștire copii nevârstnici, v-am crescut, v-am înaintat, în sfârșit v-am condus ca un bun părinte, și mai cu osebire pe dumneata. Acum vă reclam și eu să mă recompensați cu serviciul dumneavoastră și să nu mă lăsați în aceste momente critice, când nădăjduiesc să aduc lucrurile de astăzi la un rezultat bun, și să nu mă întrebați până unde o să mergem și unde o să ajungem... Și eu am dat demisia, ca și dumneata, și aș putea până mâine să dispar. Dar ce răspuns voi da mai la urmă țării și mai cu osebire orașului, care este legat de gâtul meu? Nu uita, domnule maior, că sunt șef al oștirii, și când am văzut țara în nevoie să o las pe mâna crailor care vor să se urce pe ruinele noastre și să fug? Nu! Lăcustene, te rog să-mi dai concursul dumitale și terra îți va răsplăti. Iar cât pentru aceea că ne va găsi streinul slujind cu răzvrătitorii, de aceea să nu te temi, căci și streinul cunoaște ca și pământeanul principiile fiecăruia și, în sfârșit, nu vă conduc eu niciodată la un compromis. Acum trebuie să te inițiez și despre comandantul regimentului dumitale: pe Solomon l-am convertit, este prozelitul meu, este cu trupul și cu sufletul de principiile noastre.

După atâtea sfătuiri și invitări și eu din parte-mi i-am mulțumit cu o vie recunoștință și am conchis rugându-l

să-mi dea voie de două-trei zile să mă gândesc și apoi m-am retras.

Viind acasă găsesc trei copilași ai noștri bolnavi de vărsat (scarlatină). Îi spusei nevestei mele conversația întreținută cu Odobescu și îmi zise că și dânsa este de părere să secondez pe Odobescu, atât pentru recunoștința și deferența ce trebuie să am pentru dânsul și, cu cât mai vârtos, că, copiii fiind bolnavi și în neputință de a se expune la vânt, nu putem pleca; și mai bine la asemenea evenimente să mă aflu în oștire, căci am un reazăm, iar ca civil, șezând în București, mă expui la toate întâmplările.

M-am convins și am luat ferma hotărâre să rămâi și să merg până acolo până unde voi socoti că trebuie să mă opresc.

La 18 iunie, către seară, m-am dus la cazarmă. Acolo au venit și Odobescu: au întrebat dacă s-au priimit un ordin de zi la regiment ca mâine toți ștabii și oberofițerii, în plină uniformă, să ne adunăm la ștabul oștirii, de unde vom merge împreună să felicităm guvernul provizoriu care au sosit la București. I-au răspuns Solomon că s-au priimit și diseară îl va transmite la toți ofițerii regimentului.

După aceasta Odobescu mă cheamă la o parte și mă întreabă în care din căpitanii sau comandirii de companie am încredere, i-am spus că în comandirul companiei a 6-lea, căpitan Costaforu, și în comandirul companiei a 8-lea, căpitan Boboc. Îmi zise: „După ce mă voi duce, să zici lui Boboc ca diseară să vie acasă la mine".

În ziua aceea circulau foi volante în Capitală „că, clăcașii fiind emancipați, să nu mai facă clacă proprietarului până ce se va aduna o constituantă aleasă din toate clasele, ca să hotărască reciproacele între proprietar și săteanul clăcaș".

Seara am pus și eu mâna pe o asemenea proclamație.

A doua zi, la 19 iunie, ne-am adunat toți ștab- și oberofițerii aflați în garnizon la ștabul oștirii și la orele 12 am plecat cu toți la palat, având pe Odobescu în cap. (Casele Goleștilor fiind cumpărate de guvern, Vodă Ghica domnise într-însele și li se dedese numirea de palat; acolo se așezase și guvernul provizoriu.)

În sala palatului ne-au priimit Eliad, Magheru, Ștefan Golescu și Tell.

După ce au schimbat câte[va] cuvinte de felicitări Odobescu cu dânșii, ne-am retras să mergem. Ieșind afară din sală, Odobescu era foarte agitat și s-au rezemat de capul scării, ca și când ar fi așteptat ceva. Eu scosei din buzunar proclamația lui Eliad, prin care interzicea clăcașilor de a mai munci proprietarilor, și îi zic: „Ce facem, domnule polcovnic, în urma unei asemenea proclamații?“ Eram înconjurat de mai mult de treizeci de ofițeri când țineam această convorbire. Odobescu ne zise: „Reintrați în salon și întrebați pe d. Eliad ce înseamnă această lovire care se face proprietății“.

Reintrând în salon, m-am adresat la Eliad:

— Domnule, cu această proclamație (arătându-i proclamația) dumneata ai intenția a ne reduce la mizerie, amenințând proprietarii a rămâne muritori de foame, căci arendașii nu ne mai dau arenda!

El ne zise că aceasta este o eroare a tipografiei și în curând se va îndrepta, astfel încât vom fi satisfăcuți.

În această intervorbire, auzim deodată un zgomot mare de pași și un sunet de arme. Când ne întoarcem, ce vedem? O mulțime de soldați deborda în palat cu puștile la mână, cu Odobescu în cap înfuriat ca un leu și strigând cu un glas de stentor: „La arest guvernul!“ (Soldații era divizionul al II-lea din batalionul meu, sub comanda capitanului Boboc.)

Eu, care mă aflam față-n față cu Eliad, îndată ce am auzit acest cuvânt sacramental de la Odobescu, am pus mâna în peptul lui Eliad și, trăgând sabia afară, i-am zis:

— O să te tai, câine, să te învăț să mai dai asemenea proclamații!

Odobescu pusese mâna în peptul lui Tell și îi striga:

— O să te împușc, tâlharule! Să vie un ofițer să-l ducă la arestul cazărmii!

Tell plângea și se ruga să-l ierte. Frate-meu Iancu Lăcusteanu, luându-i sabia, l-au luat și îl ducea la cazarmă între puști, numai cu doi soldați.

Magheru și cu Ștefan Golescu, îndată ce au văzut soldații, au alergat și s-au închis într-o odaie pe dinăuntru. Solomon se smucea să spargă ușa, să omoare pe Magheru, căruia îi păstra o veche ranchiună.

Odobescu, văzându-mă înfuriat și că din moment în moment o să răpui viața lui Eliad, îmi zice: „Dă-l Cornescului să ție pe acest tâlhar și dumneata du-te de așază în grabă cordon de soldați împrejurul palatului și apoi repede-te la hotelul lui Momulo[1], unde sunt adunați proprietarii, și spune-le să vie în grabă încoace".

Eu m-am coborât cu soldații jos și i-am așezat câte doi, doi, la distanțe de zece pași, împrejurul palatului, fiindcă numărul soldaților era numai de două sute. Apoi, luând doi soldați cu mine, m-am dus să chem pe proprietari.

Ajungând la Momulo, în adevăr, am găsit ca la trei-patru sute de proprietari țiind discursuri. Le-am strigat să vie la palat, căci guvernul este arestat. Dânșii, auzind de o

---

[1]) Actualul Capșa. Ieronim Momulo, bucătar italian fost în serviciul lui Grigore Vodă Ghica, deschisese aci un restaurant de lux. La etaj, o sală mare era destinată pentru întruniri, nunți, banchete etc. Același Momulo era totodată și antreprenorul teatrului vecin.

asemenea reacție și neștiind ce sfârșit poate aduce, s-au speriat și se îmbulzea să iasă mai curând afară, să fugă care încotro putea; mai vârtos când au ieșit în uliță și au văzut golănimea armată, care cu puști, care cu cuțit, alții cu topoare, până și cu ciomege, alergând la palat (tabacii și măcelarii au jucat principalul rol în revoluția de la 1848).

Nicolae Golescu alerga pe uliță într-o birjă, stând în picioare cu steag tricolor desfășurat, strigând: „La arme! La arme! Să alerge poporul la palat!" Iancu Brătianu, pe jos, asemenea zbiera din toate puterile lui: „La arme, fraților, căci guvernul este arestat!"

Eu, întorcându-mă la palat prin mijlocul furnicarului de crai și trecând pe dinaintea casei lui Pereț[1], la fereastră erau câțiva coconași de trampa lui, care au și întins o pușcă pe fereastră și o luase la cătare ca să mă lovească. Soldații care era cu mine îmi strigă: „Ferește-te, domnule, că te împușcă de sus!" Atunci am stat și le-am strigat:

— Să nu dați, ticăloșilor, căci mă jur că nu va rămânea piatră peste piatră în acea casă!

Ajungând la palat, era atâta crăime adunată, încât nu am putut răzbi la Odobescu, ca să-i spui că proprietarii au fugit și așa am comandat soldaților umplerea puștii. Când deodată auz glasul Odobescului printre norod strigând:

— Să nu umple puștile!

Atunci, văzând o asemenea trădare din partea Odobescului (căci nu știam că în lipsa mea, când m-am dus să chem pe proprietari, craii, ca să înșale pe Odobescu, îl proclamaseră președinte și dictator al țării), eu, pe cât eram înfuriat, dar atunci am turbat și am strigat la vreo

[1]) Astăzi, (1935) casa cu nr. 60 pe Calea Victoriei, (colț cu Str. Regală), unde a fost timp îndelungat clubul conservator.

câțiva ofițeri și soldați să se ție bine că mă duc și vin cu toți soldații din cazarmă și cu artilerie să pui tunurile într-înșii, să isprăvesc odată cu trădătorii.

„Toată pasărea după limba ei piere!"

Apoi m-am aruncat într-o birjă slobodă, care sta acolo strigându-i: „La cazarmă! Să apuci pe din dosul caselor lui Iordache Filipescu"[1].

Un număr de răsculați, conduși de Iancu Brătianu și unul Telegescu[2], auzind că mă duc la cazarmă ca să viu cu tunurile, au alergat înaintea birjii și, când au văzut că s-au depărtat birja de palat ca vreo 40-50 pași – așa încât să nu fie văzuți de soldații care erau la palat –, s-au năpustit înaintea trăsurii, unii țiind caii, alții lovindu-i în cap cu bastoane, cu topoare, somând pe birjar să se dea jos, care au și făcut-o. Eu m-am aruncat pe capră, pe de o parte apărându-mă cu sabia de dânșii, iar pe de alta împungeam caii ca să meargă. Unul mai curajos dintr-înșii au sărit în trăsură și pe la spate au pus mâna pe sabie să mi-o ia, însă trăgându-i sabia prin mână i-am tăiat degetele.

În fine, după atâtea lovituri ce au dat cailor, au căzut. Atunci m-am văzut silit și m-am aruncat în mijlocul lor. Apoi Brătianu pe de o parte, Telegescu pe de altă parte, puind mâna pe portopeiul sabiei, după ce mi-au luat sabia, mă ducea la vornicie, escortat de cinci-șase sute de vagabonzi care strigau: „Moarte trădătorului!..." Alții, să mă omoare îndată!... Alții mă cerea lui Brătianu să

---

[1]) Fosta administrație a domeniilor Coroanei, str. Știrbei Vodă.
[2]) Cunoscut agitator, dintr-o familie de moșneni din Telega. Fusese condamnat sub domnia lui Alexandru Vodă Ghica la 10 ani ocnă pentru a fi luat parte la complotul revoluționar din 1840 împreună cu Nicolae Bălcescu, Dumitru Filipescu, Serghiescu etc.

mă sfâșie! Iar capii le striga să aibă răbdare până mă vor duce la vornicie, căci poate să vie soldații să mă scape.

Așadar, ducându-mă spre vornicie, în amețeala lor au uitat că trebuie să treacă pe acasă pe la mine.

Vecinii mei, văzând această scenă grozavă, au alergat mai nainte acasă și au zis nevestei-mele că: „Poporul trece pe domnul maior la vornicie să-l omoare!"...

Mititica Marița – era însărcinată în opt luni – au ieșit la poartă țipând...

Când am ajuns în dreptul porții, doi soldați care aveam în curte, având puștile pline, au pus una în peptul Brătianului și alta în peptul Telegescului, strigându-le: „Lăsați pe domnul maior, că tragem în voi!" Care, de frică, m-au și lăsat, întorcându-se înapoi cu toată crăimea. Iar eu am intrat în curte, soldații au închis porțile, punându-se de santinelă la poartă.

Urcându-mă sus, se începe o altă scenă... Copiii, spăimântați, plângea, pe Marița au găsit-o un isterism, care îi rămăsese patimă și l-au avut multă vreme, apucând-o din când în când.

În fine, după ce i-am consolat și i-am liniștit, am luat toți banii care aveam în casă, am luat asupră-mi aurul, iar moneta în argint – la 50-60 de galbeni – puind-o într-o batistă, am dat-o Mariții. Apoi, luând carabina cu mine, care era plină cu vreo douăzeci de gloanțe, am poruncit să-mi puie în grabă șeaua pe cal și să-l aducă peste drum la Pană Buescu; apoi, lăsând copiii acasă cu guvernanta și cu toți oamenii din curte, m-am dus cu Marița peste drum la Nicu Manu, care ședea în casele lui Pană Buescu, să aștept acolo să-mi aducă calul să mă duc la cazarmă să-mi realizez planul.

Nu au trecut cinci minute după venirea noastră în casa Buescului și auzim două detunături de puști și apoi foc de rânduri. Am socotit că Odobescu au devenit stăpân

pe situație și țara este scăpată de crai, căci cunoșteam lașitatea lor.

Eu tremuram de nerăbdare și disputam cu Marița să mă lase să mă duc la palat, care cu lăcrămi în ochi mă ruga să nu mă duc. Când iată că vine Iancu Russet[1], cu Nicu Manu de la palat, și asemenea se opunea voinței mele de a mă mai duce, încredințându-mă că Solomon s-au retras cu oștirea la cazarmă în urma unui ordin ce au priimit de la Odobescu și că planul meu ar fi fără nici un efect, dacă nu fatal. În puține cuvinte voi descrie istoricul întâmplării acelor momente:

Revoluționarii, după ce au proclamat pe Odobescu prezident și cârmuitor al afacerilor Statului, l-au rugat să ordone oștirii a se retrage. Odobescu au chemat pe Solomon și i-au zis să se retragă cu oștirea în dosul palatului, la aripa dreaptă, unde era o uliță foarte strâmtă, și să aștepte acolo până ce va priimi ordinul său de ceea ce are a face. Apoi s-au urcat în palat.

Revoluționarii, văzându-l izolat, l-au amenințat cu pistoale, cu cuțite, să-l omoare îndată daca nu va da ordin în scris lui Solomon să se retragă cu oștirea la cazarmă. Odobescu, văzându-se cu o mulțime de stilete în peptul său, au scris și au iscălit ordinul.

În intervalul celor petrecute în palat, un unterofițer, Davidescu, din regimentul al III-lea, trecut în tabăra revoluționarilor, au tras cu pușca pe fereastra palatului în Solomon, însă au împușcat un soldat în mâni, care era alături de Solomon (soldatul s-au vindecat și au fost bine recompensat).

---

[1]) Fiul marelui clucer Constantin Rosetti și văr bun cu C.A. Rosetti. Născut în 1800, deputat în 1831, agă și membru al Înaltului Divan în 1846, vel logofăt în 1855, membru la Înalta Curte în 1858.

Atunci Solomon au comandat „foc de divizion" în sus, cu scop de a-i speria numai. Răsculații, văzând că nu cade nici unul dintr-înșii, au luat mai mult curaj.

După aceasta, Solomon îndată au comandat „foc de rânduri", în carne, și într-o clipă au căzut nouă morți și unsprezece răniți. Văzând rebelii că nu este glumă, s-au răspândit fugind toți în toate părțile, încât nu i-ar fi prins nici cu calul. Încă cinci minute să fi mai prelungit focul și eram stăpâni pe situație, însă din nenorocire Solomon, îndată ce au priimit ordinul Odobescului, s-au retras la cazarmă cu oștirea.

Pe Odobescu, după ce au iscălit ordinul, l-au arestuit.

După ce s-au retras soldații, o grupă de rebeli, având în cap vreo câțiva coconași, precum Iancu Bălăceanu[1], Dadu Filipescu[2], fiul lui Iordache Filipescu, locotenent în oștire, feciorii lui Iordache Florescu (afară de Iancu Florescu, care era foarte cuminte), Cantacozineștii, ai lui Costache Cantacozino, Miltiad Costiescu, unterofițer la pompieri[3], și alți mulți, căutându-mă acasă și negăsindu-mă, coconașii striga să dea foc casei ca să iasă, însă un țigan rob, anume Dumitru, m-au trădat, spuindu-le că sunt peste drum la Buescu. Unii au sărit peste zidul împrejmuirii și au deschis porțile de au intrat mulțimea.

Sluga lui Nicu Manu intră speriat în camera [în] care eram cu Marița și ne spune că: „Revoluționarii au intrat în curte și vin cu topoarele să omoare pe domnul. Dar veniți curând să vă ascund".

---

[1]) Emigrat la Constantinopol în urma revoluției, este trimis de aici în Transilvania spre a organiza, împreună cu Nicolae Bălcescu, o legiune română. Prefect pe poliție în timpul lui Cuza, apoi agent diplomatic și ministru plenipotențiar la Viena, Constantinopol, Roma, Paris și Londra (1828-1914). [2]) Gheorghe Filipescu (1811-1889) ia parte, ca ofițer rus, la războiul Crimeii și apoi, ca ofițer român, la Războiul pentru Independență. [3]) Ajuns în urmă director al *Monitorului Oficial* (m. 1872).

Mariţa, în zăpăceala aceea, au aruncat batista cu bani în sobă; feciorul au văzut şi, după ce au băgat pe Mariţa în una din camerele după galerie, mai pe urmă s-au întors şi au furat banii, iar pe mine m-au dus la scara podului şi mi-au zis să mă urc sus. Era o scară lungă, dar foarte strâmtă, încât nu încăpea decât un om.

M-am urcat în capul scării de sus şi, cu carabina în mână, stam la meterez. Oamenii curţii i-au ghidat drept la acea scară, care, viind, îmi ziseră: „În numele legii, eşti arestuit!" Le-am răspuns că jos nu mă dau, şi să nu îndrăznească vreunul să se urce pe scară că slobod carabina într-înşii. În fine, după mai multe încredinţări, prin jurăminte care mi-a făcut că nu mă va atinge nimeni şi nici carabina vor cere-o, m-am coborât jos, ţiindu-i la distanţă de cinci-şase paşi şi am intrat în salon. Atunci ei numaidecât au pus santinele la uşi şi la scară.

Către seară au venit şeful gardiştilor, Aristia[1] – până atunci un smintit profesor de declamaţii teatrale – şi cu unul Apoloni[2], armaţi până-n dinţi şi împănaţi cu pene la pălării.

Mi-au zis că au ordinul guvernului să mă ducă la palat, unde sunt arestuiţi şi ceilalţi, adică Odobescu şi Solomon.

---

[1]) Actor grec, trimis de tânăr la Paris de Domniţa Ralu Caragea, ca să se perfecţioneze în arta dramatică. Ajunge după „zaveră" institutor la copiii lui Nicolae Scarlat Ghica şi apoi profesor de declamaţie la Sf. Sava. Ia parte activă la Revoluţia din 1848, înlocuind un timp pe Constantin Kretzulescu în funcţia de şef al gărzii naţionale. Semnează apoi la 10 august, după fuga guvernului provizoriu, declaraţia de adeziune fără rezerve la noul regim, ceea ce nu-l împiedică, după răsturnarea căimăcămiei, să fie printre principalii organizatori ai ceremoniei arderii Regulamentului Organic. Autorul mai multor opere literare, printre care prima traducere în limba română a unor fragmente din Iliada (1800-1880). [2]) Cunoscut pentru rolul jucat în timpul revoluţiei. Exilat printr-un decret al lui Fuad efendi din 25 sept. 1848, se refugiază în Turcia împreună cu Eliad, Tell, Bălcescu, fraţii Goleşti şi Brătieni, Bolliac etc.

Am plecat cu dânșii și vreo câțiva crai de uliță armați cu pușți. Trecând pe la locuința lui Costache Crețulescu, care ședea peste drum de casa Buesculuí, în casele lui Ioniță Cârciumarul dasupra Cișmelii roșii[1], în răspântie am rugat pe paznici să intrăm puțin la Crețulescu ca să-i zic două vorbe. Paznicii au priimit. Urcându-mă sus, am rugat pe vară-mea Luța să-mi dea o cameră să șez, căci nu aș voi să merg la palat (Crețulescu nu era acasă).

Paznicii, auzind că voiesc a rămânea acolo, au repetat că au ordin să mă ducă la palat. Le-am răspuns că pe câtă vreme țin carabina în mână trebuie să predomineze voința mea, iar nu a crailor, și am intrat în cameră.

Apoi au lăsat pe Apoloni cu guardienii să mă păzească, iar Aristia s-au dus să arate guvernului. Se înțelege că guvernul au consimțit, căci seara au venit Aristia și au așezat santinele de pază: două la ușă, de guardieni, patru santinele de soldați pompieri la capetele scării de sus și de jos, două santinele tot de pompieri la poartă, iar împrejurul casei, la fiește fereastră, santinele tot de guardieni. În cameră la mine, în toate nopțile mă păzea câte o căpetenie a rebelilor, armat, și care se schimba în fiește seară, precum Golescu Chioru, Apoloni, Pereții și alții.

Era strașnic interzis de a intra cineva la mine, nevasta sau copiii, nici chiar Crețulescu, stăpânul casei; mâncare îmi trimitea vară-mea prin guardieni.

Zece zile cât am fost acolo arestuit, noaptea mă culcam îmbrăcat, pe o canapea, cu carabina lângă mine și cu amorsa lângă dânsa, căci fiește din acei care veneau să mă păzească noaptea îmi amenința viața, zicându-mi că au ordinul guvernului că, daca soldații de la cazarmă vor veni să ne libereze, paznicii să ne omoare și să ne arunce pe fereastră ca să se liniștească poporul.

---

[1]) La colțul Căii Victoriei cu str. General Berthelot (Fântânei).

Prin urmare, din moment în moment așteptam să fiu asasinat! Și câte alte asemenea lovituri morale nu sufeream...

Într-o seară, șezând răsturnat pe o canapea, citeam pe o carte, când mă pomenesc că intră în cameră un spânzurat de guardist, beat mort și cu pușca în mână. Îl întreb ce poftește, îmi răspunde: „Eu sunt Stoica Pânzaru și sunt orânduit de caraulă să te păzesc". Întrerupându-l, îi zic: „Dar ești orânduit să mă păzești afară, dar nu să intri în cameră la mine, și poftim de ieși afară!"

— Hei, f...l-aș, lasă că știu eu, dar am venit că aveam o socoteală amândoi! Ia spune-mi, de ce ai împușcat pe frate-meu alaltăieri la palat? Și pe mine m-au lovit soldații cu spanga în picior?

Zicând aceasta, cu pușca întinsă spre mine, au scos o amorsă să puie la pușcă. Deodată am sărit asupră-i și cu o mână i-am apucat pușca și cu ceilaltă l-am apucat de gât și l-am trântit la pământ, puindu-i piciorul în pept. Am strigat la santinelă să vie să-l dea afară, pe care l-au și scos... iar el striga că mi-o va plăti!

Seara, mai târziu, au venit Florescu (al lui Iordache) să mă păzească până a doua zi și, spuindu-i ce mi se întâmplase cu un ceas mai nainte el îmi răspunde că se putea întâmpla orice, căci, „Sărmanul popor! suferă de un secol tiraniile boierilor!" și alte multe fleacuri care nu merită să le descriu.

A doua zi am scris un bilet lui Tell prin care îl rugam să vie să mă vază, căci am să-l rog ceva.

Viind Tell, care se numise el însuși general (în derâderea oștirii, care zice că s-au culcat maior și s-au sculat general), l-am rugat să mă sloboază de la arest, cu promisiunea de a trece a doua zi peste graniță.

Îmi zise că, cu toate amiciția și afecția ce-mi păstrează, nu mă poate slobozi până nu voi fi judecat (și să fiu sigur

că voi fi achitat), căci totuși trebuie să se dea o satisfacție poporului suveran, care o reclamă pentru omorurile care s-au săvârșit la palat. Apoi l-am rugat să grăbească darea în judecată, daca nu poate altfel, căci sub un asemenea arest riguros mă demoralizez cu desăvârșire; al 2-lea, l-am rugat să dea ordin ca să fie slobozi nevasta și copiii să vie să mă vază, și al 3-lea să mă pot duce în cameră la Crețulescu, sau să vie dânsul la mine. Pentru aceasta din urmă mi-a promis.

Rigoarea pazei nu s-au slăbit întru nimic. Toată ziua răspântia era plină de curioși, mai cu osebire de sătenii cari venea în oraș; căscau gura toată ziua pe la ferestre ca să mă vază. Auzeam calificându-mă în uliță de trădător, vânzător, vândut muscalilor, tâlhar și altele. Chiar din amicii mei strigau: „Să-i verse mațele trădătorului!" Daca mai încercam uneori să mă uit pe fereastră ca să-i văz, guardiștii întindeau pușca și mă lua la ochi, iar căpeteniile lor striga: „Dă-i foc câinelui" și alte injurii.

După nouă zile de arest, în a zecea zi, mă luase Crețulescu pe răspunderea sa și trecusem în cameră la dânsul să prânzim cu toții. Tocmai când ne puneam la masă, auzim strigând în uliță: „La arme, la arme, fraților!" Ne uităm pe fereastră, vedem pe un ofițer, Zalic[1], fiu vitreg al lui Eliad, cu droșca de birjă încărcată de puști, împărțea

[1]) Sublocotenentul F. Zalic, înaintat locotenent de guvernul revoluționar în iunie 1848, pentru a fi „binemeritat de la patrie". Însărcinat apoi cu comanda companiei destinate să însoțească pe membrii guvernului provizoriu în fuga lor din București, izbutește, numai datorită energiei sale, să îndemne trupa să îndeplinească această misiune. Îl întâlnim apoi făcând agitație revoluționară în jud. Argeș, unde între timp încearcă – și reușește – să ridice sume de bani destul de însemnate de la diferite autorități ale județului. Refugiat la Sibiu în octombrie al aceluiași an.

la popor. Am socotit că s-au revoltat soldații de la cazarmă și că răsculații vin să ne omoare.

După ce au distribuit armele, au intrat Zalic în casă zicându-mi că are ordinul guvernului să mă ducă la palat, unde voi fi introdus înaintea tribunalului ostășesc, ca să fiu judecat împreună cu șefii mei.

Crețulescu l-au poftit să șază puțin până vom prânzi. Eu am renunțat la mâncare și am rugat pe ofițer să trimită să aducă o birjă ca să mergem. El îmi zice că are ordin să mă ducă pe jos între puști. Atunci Crețulescu îi zise:

— Domnule, îmi place să cred că guvernul nu poate împinge lucrurile până la exagerații! Așadar du-te dumneata de arată guvernului că îl voi aduce eu la palat.

Ofițerul i-au zis: „Prea bine, domnule, așadar vom merge câte trei într-o birjă". Apoi ne-am pus cu toții și am plecat la palat, escortat de o mulțime de guardiști pe jos, pe amândouă laturile droșcii și cu gura puștilor întoarse spre mine. Birjarul era poruncit să meargă la pas, ca să se zgâiască lumea la mine. Ar fi socotit cineva că conduc un alt Samson!

Ajungând la palat, ofițerul de serviciu m-au invitat într-o cameră unde era așezate deja santinele. Alături cu camera mea era arestuit colonelul Solomon, cu care am ținut o scurtă conversație. Apoi, intrând ofițerul de serviciu, l-am rugat să mă conducă în cameră la Plești-anu (Plești-anu servise în batalionul meu din regimentul I vreo zece ani; pe acesta îl înălțaseră revoluționarii din căpitan la gradul de colonel). Introdus în camera Plești-anului (dânsul lipsea de acasă), am rugat pe ofițer să trimită un soldat la mine acasă să-mi aducă niște lucruri care voi scrie. Am scris nevestii mele să-mi trimiță o saltea și o pernă de piele cu soldatul, care le aveam pentru drum, adăogând ofițerului că voi rămânea acolo să aștept

pe Pleșoianu și, daca voiește, să-mi pună santinelă la ușă, care s-au și făcut.

Aducând-mi salteaua, am așternut-o pe scânduri și m-am culcat.

Viind Pleșoianu, s-au deconcertat văzându-mă în cameră la dânsul, carele cu multă delicateță mi-a observat că nu puteam locui împreună fără a se compromite în fața poporului și a guvernului. Și eu, din parte-mi, iarăși cu multă curtenire, i-am arătat că nu mă voi separa de dânsul până ce nu se va săvârși judecata. În fine, de voie, de nevoie, s-au înduplecat și m-au priimit să șez acolo, apoi au dat ordin de au înlocuit santinela printr-un soldat fără pușcă.

Acolo vedeam toate machinațiile, fabricațiile și uneltirile de minciuni cu care înșela credulul și ignorantul popor și cum inducea în eroare Europa întreagă o mână de crai deznădăjduiți, făcând-o să crează că această răsculare au fost o adevărată manifestație a poporului român contra „tiraniei aristocratice".

Acolo m-am încredințat, de la Pleșoianu și de la alții, de deciziunea care luase guvernul în privința noastră a doua zi după omorurile de la palat, ca să facem amendă onorabilă, adică Odobescu, Solomon și eu, să mergem după convoiul morților până la cimitir, desculți, cu capetele goale și îmbrăcați în cămăși negre cătrănite. Dar, grație lui Costache Crețulescu (că s-au luptat din toate puterile lui), și au rămas deciziunea de a [nu] se efectua, căci, de s-ar fi realizat, negreșit că în ziua aceea am fi fost omorâți, sfâșiați de către țiganii și ovreii, sau chiar de către desculții noștri.

Acolo am aflat de la dânșii că Solomon, care nu mâncase de trei zile și era în agitație și fermentație continuă – în luna lui iulie – au cerut puțintică apă, căci murea omul

de sete, și în loc de apă l-au adăpat cu pi...! Aceasta mi-a mărturisit-o și însuși Solomon cu jurământ.

Acolo am auzit, într-o seară pe popa Șapcă, în sălița din afara ușii de la camera lui Pleșoianu, sfătuind pe ofițerul Enache Dimitriu ca să se cureță cu un ceas înainte de noi, să ne puie otravă în apă, căci altfel o să aducem în țară turcii și muscalii (popa nu știa că sunt în cameră). De atunci nu mai beam apă până nu vedeam pe Pleșoianu bând...

Iată falsa morală și libertatea conștiinței care o propaga...

În seara în care m-au adus sub arest la vornicie au venit procurorul (auditorul) tribunalului ostășesc, căpitan Ciocârdia[1], și m-au vestit că la 2 ore după miezul nopții să fiu pregătit, căci este să ne înfățișăm câte trei arestații înaintea tribunalului. L-am întrebat de ce pe acea vreme, când sunt orele de odihnă chiar ale arestaților? Mi-a răspuns ca să nu ne vază poporul și să se irite asupra noastră.

La 2 ore au venit ofițerul de serviciu și m-au sculat, m-am gătit și l-am urmat.

De la ușile arestuiților și până la camera tribunalului era două rânduri (șireaguri) de soldați cu puștile la mână, printre care am trebuit să trecem.

Tribunalul se compunea din șapte ofițeri sub președinția Pleșoianului.

Mai întâi au voit să facă procesul-verbal al Odobescului. Odobescu i-au întrebat: „Cine sunteți dumneavoastră?"

Pleșoianu îi zice:

— Domnule polcovnic, vă aflați în fața unui tribunal ostășesc și ești acuzat și inculpat pentru omorurile care s-au săvârșit la palat, și prin urmare vă somez în numele

[1]) Dimitrie Ciocârdia, numit apoi de către guvernul revoluționar administrator al județului Ialomița.

legii ca să arătați orice cuvinte veți avea pentru a dumneavoastră disculpare.

— Domnule, îi răspunse Odobescu, nu voi arăta nimic, căci ca să mă judece pe mine urmează, după legile ostășești, ca judecătorii să fie generali sau cel puțin polcovnici mai vechi decât mine.

Pleșoianu îi zise:

— Îmi pare rău, domnule polcovnic, că veți fi osândit fără a vă justifica, căci suveranitatea poporului așteaptă cu nerăbdare sentința Domniei Voastre.

La aceste zise, Odobescu le răspunse cu un ton imperios:

— Ș-apoi, știți, domnilor, că eu sunt polcovnicul Odobescu, din regimentul Aktirski de husari al Maiestății Sale Împăratului tutulor Rusiilor, și rămas aici în țară cu concediu ilimitat pentru învățătura oștirii române? Și mai mult nu voi răspunde nimic! Și au șezut pe un scaun.

După aceasta tribunalul au început să facă procesul-verbal colonelului Solomon, care au rămas neterminat, căci începuse să se facă ziuă și ne-au întors pe fiești-care în camera sa.

A doua noapte, tot la ceasul indicat mai sus, au înfățișat numai pe colonelul Solomon și pe mine. După săvârșirea proceselor-verbale la amândoi, ni s-au zis că în noaptea viitoare ne va chema ca să auzim sentința.

Dar nu au apucat nici să o termine, nici să o execute!

Voi lăsa pentru un moment istoricul meu ca să arăt atitudinea care au luat Rusia în fața țărrii despre calamitățile care ne amenințau.

Comisarul rus, generalul Duhamel, după ce au văzut steagurile revoluției pe ulițele Bucureștilor, au plecat la Galați, unde au staționat ca să observe cele ce se petrecea în țarră.

Îndată ce s-au înștiințat despre omorul de la palat și arestarea noastră, au trimis un curier în Basarabia, unde staționa corpul a V-lea de oștire, scriind șefului corpului, generalul lieutenant Gerchenstein[1], ca să treacă îndată cu oștirea în Principate, fiindcă rezbelul civil ia proporții grave.

La 28 iunie generalul Gerchenstein au trecut în Moldova cu 50 000 de oștire și, văzând că domnește cea mai mare liniște, s-au întors înapoi cu oștirea (demonstrația generalului Gerchenstein au făcut ca guvernul nostru revoluționar să fugă).

Această retragere a lui Gerchenstein au comunicat-o generalul Duhamel Împăratului, carele au dat ordin ca să se ia îndată corpul al V-lea numitului general și să se dea generalului Lüders, iar Gerchenstein să vie la Petersburg să se justifice.

Pe de altă parte, guvernul de San Petersburg au scris Porții să bage și dânsa oștire în țarră...

Generalul Gerchenstein, după ce au predat corpul al V-lea lui Lüders, s-au împușcat, căci știa ce-l așteaptă la Petersburg. Și revin acum iarăși la istoricul meu.

La 29 iunie[2] Costache Belicoco[3], care era prefect al poliției, au făcut cunoscut guvernului că au intrat rușii în țară și că această știință o are de la consulul englez Colhun[4], care au priimit astă-noapte un curier de la Iași.

Eliad au și fugit îndată în mahalaua armenească ca să se ascunză. Magheru au fugit peste Olt. Tell, Pleșoianu

---

[1]) Gerstenzweig. [2]) Vestea intrării armatelor rusești a sosit în București la 28 iunie. [3]) C.A. Rosetti. [4]) Sir Robert Gilmour Colquhoun, al XVII-lea și ultimul laird of Camstradden. Consul, consul general și agent diplomatic la București de la 1834 la 1854, apoi consul general în Bosnia și agent diplomatic în Egipt (1804-1870).

și alții își lega geamantanele, pregătindu-se să fugă spre Târgoviște cu acele două companii răsculate (V-lea și a VI-lea din regimentul I).

Ceilalți rebeli era într-o zăpăceală și fierbere supremă.

Pe la orele 2 după-amiază și aflând târgul despre trecerea rușilor în Moldova, au început a se aduna la palat, strigând și vociferând asupra guvernului că au compromis țara și acum îi lasă în iataganul turcului și sulița muscalului, și să nu-i lase pe trădători să plece, ci să-i închiză și să-i dea pe mâna turcului...

„Jos guvernul trădător!"

Tell au ieșit în balconul palatului ca să liniștească poporul, ținându-le un discurs în care le zicea:

— Fraților! Ne-au venit știrea că muscalii au călcat pământul României. De aceea ne-am hotărât să ne tragem cu oștirea la munte și să luăm defensivă, și ne vom bate cu dânșii până îi vom sili să se retragă din România liberă! Europa toată este sprijinul nostru.

La aceste cuvinte, strigările și injuriile poporului se înmulțea: „Jos guvernul trăditor!"

Atunci Tell au împănat intrările palatului cu [o] companie de răsculați și celelalte sta gata sub arme.

Eu, văzând această înverșunare a poporului și îngrijindu-mă că, asupra fugii lor, poate să se năpustească poporul pe dânșii, sau chiar acele două companii răsculate care le silea să plece cu dânșii sau poate batalioanele din cazarmă de vor afla dezertarea lor să vie să ne scape de subt arest și să înceapă un măcel teribil, căci tot orașul era în mare fierbere. Eu văzând deci poziția mea critică acolo, am cumpărat un soldat cu un galben și l-am trimis la Marița cu un bilet prin care îi scriam să-mi trimiță îndată pe cumnatul meu Mihalache[1], carele viind, l-am

[1]) Clucerul Mihai Bâțcoveanu.

rugat să-mi tocmească o birjă pentru noaptea aceea, să stea în fundul curții palatului și să-mi aducă numărul ei și să-i zică birjarului că numai cu acela care-l va striga pe număr să meargă. Acestea s-au și făcut.

Pe la orele 10 seara ședeam singur în camera Plești-anului, absorbit în gânduri cum m-aș putea strecura prin două rânduri de santinele cu soldați rebeli, când deodată se deschide ușa și intră ofițerul Paraschivescu[1], supranumit Moșoiu, în disperația cea mai mare și cu lăcrămile în ochi.

Venise să mă roage să-l consiliez ce să facă, căci guvernul au dat ordin să-l însoțească cu companiile răsculate, în care aparține, și că el nu voiește să se ducă, căci prevede ce soartă îl așteaptă. Îl întreb:

— Poți dumneata să mă scoți prin santinele și să mergi cu mine? Și apoi nu te vei teme de nimic.

— Dar, domnule maior, îmi zice, pot foarte lesne, fiindcă sunt de serviciu.

— Dar să mergem, și să nu perdem vreme!

Santinelei mele de la ușă i-au zis: „Rămâi tu aici, fiindcă conduc eu pe domnul maior". Ajungând la santinela de la scara de din dos, le-au dat parola (lozinca) și am trecut.

Eu, cu toate că fața mi-era acoperită cu gulerul mantalei, însă totuși m-au cunoscut soldații, căci îi auzii strigând:

— Să trăiești, domn-maior! Unde ne lași, cu hoții aceștia care ne-au înșelat?

— Tăceți, băieți, le zisei, că peste un ceas voi fi cu voi și nu veți avea a vă teme de nimic când voi fi între voi!

Apoi Paraschivescu au strigat numărul birjii și am fugit împreună pe ulița pe din dosul palatului. Am venit

[1]) Sublocotenentul Toma Paraschivescu, înaintat locotenent de guvernul revoluționar la 7 iulie 1848.

acasă, am intrat în camera copiilor, întreb unde este Mariţa; îmi spune guvernanta că este peste drum, la nenea Pană Buescu.

Copiii dormea; i-am sărutat şi am plecat luând de acasă o pereche [de] pistoale. M-am dus la nenea Pană, acolo am găsit pe Mariţa, familia lui Iancu Grădişteanu[1], a lui Iancu Gigârtu[2] şi alţii mai mulţi. Toţi aşteptau înmărmuriţi momentul unei catastrofe, adică vreun incendiu [al] oraşului sau vreo pleaşcă.

Văzându-mă pe mine în mijlocul lor s-au bucurat cu deosebire că am scăpat. Apoi, după o scurtă conversaţie, m-au sfătuit să mă duc la Gligore Grădişteanu să rămâi în noaptea aceea până să fugă guvernul, căci dânsul are vreo zece arnăuţi armaţi şi tocmiţi să-i păzească casa. Ceea ce am şi făcut.

Mergând pe la poarta Grădişteanului am desfăcut birja, plătindu-i să ducă şi pe Paraschivescu acasă la dânsul; mulţumindu-i şi urându-i seară bună, am intrat în curte. Mă uit pe fereastră şi văz mai multe mese de cărţi la care jucau boierii. Am trimis un fecior înăuntru şi au chemat pe Nicu Manu, coleg de arme, amic intim al meu şi ginere al Grădişteanului.

Văzându-mă Nicu, m-au luat şi am intrat în salon amândoi, am stins lumânările şi l-am pus pe scurt în curentul întâmplărilor. Îmi zise: „Mă duc să chem pe socrul meu", făgăduindu-mi discreţie. Viind G. Grădişteanu şi după o scurtă convorbire, s-au hotărât să mă duc cu Nicu Manu să mă ascunz în casa vătafului de curte al său până a doua zi, căci, când am intrat în curte, poate

---

[1]) Fiul marelui vornic Scarlat Grădişteanu, vel comis în 1825, vel clucer în 1841, membru al Curţii „apelative" în 1858, tatăl cunoscutului avocat şi om politic Petre Grădişteanu. [2]) Din familia boierească din Oltenia. Locotenent în 1835, maior în 1840, colonel în 1853, agă în 1858.

să mă fi văzut cinevași din oamenii curții și să mă compromită atât pe mine, cât și pe dânșii.

Am priimit sfătuirea Grădișteanului, însă am zis în mine: „Iată lașitatea boierilor, și pentru care mă jertfesc ca să nu se urce craii și ciocoii pe ruinele lor". Aducându-mi aminte de maximul filozofului elen care zice: Δρυὸς πεσούσης, πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται[1].

M-am dus cu Nicu Manu și cu vătaful la casa sa.

Era o singură cameră, foarte mică, situată în Piața Amzii, în apropiere de Grădișteanu. M-am închis într-însa, neavând nici lumânare în cameră; numai o lampă de noapte ardea, atârnată în perete. M-am trântit în pat, veghind pân-a doua zi.

A doua zi, 29 iunie, foarte de dimineață, au venit Iancu Gigârtu cu caleașca și m-au luat de acolo, spunându-mi că guvernul au fugit în noaptea aceea și vornicul Manolache Băleanu au luat cârma guvernului, și Odobescu au luat Ministerul de Rezbel. Patrule de soldați se înțeseză pe uliție și craii stau morți la pământ.

Am venit acasă și în ziua aceea nu am ieșit afară din casă, fiind obosit moralicește și psihicește.

În oraș domina liniștea cea mai complectă. A doua zi, la 30 iunie, m-am dus la cazarmă. Ofițerii și camarazii mei m-au priimit cu cordialitate, iar soldații cu o vie mulțumire și bucurie. Am vizitat și acele două companii răsculate din regimentul I și care le comandasem atâția ani. Erau înmărmuriți de frică. Le-am vorbit cu multă amabilitate, promițându-le că voi stărui din toate puterile mele pe lângă șeful oștirii, colonelul Odobescu, spre a le obține iertarea, și sper, ba încă sunt convins, că voi dobândi-o. Din parte-le, asemenea, mi-a promis o supunere oarbă

[1]) „Lucrând la lemne, tot omul se-nlemnește."

șefilor lor celor vechi, și daca vreunul dintr-înșii s-au lăsa a se mai amăgi de crai, pe acela să-l împuște ca pe un câine și trădător.

Am arătat polcovnicului Odobescu langajul care am ținut cu dânșii și mi-a mulțumit, zicând că bine am făcut și le acordă iertarea.

Colonelul Solomon era preocupat grozav. Arestuia în dreapta, în stânga, pe unii dându-i sub judecată, pe alții amenințându-i cu moartea! În fine, viind Odobescu și văzând atâtea percheziții din partea polcovnicului Solomon îi zice: „Domnule, te rog eu, ministrul de rezbel, să dăm iertare generală! Toți am greșit, toți am suferit, au fost o zăpăcire obștească".

Polcovnicul Solomon, vrând, nevrând, au consimțit. Aceasta au produs o bucurie în toată oștirea.

De la cazarmă am plecat la Odobescu. Pe drum l-am rugat să-mi acorde voie să mă duc peste graniță, pentru că simt neapărată trebuință să respir, fiind demoralizat cu desăvârșire de politica zilei. Au priimit cu mulțumire și mi-a zis să mă duc a doua zi la dejurstvă (la minister) ca să-mi facă ordinul.

La 1 iulie m-am dus la dejurstvă. Odobescu, văzându-mă, au zis polcovnicului Voinescu să-mi facă un ordin prin care mi se acordă voie de două luni a merge peste graniți la apele minerale pentru căutarea sănătății. În momentul când prezenta ordinul Odobescului să-l subscrie intră un unterofițer în camera Odobescului zicând:

— Să trăiești, domnule polcovnice! Domnul praporcic (sublocotenent) Deivos[1] au ardicat steagul revoluției în târg pe Piața Pușcăriei!

---

[1]) Membru, încă de la înființarea ei în 1842, a societății Frăția a lui Bălcescu și Ion Ghica. Exilat în 1848 împreună cu ceilalți revoluționari, se stabilește odată cu dânșii la Brusa.

Colonelu Solomon era preocupat grozav, dresti
ind, în dreapta, în stînga, pe unii îndoi
sub gînderată, pe alții asecurîndu-i cu Moser
tea! în fine viind Dobescu, și văzînd ati
tea perquisiții, din partea D. Solomon, îi
zice, Domnule! Te rog cu Ministru de
Resbell, să dăm arătare Generală! Toți am
greșit, toți am suferit, am fost o Sapă
cire Obștească.
Pol: Solomon vrînd nevrînd au consimțit.
Aceste au produs o Unnerie Obștească în
toată Oștirea.
De la Casarmă am plecat cu Dobescu.
pe drum l-am rugat, să-și arunde voc și să
dea peste granițe, pentru că sînt, nesigu
rată trebuință și respir, fiind demoralisat
cu desăvîrșire, de Politica Sillii. am prin
nit cu amărăciune, și mi-a zis și mi-a
adaos la Degurstră /Minister/ ce s-a făcut
Ordinul.
La 1-a Iulie m-am dus la Degurstră, Dobes
cu văzîndu-mă, au zis Polcovnicului Voinescu
să facă un Ordin, prin care mi-a arunde

Noe de Dou Luni, a merge peste Greniți, la apele Minerale, pentru cantarea sănătății. În momentul, cînd presinte Ordinul, Adjutantul sîl soborîe. Întră un Unterofițer în Camera Adjutantului, și cînd! Să trăiești! Domnule Polcovnic! Dom: Praporcic Subtocotenent / Deivos, am adjunct Regimentul Revoluției în țîrg, pe Piața Sus Cărții!

Adjutantul au strigat îndată, pe Șefii de Secție, și le au adunat și fără întîrziere, Priceșanii / Ordinile și / Le Artilerie, Cavalerie, și la toate Companiile, precum și la toții Domnii Stab, și Oberofițerii, afla, în Garnizon, și și adunat, fără mînat Șăbară, la Caserne, de la Mihai Vodă, unde și vor concentre.

A! Creilor și șise! vă voi învăța eu cum va rîsipi Piatră, peste Piatră!

Apoi întorcîndusă către Mine îmi și șise! vocești vi tu Domnu? să soborîm Ordinul? Iam răspus că acum nu mi Domnu, cîci vom soborî mai rădzon și eu asupra Creilor.

Odobescu au strigat îndată pe șefii de secție și le-au ordonat să facă îndată pricazanii (ordin de zi) la artilerie, cavalerie și la toate comenzile, precum și la toți domnii ștab- și oberofițerii aflați în garnizon, să se adune fără minut zăbavă la cazarma de la Mihai Vodă, unde se vor concentra.

— A! crailor, zise, vă voi învăța eu acum! Nu va rămânea piatră peste piatră!

Apoi, întorcându-se către mine, îmi zise: „Voiești să te duci? Să subscriu ordinul?" I-am răspuns că acum nu mă duc, căci voiesc să mă răzbun și eu asupra crailor.

— Atunci, îmi zise, du-te dar la cazarmă și spune polcovnicului Solomon să găsesc toată oștirea așezată în coloane cu toată amunițiia în curtea cazarmii, căci peste două ore viu și eu la cazarmă. Și dumneavoastră, ștabofițerii (ofițeri superiori), să aveți caii de călărie în cazarmă pentru orice eventualitate.

M-am dus acasă, am promis Mariții că, îndată ce voi ajunge la cazarmă, îi voi trimite un unterofițer cu trei soldați să păzească casa, apoi am încălecat pe cal și m-am dus la cazarmă.

La 12 ore, toată oștirea din garnizon era concentrată în cazarmă.

La 1 oră după-amiază, viind Odobescu, au trecut pe dinaintea trupelor. Apoi au chemat pe căpitan Vespescu, casierul regimentului al III-lea, și, dându-i o chitanție, i-au zis: „Du-te cu aceasta la Hilel, bancherul, să primești cinci mii de galbeni pentru trebuința oștirii și, luând o căruță de birjă, să-i aduci încoace. Poți să iei cu dumneata și doi soldați și să vii mai curând".

Apoi au chemat pe șefii diferitelor comenzi și le-au zis să fie gata, căci peste o oră vom pleca.

Eu l-am întrebat unde o să mergem. Îmi răspunse zâmbind: „Ori la munte, ori la baltă!"

Pe din afara cazarmei, jur împrejur, burghezia și poporul din ce în ce se înmulțea, fără a cuteza să intre în cazarmă.

Între orele 4-5 am dat semnalul plecării și am plecat *tambour battant*. Odobescu, în capul oștirii, mergea pe jos și un soldat îi ducea calul.

Burghezia și poporul, cu capetele goale și cu mâinile încrucișate, au ieșit înaintea Odobescului, rugându-l cu lăcrămile în ochi, ba unii și în genunchi, să nu părăsească orașul căci sunt amenințați de pradă, de foc, ba chiar și de vărsare de sânge.

Atunci Odobescu, poprind oștirea, le-au zis:

— Domnilor, eu mă întorc numai atunci când îmi veți promite că veți astâmpăra nebunii, să nu mai umble în grupe cu steagurile pe ulițe! Căci de vor mai urma, apoi voi scoate oștirea pe ulițe și, odată cu săbiile trase, nu voi mai putea înfrâna furia soldaților și vă încredințez că nu va rămânea piatră peste piatră.

Iar ei striga: „Făgăduim, părintele nostru, părintele orașului, părintele țării!" și altele...

Atunci Odobescu au comandat „la stânga împrejur" și ne-am întors în cazarmă, dând ordin să se așeze santinele împrejurul cazarmii și să nu iasă nici să intre nici o suflare fără știrea și voia sa.

Peste vreo două ore Odobescu au priimit un bilet de la mitropolitul Neofit prin care-l ruga să meargă la Prea Sfinția Sa. Odobescu, mergând la Mitropolie, au găsit pe toți boierii acolo, care aflaseră că Odobescu are de gând să părăsească Capitala. Mitropolitul și boierii l-au rugat să nu lase orașul, căci sunt amenințați a fi victimele vagabonzilor.

Odobescu le-au răspuns că, pe câtă vreme burghezia va ținea promisiunea și va intra în liniște, nu va părăsi

orașul, iar la dimpotrivă, se va vedea silit să se retragă, fiindcă compromite oștirea.

Vreo câțiva din ofițerii răsculați care nu intrase în cazarmă, aflându-se și dânșii acolo, au zis:

— Și noi ne asociem cu rugăciunile Prea Sfinției Sale și ale boierilor și vă rugăm, domnule polcovnic, să nu părăsiți orașul.

Odobescu le-a răspuns cu un ton marțial:

— Domnilor, nu știți ce cereți, căci la cea mai mică abatere a dumneavoastră vă împușc!

Odobescu, întorcându-se la cazarmă, au rugat pe toți ofițerii să dormim cu toții în cazarmă. I-au adus o saltea și pernă de piele, au așternut-o pe prispa cazarmii și s-au trântit acolo. Noi, ceilalți ofițeri superiori, am petrecut toată noaptea în cancelarie, cu glume și râsuri pân-a doua zi.

În noaptea de la 2 iulie[1] s-au întors guvernul revoluționar, căci luase știință că muscalii s-au retras, după cum am arătat mai sus. A doua zi, la 3 iulie, pe la 11 ore de dimineață, pe o căldură nesuferită, au venit Odobeasca pe jos la cazarmă, acompaniată de popor, care au rămas afară din cazarmă, iar Odobeasca, intrând, s-au pus în genunchi la Odobescu, rugându-l și conjurându-l ca pentru dragostea dumneaei și a copiilor săi să nu facă sânge.

Odobescu îi răspunse cu un ton marțial:

— Furca, muiere, furca! Nu te amesteca în politică!

Odobeasca insistând a-l ruga și a-l conjura, Odobescu s-au înfuriat și luând șapca de pe cap au lovit-o cu dânsa, strigându-i:

---

[1]) Asupra datei exacte a acestor evenimente v. comentariul, p. 316.

— Muiere ingrată!... Tu ai voit să mă vezi în ocnă, dar nu!... Și numai atunci mă voi liniști când voi călca în sângele tău și al copiilor tăi! Atunci voi fi fericit!...

Odobeasca, cu capul plecat și în extremă dezesperare și rușine, au plecat îndată, însoțită iarăși de popor în strigătul de urale și: „Să trăiască Odobeasca! Să trăiască Odobeasca!"

Oștirea era încântată de atitudinea Odobescului și aștepta cu nerăbdare momentul de a ne trimite în oraș să punem vagabonzii la ordine.

Pe la orele 2 după-amiază polcovnicul Solomon au poftit pe Odobescu și pe toți ofițerii superiori acasă la dânsul ca să mănânce, iar ofițerilor subalterni le-au cerut scuze, că, fiind camera mică, nu încăpeau toți, dar li se va pune masa în cazarmă și le va trimite bucate.

Odobescu au chemat pe căpitanul Iancu Sc. Ghica, exadjutantul lui Vodă Bibescu, și l-au trimis înaintea poporului (care se adunase ca să taie podurile după Dâmbovița spre a nu putea oștirea să intre în oraș) și să le zică să se ție de promisiunea care au dat-o daca voiesc să mai trăiască în liniște!

Apoi s-au orânduit patrule de cavalerie să se preumble de la cazarmă până la poarta lui Mihai-Vodă.

După aceasta am plecat cu toții la polcovnicul Solomon să prânzim. La masă aflându-ne, ne-am pomenit iarăși cu Odobeasca că vine să roage pe Odobescu să nu facă vărsare de sânge. Odobescu îi zise:

— Te rog, Catinco, du-te acasă și nu te mai amesteca în politică! Dar du-te, până te rog!...

Odobeasca au ieșit și îndată ne-am pomenit că intră Iancu Câmpineanu să roage pe Odobescu ca, după ce se va scula de la masă, să treacă amândoi într-o cameră, căci are să-i comunice un secret. Odobescu îi răspunse că nu

are nici un secret pentru camarazii săi și, dacă are cevași să-i zică, să-i spuie acum! În fine, după ce ne-am sculat de la masă, Câmpineanu ne-au făcut semn cu ochiul și am trecut în altă cameră. Odobescu ne întreabă: „Unde vă duceți, domnilor?“ I-am răspuns că să aprindem țigările și venim îndată.

Eu și cu colegul meu, maiorul P. Cerkez, ne-am lipit de ușă ca să auzim secretul dintre Odobescu și Câmpineanu și numai atât am putut auzi de la Odobescu (carele avea un glas sonor de soprano): „Nu, domnule, nu mai intru în albia cu tărâțe, căci mă mănâncă porcii! Iar cât pentru vărsarea de sânge, îți promit că nu voi face“.

Atunci, lovindu-mă cu palma peste frunte, am zis colegului meu Cerkez:

— Am perdut toate iluziile! Că nu am luat concediu să plec din țară îmi mușc mâinile. Să ții minte că craii o să ne omoare.

Apoi au ieșit Câmpineanu satisfăcut și cu zâmbetul pe buze, au luat pe Odobescu și au plecat...

Noi ne-am dus la cazarmă cu toții. Peste vreo oră au venit Iancu Brătianu, unul din căpeteniile revoluționarilor, și, închizându-se în cameră cu Odobescu, au șezut mai mult de o oră. Ce au vorbit nu s-au putut afla.

Peste două-trei ore au venit vreo câțiva guardiști, trimiși de guvern ca să roage pe Odobescu să le sloboază vreo cinci sute de pușți din arsenal, ca să se împartă orășenilor pentru paza orașului. Odobescu, pentru un moment, au zis lui Solomon să le sloboază, carele au transmis ordinul.

Oștirea însă, îndată ce au auzit aceasta, s-au revoltat, strigându-ne că:

— Dacă veți da pușți crailor, aruncăm și noi pe ale noastre! Ce voiți dumneavoastră, să vă mai ia din mijlocul nostru?... Aceasta nu se poate!

Odobescu, văzând murmure și împotrivirea oștirii, au ieșit în curtea cazarmii strigând:

— Să nu se dea nici o pușcă nebunilor, căci nebunii și copiii nu știe să umble cu arme. Și astfel s-au potolit soldații.

Pe din afara cazarmii din ce în ce se înmulțea poporul desculț: se adunase poate la două-trei mii de oameni. Apoi auzim un pocnet de pistol, care au fost semnal pentru dânșii, căci într-o clipă de ochi s-au năpustit pe ulucile cazarmii și au dărâmat tot îngrădișul.

Odobescu au dat ordin să bată toboșarii adunarea și să se întocmească în coloane. Toată operația aceasta au fost făcută în două minute și oștirea era așezată la locul ei subt arme. Apoi au dat ordin să aprindă fitilurile tunurilor.

Atunci o tăcere de moarte domina tot poporul și nimeni nu cuteza să intre în cazarmă; numai unul singur, dascălul Scarlat Turnavitu, să târa în brânci pe pământ și să apropia de soldați, strigând: „Fraților! Nu ne omorâți, căci Revoluția am făcut-o pentru fericirea poporului și eliberarea lui de sub robia tiranilor!"... Și altele toate...

Soldații începuseră să umple puștile, fără comandă. Odobescu striga din toate puterile să nu le umple, dar nu-l mai asculta nimeni!

Când, deodată, vedem că intră mitropolitul cu careta în cazarmă; pe învelișul caretei era Iancu Brătianu și cu alți vagabonzi. Odobescu, cum au văzut pe mitropolitul, au comandat oștirii să se pună în genunchi. Mitropolitul s-au dat jos din caretă, învestit cu omoforul mitropolitan, și, trecând pe dinaintea oștirii, îi blagoslovea și îi ruga să se înfrățească cu poporul. Poporul, încurajându-se, au intrat în cazarmă năbușind oștirea cu sărutările. Paralizie complectă!

Mitropolitul, Odobescu și Brătianu s-au tras la o parte. Ce convorbire vor fi avut, nu se știe...

Această politică, sau mai bine zis vânzare a Odobescului, voi afla-o pe lumea cealaltă!...[1]

Peste câteva minute văzui preoții sfântului altar al Bisericii ortodoxe călări pe tunuri. Între dânșii am cunoscut pe popa Ion sau Iosafat (care se află acum preot al capelei române din Paris) și popa Dionisie[2], actualul episcop al Buzăului. După ce au ieșit din cazarmă mitropolitul, au luat craii tunurile și le-au dus la palat (unde se restituise guvernul revoluționar). Poporul au luat muzicile și au plecat prin oraș strigând urale. Ofițerii debandaseră și fraternizau cu vagabonzii, devenind absoluți.

După ce au deșertat poporul cazarma, polcovnicul Solomon au adunat soldații și le-au zis să fie credincioși și supuși șefilor, să nu asculte propagandele crailor, căci scopul acestora este să ia moșiile proprietarilor să le dea rumânilor. Unul din soldați auzind acestea i-au zis:

— Să trăiești, domnule polcovnic! Dac-ar fi așa, n-ar fi treabă urâtă asta!

Eu, în aprinderea mea, i-am strigat:

— Bravo, polcovnice, frumos discurs le-ai ținut! Și luându-mi adieu de la colegul meu maiorul Pandele Cerkez și de la doi căpitani, Costaforu și Boboc, care în tot timpul au fost fideli disciplinii ostășești, le-am zis că nu mai este nimic de făcut și fiecare să-și caute de drum spre a-și asigura viața, căci oștirea este cu desăvârșire demoralizată

---

[1]) V. comentariul, p. 315. [2]) Dionisie Romano, născut în Transilvania în 1806. Stareț al mănăstirii Neamț, apoi episcop de Huși. Între 1865 și 1872 păstorește eparhia Buzăului, în a cărei biserică episcopală a și fost îngropat. În 1848 era profesor la seminarul din București.

și aceasta o datorăm șefului oștirii, polcovnicului Odobescu, și am plecat acasă.

A doua zi, 4 iulie, am zis nevestii să urmeze preparativele plecării, căci mă duc pentru un moment la Odobescu să-i spui că plec și, întorcându-mă, mă duc să închiriez care, să plecăm la Brașov. M-am îmbrăcat în haine civile și am ieșit din casă; însă, până a nu ajunge la Odobescu, am intrat pentru un minut la soacră-mea, ca să o întreb daca merg și dumnealor cu noi, adică și cumnații mei cu familiile.

Acolo am găsit pe iuncării Apostol și Jean Arion[1], care mi-au zis că au venit într-adins ca să spuie soră-sii și cumnată-mii Eliza să mă prevestească cât mai în grabă că guvernul au dat ordine gardiștilor să mă prinză și să mă ducă la palat și că pe Odobescu și Solomon i-au arestat și casele lor sunt înconjurate de o mulțime de popor.

Cât am șezut acolo, în mai puțin de o oră, curgea ca ploaia biletele de pe la amici și cunoscuți, altele anonime, ca să mă ascunz la minut, căci mă caută să mă omoare, fiindcă guvernul au promis poporului să se răzbune asupra unui „trădător".

Eu, văzând acestea, am scris nevestii un bilet prin care o anunțam că mă duc la agentul austriac Timoni[2], unde voi sta retras, și să fie fără grijă. Apoi, ducându-mă la agentul, l-am rugat să-mi dea ospitalitate, fiindu-mi viața amenințată; însă, cu toată amiciția ce fusese între noi, mi-a refuzat această ospitalitate, pentru cuvântul că, în caz de s-ar călca agenția de către popor, poate să dea prilej de un conflict sau de un *casus belli* între Austria

[1]) Fiul clucerului Enache Arion și frate cu viitorul general Eraclie Arion. [2]) Constantin von Timoni, fiul unui fost agent consular austriac la Iași. El însuși agent consular la Corfu, la Odessa și în fine, la București de la 23 sept. 1832 la 16 octombrie 1849. Mort în 1862.

și Țara Românească, dar mă consiliază să mă duc la Colhun, consulul englez, și, ca să nu mă expui ieșind pe uliță ca să mă duc până acolo, au dat ordin de au pus caii la caretă și s-au îmbrăcat vizitiul cu lacheul în uniformă consulară de gală, eu mi-am tuns mustățile (fiindcă agentul le avea rase), i-am luat ochelarii și i-am pus la ochi și m-am dus ca un agent la Colhun.

Cu consulul englez, deși nu aveam decât o simplă cunoștință, cerându-i ospitalitate, mi-a răspuns că mă asigură pe onoare că mai lesne îl vor lua pe dânsul, dar pe mine niciodată din casa sa[1]. Apoi l-am rugat să se ducă la Timoni să-l roage să-mi dea un caporal austriac și la noapte să plecăm peste graniță, deghizați în curieri austriaci.

Colhun s-au dus îndată la Timoni și peste o oră s-au întors vociferând că este un mizerabil neamț, fricos ca toți nemții și că i-au refuzat cererea. Dar, dacă voiesc, îmi zise Colhun, să mă trimiță cu un curier englez chiar până la Viena. Mulțumindu-i, i-am zis că o să mă gândesc ce este de făcut, căci mai întâi trebuie să mă întâlnesc cu nevasta ca să-i spui unde mă duc și ce căpătâi am.

Colhun locuia cu o demoazelă engleză care trecea în lume de soră-sa[2]. Orice ar fi fost, însă era bine-crescută și foarte învățată. Dânsa mă consola și mă încuraja, căci în adevăr mă demoralizasem, ca un om osândit la moarte.

Peste la orele 10-11 noaptea, Marița, luându-mi urma, au venit acolo și mi-au zis că tot este gata, carele sunt încărcate, passportul scos și mâine, în ziuă, să plecăm.

---

[1]) Tot la Colquhoun a găsit adăpost și Nicolae Golescu când, la puține zile înainte de izbucnirea revoluției, Vodă Bibescu se hotărâse să aresteze pe capii mișcării. (V. *Lui Ion C. Brătianu 1821-1921*, p. 22.) [2]) După Billecoque. (V. rapoartele sale către Guizot, *Hurmuzachi* XVII, p. 1035), era într-adevăr o soră a lui Colquhoun, văduva elvețianului Vaucher.

Apoi m-am înțeles cu Marița să mergem să dormim la clucerul Enache Arion, socrul cumnatului meu Nae[1], unde sunt mai multe familii acolo, și a doua zi în ziuă, să plecăm.

Am luat seara bună de la Colhun și demoazelă, mulțumindu-le pentru primirea cea ospitalieră care mi-au dat, și am plecat la clucerul Enache Arion, unde am găsit mai multe familii din rude, hotărâte să doarmă acolo. A doua zi, m-am dus cu doctorul Paciurea într-o caleașcă închisă și am ieșit prin bariera Chisseleff, unde m-am dat jos, așteptând în pădurice a din dreapta până au sosit trăsurile, și am plecat cu toții la Brașov. Era soacră-mea, Mihalache cumnatu-meu, cu familia, Nae cumnatu-meu cu familia, Costache Slătineanu[2] cu familia, Ogrădeanu cu familia, Tudorache Georgiadis care ne conducea, ca unul care era domiciliat în Brașov și cunoscut de toți acolo.

Seara am ajuns la un sat Drăgănești, unde am și rămas în noaptea aceea.

A doua zi, continuând drumul, am ajuns la vama noastră. Acolo m-au trădat chirigiii către ofițer, căci eu eram trecut în pașaport ca servitor. Ofițerul granițe i, lieutenantul Miculescu, îndată ce au aflat, mi-a trimis răspuns prin Tudorache Georgiadis să trec singur pe jos vama ca, când va veni să inspecteze trăsurile, să nu mă găsească acolo ca să nu-l compromit, pentru că au priimit aseară prin ștafetă ordin circular de la guvern ca oriunde mă va găsi să mă puie în fiare și să mă trimită la București.

Eu i-am mulțumit, tot prin Tudorache, pentru devotamentul său ostășesc și i-am promis că pentru puține zile va fi bine recompensat. Am trecut înainte pe jos și am așteptat trăsurile.

---

[1]) Paharnicul Nicolae Bâțcoveanu a cărui soție, Eliza, era fiica clucerului Enache Arion. [2]) Marele clucer Constantin Slătineanu, căsătorit cu Elena Deșliu.

Peste o săptămână ofițerul au fost adus la București subt arest și pus sub o comisie de anchetă, la care comisie au tăgăduit că nu m-au văzut. După întoarcerea mea în țară, constant promisiunii, l-am recomandat și l-au înălțat în rangul de căpitan, dându-i-se și companie în regimentul al III-lea.

Ajungând la vama austriacă, acolo era director un slavon, anume Vasitz, ultrarevoluționar și în relații cu cei de la București. Intrând în curtea vămii, tocmai vorbeam cu ai noștri, zicându-le că, de voi scăpa și de aici, apoi o să răsuflu (căci eram informat de acest director), când deodată mă pomenesc că mă cunoaște un neamț, Zaides, fost casier la teatrul din București, și mă strigă de departe în limba germană:

— *Herr Major, seien Sie willkommen*! (Adică: „Domnule maior, bine ai venit!") Am pus mâna la gură, impuindu-i tăcere: din norocire nu s-a băgat de seamă și am plecat înainte pe jos până să ajungă trăsurile.

După ce m-au ajuns trăsurile, m-am urcat în căruță și am zis: „Am scăpat, și acum voi dormi și eu în liniște!", neștiind că era să trecem o a doua vamă austriacă.

Ajungând la cea de-a doua, am simțit mișcându-mă de picior. Mă deștept spăimântat, întreb: „Ce vrei?" Era un maior neamț, financiar al vămii. Îmi zise românește: „Domnule maior, bine ai venit sănătos!"

Văzându-mă iarăși trădat, am băgat mâna în buzunar și am scos vreo zece galbeni austriacești și i-am pus în mână, prefăcându-mă că îi strâng mâna. Neamțul, văzându-se cu o sumă bunicică în mână, au început să-mi facă complimente până la pământ, urându-mi călătorie bună. L-am întrebat dacă mai este vreo vamă până la Brașov, ca să-mi sperie somnul. Mi-au răspuns că nu mai este, cerându-mi iertăciune că m-au deșteptat.

Ajungând la Brașov, aici să termină suferințele mele prin care am trecut cu sacrificiul vieții mele, vrând să fiu credincios ostaș guvernului legitim și apărător partidului ordinii și al instituțiunilor strămbunilor mei!

*
* *

Voi descrie în prescurtare nenorocirile ce au adus pe sărmana țarră ștrengarii și mitocanii, lăsând istoricilor de a descrie faptul *in extenso*.

Poarta, după înțelegerea și stăruința Rusiei, care trâmbița la toate curțile Europei că o mână de vagabonzi și streini au răsturnat pe Domn și după dânsul toate instituțiile țărrii, sfâșiindu-se între dânșii, și pe lângă dânșii se varsă și sânge nevinovat (făcând aluzie la cele întâmplate la palat la 19 iunie), Poarta au trimis pe Soleiman Pașa cu zece mii de oștire să intre în țarră să restabileze ordinea.

Guvernul ștrengarilor, îndată ce au aflat de sosirea lui Suleiman Pașa la Rusciuc, s-au dus înaintea turcului ca să convertizeze anarhia în liniște, făcându-l să crează că despre câte au inițiat Rusia pe Poartă sunt intrigi și născociri ale Rusiei, cu scop de a acapara Principatele, și că țarra voiește a se scutura de jugul protectoratului Rusiei și să rămâie supusă și credincioasă suveranității Turciei. Și, spre confirmarea acestora și a afecției ce țarra are către dânsa, îi dă înapoi toate cetățile și serhaturile câte au luat Rusia în campania de la 1828 și le-au dat românilor[1]; și numai în acest scop au fost ridicarea poporului pentru răsturnarea Domnului, carele se făcuse instrumentul Rusiei ca să vânză țarra! Însă, după abdicarea domnitorului și proclamarea constituției, totul s-au liniștit în

[1]) Vezi comentariul, pp. 316–317.

țarră și au intrat în ordine legală și, spre a se încredința de toate acestea, îl roagă să intre în țarră fără oștire, căci intrând cu oștire va da prilej Rusiei să bage foarte probabil, ca curte protectriță, și dânsa oștire, și iată un început de conflict sau chiar un *casus belli*.

Turcul – prost și credul – și mai vârtos că-i venea la socoteală politica care o susțineau strengarii, la 30 iulie au intrat în Giurgiu: Soleiman Pașa, cumnatul sultanului Abdul Medjid Chan și Omer Pașa renegatul[1], comandantul armiei turcești, escortați de un escadron.

Primirea turcilor, atât la Giurgiu cât și la București au fost triumfală. De la Giurgiu până la București sute de trăsuri acompania pe turci, mii de vagabonzi și desculți, și chiar sate întregi, îl petrecea pe jos strigând: „Să trăiască Sultanul", „Să trăiască Suleiman Pașa!" La bariera capitalei, arcuri de triumf cu inscripția: „Renașterea României!"

Sosind la barieră, au deshămat caii de poștă de la careta turcului și mitocanii l-au tras cu mâinile până la palat unde îl instalase.

---

[1]) Mihai Lattas, născut la Plaski, în Croația, dintr-o familie ortodoxă, în 1806. Intră de tânăr în armata austriacă pe care, din motive necunoscute, o părăsește în curând, stabilindu-se în Bosnia unde devine musulman și ia numele de Omar. Ajuns institutor al copiilor lui Hussein Pașa, guvernatorul Vidinului, este trimis de acesta la Constantinopol, unde Sultanul Mahmud îl numește căpitan și profesor al principelui Abdul Medgid, moștenitorul tronului. Colonel în 1839, la suirea acestuia pe tron, ajunge în 1842 guvernator al Libanului, fiind însărcinat între timp cu diferite misiuni militare în Siria, Albania și Kurdistan. Comandantul armatelor de ocupație în Muntenia în 1848. Însărcinat cu apărarea Dunării la începutul războiului Crimeii, începe prin a obține oarecare succese dar, trimis apoi în Caucaz, nu poate împiedica luarea Karsului. Însărcinat să potolească răscoalele din Muntenegru în 1861 și din Creta în 1867, întrebuințează mijloacele cele mai energice pentru restabilirea ordinii; mort în 1871.

Seara, luminițe în tot orașul (mai mult de frică decât de bunăvoie).

A treia zi după sosire i-au dat un bal popular la șoseaua Chisseleff. Între invitați, cavaleri și dame din popor; juca și țiganii și țigăncile (căci îi emancipase guvernul revoluționar, luându-le câte două ruble de țigan; acești bani i-au adunat și mistuit un vagabond, anume Cezar Bolliac).

În fine, cât au șezut turcul în București, l-au desfătat în ziafeturi, mese și luminații. Turcul au rămas încântat de toate acestea și au scris sultanului, relatând multă afecție și atașament ce au găsit în poporul român pentru sultanul și tot într-o vreme îl roagă să recunoască faptul românilor și să întărească Locotenența domnească până va prezenta pe unul din membrii Locotenenței domnești spre a-l întări de Domn.

Turcul uitase tratatul de la Adrianopol, care l-au încheiat cu Rusia când era cu sulița cazacului în coastă!

Rusia, informându-se de toate acestea, au trimis pe generalul Duhamel la Constantinopol să stăruiască să retragă pe Soleiman Pașa și să orânduiască un alt comisar turc care să nu iasă din instrucțiunile generalului Duhamel, spre a se restabili ordinea, și să intre cu oștirea turcească în țarră, care oștirea o lăsase Suleiman pașa la Rusciuc; iar în caz contrariu să-i declare îndată rezbel, retrăgându-se ambasada, căci nu va suferi niciodată o revoluție la porțile Rusiei.

Ursul, care nu joacă decât de frică, pe de o parte au trimis ordin lui Suleiman pașa să se retragă fără zăbavă, iar pe de alta au orânduit ca comisar pe Fuad effendi[1], carele, sosind împreună cu generalul Duhamel la Ruș-

[1]) Medic, diplomat, om politic și poet turc. Comisar general în Principate în 1848, președinte al Tanzimatului în 1857, ministru

ciuc, au luat 25 000 de oștire turcească care se concentrase acolo și au intrat în țarră.

La 30 iulie au apărut manifestul Împăratului Nicolae[1], prin care arăta Europei că o mână de streini perturbatori au răsturnat pe domnitorul țărrii și instituțiile ei și că Rusia, ca putere protectrice, de acord cu Poarta, ca putere suzerană, vor băga oștirea în Principate ca să restabilească ordinea.

La 20 septemvrie[2] au sosit oștirea turcească la marginea Capitalei ei au campat la Cotroceni. A doua zi, la 21[3], au apărut în toată Capitala proclamația lui Fuad effendi, carele în numele sultanului recomanda poporului român liniștea și ordinea pentru care au fost trimis. Tot într-o vreme invită toate notabilitățile Capitalei ca să se adune la lagărul de la Cotroceni pentru o prealabilă înțelegere.

La 22 septemvrie[4] după proclamația și invitația lui Fuad, unii din membrii guvernului care mai rămăseseră în București (căci cei mai mulți fugise la sănătoasa) s-au abținut de a se duce la Cotroceni, trimețând o mulțime de ciocoi și streini, precum ovrei, armeni, țigani și o mulțime de săteni din satele după împrejurul Bucureștilor, cu preoții lor îmbrăcați în odăjdii și cu Evanghelia în mână, să nu lase turcul să intre în oraș.

Iancu Brătianu, un ciocoi din cei răsculați, era prefect al Capitalei și în ziua aceea alerga prin oraș făcând propagandă să răscoale norodul să dea foc orașului din patru părți și să înceapă măcelul, exterminând ciocoii (căci așa

---

al afacerilor străine în mai multe rânduri, mare vizir în 1861 (1814-1869). [1]) Circulara lui Nesserlode din 19/31 iulie (v. *Acte și Documente relative la istoria renașterii României*, vol. II, p. 4). [2]) Data exactă este 9/21 septembrie (v. *Anul 1848 în Principatele române*, vol. IV). [3]) 10/22 septembrie (*ibidem*). [4]) 11/23 septembrie (*ibidem*).

poreclise pe boieri). Desculții, mai înțelepți decât Brătianu, nu l-au ascultat, căci comisarii, aflând despre aceasta, au trimis de știre guvernului că, cea mai mică mișcare din partea poporului de se va face, o să prinză pe toți membrii guvernului și îi spânzură! Iar de se va vărsa o picătură de sânge sau vreun incendiu se va întâmpla, turcii vor intra cu săbiile scoase și nu va putea să mai înfrâneze furia lor.

Pe la orele 12 la namiază, sosind notabilii Capitalei, adică boierii (mulți, puțini, ce mai rămăsese, căci mai toți fugiseră, care la Brașov, care la Sibiu), cu Costache Cantacuzino în cap (căci cu o zi înainte venise și dânsul de la Brașov, chemat fiind de generalul Duhamel), au fost bine primiți de către comisari. Apoi Fuad effendi au dat cetire firmanului care-l autoriza să intre în țarră cu oștirea și să restabileze ordinea.

Au numit îndată pe C. Cantacuzino caimacam, în numele sultanului. După aceasta, adresându-se către boieri, le-au zis că: „Acei care se supun firmanului care s-au cetit în auzul tutulor și sunt oameni de ordine să vie după mine, iar cei ce nu vor să rămâie acolo". Și au trecut într-un alt cort mai spațios și boierii au trecut împreună cu comisarii, iar perturbatorii au rămas pe loc. Atunci Omer pașa au dat signal printr-o detunătură de pistol și într-o clipă de ochi perturbatorii au fost înconjurați de un regiment turcesc care i-au ținut toată ziua în soare nemâncați și neadăpați, iar seara i-au închis în mănăstirea Cotroceni.

Plebea trimisă de tulburători era adunată dincolo de cordonul turcesc și se constrânsese astfel încât forma un zid. Omer pașa au dat ordin lui Cherem pașa să plece cu o brigadă de soldați și 12 tunuri să intre în București, să se instaleze în cazarma de la Mihai Vodă. Plebea, care coprinsese drumul, nu lăsase pe turci ca să treacă, amenințându-i că numai peste cadavrele lor vor trece.

Astfel nu-i lăsa să intre în Capitală. Atunci Cherem pașa au dat ordin la două escadroane de călăreți să deschiză drumul, măsurându-i cu latul săbiilor. Văzând plebea că îi croiește turcii cu latul săbiilor și cu paturile puștilor, au rupt-o la fugă toți în toate părțile și au trecut oștirea fără ca să treacă „peste cadavrele lor", înțelegând și dânșii că oștirile nu se înving cu minciuni.

Căci cu minciuni perturbatorii au răsturnat țarra, cu minciuni s-au terminat dominația lor de trei luni, căci totul au fost minciună.

Turcii sosind la cazarma Mihai Vodă din Dèalul Spirii, Cherem pașa au desfășurat oștirea întocmind-o în linie de război, cu frontul spre cazarmă și flancul drept spre oraș, fiind ambele flancuri acoperite de câte două baterii de artilerie. În curtea cazarmii era regimentul al II-lea al nostru, întocmit în două coloane, sub comanda maiorului Radu Golescu[1].

Pașa au trimis un ofițer turc (care știa limba grecească) să roage pe Golescu să vie la poarta cazarmii spre a se înțelege cu dânsul. Golescu, temându-se de vreo surprindere, au trimis parlamentar pe căpitanul Caragea[2], care cunoștea bine limba turcească. Apropiindu-se de pașa, i-au zis pașa să spuie Golescului că îl roagă să deșarte cazarma și să o lase mosafirilor, căci dânșii au venit ca amici, iar nu ca inamici ai oștirii române.

Caragea i-au răspuns, din partea comandantului Golescu, că au trimis în oraș la guvern ca să-i ceară dezlegare guvernului de ce are să facă și că îl roagă să aibă puțină indulgență până ce va veni trimisul pe care-l așteaptă din moment în moment.

---

[1]) Este vorba aici de fiul marelui vornic Iordache Golescu, ajuns în urmă colonel, întocmai ca și vărul și omonimul său, celălalt Radu Golescu, fiul lui Dinicu. [2]) Viitor colonel și prefect al poliției în 1859, dintr-o familie străină de neamul domnesc.

Turcul au priimit această propunere și au zis că va aștepta. Însă aceasta au fost numai o plăsmuită stratagemă din partea revoluționarilor ca să câștige timp până să sosească batalionul de pompieri care îl aștepta, spre a se împreuna cu regimentul din cazarmă spre a se opune oștirii turcești, sau cel puțin să facă o demonstrație.

Sosind pompierii, au trecut printre rândurile turcilor ca să intre în cazarmă. Din întâmplare, pe un soldat de pompieri l-au lovit calul unui turc; feldvebelul pompierilor au scos un pistol de la brâu și au tras asupra turcului. Atunci încăierarea au început! Turcii, în momentul când puneau fitilul la tunuri, pompierii într-o clipă de ochi au întors tunurile spre turci, care au făcut un masacru grozav turcilor. Apoi Golescu, văzând că pompierii au început focurile, au comandat și dânsul regimentului foc de rânduri. Turcii, din parte-le, asemenea.

În fine, ai noștri trăgând vreo două-trei focuri, au rupt-o de fugă pe vatra cazarmei, care era pe din dosul acesteia, căci nu putea să ție lupta cu un număr înzecit decât dânșii.

În această încăierare s-au omorât mulți de-ai noștri, dar și turci îndoiți și întreiți. Turcii, în înverșunarea lor, au omorât mulți oameni nevinovați din cei care se aflau cu casele lor în preajma cazarmei.

Îmi spunea într-o zi comisarul turcesc Fuad pașa:

— Cu încredințare că românii au avut mare noroc că nu au împușcat pe Cherem pașa (căci calul de sub dânsul l-au omorât), pentru că atunci ar fi intrat oștirea în Capitală cu sabia în mână și nu ar fi putut lesne să le poprească furia.

Turcii, după ce au cuprins cazarma, guvernul revoluționar au dispărut fugind peste graniță care încotro apucă să scape.

Costache Cantacuzino, caimacamul, au luat frânele guvernului sub controlul comisarilor amândurora puterilor și totul au intrat în liniște.

*
* *

Acestea sunt frumoasele rezultate care au adus vagabonții pe țarră: invazii, omoruri, jafuri și altele toate.

Sărmană țarră! Amar vei simți pierderea bătrânilor boieri care te-au ținut în brațe secoli întregi! Iubiți lectori, veți vedea cum au împins-o spre prăpastie și, mergând din zi în zi din rău în mai rău, suntem amenințați a o vedea dispărând cu desăvârșire.

Adieu, frumoasă, dulce și mănoasă țarră! Poate Dumnezeul românilor, prin ajutorul bragoslovnicei Rusii, să te mai întoarcă la mărirea ta, dar eu nu văz nici o scânteie de nădejde.

Revin la istoricul meu, unicul scop al acestei scrieri.

1848, pe la începutul lunii lui octomvrie, luând știință de la București că ordinea s-au restabilit în țarră și căpeteniile perturbatorilor au fugit peste graniță, m-am întors cu familia la București.

A doua zi după sosire m-am dus la colonelul Horbatzki, care era atunci numit șef al oștirii, provizoriu, care mi-a zis să mă îmbrac în uniformă și să mă duc la caimacamul Cantacuzino și la comisarul rus, generalul Duhamel.

Înfățișându-mă, la numiții, m-au priimit cu mare bucurie, mai cu osebire generalul Duhamel, pe carele îl cunoșteam de mult, cum am arătat mai sus.

Între altele îmi zise:

— Pentru dumneata destinasem Prefectura Poliției, dar în împrejurările actuale, neputând să-ți țiu locul vacant până la venirea dumitale, am numit pe colonelul

Voinescu[1]. Astăzi însă se înfățișează o eră nouă pentru dumneata, deși puțin mai penibilă; însă, convins de activitatea și onestitatea dumitale, și mai vârtos că cunoști limba rusească și această sarcină condusă cu prudență vă va face reputația atât în țarra dumitale, precât și la curtea Majestății Sale Împăratului tutulor Rusiilor, de la care nu vei fi lipsit de o recompensă. Voiesc a zice că peste cinci-șase zile armia imperială sosește la București: așadar dumneata vei avea sarcina de „quartier-maître general" sau președinte al comisiei cvartirurilor, având și personalul poliției sub ordinele dumitale pentru înlesnirea acțiunii; asemenea, vi se va da și 5-6 cazaci să-i aveți în permanență pentru trimiteri și orice împrejurări se vor ivi. Prin urmare eu mă înțeleg astăzi cu caimacamul și dumneata grăbește de alcătuiește bugetul, întocmind și personalul trebuincios, ca, când va sosi oștirea, să fie și comisia cvartirurilor întocmită, ca să nu întâmpinăm nici noi, nici dumneata anevoințe și imputări.

La aceste cuvinte i-am zis și eu:

— Excelenție, vă mulțumesc și rămâi recunoscător pentru bunele intenții ce aveți pentru mine și favorul care îmi acordați, dar să-mi permiteți să vă arăt și eu dorința mea, care este aceea de a redobândi postul ce am avut ca să nu pierz anii serviciului în zadar, căci îmi lipsesc numai vreo câteva luni ca să împlinesc anii ceruți de reglement ca să dobândesc dreptul la pensie.

Îmi răspunse:

— Vei avea și una, și alta.

Apoi, salutându-l m-am retras.

A doua zi am priimit două ordine ale căimăcămiei, unul prin care mă numește președinte al comisiei cvarti-

[1]) Ioan Răducanu Voinescu zis Voinescu I. Colonel în 1846, consilier de stat în 1864.

rurilor și cu îndatorirea de a prezenta bugetul trebuincios, precum și o listă de numele amploiaților care sunt a se numi, iar celălalt ordin era numirea mea de comănduitor al regimentului al III-lea și cu adăogire ca să numesc un ștabofițer să dirijeze afacerile regimentului până la săvârșirea misiei cu care sunt însărcinat.

Acesta era textul ordinului. *Nota bene*, în ordin nu se zicea comandir pe pravilnicu temei, nici despre leafă să o primesc după post.

După primirea acestor ordine, m-am dus îndată la caimacamul, unde am găsit și pe Horbatzki, Îocțiilor de șef al oștirii. Dânșii, văzându-mă, m-au felicitat pentru primirea regimentului. Eu le-am zis că nu primesc regimentul cu chipul acesta: întâi că nu sunt numit comandir pe pravilnicu temei și al doilea că nici leafa nu mi se fixează după post, și mâine, poimâine să vie polcovnicul Solomon (căci dânsul îl comandase) să-și reclame polcu, și eu rămâi ca fulgul pe apă.

Horbatzki răspunse că în ordin nu se putea zice „comandir pe pravilnicu temei", fiindcă nu am rangul de polcovnic, asemenea și cu leafa, căci mai întâi urmează să se hotărască în Consiliul de Miniștri, dar mai târziu se va face și aceasta și că să am puțină răbdare.

Caimacamul la rândul său îmi zise:

— Bădiță, știi ce m-am gândit? Să-ți dăm mai bine regimentul al II-lea (îl comandase polcovnicul Engel) și să se zică în ordin, „comandir", cum zici dumneata, și să meargă polcovnicul Engel să-l organizeze, dirijând afacerile până vei săvârși misia, și atunci pe parola mea că dânsul se retrage și chiar când nu s-ar retrage, îi dau alt regiment și dumneata rămâi tot comandir al regimentului. Iar cât pentru leafă, să o primească deocamdată tot dânsul, fiind polcovnic. Lasă, bădiță, dumneata nu ești om întrebuințat:

— Ei, hei... Excelenție! îi zisei, nu sunt omul care se hrănește de iluzii. Eu nu am rugat pe nimeni, eu regiment nu am solicitat, eu am reclamat numai generalului Duhamel postul meu de comandir de batalion și o să-i zic diseară, daca nu voiește, eu sunt gata să mai demisionez o dată.

Caimacamul împreună cu Horbațki îmi ziseră: „Ba nu, ba nu, nu mai zice nimic generalului, căci noi o să facem tot ce vom putea pentru dumneata". Le-am zis că ordinul care mi s-au trimis nu este secret și eu trebuie să inițiez pe generalul.

După aceasta am cerut lui Horbațki trei ofițeri și șase scriitori pentru comisia cvartirurilor, anume pe căpitanii Caciturof și Scordili și parucicu Andronescu, „căci doresc, le-am zis, să fie comisia cvartirurilor întocmită ostășește, fără a amesteca vreun civil. Căci de două lucruri mă tem, de ciocoi întâi, ca să nu fure, și al doilea să nu dau peste nișcareva roșii, care amândouă acestea m-ar compromite".

Chiar în seara aceea m-am dus la generalul Duhamel carele, cum m-au văzut, m-au întrebat daca mă ocup cu lucrarea bugetului și întocmirea comisiei cvartirurilor. I-am zis că l-am și trimis la căimăcămie.

M-au întrebat apoi la ce cifră se urca suma totală a bugetului. I-am arătat că suma totală este de una sută galbeni pe lună, adică:

O birjă permanentă	30
Cheltuiala cancelariei, tipărirea bileturilor și alte mărunțișur	50
Cinci cvartalnici călări	20

— Nu se poate să-ți ajungă, îmi zise.

— O să-mi ajungă, îi zisei, fiind întocmit pe picior ostășesc, și, în fine, daca se va înfățișa și alte trebuințe, atunci voi refera căimăcămiei.

— Eu, îmi zise, nu mă așteptam la o cifră așa de neînsemnată. Vă mulțumesc și aceasta vă face mare cinste. Dar totuși îți amintesc că corpul al V-lea are cincizeci de mii de oștire și, deși o să se trimită în diferite locuri spre cvartiruire, dar treizeci de mii tot o să rămâie în București spre cvartiruire.

I-am răspuns că la neajungerea cvartalnicilor mă voi sluji și cu subcomisarii poliției.

După aceea i-am arătat întrevorbirile ce avusesem cu caimacamul și polcovnicul Horbatski în privința mea pentru comănduirea regimentului, demascând scopul lor ca în speranța că rușii se vor retrage și până atunci să ție locurile de comandiri de regimente vacante și apoi să vie iarăși dumnealor la locul lor.

— Se poate și asta, îmi zise, dar cât pentru polcovnicul Engel, cel mai nimerit lucru este să se ducă acasă să se odihnească. În fine, chestia aceasta mă privește și o iau asupră-mi, și dumneata nu te inchieta.

I-am mulțumit, schimbând vorba. În adevăr că peste câteva zile s-au dat ordin (pricaz) cu număr pe oștire prin care îmi încredințează comănduirea regimentului al II-lea pe pravilnicu temei și cu leafă după post, adică de polcovnic, socotit ca absent (în comandirovcă), fiind însărcinat cu deosebită misie.

La 11 octombrie au sosit oștirea rusească și au campat la Colentina, așteptând pe șeful lor, generalul Lüders[1],

---

[1]) Alexandru Nikolaevici, născut în 1790 dintr-o familie de origine germană. Ia parte cu armata rusească la campania Finlandei din 1812-1814, se semnalează la asediul Varșoviei în 1831 și în Caucaz cu prilejul războiului din 1843-1845. Comandant al armatelor rusești însărcinate să restabilească ordinea în Principate după evenimentele din 1848. Trimis de aici în Ungaria, spre a contribui la înăbușirea revoluției, intră în Transilvania pe la Turnu Roșu în iunie 1849, bate pe generalul Bem și obligă o armată de 20 000 de unguri să capituleze la Deva la 31 iulie al aceluiași an.

ca să poată intra în Capitală. Unul singur numai, generalul Komorn, comandantul regimentului Actirschi de husari, m-am pomenit cu dânsul într-o brișcă viind acasă la mine ca să mă roage să-i dau un cvartir în satul Colentina, căci suferă de friguri intermitente și doctorii nu-i permit să șază în lagăr; în oraș iarăși nu poate intra, fiind popriți până la venirea generalului Lüders, pe carele îl așteaptă din zi în zi.

I-am zis că atribuțiile mele se mărginesc numai în oraș, cu toate acestea, văzând că stăruiește, i-am dat un ofițer și s-au dus împreună de l-au cvartiruit în sat.

La 14 octomvrie au sosit generalul Lüders. Eu am însoțit pe caimacamul și l-am întâmpinat la podul Colentinei.

Generalul venea într-o trăsură cu opt cai de poștie și escortat de câteva escadroane de cazaci. La pod, văzând pe caimacamul au poprit de s-au dat jos din trăsură și au priimit raportul caimacamului despre liniștea orașului, apoi l-am însoțit cu toții la casa Ghicii de la Colentina, unde era așteptat de generalul Duhamel, miniștrii țării și toți generalii aflați în lagăr.

Generalul Duhamel, după ce au recomandat pe caimacamul și pe miniștrii țării, apoi recomandându-mă și pe mine ca președinte al comisiei cvartirurilor, i-au zis: „Dumnealui este care au suferit mai mult în aceste evenimente". Generalul Lüders, după ce m-au salutat, m-au întrebat unde am cvartiruit oștirea otomană. I-am zis că cea mai mare parte este încazarmată, numai ca la 5 000 de oștire sunt în cvartire peste râul Dâmbovița, fiind râul punct

---

Participă, la începutul războiului Crimeii, la operațiunile înaintea Silistrei și ajunge în 1856, comandantul tuturor forțelor rusești din Crimeea, semnând în această calitate armistițiul cu forțele aliate. Numit în 1861 locotenent al Țarului în Polonia, contribuie prin rigoarea administrației sale la izbucnirea revoluției din 1863. Mort în 1874.

de delimitare. „Sper, îmi zice, că ne vom vedea mai des". I-am răspuns că sunt la ordinele Excelenței Voastre.

Apoi, după ce am lăsat pe căpitanul Caciturof ca să conducă pe generalul Lüders la casa lui Iancu Oteteleșanu[1], care era destinată pentru cvartira Excelenței Sale, m-am retras.

Comisia cvartirurilor am condus-o cu mari greutăți și trude. Deși eram în floarea tinerețelor, dar mă obosise cu desăvârșire moralicește și fizicește. Eu oră de mâncare nu mai aveam: unde mă apuca foamea, orice hotel ar fi fost, mă opream și mâncam. Oră de odihnă nu aveam: adesea se întâmpla de nu mai vedeam nevasta (care se afla atunci lehuză) și copiii câte două zile, căci intram acasă mai totdeauna după miezul nopții sau despre ziuă, și când se făcea ziuă, eram pe poduri cu escorta de cazaci după mine, spălat, nespălat pe ochi, plin de praf sau stropit de noroi, văzându-mă cinevași m-ar fi luat drept o raznă.

Când mă culcam să mă odihnesc două-trei ore, bătea la ușă: este un muscal care l-au trimis cutare sau cutare general care au sosit acum și așteaptă în pod ca să-i [dau] cvartir. Îl trimiteam la comisia cvartirurilor, unde aveam în permanență câte un ofițer de serviciu (dejurna), nu se mulțumea și trebuia să merg eu...

Alteori, pe la miezul nopții, mă pomeneam cu câte un bilet de la ministrul de interne (era Iancu Filipescu)[2], prin care îmi scria că muscalii au luat brutăriile să facă pâine pentru soldați și mâine orașul nu are pâine, și ce este de făcut?

---

[1]) Cunoscuta terasă Oteteleșanu de lângă Teatrul Național, în locul unde se ridică astăzi Palatul Telefoanelor. [2]) Buzatu, v. nota 3, p. 110.

Mă sculam, luam cazacii după mine și mergeam din brutărie în brutărie, goneam muscalii, lăsând câte un cazac brutarului până a doua zi, ca să scoată pâine. A doua zi apoi aleargă de împacă pe polcovnicii muscali!

Mă luptam ca un leu ca să poci mulțumi și armia rusească, și pe orășeni. Voi cita 2-3 exemple care îmi stau și astăzi în memorie.

Colonelul Cerbințchi, directorul statului-major al corpusului, mi-a cerut un billet de cvartir, adăogându-mi că se mulțumește cu o singură cameră pentru dânsul și una pentru slugă, numai să fie în Podul Mogoșoaiei, în apropiere de generalul Lüders. Eu, auzind că se mulțumește cu o cameră și ca să menajez palatul lui Știrbei, care sta în ochii generalilor (și mai vârtos că se zicea că în curând va fi numit Domn al țărrii, căci dânsul era absent cutreierând Europa), am dat un billet de cvartir polcovnicului Cerbințchi la casa Știrbei carele, ducându-se cu biletul, i s-au dat o cameră în rând cu grajdurile și alături cu camera vizitiului!...

Polcovnicul, ofensându-se, s-au dus îndată la generalul Lüders și i-au spus. Generalul au trimis după mine și m-au chemat. Carele îmi zise:

— Îți mulțumesc pentru cvartirul care ai dat directorului ștabului meu și te rog ca pe de o parte să i se dea îndată un cvartir convenabil, iar pe de alta să pui spitalul ostășesc în casa Știrbei, însă în 24 de ore cel mult, și să-mi faci cunoscut că s-au așezat spitalul.

I-am zis că eu am dat polcovnicului cvartir în Casa Știrbei, dar, daca cine știe din ce greșeală îi va fi arătat camera în rând cu a vizitiului, eu nu am știut nimic. Dar mă duc îndată să instalez pe polcovnicul și pentru spital voi urma ordinul Excelenței Voastre.

Voi Cita 2–3 exemple, care îmi stau și astăzi în memorie.

Colonelul Cerbinți Directorul Statului Major al corpusului, mea cerut un Billet de Ofițer, adaogîndumi, că și mulțumește cu o singură Cameră pentru Dînsul, și una pentru Mîngă, numai să fie în podul magazei, în apropiere de Generalul Sûders. eu audind că și mulțumește cu o Cameră, și ca să menajez Palatul lui Știrbei, care este în ochii Generalilor, îmi mai vîrtas că și Șîșea că în curînd va fi numit Domn al Țării, ceia Dînsul era absent cutreerînd Europa / am dat un Billet de Ofițer Pol: Cerbinți la casa Știrbei, carele ducîndumi un Billetul, însem dat o Cameră, în rînd cu Grăjdurile, și alături cu Camera vizitiului....

Polcovnicul ofensîndumi, am dus un Billet la Generalul Sûders, și iam spus. Generalul au trimis după mine, și nam cheiat. carele îmi zise

ați mulțumesc! pentru Apartimentul care ai
(dat Directorului Stabilimentului! și te rog
ca pe de o parte, să îi dea îndată, un
Apartiment convenabil, iar pe de altă, să pună
Spitalul Ostășesc, în casa Sturdza, încă
în 24 de Ore, cel mult, și să îmi faci cu
noscut că vom ședea Spitalul.
iar dacă nu ești în stare să dai Polcovnicului
Apartiment în casa Sturdza, dar dacă, știi
bine din ce greșală îi va fi arătat ca
mera în care eu am viețuitură, eu nu
am știut nimic. Dar să dai îndată
să instalezi pe Polcovnicu, și pentru
Spitalul voi vreau Ordinul Excelenției=
Voastre=.
Marți Dor, am luat pe Polcovnicu, și l-am
(dus la Casa lui Costache Nicolescu
(Drugănescu, pe care l-am primit cu
Bunăvoie, oferindu-i un Apartament în
trei cu 2 Saloane, și bine mobilate.
Polcovnicu au mulțumit Proprietarului
și s-au mulțumit numai cu o cameră și
ședia pe Coridor.

M-am dus, am luat pe polcovnic și l-am dus la casa lui Costache Neculescu Drugănescu[1], carele l-au priimit cu bucurie, oferindu-i un apartament întreg cu două saloane și bine mobilat. Polcovnicul au mulțumit proprietarului și s-au mulțumit numai cu o cameră, și aceea pe coridor.

Apoi m-am dus la doamna Știrbei și i-am spus că generalul este supărat pentru maltratarea care s-au făcut polcovnicului și stăruiește să introduc casa în spital ostășesc. Această nuvelă pentru doamna Știrbei au fost o lovitură de moarte! Se scuzează că nu au știut când au venit polcovnicul și aceasta au făcut-o vătaful curții fără ca să-i spuie nimic. Mă roagă, se lamentează cu lăcrămile în ochi să o scap de o asemenea nenorocire. I-am arătat cu multă politețe că, daca aș îndrăzni să nu îndeplinesc ordinele generalului, sunt amenințat a fi dat sub judecată și împușcat, sau cel puțin degradat în soldat. Doamna Știrbei stăruiește în rugămintele sale, încât m-am umilit până în suflet. Atunci i-am zis să organizăm un plan ca să fac o ultimă încercare pe lângă generalul. Acest plan, sau născocire mai bine zis, era ca doamna Știrbei să facă un bal în cursul acelei săptămâni pentru buna venire a armiilor imperiale și, viind generalul la bal, să-l invite chiar doamna Știrbei să-și retragă ordinul care mi-a fost dat, și pentru rest mă însărcinez eu, însă după ce mai întâi îl voi sonda daca este dispus să vie la bal. Doamna Știrbei au priimit cu bucurie.

Seara m-am dus la generalul Lüders și l-am găsit luând ceai cu adjutanții săi, colonelul Daragan și maiorul de quardie[2], nepotul său. M-au invitat și pe mine, adăogând că mă invită o dată pentru totdauna la masă și la ceai.

---

[1]) Constantin Neculescu, fiul marelui paharnic Niculae Neculescu și al Elenei Drugănescu. Mare stolnic în 1820, mare clucer etc. Casa cu nr. 96 de pe Calea Victoriei (între Str. Umbrei și Athenée Palace) este și astăzi în ființă (în 1935). [2]) De la Gardie?

Între altele m-au întrebat ce am mai făcut în ziua aceea. I-am spus că m-am ocupat cu instalarea polcovnicului Cerbinţchi, căruia i-am dat un palat de cvartir; proprietarul i-au oferit două apartamente bine mobilate, însă polcovnicu, mulţumind proprietarului, au poprit o singură cameră. Eu, mirându-mă de atâta modestie, l-am întrebat cum au devenit împrejurarea, astfel încât să reclame Excelenţei Voastre pentru casa Ştirbei, căci după cercetarea ce am făcut au fost numai o neînţelegere (*mal- entendu*).

Polcovnicul mi-a zis că au gândit că românii îl nesocotesc.

I-am spus că, dimpotrivă, l-au stimat prea mult şi de aceea i-au dat casa cea mai frumoasă din Capitală, şi la cel dintâi boier. „Şi în adevăr, Excelenţie, că mergând la doamna Ştirbei să-i fac cunoscut să deşarte casa spre a introduce spitalul, iată ce am constatat: doamna Ştirbei hotărâse să dea un bal în cursul săptămânii acesteia pentru buna venire a armiei imperiale, prin urmare toată casa era peste cap, odăile le ceruia. Mergând polcovnicul acolo, vătaful curţii i-au oferit camera sa pentru o zi sau două, până se vor usca odăile de jos. Polcovnicul, neînţelegând limba românească, s-au supărat şi au fugit, însă adevărul este că doamna Ştirbei nu au ştiut nimic despre aceasta. Aşadar, vedeţi, Excelenţie, că au fost numai un (*malentendu*) rău înţeles, cu toate acestea eu voi executa ordinul Excelenţei Voastre cu rigoare".

Generalul, după un minut de reflecţie, îmi zise:

— *Si non è vero, ma ben trovato*! Să mă ierţi domnule maior, dar ai dracului sunteţi dumneavoastră, românii! Aceasta au zis-o zâmbind.

Nepotul său, întrerupându-ne, mă întreabă dacă familia Ştirbei este nobilă. I-am răspuns că este cea mai nobilă, cea mai avută, cea mai inteligentă şi cea mai respectabilă.

— Așadar, îmi zise un adjutant, la bal va fi toată lumea cea bună cred?

— Fără îndoială, îi zisei.

Apoi generalul îmi zise:

— Și pentru când se proiectează balul?

I-am răspuns:

— Depinde de Excelența Voastră să hotărâți dacă sunteți dispuși pentru acest bal.

Convivii rugă pe generalul să nu piardă frumoasa ocazie de a admira frumusețea Orientului (*la beauté orientale*). Generalul îmi zise:

— Negreșit că consimț, dacă toți voiți.

A doua zi m-am dus la doamna Știrbei și, spunându-i cele petrecute, au hotărât serata pentru prima viitoare duminică.

În seara balului doamna Știrbei au rugat pe general să nu-i puie spital în casă. Generalul, cerând excuzuri doamnei Știrbei, i-au zis că au fost „un *malentendu*" și că nu au cunoscut pe doamna Știrbei și o mie alte politețe.

A doua zi după bal generalul Lüders mi-a spus conversația care au avut cu doamna Știrbei în privința casei și că au rămas încântat.

— Am văzut, îmi zise, că societatea română de ambele sexe este compusă de multă stimă și merit și îmi pare bine că am cunoscut-o să o aprețuiesc astfel.

Peste câteva luni Știrbei au fost numit domnitor și, daca ar fi găsit casa spital, ce goană mi-ar fi dat în toată domnia lui!

*
* *

Al doilea exemplu:

Generalul Danilevski, comandirul brigadei de husari, pe când se afla în lagărul de la Colentina, prin înțelegere

cu Iancu Filipescu (Vulpache)[1] se mutase în casa sa de la câmpul Herăstrăului.[2] Peste vreo două săptămâni, trimite generalul pe adjutantul său la comisia cvartirilor ca să ceară un bilet de cvartir ca să se mute în oraș, rugându-se ca să fie în centrul cvartirurilor unde se va așeza cavaleria. Husarii erau destinați a se așeza pe Podul Târgului de afară[3] și mahalalele după-mprejur: i-am dat un bilet la casa Hagi Tudorache. Generalul s-au dus, au văzut-o și nu i-au plăcut. A doua zi trimite adjutantul să-mi spuie că generalul au zis că i-am [dat] grajd de locuință și cere un alt cvartir.

I-am răspuns că casa o cunosc eu, este nouă, spațioasă și bine mobilată și altă casă nu am mai bună în acea circumscripție și, ca să se încredințeze, să trimiță adjutantul său și, găsind altă casă mai bună, să-mi signaleze unde și a cui, să-i sloboz bilet.

Au trecut vreo trei săptămâni și nu am mai văzut nici pe general, nici pe adjutant.

În acest interval, generalicescul ștab îmi face cunoscut că este să intre în cvartire regimentul Actirschi de husari (acest regiment se comanda de generalul Komorn). Am scris regimentului să-mi trimiță în preziua intrării în oraș pe cvartirmeisterul cu 8 cvartirieri, ca să regulăm cvartirurile și să sloboz bileturi, astfel ca, când vor intra, să meargă fiecare la casa destinată pentru dânsul, atât ofițerii, cât și soldații, spre a evita confuzia atât ostașilor, cât și orășenilor. Așa s-au și urmat.

---

[1]) (1811-1863). Fiu adoptiv al lui Alexandru Filipescu Vulpe. Ministru de externe, logofăt al dreptății, membru al caimăcămiei de trei în 1858, prim-ministru în cel dintâi cabinet muntean al lui Cuza (12 februarie-27 martie 1859). Căsătorit cu principesa Eliza, fiica lui Vodă Bibescu. [2]) Pe locul actualei vile Brâncoveanu din parcul Filipescu, care reproduce întocmai, în proporții mai mari, fosta casă de lemn menționată aici. [3]) Actuala Calea Moșilor.

În preziua intrării regimentului, viind cvartirmeisterul cu cvartirierii, i-am trimis împreună cu cvartalnicii comisiei să însemneze cvartirurile. Casa lui Hagi Tudorache, găsind-o neocupată de vreun alt cvartir, au destinat-o pentru comandirul regimentului. Seara au venit cvartirmeisterul cu listele de case însemnate și i s-au slobozit bilete de comisie.

În ziua intrării regimentului în oraș generalul brigadei, Danilevski, au ieșit în preîntâmpinarea regimentului și venea amândoi generalii în capul regimentului conversând amicalmente până la casa lui Hagi Tudorache. Acolo descălecă amândoi și după dânșii toți ofițerii de husari pe care îi poftise comandirul polcului la dejun.

Intrând în casă, Danilevski vede un dejun splendid pregătit în salon și, adresându-se la generalul Komorn, îi zice: „Vezi generale ce surpriză mi-a făcut adjutantul meu fără ca să știu?“ Generalul Komorn îi răspunse: „Ba nu, Excelență, te înșeli, căci dejunul au fost poruncit de mine și dumneavoastră sunteți oaspeții mei“. Danilevski îi zice: „Te înșeli Excelență, fiindcă eu am biletul scos de la comisia cvartirurilor mai mult de o lună pentru această casă“, și întorcându-se la adjutantul său îl întreabă dacă mai ține biletul. Adjutantul, care avea biletul asupră-i, îl scoate și îl arată. Tot asemenea face și cvartirmeisterul, arătând biletul lui Komorn luat cu o zi înainte.

— Dar domnule cvartirmeister, îl întreabă Danilevski, pentru mine ai avut îngrijire să-mi găsești cvartiră?

Ofițerul îi răspunse că „am socotit că aveți deja cvartiră în oraș, fiindcă lipsiți de trei săptămâni din lagăr“. Danilevski îi zise: „Destul mă rog. Vom vedea“. Apoi adresându-se către Komorn îi zice: „Ei bine, cum rămâne istoria aceasta?“ Komorn îi zise: „Cum să rămâie? Excelența Ta a deja o locuință, eu nu pot să ies în drum să rămâi fără

adăpost". Danilevski, supărat ca un leu, îi zise: „Domnule general, nu permit nimănui să mă atace până la insultă! O să ne căutăm!" Și au ieșit afară, repede încălecând pe cal s-au dus.

Komorn, iarăși supărat, au strigat să-i aducă o birjă și să se ducă după dânsul să-l provoace la duel, dar ofițerii regimentului în colectivitate au stăruit, rugând pe general să nu o facă până la o prealabilă deslușire.

— În adevăr, zise Komorn, aș dori să știu cum s-au întâmplat să avem fiecare câte un bilet la una și aceeași casă.

Doi din căpitanii prezenți au zis că vor merge dânșii îndată să găsească pe președintele comisiei cvartirurilor și să întrebe împrejurarea.

M-am pomenit cu căpitanii dezesperați la comisie și, după ce mai întâi mi-au spus toată împrejurarea, apoi m-au rugat să merg împreună la generalul Komorn și să mijlocesc împăciuirea generalilor, spre a nu se întâmpla vreun incident fatal.

M-am dus împreună cu husarii la Komorn. Generalul m-au priimit cu multă amabilitate.

— *Bonjour*, iubite maiorule. Daca nu s-ar fi întâmplat conflictul cvartirului, nu ai fi venit să mă vezi. Dar vino să dejunăm și să ne spui cum s-au întâmplat ca să am și eu, și generalul Danilevski bilet pentru aceeași cvartiră?

— Mă iertați Excelenție, eram să-mi fac datoria să vin să vă văz, dar așteptam să vă așezați ca să vă poci întreba daca sunteți mulțumit de cvartiră sau nu, ca să vă găsesc alta, fiindcă mă silesc din toate puterile să vă mulțumesc.

Strângându-mi mâna, îmi zise:

— Îți mulțumesc, și nu mă îndoiesc de delicatețea dumitale, mai vârtos că îți [sunt] dator pentru cvartira de la Colentina, când am venit la dumneata bolnav.

— Acum, generalul meu, să venim la istoria biletului. Generalul Danilevski, sunt acum vreo trei săptămâni, au cerut un cvartir; i-am și dat biletul pentru casa aceasta. A doua zi au venit adjutantul Excelenței Sale și mi-a zis că generalul au văzut cvartira și nu-i place, fiindcă este grajd sau porcărie, și să-i dau o altă casă. I-am trimis răspuns că eu altă casă nu am și să trimită pe adjutantul Excelenței Sale să-i caute altă și să-mi spuie a cui este, să-i sloboz bilet. De atunci și până acum nu mai știu nimic. Ieri, cu așezarea regimentului, cvartirmeisterul cu cvartalnicul comisiei, găsind casa neocupată, au destinat-o pentru Excelența Voastră și eu i-am slobozit bilet, fără să țiu minte cui am liberat bilet acum o lună de zile înapoi, când pe toată ziua sloboz câte o sută-două de bilete. Și apoi schimbările care se fac? Unul se duce și altul vine și, în sfârșit, de ce nu au ocupat casa? Dar când Excelența Sa au anulat însuși biletul, vine acum să discute pentru o casă care au calomniat-o de grajd? În sfârșit, să trimită să-i dau cvartir.

Generalul Komorn, adresându-se către ofițeri, le zise: „Vedeți, domnilor, că am dreptate, mă duc să-l pui la locul lui!“ Apoi, după mai multe rugăminte atât ale ofițerilor, cât și după ale mele, făgăduindu-i că mă voi sili să mulțumesc atât pe Excelența Sa, cât și regimentul său și altele multe, generalul s-au înduplecat și ne zise: „Renunț deocamdată, lăsând pentru o altă ocazie să o plătească mai scump“.

Sculându-se de la dejun, le-am zis că mă duc la generalul Danilevski să-i dau cvartir. Cvartirmeisterul îmi zise: „Te rog să mergem împreună ca să mă disculp, fiindcă Danilevski este un om de nimic și îmi va păstra ranchiună“. Și, în adevăr, că era un tartuf parvenit, în vreme ce Komorn era nobil, din aristocrația mare a Rusiei, tânăr,

cu stare mare, *bon vivant* (și crai, cu toate că era însurat); în sfârșit, un husar perfect.

Mergând cu cvartirmeisterul împreună la generalul Danilevski, l-am întâlnit pe câmpul Herăstrăului, pe jos, se întorcea acasă. Venea de la prințul Bagration, generalul diviziei de cavalerie: îi spusese incidentul iscat cu Komorn în privința cvartirului. Ajungându-l, ne-am dat și noi jos din droșcă și, după o salutare respectuoasă, îi zic:

— Am aflat, Excelență, că astăzi v-ați supărat pentru cvartir și am venit să vă dau altul, căci acela pentru care v-am fost dat bilet nu ați voit să-l primiți.

— Nu, domnule, îmi zise, nu m-am supărat pe dumneata, dar pe acest ofițer care nu au știut să-și împlinească datoria și pentru nepăsarea lui către șefii săi, căci era de datoria lui să-mi găsească cvartir cum au găsit generalul Komorn, și adresându-se către ofițer îi zise în limba rusească: „Bine, bine, te voi învăța eu pe tine".

Ofițerul ofensându-se, îi zise:

— Cum poți, Excelența Ta, să-mi zici tu? Eu sunt nobil, sunt ofițer, pentru ce mă insulți?

Eu îl trăgeam de mâneca mondirului, făcându-i semn să tacă, el mai rău se aprindea. Din norocire că eram în apropiere de casă și-au încetat disputa.

Intrând generalul în camera sa, m-au poftit înlăuntru, lăsând pe ofițer afară.

— Ei, domnule maior, îmi zise, ce cvartir o să-mi dai mie?

— O să vă dau o casă să rămâi mulțumit, și viu mâine să vă iau să vă arăt mai multe case, ca să vă alegeți.

— Eu te rog prea mult, îmi zise, să-mi dai casa lui Știrbei.

— Cât pentru casa lui Știrbei, mă iartă, fiindcă sunt patru-cinci case în București de care nu poci să dispui fără jurnalul consiliului.

— Eu nu știu, domnul meu, de astea, îmi zise și, dacă nu-mi dai casa lui Știrbei, eu fac pretenție pentru cvartira lui Komorn și nici nu mă mut de aici până nu mi se va da casa aceea pentru care am avut bilet mai 'nainte.

— Bine, generale, nu mi-ai trimes pe adjutant răspuns că este o porcărie și nu o primești?

— Așa este, îmi zise, dar dumneata nu ești vinovat întru nimic, îmi am și eu cuvintele mele.

L-am mai rugat, i-am mai zis, dar era surd la câte îi ziceam.

În sfârșit, ca să aplanez conflictul cu orice preț, nevoit am fost să-i dau casa lui Știrbei în condiții însă, întâi pentru puțină vreme, până îi voi găsi altă casă să-i placă, al doilea, să se împace cu generalul Komorn și al treilea, să ierte pe cvartirmeister. Mi-a făgăduit, i-am cerut parola de onoare și am obținut-o. Am chemat pe ofițerul în casă și i-au dat o strânsoare de mână, zicând că i-au scăpat cuvinte aspre fiind supărat, „dar acum, după satisfacția care mi-a dat maiorul, sunt împăcat și mulțumit de toți".

Închipuiască-și lectorul acum.

Daca nu aș fi izbutit să împac pe acești doi generali și, ieșind la duel, s-ar fi împușcat unul dintr-înșii? Ce lovitură de moarte (negreșit moralicește) mi-ar fi dat mie acest incident! Cu cât sporea influența mea în spiritul oștirii rusești, cu cât de mare era considerația mea în ochii concetățenilor mei, cu atât ar fi fost lovitura mai tare. Lumea este egoistă și pornită mai mult spre rău decât spre bine și, când cade copaciul, toți îi adună ramurile, după cum zice grecul (δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται). Muscalii m-ar fi calificat de trădător sau, cum ne zic ei, „duh turecki", că am băgat discordia între doi generali ca să se omoare unul pe altul. Ai noștri iarăși, la rândul

lor, m-ar fi calificat de un prost și un ticălos care nu am știut să conduc misia cu care eram însărcinat. În sfârșit, poziția mea ar fi fost nimicnicită cu desăvârșire.

De aceea mă rugam lui Dumnezeu să mă scape cu fața curată din această spinoasă sarcină.

*
* *

Voi cita și al treilea exemplu, ca să se vază că numai Dumnezeu m-au strecurat dintre ciocan și nicovală.

Într-una din serile lunii .... jucam cărți la Grigore Grădișteanu. Partener la vist era și baș boier Iordache Filepescu. Pe la sfârșitul jocului îmi zice: „Πουλή μου[1], vino mâine la 12 ceasuri la mine că am să-ți vorbesc, dar te rog să vii negreșit".

A doua zi, ducându-mă la baș boier, am găsit în salon pe toți miniștrii și mai mulți boieri aristocrați[2].

— Iată la ce te-am chemat, πουλή μου, îmi zice: Tu ai suferit mai mult decât toți de la vagabonții aceia care au răsturnat țarra, și vrem să facem o jalbă către generalul Lüders, să facă o pilduire cu dânșii, ca nu mâine, poimâine, ardicându-se oștirile, să ne pomenim iarăși cu craii că se răscoală, căci atunci va fi rătăcirea cea de pe urmă. Așadar să iscălești și tu jalba.

— Preabine, cucoane Iordache, o iscălesc și eu, i-am zis, și m-am strecurat binișor în camera demoazelelor[3], ca să le văz.

Deschizând ușa de alături, găsesc pe generalul Duhamel cu urechea lipită de ușă, ascultând. Îndată ce am

---

[1]) Literal „Puișorul meu". [2]) Prin opoziție cu acei boieri care adoptaseră ideile democratice. [3]) Eufrosina și Zoe Filipescu, căsătorite în urmă, cea dintâi cu I. Ghica (brigadier) și cea de-a doua cu Aristide Al. Ghica.

văzut aceasta am tras ușa binișor și m-am dus acasă fără să iscălesc jalba, neștiind ce poate ieși din aceasta și să am mustrare de cuget în toată viața mea.

A treilea zi foarte de dimineață, pe o ploaie cu băsici, m-am pomenit cu căpitanul Costaforu Chioru, trimis din partea colonelului Iancu Florescu, că mă roagă prea mult să merg îndată la dânsul acasă, unde sunt adunați mai mulți ostași, ca să iscălim o jalbă către generalul Duhamel, prin care ne rugăm să orânduiască o comisie ostășească spre a se da în judecată ostășească pe toți acei șefi și subalterni care vor fi luat parte la revoluție, spre a nu se rămânea pătată toată oștirea.

— Domnule căpitan, îi zisei, eu merg îndată, însă nu voi iscăli, fiindcă procedarea aceasta îmi aduce aminte de un nebun care era în București și striga toată ziua pe uliță: „Toți boierii să moară, numai Manea să trăiască!"[1] Sunt foarte puțini aceia care nu sunt compromiși.

Mergând la Iancu Florescu, am găsit mulți camarazi și șefi, chiar ai mei, care iscăliseră petiția. Florescu, după un discurs pompos, îmi prezintă petiția ca să o iscălesc. I-am înapoiat-o, zicându-i că nu o iscălesc, și mai vârtos că văz pe unii compromiși că au iscălit-o. Colonelul Iancu Voinescu[2] mă întreabă:

— Care sunt aceia?

— Dumneata unul, i-am zis.

— Cum, domnule, îmi zise, dumneata mă insulți și mă compromiți? Spune-mi faptul!

I-am răspuns că la vreme voi face declarația prin dovezi constatatoare. Cerându-le excuzuri, m-am dus.

Seara am spus istoricul generalului Duhamel și că nu am voit să o iscălesc.

---

[1]) Despre Manea nebunul v. *Scrisorile lui Ion Ghica către V. Alecsandri* (București, 1914, p. 294). [2]) V. nota p. 172.

„Preacuminte ai făcut, îmi zise, și bine că mi-ai spus să nu o primesc. Guvern au, să meargă la caimacamul să o dea."

*

* *

Prin aceste două episoade de mai sus, adică a boierilor și a lui Iancu Florescu, am vrut să arăt o schiță din diplomația rusească și, ca să-l înțeleagă lectorul, va vedea încheierea acestui al treilea exemplu.

Arestarea

La .... ale lunii .... după-amiază mă găsește un ofițer de cazaci care mă căuta cu un bilet de la șeful statului-major, generalul Nepokoicinski, în care se coprindea aceste două linii:

„*Cher major*, în dorința de a lua ceaiul împreună astă seară, te aștept diseară la șapte ceasuri". I-am răspuns verbal prin ofițer că viu negreșit.

În toate serile de datorie îmi făceam cursurile la generalii Lüders și Duhamel ca să primesc ordinile pentru a doua zi, sau era cevași să le raportez de ceea ce am lucrat în ziua aceea. La trei-patru zile mergeam și la Fuad pașa.

Așadar, în seara aceea, mergând la generalul Lüders, am găsit mai mulți generali și șefi de părți cu care lua ceaiul. Intrând în casă, mă poftește să iau ceai; l-am rugat să mă ierte, fiind așteptat la generalul Nepokoicinski.

— Adevărat, îmi zise, este cam indispus, te rog și eu du-te! (Și mă bătu cu mâna pe umeri.)

Pe care salutându-l, am plecat (după bătaia pe umeri și cuvântul „te rog, du-te", am înțeles că trebuie să fie cevași presant).

De acolo m-am dus la generalul Duhamel. L-am găsit luând ceai cu generăleasa, mă poftește la ceai, i-am cerut iertare că mă așteaptă generalul Nepokoicinski.

— Ah! da îmi zise, du-te că poate are să-ți zică cevași serios.

— Ba nu, îi răspunsei, mă poftește la ceai.

— Negreșit, îmi zise, că se pot face și una, și alta. Du-te și nu zăbovi.

Ieșind din casă, ziceam în mine: „Asta este lucru' dracului! Ei sunt toți înțeleși, ce-o mai fi și asta?"

Urcându-mă pe scară la generalul Nepokoicinski, întâlnesc pe aga, colonelul Iancu Voinescu. Îl întreb ce face generalul, îmi zice: „Du-te că te așteaptă". Intrând în casă, generalul îmi zise: „Haide, *mon ami*, fii mai expeditiv, căci eram să rămâi fără ceai". I-am cerut scuze că am zăbovit.

După un ceas de convorbire, *tutti quanti*, colonelul de stat-major Daragan, care se afla acolo, mă ia la braț și mă trece în salon. Așezându-mă pe o canapea, îmi zise:

— Am să-ți fac următoarea rugăciune: șeful corpului m-au însărcinat să așezăm oștirea în cvartire pe un plan regulat, adică să fie infanteria în centru, cavaleria la flancul drept și artileria să acopere infanteria. După cum vei vedea și planul prelucrat, prin urmare trebuie o preschimbare generală a cvartirurilor. Așadar, te rog ca mâine de dimineață la 7 ceasuri precise să poftești la cvartira mea, împreună cu toți comisarii și subcomisarii de coloare.

— Cât pentru comisari, îi zisei, au fost șeful poliției acum aici, de ce nu l-ai însărcinat pe dânsul?

— Noi pe dumneata, îmi zise, te cunoaștem factotum!

— Bine, îi zisei, dar daca ne vom aduna la 8 ceasuri, socotesc că nu se va împiedica lucrarea?

— Ba nu, ba nu, îmi zise, te rog iarăși, fix la 7 ceasuri, căci poate să vie și generalul „en chef" și, daca nu ne va găsi întruniți, ne va pricinui cel [mai] mare dezagrement.

I-am promis și ne-am reînturnat în camera generalului, carele mi-a zis: „Contez și eu mult pe activitatea dumitale că vei executa rugăciunea lui Daragan cu punctualitate".

Și din parte-mi, le-am promis că nu voi devia de la parola dată și am plecat.

De acolo m-am dus la comisia cvartirurilor și am făcut următorul ordin la toți comisarii:

„Mâine de dimineață, la șase ore punct, să te afli împreună cu toți ipocomisarii din culoarea dumitale la colonelul Daragan, casa Ștefan Bălăceanu, iar de primirea și urmarea întocmai vei iscăli aceasta și o vei înapoia cazacului".

Am pornit îndată cinci cazaci cu cinci cvartalnici la fiecare comisar, poruncindu-le ca, când se va lumina de ziuă, să-mi aducă poruncile iscălite de dânșii. Așa s-au și urmat.

Pe la ceasurile 12 noaptea m-am pomenit cu un ofițer de cazaci cu un bilet de la generalul Nepokoicinski prin care scria:

„Te rog și eu și îți amintesc pentru ceea ce te-au rugat Daragan să se execute cu punctualitate".

I-am răspuns verbal prin ofițer că poate și mai de dimineață ne vom aduna.

A doua zi, la șase ceasuri, eu eram la Daragan. Îmi zise:

— Văz că dumneata ești exact, dar să vedem comisiile, vor veni la 7 ceasuri?

— Sper, îi zisei, căci, în ordinul care l-am dat și iscălit de dânșii că-l vor urma, li s-au zis la 6 ceasuri.

Vine ceasul 7, nimeni. 7½, nimeni. În acel moment vine un colonel de jandarmi și cheamă pe Daragan în sală; ce

i-a șoptit, nu știu, și se duce. Daragan intră în casă supărat și îmi zice:

— Ah! Domnule maior, dar te-am rugat prietenește și eu, și generalul Nepokoicinski, ca negreșit la 7 ceasuri să fie aici comisiile; ce dezagremente îmi faci!

— Bine, îi răspunsei, eu ce stric? Vă arăt dovezi că le-am dat ordin ca la 6 ceasuri să se afle aici!

Peste cinci minute vine un adjutant al generalului comandant și iarăși l-au chemat afară și i-au șoptit. Reintrând în casă, îmi repetă iarăși vorbele de mai sus: aprinzându-se la față îmi zice: „Pentru Dumnezeu! Cum se poate asta?“ Peste cinci minute iarăși se întoarce adjutantul, îl cheamă afară, și iarăși șoapte. Daragan reintră în cameră supărat și îmi zice: „În sfârșit, să mergem!“

— Bine, colonelul meu, îi zisei, eu nu înțeleg nimic din toate astea. Dumneata aseară mi-ai spus că vrei să facem o preschimbare a cvartirurilor, acum văz că se urzește altcevași, care eu nu mai înțeleg nimic. Unde vrei să mergem?

— La generalul comandant, îmi zise.

— Dar ce să facem? îi zisei.

— Bine, îmi răspunse, vei vedea ce dezagremente o s-avem amândoi!... și ne aruncarăm în droșcă fără să mai zică o vorbă.

Comandantul ședea în casele lui Hagi Moscu[1]. Când să intrăm în curte, ne întâlnim cu generalul Nepokoicinski pe jos, ieșea de la comandant. Face semn birjarului să oprească și se adresează la mine cu un ton aspru: „Domnule maior, te-am rugat cu multă stăruință, unde sunt comisiile?“ Îi zic: „Excelență, le-am dat ordin, dar...“ M-au

[1]) Pe locul din fostul bulevard Brătianu unde se va ridica Primăria Municipiului București.

întrerupt, zicându-mi: „Dumneata, domnule maior, vei fi dat sub judecată! Poftim, intră în curte."

La poartă, jandarmii au poprit droșca și noi ne-am dat jos, dar ce să văz?

Pe dreapta, înșirate în curte, trei coloane de infanterie; pe stânga, două coloane de cazaci; în fața porții, un escadron de jandarmi. În mijlocul curții, o mulțime de generali cu ștaburile lor, care, îndată ce mă văzură, porniră spre mine, și toți zbârliți. Eu o cam sfeclisem, că nu știam ce este. Mă întreabă:

— Unde sunt comisiile?

— Vin îndată, le zisei și, în sfârșit, întrebați pe aga (carele se afla acolo).

— Eu nu știu nimic, le răspunse aga.

— Și eu nu știu mai nimic, le zisei.

Din norocire, intră pe poartă subcomisarii comisiei de galben. Atunci îmi veni suflet și strigai: „Iată-i că au venit!" Unul din generali strigă că acești comisari trebuiesc bătuți ca să fie mai exacți! Îi strigai și eu, zicându-i: „Domnule, aceștia au cinuri (ranguri), sunt boieri, ce vreți să faceți?" Colonelul Cherbintzky, șeful statului-major, zise generalilor:

— Domnilor, ce avem noi cu comisarii? Asta este treaba domnului maior. Să-i dăm listele și până diseară, de nu-i va aresta pe toți, să-l dăm în judecată.

— Ce liste? îl întrebai eu, de ce arestări spuneți dumneavoastră? Eu nu mai înțeleg nimic, altele mi s-au zis aseară, și altele văz acum.

Generalul Refeld, comandantul, îmi zise:

— Are cuvânt Cherbintzky. Poftim, domnule maior, listele revoluționarilor, și până diseară vă rugăm să-i arestați pe toți aici la cvartira mea. Acestea din ordinul generalului, șeful corpului. Daca vor scăpa, aveți să vă dați

cuvântul înaintea unei comisii ostășești. Ai la dispoziția dumitale oricare număr de cazaci, daca poftești și un escadron, să te escorteze. Aceste două regimente se vor preumbla pe toate ulițele în mici comenzi cu câte un ofițer. Pe la toate mahalalele pe unde sunt locuri virane și unde se adună soldații unei companii sau unui batalion sunt consignate. Dumneata vei lua un trubaci călăreț și, când vei avea trebuință de oștire mai multă, să-i poruncești să dea signale, și îndată vei avea ajutorul trebuincios. Iar pe de altă parte să-mi dai îndată de știre printr-un cazac sau doi. Noi vom fi cu toții aici (generalii), așteptând întoarcerea dumitale. Și îmi dete un teanc de pomelnice.

— Vai de mine! le zisei, cum se poate ca unul singur să aresteze atâta lume? Să-i dau și lui aga din aceste liste.

Muscalii îmi ziseră:

— Fă cum știi!

În capul listelor, ce să văz? Erau verii mei, Iancu și Ulysse Crețeanu[1]. Puteam eu oare să merg la mătușă-mea să-i smulg copiii din brațe? Și unde mai puteam ști ce sfârșituri vor avea? Atunci îi zisei agăi: „Poftim, pe aceștia să-i arestezi dumneata!" și i-am pasarisit mai jumătatea listelor. Am mai împărțit unele și pe la comisarii ce sosiseră, amenințându-i că dacă nu vor executa ordinele date verbal, vor fi împușcați a doua zi.

Când auz strigând pe comandant:

— Domnule maior, pleacă, te rog, căci sunt orele nouă. Câți cazaci vrei, un pluton, două?

— Așa, negreșit, că o să merg în război! Dumneavoastră vă închipuiți că această revoluție au fost ca aceea a

[1]) Fiii serdarului Costache Crețeanu și ai Tarsiței Lăcusteanu. Pe liste figura desigur și al treilea frate, Constantin Crețeanu, care a și fost deportat în Siberia în urma acestor evenimente.

Poloniei? Ași!... Vreo câțiva crai! Au găsit sat fără câini și s-au plimbat fără ciomag!... Să vie un unterofițer și patru cazaci, îmi sunt destul.

Comandantul a strigat un unterofițer cerchez și patru tătari calmuci. Plecând să mă arunc în droșcă, generalii mă salutară, urându-mi izbândă bună. „De izbândă fiți siguri! le zisei, dar mă gândesc că m-ați încurcat rău moralicește".

— Ce vrei să faci, îmi răspunseră, așa este slujba ostășească!

— Bine, bine, le zisei, voi scăpa eu și din asta, și daca mă veți mai prinde să nu-mi ziceți pe nume!

Cea dintâi vizită care am dat-o au fost la Petrovitz[1], care era în listă că au ars Regulamentul Organic în poarta consulatului rusesc, în timpul revoluției. Negăsindu-l acasă[2], întreb unde este.

— La biserică, îmi zise (era duminică).

Mă duc la biserică, mă închin și dau o ochire să-l văz. Lumea din biserică, văzând un străin, ațintise ochii la mine. Văzui pe Petrovitz într-o strană. Mă apropiai de dânsul și îi zic: „Am să-ți vorbesc".

Dânsul, ieșind din strană, îmi zise: „Porunciți".

— Dar poftim până afară, îi zisei.

— Dar după ieșirea bisericii, îmi răspunse.

— Te rog îndată, îi zisei.

S-au îngălbenit și, tremurând de frică, au ieșit.

Cazacii stau afară călări.

---

[1]) Scarlat Petrovici, mare negustor și bancher, originar din comuna românească Târnava, din Macedonia. Venit de tânăr în țară, s-a căsătorit cu fiica bogatului eterist grec Scuffa. Înnobilat în Austria cu predicatul „von Armis" (1796-1875). [2]) Casele Petrovici din str. Doamnei, peste drum de banca Marmorosch Blank; ele aparțineau, înainte de a fi fost cumpărate de Sc. Petrovici după revoluția din 1821, lui Alexandru Mavrocordat.

— Domnule Petrovitz, să poftești la generalul comandant!

— Apoi să merg p-acasă, îmi zise, să-mi puie caii la caleașcă.

— Pe jos, îi zisei, fiindcă este aproape.

Apoi am zis unui cazac: „Du-te cu dumnealui la generalul comandant, iar întâlnind vreo comandă să-l dai să-l ducă și să te întorci să mă ajungi".

De acolo m-am dus la mahalaua armenească[1] să arestez pe Hagi..., socrul lui Melic Armeanu și încă un armean a căruia nume nu-mi vine în gând și, neștiind unde șade[2], m-am poprit la cafeneaua armenească după Podul Târgului de afară.

Era o zi frumoasă în ziua aceea și armenii ședeau afară pe bănci cu cafeaua și ciubucile lor. Întrebai unde este locuința acelor doi armeni. Îmi răspunseră, cu dispreț și nepăsare, că Hagi... nu știe unde șade, iar cel de-al doilea îmi zise: „Eu sunt, ce-mi vrei?" I-am zis: „Dumneata ești arestat, și să poftești să mergi cu cazacul la generalul comandant".

— Ce fel, îmi zise, pe jos?

— Ba nu, o să-ți aduc o caretă!

Atunci toată armenimea se opuse, strigând că nu vrea să-l dea. Unii mă întreba: „De unde ai dumneata porunca să-l ardici?" Alții striga să meargă la Fuad și Omer pașa, să-i dea de știre. Alții, pe la consulatele lor, că sunt sudiți streini...

Apoi, văzând că izvorăsc armenii de prin toate ulițele, am strigat la cazaci: *„Katai!"*[3] (Leagănă-i!) și, au început

---

[1]) Cuprinsă între Calea Moșilor și Strada Armenească. [2]) Despre casa lui Melic, care se afla în strada Spătarului (în 1935), v. *Buletinul Comisiunei Monumentelor Istorice*, anul XXIV (1931), pp. 137 și urm. [3]) Expresie rusească echivalând cu „haide" sau cu englezescul *„go on"*.

cazacii cu gârbacele să-i croiască, iar ei au rupt-o la fugă țipând, iar eu strigam cazacilor să-i croiască mereu!... Iată și o patrulă de husari. Le-am strigat:

— Săbiile afară! Și croiți-i cu latul săbiilor!

Astfel că această scenă spăimântătoare le-au rămas multă vreme memorabilă. Mulți ani după aceasta armenimea speria copiii cu numele meu; când nu putea să împace copilul, le zicea: „Uite, vine Lăcusteanu!"

Pe armean l-am trimis la arest, bătut măr, iar Hagiu mi-a scăpat, fiindcă nu aveam pe cine să mai întreb unde șade, căci armenii se băgaseră în gaură de șarpe, și l-am lăsat ca să nu zăbovesc.

De acolo m-am dus la Savopulo bătrânul. În listă era căpitanul Savopulo, însă eu ca să scap pe fiul său, care îmi fusese tovarăș de arme și prieten, am arestat pe bătrânul septuagenar, care era un om inofensiv și îmi venea mai lesne a-l achita de orice dispoziție ar fi luat muscalii în privința arestaților. Din nenorocire i-au venit apoplexie în arestul de la mănăstirea Văcărești și au murit. Multă vreme bătrâna consoartă și familia lui m-au blestemat că din pricina mea i s-au tăiat inima și au murit. Știe bunul Dumnezeu că nu am făcut-o cu vreun cuget de răzbunare!

Tinerimea zburdalnică, mărturisesc în adevăr că voiam să le dau o lecție, ca să fie de exemplu și la alții, căci dânșii au răsturnat ceea ce au fost clădit de părinții și strămoșii lor.

Eu îi întreb acum, le place regimul actual? Dânșii răspund cu durere, din băierile inimii: „Nu! Nu! Să ferească Dumnezeu!..." Dar acum, le zic, este târziu!... Ciocoimea, calicimea și ignoranța au luat zborul!...

Aș avea multe de zis, dar nu am întreprins o istoriografie.

În fine, la două ore după-amiază toate arestările din București au fost săvârșite!

Când m-am întors la generalul comandant toți generalii mi-a mulțumit, mirându-se că le-am săvârșit așa de curând și fără nici un incident. „Dar când vă voi spune că am asistat și la botezul unui copil al meu! Dar tot ce-mi pare rău că nu mi-ați spus de aseară, căci arestările s-ar fi făcut cu mai mare liniște; dar astăzi prea m-ați luat în răspăr!" În sfârșit, unii mă sărutau, alții mă flatau, făcându-mă să sper felurimi de recompense.

Seara m-am dus la caimacamul Cantacuzino ca să-i raportez. Acolo am găsit pe Fuad și Omer pașa.

Abia intrasem în casă și Fuad mă apostrofează, zicându-mi „Domnule maior, poți să-mi spui de care naționalitate aparții dumneata?" I-am răspuns:

— Român, Excelență.

— Mă iertați, îmi zice, eu unul nu poci crede!

Atunci i-am răspuns mai cu ton: „Să credeți, Excelență, că sunt român, adevărat, născut, iar nu făcut, și nimeni nu-mi poate contesta".

— Și în care slujbă ești? mă întreabă.

— În slujba ostășească românească, a țării mele, îi răspunsei.

— Bine, domnule, îmi zise, cum ai cutezat să faci arestări numai după ordinele muscalilor, fără știrea guvernului legitim al dumitale, adică a caimacamului?

— Ce să fac, îi zisei, așa este soarta noastră, a românilor! Care se scoală mai de dimineață, acela te ia de păr. Știți, Excelența Voastră, că daca nu aș fi executat ordinele rușilor, mâine aș fi fost împușcat că i-am trădat?

Apoi îmi zise: „Tot ce era să fie mai grav că ai avut cutezanța să te gândești că mergând la Omer pașa o să-ți fie permis să cauți și în harem, sub pretext că ar fi ascuns un revoluționar!"

— Se poate și aceasta, căci unui ostaș i se prezintă unele cazuri unde nu se mai gândește la consecințe, îi zisei, și, daca nu am făcut-o, vă mărturisesc adevărul că nu am vrut să pui două națiuni în conflict, care ar fi dat naștere la o nenorocire generală. Și pentru ce? Pentru un individ!

Dar turcul, supărat, îmi zise: „Știi că nu te mai întorceai acasă?"

— Crez, Excelenție, îi zisei, dar aveam satisfacția că aș fi fost răzbunat îndată de cincizeci de mii de oștire! Dar, în sfârșit, și Excelența Voastră, dă-mi putere și ordin, dacă te simți... și eu îndată arestez pe generalul Lüders, șeful corpului.

Atunci turcul, zbârlindu-se, au strigat ca o fiară lui Omer pașa în limba turcă să trimită să ardice pe Dadu Filipescu[1] (fiul lui banul și bașboier Iordache Filipescu), să-l aresteze la cazarma turcească pe pâine și apă. Aceasta au fost un fel de răzbunare contra rușilor, fiindcă Iordache Filipescu era rusolatru.

Iar eu, văzând turcii înfuriați, m-am strecurat binișor din cameră și m-am dus la generalii Lüders și Duhamel, le-am spus tot istoricul și dânșii, dându-mi câte o strânsoare de mână, au rămas încântați atât despre executarea arestațiilor, cât și despre atacul cu care am lovit pe turci.

*

* *

După acest incident ce am avut cu turcii, vrăjmașii mei, și revoluționarii își făcuseră calul de bătaie și în toate zilele mă pâra la turci, inventând noi calomnii, astfel

[1]) V. nota p. 136.

încât turcii mă luaseră la ochi răi, mă primeau cu multă răceală, ba încă adesea au făcut și reclamație oficială căimăcămiei contra mea. Iar rușii mă protejau din toate puterile.

Cu toate acestea eu nu mă gândeam la alta decât cum să mă strecor dintre ciocan și nicovală, amintindu-mi de proverbul grec: μικρὸν ἢ δέν ἐκλέγεις, μεγάλον μὲν φοβερίζεις[1].

Eram în apropierea Anului Nou 1849. Într-o seară, fiind la ceai la generalul Duhamel, între altele viind vorba despre Anul Nou, îi zisei că la noi se obicinuiește ca la Anul Nou cei mari să facă câte un cadou sau câte o recompensă la favoriți.

— Și la noi este acest obicei, îmi zise, dar ce fel de recompensă ai dori dumneata?

— De exemplu, eu aș ruga pe generalul meu, ca recompensă și satisfacție, să mă schimbe de la comisia cvartirurilor, ca să mă duc la regiment – căci este dezorganizat, după cum cunoașteți – și apoi aș dori și eu să petrec sărbătorile în familie și între ai mei.

— Dumneata te mulțumești cu puțin, îmi zise, dar spune-mi pe cine ai putea să recomanzi în locul dumitale și chiar în răspunderea dumitale? Nu uita că trebuie să cunoască și limba rusească.

— Pe polcovnicul Cunescu[2], i-am răspuns, care a slujit în rândurile oștirii până la gradul de potpolcovnic (lieutenant-colonel).

— De ce nație este? mă întreabă.

— Român de aici, îi zisei.

Au tăcut și ne-am dat în alte vorbe.

---

[1]) „Când ești mic, nu alegi, când ești mare, amenințî." [2]) Pentru polcovnicul Niculae Cunescu sau Cuneski, vezi *Anul 1848 în Principatele române*, indice.

La 28 decemvrie am priimit ordinul căimăcămiei prin care mă înlocuiește cu colonelul Cunescu, iar eu să mă duc la regimentul care îmi este încredințat. Am mulțumit lui Dumnezeu că am scăpat cu fața curată de această spinoasă sarcină!

A doua zi, mergând să-mi iau concediu de plecare, m-am dus mai întâi la generalul Duhamel, căruia, mulțumindu-i de toate binefacerile și favorul care mi-a arătat, îmi zise:

— Scumpul meu domn, sunt și rămâi mulțumit de slujbele care ai adus împărățeștilor oștiri și în curând vei dobândi recompensa meritată.

De acolo m-am dus la generalul Lüders, carele mi-a ținut același langaj, cu deosebire numai că îmi arăta mai multă intimitate și afecțiune, dându-mi și oarecare instrucții despre conduita ce trebuie să țiu la Brăila cu turcii în diferite împrejurări (fiindcă era aproape să ciocnească ouăle cu turcii).

— La Brăila, îmi zise, staționează Rifat pașa cu generalicesul ștab, are două regimente de cavalerie și unul de infanterie. Rifat pașa este președintele consiliului Porții și peste câteva zile va sosi acolo un batalion de saperi ruși care sunt deja în marș. Silește-te și dumneata, te rog, de organizează-ți polcul cât se va putea mai curând, fiindcă o să trimit să-l inspecteze.

— Prea bine, îi zisei, mă voi sili, dar prea cereți lucrurile iute.

— Îți cunosc temperamentul, îmi zise, și exigez!

Apoi m-am dus și pe la ceilalți generali, precum prințul Pangration Imeretinski, Nepokoitcinski, Komorn și pe la toți colonelii și ofițerii prietenii mei și care se întrecea care mai de care să-mi exprime sentimentele de amiciție și regretul pentru plecarea mea.

În fine, m-am dus și la Fuad și Omer pașa. Între alte complimente le-am cerut scuze, căci poate să fi greșit vreodată și să fi atras supărarea Excelențelor Lor. Dânșii mi-au zis că le pare bine de retragerea mea din Capitală, ca să scap de intrigi și de intriganți, findcă Capitala este focarul intrigilor.

La 31 decemvrie am plecat cu ștabul polcului la Brăila. Seara m-au apucat un viscol la poșta din urmă, încât nu am putut să mai înaintez. Am pus 16-24 cai de poștă, peste putință, și am fost silit să dorm la poștă. A doua zi am devansat o ștafetă maiorului Niculescu prin care îi făceam cunoscut sosirea mea.

Anul 1849, ghenarie 1, am sosit la Brăila și am tras la cancelaria polcului (fiindcă pe atunci nu erau hoteluri), unde am găsit caraulă de onoare, cu muzica în cap și toți ofițerii polcului în plină uniformă spre înfățișare și felicitare.

După prânz au venit generalul turc Halil pașa cu tot ștabul său de cavalerie să-mi dea vizită (trimis de Rifat pașa), însă fiind surprins în cameră – căci dormeam – i-am priimit în halat. Peste 3-4 ore m-am înfățișat la Rifat pașa și am întors vizita lui Halil pașa.

Cu turcii am petrecut bine. Mai în toate serile, atât eu, cât și turcii eram poftiți să mergem la adunările orășenilor să jucăm cărți („otuzbir“)[1]. Mulți bani le-am luat cu acest joc!

Primăvara s-au ardicat turcii.

---

[1]) Treizeci și unu.

Brăila

Precum mai sus am arătat fazele nefaste și nemulțumirile prin care am trecut, asemenea nu voi trece subt tăcere viața care am petrecut în Brăila în timp de un an și jumătate.

În primăvara anului 1849 mi-am adus familia în Brăila, unde, prin egala fraternitate și fără distincție care arătam streinilor și orășenilor și mai vârtos lăudabila primire a Mariței, care o făcea, atrăsesem dragostea tutulor, încât gândea cinevași că suntem într-una și aceeași familie.

Adesea făceam ziua noapte și noaptea zi cu petrecerile, ne culcam la ziuă ca să ne sculăm seara și reîncepeam petrecerile. Erau destul trei-patru dame să roage pe Marița seara la grădină că ar avea dorință să joace și serata dansantă improvizată era gata.

Uneori, pe câte o serată senină și frumoasă ne plimbam pe Dunăre cu șalupa canonieră și o altă șalupă cu muzica într-însa ne urma. Salutam portul cu trei salve de tunuri și peste o sută de bastimente făcea să urle Dunărea de bubuitul tunurilor, astfel că în tot timpul preumblării nu încetau tunurile până nu ne întorceam iarăși la port.

Alteori ne îmbarcam în vaporul (care făcea numai trajeul dintre Galați și Brăila) cu toți ofițerii ștabului și mai multe dame cu bărbații lor și cu muzica polcului, ne duceam la Galați la amicii mei, maior Steriadis și maior Duca[1], care erau tot așa de veseli, atât dânșii, cât și con-

[1]) Ioan Duca, ofițer în armata moldovenească, pe care o părăsește cu gradul de colonel. Comandant, în 1859, al regimentului moldovenesc, chemat în Muntenia spre a alcătui garnizoana

soartele dumnealor. Acolo ajunși, în mai puțin de două ore balul era format. De la bal ne îmbarcam cu toți moldovenii și veneam la noi acasă. Ajunși la noi ne culcam ca, sculându-ne, să reîncepem noi petreceri.

Predecesorii și urmașii mei nu au gustat această mulțumire.

În sfârșit, eram iubiți de toți, și eu, și Marița mea... *Souvenir passe qui ne peut plus revenir, pourquoi en te perdant n'ai-je pas perdu tout souvenir*?

*
* *

1849, iunie 17, Rusia au dat ajutor Austriei contra ungurilor care se răsculase și ajunsese aproape la Viena. Feldmareșalul Paskievici au trecut Carpații spre Galiția, generalul Grotenhelm despre Bucovina și generalul Lüders cu corpul al V-lea pe la Brașov. După biruința ungurilor și săvârșirea campaniei s-au împărțit medalia campaniei, oferind-o și mie generalul Lüders după ce s-au întors la București.

*
* *

1849, iunie 20, au sosit turcul de la Constantinopol în carantina Brăilei cu firmanul Porții prin care întărea pe Barbu Știrbei Domn al Țării Românești. Îndată am trimis pe iuncărul C. Cătuneanu curier cu scrisoare din parte-mi, felicitându-l de fericita nuvelă. Pe iuncăr l-am recomandat de ofițer, pe care l-au și făcut.

Bucureștilor. Deputat, ministru de război în cabinetul Dimitrie Ghica în 1868-1869. General de rezervă în același an (1816-1890).

*

* *

1849, iulie 30, au venit ex principele Bibescu cu Doamna la Brăila ca să treacă la Constantinopol.

I-am făcut o primire domnească, sosind seara la locuința destinată pentru înalții oaspeți. Curtea era luminată *a giorno* cu peste 50 de masalale. În curte era înșiruită garda de onoare, compusă de un batalion cu muzica regimentului în cap. În capul scării îl aștepta prefectul districtului, președintele tribunalului și statul-major al regimentului.

Vodă s-au dat jos din trăsură în mijlocul curții și, îmbrățișându-mă, m-au sărutat zicându-mi: „Te rog îmbrățișează ostașii în locu-mi, a cărora pată trebuie să o spele cu sânge".

A doua zi, viind la port ca să se îmbarce în vapor, șalupele canoniere erau cu banierele române ardicate. Îmbarcându-se, au dat trei salve de tunuri și prin urmare toate corăbiile străine aflate în port au salutat prin sloboziri de tunuri.

La Constantinopol i-au acompaniat și Marița mea cu Nae, fratele său, și Eliza, cumnată-mea. Eu i-am condus până la Galați, de unde s-au îmbarcat în vaporul de Constantinopol.

1849, pe la 15 iulie au plecat Vodă Știrbei la Constantinopol ca să priimească învestitura de la sultanul; după vechiul obicei, au trecut pe la Giurgiu.

1849 pe la 15 Iulie au plecat Vodă Știrbei la Constantinopol ca să ieie mască investitura de la Sultanul, și pă vechiul obicein. au trecut pe la Giurgiu.

1849 Augost sau întors Vodă Știrbei de la Constantinopol pe la Brăila unde sosind în Port, i sau întîmplat o Fatalitate. Moartea prin înnecare, a Ginerelui său Maiorul Vlădescu voi întrerupe un moment, ca și eu pe principiul acestei Fatalități, dupi cum credu și ei și respîndesc Opinia Publică.

Un Aventurier Grec, Fanariot, anume, Nicolae Mavros, fost în slujba Rusească Civilă. având Rangul de Statți Sovetnic, asimilat cu Grad de Jeneral, sau pripășit în Țara Românească, Cine știe cînd? Cum? și ce fel? sau însurat cu

Cucoana Profiriță, soru lui Grigore
Vodă Ghica, fiind Spion al Rus
sii face un Rol însemnat în cercurile
înalte. cu D: Profiriță au avut un
Băiat. apoi sau Despărțit.
și au luat în a 2-a Căsătorie pe O Sm
țină, cu care au avut D: fete. pe
una au luato în căsătorie Ioanu Carte
cuzino, pe a 2-a Ioan Ghica, și pe cea
de a 3-a Colțeba Mușu.
și Jalăl însemnat cu cele dîntîi fa
milii ale Țării.
Acest Grec, era un Om foarte învățat
de un Spirit înalt, însă Intrigant
la Culme. prin Influența Rus
sii sau numit Inspector General al
Carantinelor la Dunăre Principatele
de Aci au fiind stare mare, au cu
pirat, Moșii, Case, și altele. Ono
ruri Destule. păstrîndu-și poziționea
de Spion.

*
* *

1849, august ....[1], s-au întors Vodă Știrbei de la Constantinopol pe la Brăila, unde sosind în port, s-au întâmplat o fatalitate: moartea prin înecare a ginerelui său, maiorul Vilara[2]. Voi întrerupe un minut ca să arăt pe pricinuitorul acestei fatalități, după cum credea și se explica opinia publică.

Un aventurier grec, fanariot, anume Niculae Mavros, fost în slujba rusească civilă având rangul de *statțchi sovietnic*[3] (asimilat cu gradul de general), s-a pripășit în Țara Românească cine știe când, cum și în ce fel[4]. S-au însurat cu cucoana Profirița, sora lui Gligore Vodă Ghica.

Fiind spion al Rusiei, el juca un rol însemnat în cercurile înalte. Cu doamna Profirița au avut numai un băiat, apoi s-au despărțit și au luat în a doua căsătorie pe o Suțina[5], cu care au avut trei fete: pe una au luat-o în căsătorie Iancu Cantacuzino[6], pe a doua Ion Ghica[7] și pe cea de-a treia Kotzebue, rus. Și iată-l încuscrit cu cele dintâi familii ale țării!

Acest grec era un om foarte învățat, de un spirit înalt, însă intrigant la culme. Prin influența Rusiei s-au numit inspector general al carantinelor la amândouă Principatele; de aci au făcut stare mare, au cumpărat moșii, case și altele. Onoruri destule, păstrându-și fonctiunea de spion.

---

[1]) Barbu Știrbei s-a întors la Brăila la 12 august (v. Iorga: *Mărturii istorice privitoare la Știrbei Vodă*, II, p. 8). [2]) Constantin, fiul lui Alexandru Vilara. Căpitan în 1846, căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Vodă Știrbei. [3]) Consilier de stat. [4]) V. nota p. 113. [5]) Sevastia, fiica marelui dragoman Alexandru Suțu și nepoata lui Mihai Vodă Suțu. [6]) Fiul caimacamului Constantin Cantacuzino, fost în mai multe rânduri deputat, ministru de justiție etc... (1825-1878). [7]) Scriitorul și omul politic.

Acest general inspector au venit la Brăila împreună cu ministrul de rezbel și de finanțe, spre întâmpinarea Domnului.

La Brăila, prefectul D. Polizu, directorul carantinei Șt. Schina[1] și eu, luând dispoziții pentru primirea Domnului, am făcut un program în care între altele se zicea că, sosind vaporul, Domnul se va da jos în umbrar făcut într-adins, unde va priimi toate autoritățile. După aceasta se va duce la încăperile carantinei, care se deșertase de amploiați și se pregătise pentru locuința Domnului și a suitei.

Cu venirea inspectorului carantinelor au anulat programul nostru, dând ordin verbal directorului carantinei ca Domnul, de va sosi după sfințitul soarelui, să nu i se facă nici o primire, șezând în vapor sub carantină până a doua zi. Această dispoziție mi-a comunicat-o și mie, adăogând că în seara aceea să pui santinele la vapor. I-am răspuns că să mă ierte Excelența Sa, că nu pot să periorisesc[2] pe Domnul fără ordin expres al Măriei Sale.

— Atunci, îmi zise, cum vei voi, însă responsabilitatea va privi pe seama dumitale. Cu toate acestea voi ordona directorului să puie guardieni ai carantinei de pază[3].

Pe la nouă ore seara au sosit vaporul, anunțând portului prin tunuri sosirea Măriei Sale; șalupele canoniere au salutat asemenea prin sloboziri de tunuri. S-au aprins îndată o mulțime de facle și masalale. Miniștrii, amploaiații civili și militari în plină uniformă așteptau în umbrar. Oștirea, așezată în două șireaguri retrase până la carantină, ca să treacă Domnul printr-însele spre a nu se amesteca vreunul din suită cu ceilalți, și cu aceasta se îndeplinea

---

[1]) Nu Ștefan, ci Eustațiu Schina, viitorul consilier la Curtea de Casație în 1862. [2]) Să nesocotesc (grecism). [3]) Vezi o versiune cu totul diferită a acestui incident în Papazoglu, *Istoria fondării orașului București*, p. 134.

și legea carantinească, și Domnului i se făcea cuvenita primire.

Îndată ce au sosit vaporul inspectorul general s-au retras în oraș, ordonând ofițerului rus care era atașat pe lângă carantină (ca control) să nu lase să intre nimeni în vapor, nici să iasă până a doua zi.

Peste o jumătate de oră, după ce s-au așezat vaporul, Domnul aștepta să vie vreo autoritate să-i dea raportul și să primească ordine. Noi iarăși așteptam vreo impulsie sau vreun ordin, dar nu transpira nimic. Eu, în nerăbdarea mea, zic locțiitorului de ministru de rezbel, colonelul Horbatzky, că, dacă nu voiește să intre în vapor, cel puțin să-mi dea mie voie să mă duc prin dosul umbrarului ca să zic adjutanților să întrebe pe Măria Sa ce ordonă. Această voie am obținut-o.

Adjutanții, între care și maiorul Vilara, ambetați de drumul mării și supărați că la dânșii în țarra nu pot să iasă, stau rezemați pe parapetul vaporului. Eu m-am adresat la colonelul Voinescu, arătându-i ordinul dat de Mavru și îl rugam să întrebe pe Măria Sa ce ordonă.

În momentul acela am auzit cevași căzând în Dunăre și o mulțime de exclamații că „s-au înecat Vilara!". Acum, fie că au alunecat, fie că i-au venit vreo amețeală, au căzut ca un plumb, fără să-l mai salte apa în sus. Domnul a ieșit îndată pe covertă lamentându-se, strigând, făgăduind bani, răsplătiri și altele la care-l va scoate.

Eu la moment am ordonat la 40 soldați șalupieri să se dezbrace să intre în Dunăre și să-l caute, însă căutarea nu au reușit, a soldaților.

Un grec, fost corăbier, îmi zice că dânsul îl găsește îndată.

— Și ce mai aștepți? îi zic, rugându-l să intre mai curând.

Grecul, dezbrăcându-se, s-au aruncat în Dunăre și s-au lăsat în curentul apei, care curent l-a adus la timonul vaporului. Acolo s-au dat la fund și l-au scos, dar mort.

După această nenorocită întâmplare, prefectul districtului și directorul carantinei s-au dus la Vodă în vapor.

Vodă îl întreabă: „Cine ești?" (deși îl cunoștea).

Prefectul districtului îi răspunse: „Polizu".

— Știi, zise Vodă, că un prefect în districtul său înlocuiește persoana Domnului? Ai auzit primirea care s-au făcut Domnului Moldovei la Galați? Te-am scos! Ieși afară!

Apoi, adresându-se către directorul său, i-au zis:

— Mâine o să ies afară din vapor și nu voi să mă însoțească nimeni afară de ofițerul rus care este pe lângă carantină, nici nu voiesc să văd pe nimeni. Du-te!

A doua zi, la șase ore dimineața, ieșind cu suita sa, acompaniat de ofițerul rus, s-au dus în încăperile carantinei. O caraulă de onoare, ca de 40 de soldați, fără muzică, era așezată lângă poartă. Eu stam ascuns la spatele soldaților, însă, văzând că vine la soldați și le dă bună dimineața, atunci am ieșit. Vodă, salutându-mă, îmi zise: „Vino cu mine".

Urcându-se în apartamentele sale, îmi zise:

— Orânduiește santinele la porți și dă ordin să nu intre nimeni fără știrea dumitale și dumneata să mă întrebi pe mine. Spune mitropolitului și miniștrilor să plece îndată la București și, oricine va veni, nu primesc pe nimeni aci. Pe Vilara să-l scoți din vapor, să-l duci la biserică, să i se facă toate onorurile militare și, după ce voi pleca eu, să-l trimiți la București cu un ofițer și un preot. Acum trimite ordonanța să-mi cheme pe generalul Mavru, altul să nu intre nimeni cu dânsul.

Am ieșit și am executat ordinele Măriei Sale.

Generalul Mavru era în curtea caselor carantinești. Vestindu-l, s-au dus sus.

L-au ținut ca două ore și i-au dat o dojană, încât strigătele Domnului se auzeau în curtea carantinei. Ce îi va fi zis, nu știu, atât numai că l-au înfierbântat rău.

După ce au ieșit Mavru pe platoul carantinei găsește pe directorul pe care îl dojenea și striga din toate puterile sale că trebuie trimis la ocnă un astfel de nemernic. Cum de au poprit pe Domn să nu iasă îndată ce au sosit? Era de datoria lui să meargă să dea raport îndată ce au sosit vaporul și să invite pe Domn în casele carantinești. (Această gălăgie o făcea că să se audă de Domn.) Bietul director suferea dojenile în tăcere.

Eu, indignându-mă, îi zic:

— Mă iartă, Excelență, căci directorul au urmat *ad litteram* ordinului care i-ați dat. El zise:

— Unde este ordinul meu?

— L-ai dat verbal și chiar mie mi-ai zis să-i pui santinelă la vapor și v-am refuzat net.

— Dar, domnule maior, îmi zise, dar dumneata ce ai cu amploiații mei?

I-am răspuns că cu amploiații nu am nimic, „dar ordinul care l-ai dat au compromis pe toți".

Comandor al Ordinului otoman ostășesc Medjidia în brilianturi

A doua zi către seară, mergând la Vodă, mi-a zis: „Mâine pe la 10 ore de dimineață să vii cu toți ofițerii regimentului".

După ordin, mergând cu toți ofițerii, ne-a chemat în apartamentele sale. Ne-a ținut un spici moral și disciplinar a căruia subiect eram eu, și au sfârșit zicând:

— Domnule polcovnic, te numesc comandor al Ordinului Medgidia în brilianturi al Maiestății Sale Sultanului Abdul Medjid Khan. Ai fost recomandat chiar de

ambasadorii curților străine. Iată, domnilor, cum se răsplătește credința și meritul! Sper, domnule polcovnic, că în viitor, sub domnia noastră, te vei purta cu zel și credință și nu vei rămânea nerăsplătit.

Apoi mi-a dat o cutie care conținea decorația otomană ostășească în brilianturi și o pungă de atlas albă cu ciucuri de fir în care era diploma turcească a decorației.[a]

Apoi, salutând ofițerii, i-au concediat, iar mie mi-a zis să stau să-l acompaniez. Măria Sa a mers pe jos prin târg, pe la port, fără să viziteze vreo dregătorie.

După trei zile împlinite ale carantinei a plecat la București.

Măria Sa, în toate întrevorbirile cu mine și chemările, mă numea „polcovnice", și nu eram decât maior. Eu tot așteptam după aceasta să iasă ofisul pentru numirea de polcovnic, dar nu răsufla nimic.

Peste două-trei săptămâni face înaintări, între care și pe Barbu Vlădăianu[1], cu mult mai nou decât mine, ba încă și ieșit din oștire și reintrat, în vreme ce eu în curs de 20 de ani nu am lipsit o lună de la steaguri. Aceasta m-au indignat.

Peste câteva zile m-am dus la București. Înfățișându-mă Măriei Sale, mă întreabă: „Ce împrejurare te-a adus?" I-am zis:

— Măria Ta, multă indignație m-a adus. Ca să arăt Înălțimii Voastre că pe câtă vreme ați fost la Brăila, în toate întrevorbirile și chemările mă aveți numit polcovnic, și unde așteptam să văz ofisul Măriei Voastre, dimpotrivă, văd înaintați alții mult mai noi decât mine, și eu rămas. Iată, Măria Ta, influența în regiment căzută și în lume opinia publică nimicită.

---

[a]) Răsplătirea Rusiei (n. a.). [1]) General și șef al oștirii în 1859, ministru în 1860, primar al Capitalei în 1864 și 1872, (1813-1876).

Măria Sa îmi zice: „Aibi puțină răbdare, Lăcustene. Nu voiesc să te fac polcovnic din casă și o să vezi mai multe de la mine!“

Îi zic: „Măria Ta, pierz vechimea!“

„Și aceea vei avea-o. Duminică să vii aci“, mai adaugă Măria Sa. (Ședea afară la grădina lui Pencovici.)[1]

În toate Duminicile era primire la Curte, după vechiul obicei. Măria Sa mă vede și mă cheamă să mă apropii, apoi îmi zice:

— Iată domnule, cum se răsplătește disciplina ostășească și meritul. Guvernul Maiestății Sale Împăratul Rusiilor te numește cavaler al ordinului Sf. Anei clasa III-a, și-mi dă o cutie roșie care conținea decorația împreună cu diploma.

*

* *

Peste două-trei luni Domnul face înaintări ostășești și eu iarăși rămân.

Mergând la București, nu știu pentru ce, mă înfățișez la Domnul, care îmi zice: „Te vei fi supărat că iarăși ai rămas?“ I-am răspuns: „M-am obicinuit, Măria Ta“.

— Ascultă Lăcustene, îmi zise, dorința mea este să te fac când vei veni cu regimentul în București, înaintea frontului, să-ți încredințez steagul regimentului în mână.

I-am răspuns printr-un: „Să trăiești, Măria Ta“.

În fine, sosind primăvara, am venit cu regimentul în garnizoană. Adesea îl întrebam: „Când o să poruncești, Măria Ta, să faci inspecție regimentului?“

— În curând, îmi răspundea.

---

[1]) Situată pe malul Dâmboviței, între Biserica Sf. Elefterie și Grădina cu cai.

Trece vara, vine toamna, nu zice nimic. Într-una din zile îi zic:

— Măria Ta, peste două săptămâni o să se sloboaze soldații cei vechi cu termenul împlinit și rămân numai recruții, și poate Măria Ta voiește să vadă regimentul manevrând și cu recruții nu se pot face manevre.

În sfârșit, după multe bolduri, au dat ordin pentru inspecția regimentului, trimițând și Ministerul de Rezbel o programă pentru manevre.

La ziua hotărâtă, ieșind regimentul pe câmpul Colentinei, a venit Domnul cu locțiitorul de ministru de rezbel, colonelul Paznanțchi. Trebuie să arăt că acest ministru era un om inteligent și foarte activ[1], amic și camarad al meu, cu care servisem mai mulți ani ca comandiri de batalioane în regimentul I.

În suita domnească era și camarila în care se vârâseră unii din camarila cea faimoasă a lui Vodă Bibescu, precum Nicolae Bibescu și alții... Așadar acești lingușitori în fața ministrului de rezbel nu putea să-și arate colții, căci nu cunoștea nici atribuțiile ostășești, nu știa nici ce este soldatul.

Domnul, inspectând, au mulțumit regimentului pentru curățenie, îmbrăcăminte, vederea marțială, ținerea armelor, acuratețea și iuțeala focurilor și altele. Apoi, după manevre, mulțumind soldaților, au ordonat adunarea ofițerilor înaintea frontului, cărora asemenea le-au mulțumit.

---

[1]) Vezi, în *Istoria fondării orașului București*, părerea diferită a lui Papazoglu asupra colonelului Paznanțchi: „Un renegat polonez... retrograd cu desăvârșire și dușman a tot ce era frumos organizat de fostul domn Gheorghe Bibescu. Această canalie, care a fost mai târziu cunoscută și de Vodă Știrbei, a fost azvârlit din oștire pe dată ce a sosit de la Paris fiul Domnitorului, beizadea Gh. Știrbei..." (*op. cit.*, p. 178).

Eu aștept să-mi vie rândul meu să-mi dea steagul în mână și să mă numească polcovnic, după cum îmi promisese atâtea ori, dar nimic! S-a pus în caretă și s-au dus. Lectorii judece, este aceasta ranchiună, sau nu? Sunt rezultatele lingușitorilor, sau nu?

Eu, indignat și supărat la culme, arunc sabia din mână înjurând, descalec după cal și strig o birjă să mă ducă acasă, fără a zice o vorbă regimentului.

Ministrul mă roagă să merg în capul regimentului până la cazarmă, mai vârtos că este să treacă regimentul pe la palat, adăogând că să am puțină răbdare, căci o să se îndrepte lucrurile căci poate Domnul nu a știut să se exprime.

— Cine, îi zic, iezuitul Știrbei nu a știut? Ba așa este răsplătirea Domnilor români dacă nu ești lingușitor!

— Te rog, frățico, încalecă, îmi zise.

— Domnule, îi zisei, am descălecat ca să nu mai încalec niciodată! Și m-am suit în birjă și m-am dus acasă.

Acasă pregătisem o masă de patruzeci de talere cu scop ca, întorcându-ne de la inspecție, o să vie ofițerii să felicite pe polcovnicul regimentului și să ardicăm toasturi în sănătatea Măriei Sale. Viind acasă, am dat ordin să nu primească pe nimeni.

Iată cum știe un stăpânitor să se facă iubit de oștire!

Intriganții camarilei pregătiseră un ordin de zi pe oștire prin care Domnul arată nemulțumirea că au găsit regimentul în proastă stare și că spera că comandirul regimentului îl va aduce în plăcută stare, ca la inspecția ce va face în curând, să dobândească mulțumirea domnească. Domnul au iscălit ofisul, însă, ducându-l la ministru să-l contrasemneze, nu numai a refuzat, dar au răspuns că de va da un asemenea ofis la palat nu se mai duce și trimite și demisia.

A doua zi Domnul au trimis ofițerul de ordonanță să mă cheme la Palat. Am zis ofițerului să se arate Măriei Sale că-l rog să mă ierte căci sunt bolnav, și apoi că mi-am dat demisia din oștire.

După aceasta a trimis îndată pe ginerele său, A. Plagino[1], ca să mă facă cu orice mijloc să mă înduplece să merg la palat. În sfârșit, m-au înduplecat și m-am dus.

Măria Sa, îndată ce m-au văzut, mă ia de mână și mă duce în cabinetul de lucru și îmi zise: „De ce te-ai supărat?“ Îi zic:

— Eu, Măria Ta? Ce sunt eu, să mă supăr pe Măria Voastră? Asta îmi amintește zicătoarea românească „ca văcarul pe sat“.

— Ba nu, zise, te-ai supărat fiindcă nu te-am făcut polcovnic. Iată ofisul. Și luând ofisul după masă mi-l arată. Apoi strigă un adjutant și l-au trimis la ministerul ostășesc ca să-l publice în monitor. Apoi îmi zise:

— Am vrut să văd dacă ești român verde.

— Ei, Măria Ta, când nu dă ploaie la vreme, copacul se vestejește și se usucă.

— Ba nu, dragă Lăcustene, voiesc să ai sânge de român în vinele tale, iar nu să mă lași în asemenea vremi complicate, și ține minte că vei vedea multe de la mine.

— Am văzut, îi zisei, ofisul de ieri, Măria Ta!

— L-am retras, îmi zise. Îți voi spune mai târziu și cauza. Du-te de-ți retrage demisia și trimite-mi pe Paznanțchi încoace.

M-au mângâiat pe obraz și s-au retras în altă cameră.

În urma unui asemenea scandal, pe de o parte am retras demisia și pe alta căutam prilej ca să mă retrag,

---

[1]) Fiul marelui postelnic Constantin Plagino și al Domniței Eufrosina Alex. Moruzi. Paharnic în 1840, agă în 1850, mare logofăt în 1852, ministru în 1861, președinte al Senatului. Căsătorit cu Domnița Alexandrina, fiica lui Vodă Știrbei.

pentru mai multe cuvinte: întâi că mi se urâse douăzeci de ani tot la linie, al doilea, mi se îngreunase casa cu copii și al treilea că nu aveam nici o perspectivă, căci rangul de general atunci nu era la noi, iar cât pentru leafă aveam dreptul la pensie să o priimesc ca și în slujbă, atât eu, pe viață, cât și nevasta și copiii mei până vor veni în vârstă.

În primăvara anului 1851 se îmbolnăvise fiul meu Alexandru de paralizie la picioare. Am cerut concediu de trei luni să mă duc la băi în străinătate, Domnul au refuzat. Atunci am dat demisia. Măria Sa mă cheamă și, după ce mi-a zis că se mișcă revoluționarii și nu se aștepta tocmai acum să-l las, făgăduindu-mi marea și sarea, adăogând că la toamnă îmi dă voie de o jumătate de an. I-am zis că este cu neputință, dar făgăduiesc Măriei Sale, că îndată ce mă voi întoarce, reintru iarăși.

După aceasta au pus pe ministrul de rezbel, care atunci era Năsturel Herescu, să vie să mă roage, însă toate în zadar căci am persistat în demisie, care am și obținut-o.

După ce au ieșit demisia, am dat petiție Domnului să-mi acorde pensia de 24 000 lei pe an, leafa întreagă la care aveam drept.

Măria Sa a dat îndată rezoluție, trimițând petiția la Consiliul de Miniștri. Acolo am găsit piedici, nu în privința drepturilor, ci numai ca să-mi facă șicane: într-adins miniștrii nu se complecta. M-am dus în mai multe rânduri la Măria Sa, i-am spus că nu se completează într-adins, și mai cu osebire vărul Măriei Sale, Iancu Manu[1]. Măria Sa îmi promitea că îi va chema negreșit și le va da ordin expres.

[1]) Ioan Manu, viitorul caimacam în 1858. Văr bun cu Vodă Știrbei prin mama sa Smaranda Văcărescu, soră cu Caterina, mama Domnitorului (1803-1874).

Trecură trei săptămâni, o lună, nici un rezultat. Alergam când la Vodă, când la Consiliul de Miniștri. Toți promiteau și nici un rezultat nu vedeam.

Într-o seară mă duc la consulul rusesc Halcinski[1] și îi spui istoria pensiei. Îmi zice: „Dacă vrei, vino mâine de dimineață la mine, la 10 ore". Mergând la ceasul indicat, am găsit acolo pe directorul Ministerului de Interne, d. Ioanidis. Consulul, după ce am intrat în casă, zise:

— *À propos*, domnule Ioanidis, te rog să te duci la Consiliul de Miniștri, să le spui că „m-au trimis consulul să vă arăt că din zvon s-au încredințat că colonelul Lăcusteanu este hotărât să meargă mâine în Consiliu să spargă capetele miniștrilor cu scaunul daca nu vor iscăli îndată jurnalul și că consulul, ca să evite un asemenea scandal, vă roagă ca în 24 de ore să fie jurnalul iscălit și trimis la [Casa] Pensiilor"; și te mai rog, domnule Ioanidis, ca mâine să te duci la domnul colonel să-i spui că s-au așezat la pensie.

Și în adevăr că și pe la miezul nopții șeful secției alerga pe la casele miniștrilor ca să iscălească jurnalul. A doua zi eram așezat la pensie.

În aceeași zi m-am dus de-am mulțumit lui Halcinski, și nicidecum patrioților mei, Domnului și miniștrilor, cărora le-am slujit douăzeci de ani lor și țărrii mele și acum mă trimiteau la calendele grece. Iată dreptatea!

*

* *

Anul 1853, văzându-mă eliberat din serviciu, și care libertate nu o gustasem din frageda mea copilărie, și așezat

[1]) Fost consilier de ambasadă la Constantinopol. Numit consul general al Rusiei la București în martie 1850, în locul lui Kotzebue.

la pensie cu 24 000 de lei leafă, care o primeam și în activitate, am zis și eu maxima italianului: „*O, che bello niente fare*“, și mai vârtos că chiar de aș mai fi prelungit jugul serviciului încă nu aveam nici o perspectivă, fiindcă gradul de general după legile țării nu era în ramura ostășească la noi.

Așadar, în același an am plecat cu Marița și cu Alexandru, care era bolnav, la băile de la Teplitz din Bohemia. După săvârșirea curei am vizitat mai multe orașe din diferite state, precum orașul Dresda din Saxonia, Berlin din Prusia și altele.

După ce m-am întors din voiaj, urându-mi-se cu viața sedentară, în înțelegere cu cumnații mei, am poprit fieșicare din noi moșiile pe seama noastră (fiind în apropiere una de alta) și ne-am pus cu toată străduința la munca pământului, simțind și gustând în realitate independența omului.

De la anul 1853 și până la 1859 s-au succedat felurimi de evenimente și schimbări în țara noastră: la nici una din toate nu am luat parte.

Într-o zi, mă cheamă Vodă Cuza și îmi zice:

— Domnule Colonel, dorind ca să ne împărtășești cu luminile dumitale, te-am numit președinte al consiliului ostășesc și sper că nu vei refuza această sarcină.

Am priimit și am mulțumit, însă fără prejudiciul că nu voiam să mă las de plugărie la care mă sacrificasem cu totul. (Ofisul nr. 41 din 1859, mai 31, prin care mă orânduiește președinte al Consiliului Ostășesc.)*

*) Vezi p. 285.

Copiii noștri

Elisa, născută la anul 1841, martie 10, cu temperament sanguin, botezată de soacră-mea. La vârsta de un an și zece luni bolnăvindu-se de apă în cap, au decedat, înmormântând-o la biserica Bradu, mahalaua Boteanului.

Mița, născută la anul 1842, fevruarie 28, cu temperament sanguin-coleric, botezată de mumă-mea Elenca Lăcusteanca.

Lina, născută la anul 1843, april 12, cu temperament limfatic, botezată de cumnatul meu, clucerul Mihalache Bâțcoveanu.

Mișu, născut la anul 1845[1], mai 17, cu temperamentul limfatic, botezat de cumnatul meu, clucerul Mihalache Bâțcoveanu. Voi vorbi pentru dânsul deosebit.

Alexandru, născut la anul 1847, august 22, botezat de colonelul Ioan Solomon, cu temperament sanguin. La vârsta de trei ani s-au declarat boala scrofulelor și tot într-o vreme osul de la mijlocul șirei spinării creștea în sus (poate că din vreo căzătură din leagăn din neîngrijirea doicei și necunoscută părinților), din care pricină au devenit cocoșat. Îl căuta toți doctorii din Capitală, dar nu numai că nu i-au făcut nici un ajutor, dar în cele din urmă, orânduindu-i înmuieri în baie cu apă rece, de la întâia înmuiere i s-au paralizat picioarele.

Am plecat cu Marița și cu dânsul la Viena, am consultat somitățile medicilor și m-au trimis cu dânsul la băile cu apă caldă de la Toeplitz. După o cură de 40 de zile i-au trecut paralizia cu desăvârșire. De acolo ne-am dus cu dânsul la Berlin, ca să consultăm pe renumitul doctor Șönlain, pe care nu l-am găsit în Berlin (fiind chemat la Petersburg pentru împărăteasa lui Nicolae). L-am aștep-

[1]) Desigur, eroare de dată, trebuie citit 1844.

tat două săptămâni și, fiind timpul toamnei înaintat, am fost siliți să ne întoarcem în țară. La întoarcerea noastră de la băi, băiatul (afară din cocoașa care nu-l supăra) era foarte sănătos, nu suferea de nimic și creștea îngrășându-se. Dar, o! Fatalitate! într-o noapte de iarnă a anului aceluia se pomenește cu o gâlcă sau bubon, în mărimea unui ou, în vântra piciorului. A doua zi, chemând medicii, au decis să nu deschidă gâlca, nici să o silească să se coacă, ci numai să o urmărească, mai vârtos că nu-l supăra la umblat. Au mers așa cu gâlca, fără a mai crește sau scădea, până în toamna anului viitor când, aflându-ne cu toată familia la culesul viilor, într-una din zile, jucându-se cu copiii prin vie, se coboară alergând și strigând că au spart gâlca, și din care curgea multă materie cu sânge, ba încă câteodată și oscioare mititele. Ne-am întors în București, l-am pus în cură doctoricească, dar toate în zadar, căci l-au aruncat la o mică lentă; toată boala lui au făcut-o pe picioare, topindu-se din zi în zi. Nu voi uita în toată viața paharul cel amar care l-am gustat și cuvintele lui din cea după urmă neagră noapte și sinistră.

În acea fatală seară l-am lăsat jucându-se cu copiii prin casă și m-am dus la vecinul meu, boierul Gligore Grădișteanu, unde am făcut o partidă de vist. Această petrecere m-au ocupat ca niciodată mai pân-aproape de ziuă. Întorcându-mă acasă și intrând în camera de culcat (în acea cameră dormeam eu cu Mișu într-un pat și Alexandru în patul lui singur, vis-à-vis de-al meu) l-am găsit culcat și mestecând. L-am întrebat ce mănâncă și de ce nu dorme. Mi-a zis că mănâncă ciocolată și că nu știe de ce nu poate să doarmă.

Alexandru al meu deșteaptă pe Mișu și îi zice: „Mișule când se va scula tătița, să-i zici să mă ierte că l-am supărat". Aceste dulci și ultime cuvinte sunt și vor fi gravate în

inima mea până la cea după urmă răsuflare. Peste două ore intră dădaca lui în camera mea și mă deșteaptă, zicându-mi că lui Alexandru îi este rău. Am trecut la moment la dânsul, dar era muribund. Crudă și dureroasă au fost lovitura inimilor noastre și amar au fost paharul care l-am gustat!

A treia zi l-am înmormântat în cimitirul părinților mei la Sf. Gheorghe cel Vechi, în vârstă de șase ani și jumătate.

Eufrosina, născută la 1848, septemvrie 23, au murit în vârstă de patru luni, înmormântând-o alături cu Alexandru, în cimitirul părinților mei la biserica Sf. Gheorghe Vechi.

Ștefan, născut la anul 1852, iulie 22, cu temperament sanguin. Bolnăvindu-se de termolinicon și necunoscându-i boala un păcătos de doctor, au murit în vârstă de un an și l-am înmormântat la biserica Sf. Niculae de pe Podul Mogoșoaiei, biserică alături cu casele mele.

Titi[1], născută la anul 1856, februarie, în 18, cu temperament sanguin-coleric. Botezată de cumnata Tinca Bâțcoveanca.

Tanți sau Constanța[2], născută la anul 1859, aprilie, în 9, cu temperament limfatic. Botezată de soră-sa, Mița.

Creșterea copiilor

Creștere sau educație am dat copiilor noștri cea mai perfectă, fără a cruța nici un sacrificiu, nici acela al banilor, nici acela al obositoarei îngrijiri și osteneli a mumei lor

---

[1]) Ecaterina, căsătorită cu generalul Arnold Beller. Încetată din viață în 1893 fără copii. [2]) Din căsătoria ei cu căpitanul Gheorghe Crutzescu (1860-1897) are doi fii: Gheorghe, n. 1890, necăsătorit și Radu (1892-1946), ambasador la Viena și Berlin (1939), căsătorit cu Laura D. Lecca (m. 1977).

și, într-un cuvânt, aceasta au fost singura țintă a menajului nostru.

De la vârsta Miței de patru ani guvernantele germane nu au lipsit o zi din casa noastră într-un curs de treizeci de ani și care continuă și astăzi. Profesori au avut cei mai eminenți ai Capitalei: pentru limba germană, pe pastorul luteran Neumeister, pentru limba franceză pe profesorul Durot și pentru clavir pe faimosul artist Gebauer. Mița și Lina au urmat cu dânșii învățăturile până când profesorii au declarat că au trecut literatura și nu se mai văd capabili a mai preda lecții.

Mița, fiica noastră

Pe Mița[1], am măritat-o la anul 1863, april 7, luând în căsătorie pe căpitanul Costacopulo din cavaleria română (fiul clucerului Ioan Costacopulo), cununându-se de mine și de Marița, consoarta mea.

Din această căsătorie au născut pe Frosa[2].

Lina, fiica noastră

Pe Lina[3] am măritat-o la anul 1866, decemvrie 4, luând în căsătorie pe maiorul (din artileria oastei române) Niculae Greceanu, fiul maiorului Niculae Greceanu (familie veche și istorică).[4] I-au cununat colonelul Haralambie și

[1]) Recăsătorită în 1876, după moartea primului ei bărbat, cu generalul Ștefan Fălcoianu. Din această a doua căsătorie, nu a avut copii. Încetată din viață în 1919. [2]) Eufrosina, căsătorită în 1898 cu căpitanul Gheorghe O. Șuțu, rămasă văduvă în 1910. [3]) Încetată din viață în 1922. [4]) Din ramura de Buzău a familiei Grecenilor din Muntenia.

d. Anica Engeloaia, consoarta răposatului colonel Engel. Zestre i-am dat 8 000 de galbeni împărățești *k. und k.* și scule. Fericita viață în menajul ambilor soți este exemplară, iar bucuria părinților la culme.

Copii până acum n-au făcut.

Am lăsat loc ca să treacă copiii care îi va da Dumnezeu Noiemvrie 1, 1873. Lina noastră au născut doi copii, să-i trăiască. Pe cel dintâi la anul 1871, iulie în 11, și l-au botezat cuscrul meu, maiorul Niculae Greceanu, puindu-i numele Sf. Niculae ca să-i fie spre ajutor[1].

Cel de-al doilea, născut la anul 1872, septemvrie 26, și l-au botezat cuscră-mea, cucoana Anița Grecească, puindu-i numele Sf. Grigore ca să-i fie spre ajutor[2].

Mișu, fiul nostru cel iubit,
întru care bine am nădăjduit

Mișulică, de la vârsta de trei ani, când au lăsat sânul doicii, pieptul meu au fost leagănul său[a]. (Să nu-și închipuiască cititorul că numai [asupra lui] Mișu era concentrat amorul părintesc, el era deopotrivă revărsat asupra tuturor copiilor noștri, dar fatale împrejurări m-au făcut să exprim numai amorul lui.) Pe lângă îngrijirea cea neadormită a părinților, avea privegherea și ațintirea ochilor asupra-i a guvernantei, a dădacei și a unui unterofițer neschimbat (Marin, unterofițerul din regimentul nr. 2 pe care îl coman-

[1]) Mort în 1922. [2]) Inginer, căsătorit cu Eliza I. Câmpeanu. Încetat din viață în 1927 fără urmași. Din această căsătorie s-au născut mai pe urmă Constanța, n. 1875 căsătorită cu N. Cincu, rămasă văduvă în 1930, și Lucia Elena, n. 1885, căsătorită cu I.S. Băicoianu.

dam). Toate plăcerile, toate dorințele copilărești nu i-au lipsit. La vârsta de trei ani avea doi cai de călărie dresați la grajd (ponei). Niciodată însă nu ieșea din casă fără părinți sau fără să fie însoțit de unterofițer. Uniforme avea de toate armele oștirii. Ah, frumos era, Doamne, și cuminte! Era un obiect de admirație și de dragoste la vederea fiecăruia.

Cu toate răsfățările care erau presărate în calea creșterii lui, nu îl făcea niciodată să iasă din cercul bunei-cuviințe, nici să neglijeze datoriile care datora părinților, preceptorilor și societății. Cu creșterea vârstei, creștea și seriozitatea într-însul, mai presus decât a copilăriei.

Când apropia vârsta de 14 ani, mă turmenta grija despre cariera care trebuie să-i dau. Mă cutremuram la ideea de a-l trimite în străinătate să studieze, credeam că a-l depărta de la sânul părintesc ar fi fost supliciul cel mai barbar pentru mine.

În preocupația acestei idei observam tinerimea română aristocratică care se întorcea din străinătate cu titlul de doctori în diferite științe, și din o sută de tineri abia câte unul aducea societății învățături solide și fundamentale, iar 99 se întorcea nătărăi și doctori în viciuri și imoralitate, în disprețul societății. Și aceasta era una din cauzele principale care mă împiedica de a-l trimite în străinătate. Adesea îmi aduceam aminte de proverbul unui autor grec care zicea: „Jumătatea învățăturii este mai rea decât neînvățura“ (ἡ ἡμιμάθεια χεῖρον ἀμάθεια).

Pe de altă parte iarăși, țara noastră aflându-se atunci în stare de tranziție politică, prin care se desființase toate drepturile și privilegiurile tuturor claselor, oștirea numai singură mai conservase oarecare privilegiuri, precum inamovibilitatea, pensiunea, care asigura o existență

ostașului, conservarea rangurilor, care aveau o însemnătate în Europa și altele.

Convins apoi și de constanta și de declarata aplecare a Mișului meu pentru arta militară, căci oștirea era visul lui de aur, aceste considerate m-au făcut să iau deciziunea a-i da cariera ostășească.

Prin urmare, destinându-l pentru cariera ostășească, am avut de scop nu numai să fac dintr-însul un simplu ostaș de rând, dar toată silința și dorința mea era ca mai întâi să-l înzestrez cu învățături și științe teoretice și practice. Voiam ca alături cu ostașul să fie și virtutea. Voiam ca Mișul meu, unicul fiu și moștenitor al familiei mele, să se facă demn de numele ce purta, ca să fiu răsplătit și mângâiat pentru muncile și strădaniile mele, cu care am luptat în lume din copilăria mea, căci și eu, și mumă-sa am trăit numai pentru copii.

Și nu m-am înșelat în speranțele mele, căci Mișul meu avea destule mijloace și ștofă într-însul spre realizarea dorințelor noastre. Dar ce folos de toate sacrificiile și silințele lui și ale noastre, nenorocita noastră soartă au voit numai ca să ne agraveze mai cumplit chinurile și suferințele noastre, care le-am gustat mai târziu cu pierderea lui.

În anul 1855-1856, prințul Barbu Știrbei în domnia sa, pe lângă alte multe faceri de bine și instituții cu care dotase țara, au organizat și binefăcătorul institut al Școalei militare, legiuind ca să se primească numai fiii militarilor în număr limitat de 30, care să alimenteze oștirea cu ofițeri demni de a purta numele de ofițer. Și în adevăr, era să fie fala țării și înălțarea prestigiului oștirii, care începuse a merge în decadență. Nici un asemenea institut al statelor celor mari nu era așa bine organizat ca școala noastră militară. Profesori avea bărbații cei mai luminați, este îndestul să arăt că în rândul profesorilor

se enumera beizadea Iorgu Știrbei, fiul Domnitorului, generalul Iancu Florescu, nepotul Domnitorului și ginerele lui Vodă Bibescu. Ambii acești bărbați luminați, care săvârșiseră studiile în Franța și cu specialitate ostășească, aveau catedră de predare în școală de trei ori pe săptămână.

Catedra de matematică o avea eruditul Pavlidi[1], voi cita aici un act de zel și de patriotism din partea acestui filozof. În ziua morții consoartei sale au venit la catedră să facă predare; unul dintre școlari îi zice: „Domnule profesor, aflând de nenorocirea care vi s-a întâmplat, nu ne așteptam astăzi să vă avem între noi.“ El răspunse: „Domnilor, datoria către patrie înainte de toate.“

Voi enumera aici numele eruditilor profesori și catedrele ce ocupa fiesicare:

Dimitrie Pavlidi, algebra și trigonometria.
Paharnicul I. Pop, aritmetica și geografia.
Paharnicul A. Orăscu[2], arhitectura, poduri și șosele.
Emanuil Constantin, geometria analitică și geodezia.
Gr. Ioranu, geometria descriptivă.
Petre Cernătescu[3], geografia.
George Nichifor, limba română.
Ulysse Marsillac, limba franceză.
Iosif Limburg, limba germană.
Vas. Ștefănescu, desen și caligrafie.
Sifil, scrima.
Părintele Iustin, religia și duhovnic.

---

[1]) Vestit profesor la școala de la Sf. Sava, poreclit „Pitagora“. [2]) Alexandru Orăscu, arhitect, profesor la Facultatea de științe din București, ministru de culte în 1876, rectorul Universității și președinte al Ligii culturale. După planurile lui s-a clădit, în 1857, palatul Universității (1817-1884). [3]) Profesor de istorie universală la Universitatea din București (1825-1892).

Prințul D. Știrbei, istoria.
Generalul I. Florescu, arta militară.
Colonelul Voinescu, istoria militară.
Colonelul Costaforu (și alți doi ofițeri), instrucția de infanterie.
Colonelul Niculescu (și alți doi ofițeri subalterni), instrucția de cavalerie.
Davila, Lempart, doctori.

Întreținerea în interiorul școalei nu lăsa nimic de dorit. Locuința era casele lui baron Meitani de pe Podul Mogoșoaiei[1], cumpărată de stat pe seama școalei și confirmată cu hrisov domnesc al lui Vodă Știrbei. Situată pe un loc înalt și higienic, cu aerul cel mai curat al capitalei, casa era spațioasă și luminată de soare din toate părțile. Fiește elev cu patul său de fer numerotat și așternut cu saltea de lână și plapomă, tot așternutul acoperit cu pânză de olandă. Așternutul, rufele de primenit – toate de olandă – și două tacâmuri de argint pentru masă le aducea fiește elev de acasă la intrarea în școală, afară de bursierii a căror părinți nu aveau stare constatată [și] le înființa școala.

Hrana era confortabilă, higienică, pot [zice] și luxoasă. Bucătarul școalei era plătit cu 15 ducați pe lună. Tratamentul consista, dimineața la dejun, de o cafea cu lapte și o friptură; prânzul, la 5 ore (sau după sezon), li se da o supă, două feluri de bucate, o friptură și poame și o dată pe săptămână, câte o prăjitură. La 4-5 elevi câte un soldat servitor. Toate saloanele și camerele lustrate cu ceară. În ceasurile de recreație se cobora elevii în frumoasa și spațioasa grădină a școalei unde erau aranjate tot felul de jocuri de gimnastică și cu profesorul de această artă

[1]) V. nota p. 59.

în mijlocul lor. În sezonul verii de trei ori pe săptămână se trimitea elevii cu câte un ofițer și mai mulți soldați la școala de natație.

Toate aceste de mai sus considerente și după o matură și profundă gândire m-au făcut să iau deciziunea a-l consacra la arta militară, pornind cu pași repezi spre realizarea dorințelor mele și mult iubitului meu Mișu.

Eram în anul 1858, luna septemvrie, când Mișu împlinise vârsta de 13 ani și jumătate, m-am dus și am rugat pe eruditul profesor al școalei militare, Ioranu, și pe căpitanul din regimentul de geniu, Slăniceanu, ca să pregătească pe Mișul meu cu învățăturile cerute de regulamentul școalei militare de la elevii care intra în școala militară, condiționând cu numiții ca în timp de șase luni, adică până în primăvara anului 1859, când se făcea examenul anului scolastic, să-l puie în stare de a obține examenul cerut. Lecțiile să le predea acasă la mine de trei ori pe săptămână (împreună cu Mișu meditau și pe Vache[1], fiul amicului meu Nicu Lahovari, care asemenea îl pregătea pentru aceeași carieră), și drept recompensă să dăm ambii părinți celui dintâi două sute de galbeni, iar celui de-al doilea 150 galbeni.

Mișul meu în acest timp au obținut cu succes nu numai științele care necesarmente îi cerea la examen, dar încă și acelea care au fost predate elevilor din clasa I, cu speranța că prin favoarea și considerația de care mă bucuram eu voi putea dobândi de la guvern exclusivamente mijlocirea de a intra Mișu meu de-a dreptul în clasa II-a, sărind pe cea dintâi, chiar contra regulamentului școlar.

Pe lângă aceste pregătiri elevul urma să fie învestit și cu formalitățile administrative de înrolare în oștire.

---

[1]) Iacob Lahovary, viitorul general și om politic.

Prin urmare, la anul 1859, august, în 13 (ziuă fatală), făcând o petiție după forma cerută, m-am dus cu Mișul meu la Vodă Ghica, caimacamul țării (era în timpul căimăcămiei) și, după ce am recomandat pe unicul și iubitul meu fiu, i-am adăogat că voiesc „a-l consacra oștirei, puindu-l sub scutul și drapelul Măriei Sale". Domnitorul, după un discurs povățuitor, care au ținut Mișului meu, și măgulitor pentru mine, zicându-i: „Să imitezi pe tatăl tău în virtuțile militare, să fii credincios și apărător al țării și al tronului etc...", apoi i-am prezentat petiția. Domnitorul, fără a-i mai da citire și crezând că voiesc a-l înrola de-a dreptul în rândurile oștirei, au pus următoarea rezoluție:

„Ministerului Ostășesc.

Ordonăm ca Mihail Lăcusteanu, fiul colonelului Lăcusteanu, să se însumeze în controalele oștirei cu gradul de iuncăr (cadet), la arma care-și va alege, în considerația serviciilor părintelui său. Alexandru Ghika."

Apoi, înmânuind petiția ministrului secretar de stat la externe A. Dumitrescu, i-au ordonat să o trimită îndată ministerului de rezbel, iar eu cu Mișu, sărutând mâna bătrânului Domnitor, ne-am retras.

În marea mea nerăbdare m-am dus în cancelaria secretarului, așteptând pe ministru cu petiția ca să citesc rezoluția Domnitorului, care nu au zăbovit a veni cu dânsa. Citind-o, am reintrat îndată la Domnitor și i-am zis: „Măria ta, rezoluția Măriei Voastre este contrarie scopului și dorințelor mele exprimate în petiție, căci doresc ca fiul meu să treacă prin școala militară spre a avea un ofițer înzestrat nu numai cu virtuți militare practice, dar și teoretice, fără care nu poate ajunge la scopul dorit".

Domnitorul îmi zise că: „În școala militară numărul elevilor este complet, dar lasă-l la linie și îți promit că

peste șase luni să-l înalț la rangul de ofițer, căci tu știi cât țiu la tine. Și apoi, ca militar judecând, gândește că mă pui în alternativă de a răsturna toată procedura regulamentului școalei".

Eu, indignându-mă de aceste cuvinte, m-am înfuriat și i-am răspuns cu un ton de puțină convenienț și respect: „Măria Ta, amintindu-vă considerentele exprimate de Măria Voastră pe petiție, insist și sper cu orice preț ca fiul meu să nu întâmpine nici un obstacol de a se prenumăra în rândul elevilor școalei militare".

Domnitorul, după o gândire de câteva minute, îmi zice: „Te rog, scutește-mă de un rău precedent de a acorda privilegiuri și primește să-l întreții în școală pe cheltuiala ta până la întâia vacanță, care nu va întârzia".

Am priimit deciziunea Domnului, mulțumindu-i de acest favor. Măria Sa m-a pus de am scris o altă petiție, dictându-mi însuși textul, și la care a pus următoarea rezoluție:

„Departamentul Ostășesc.

Se recomandă Mihail Lăcusteanu, fiul colonelului Lăcusteanu, a se prenumăra printre elevii școalei militare, în urma examenului cerut de regulamentul școalei, socotindu-se peste complet până la întâia vacanție, Alexandru Ghica.

Ofisul No. 2875, 1858, august 13, petiția înregistrată la No. 5039".

În camera Domnitorului se aflau prezenți amicii și fost colegii mei de arme, colonelul Stoica, directorul Ministerului de Rezbel, și Nicu Lahovary, directorul Ministerului de Externe, care, auzind cele petrecute, au rugat pe Domnitor să primească și pe fiii lor, Nicu Stoica și Vache Lahovary în aceleași condiții, la care rugăciune Domnitorul au consimțit, recomandându-ne secretul acestei procedări.

Anul 1858, luna octomvrie, timp fixat pentru examenul semestrial al școalei, Mișul meu la acest examen au obținut eminența nu numai la învățăturile care se cerea de la elevii care intra în școală, dar și la acelea care se cerea de la clasa I.

Examenul au fost public. Profesorii examinatori, prin raport către comitetul școalei, au notificat că Mișu este pasiv a trece de-a dreptul în clasa II-a.

La examinarea sănătății și a construcției corpului de către comisia doctoricească au constatat prin *visum repertum* că sănătatea Mișului nu lasă nimic de dorit și construcția corporală este priimitoare de a fi ostaș. Îmi aduc aminte de vorbele arhimedicului Davila[1], pe care-l conjuram să-mi spuie în conștiință cum l-au găsit; îmi răspunse în limba franceză: „Pe onoare că este mai curat decât aurul și mai vânos decât Hercules."

A treia zi după examen, întrunindu-se comitetul școalei spre revizuirea notelor examinatoare, au decis primirea în școală a celor trei elevi, Lăcusteanu, Lahovari și Stoica, în clasa I.

Eu, socotindu-mă în drept a pretinde a se trece Mișul meu în clasa II-a în urma atâtor silințe la învățătură din

[1]) Carol Davila, născut la Parma în 1830. Urmează studiile secundare la Limoges și obține apoi titlul de doctor în medicină în 1852. Trimis în același an de guvernul francez în Muntenia spre a organiza, la cererea Domnitorului Barbu Știrbei, serviciul sanitar al țării. Medic-șef al armatei în 1853, înființează școala de medicină în 1855 și apoi serviciul ambulanțelor, școala veterinară și școala de farmacie. Înaintat general de Vodă-Cuza, este naturalizat în 1868 pentru serviciile excepționale aduse țării. Ia parte la războiul din 1870 ca voluntar în Crucea Roșie franceză. Reîntors apoi în țară conduce cu deosebită pricepere serviciul sanitar în timpul războiului din 1877-1878. Membru al Eforiei spitalelor civile și al Consiliului instrucțiunii publice, vicepreședinte al Consiliului sanitar superior etc. Căsătorit cu Ana, fiica lui Alexandru Mihail Racoviță și a Anicăi Golescu. Mort în 1884.

Profesorii esaminatorii prin Raport către Consistetul Școalii, au Notificat că Misa este Pasiv a trece d'a dreptul în Clasa 2-a

La esaminarea sănătății și a construcțiu Corpului, de către Comisia Doctoricească ay Consistetul prin Visum Repertum că sănătatea Misului nu lasă nimic de dorit și construcțiu Corporală este priincioare de a fi osteș. Iată ce am aflat de vorbele Archiereului Daville, pe care îl conjurase să mi spue în Constiință, ce au găsit. Ca răspunse în Limba Franceză, pe scurt ce este mai curat de cât amurul, și mai vînos de cât Hercules. —

A 3-a zi, după esamen, întrunindu-se Consistetul Școalii spre revizuirea Notelor esaminătoare, au decis priimirea în Școală a celor trei Eleviș Săcuteanu, Sachovari, și Moica la Clasa 1-a.

Eu socotindu-mă în drept a pretinde, ca
treaz Misul meu, în Clasa a 2-a, în
urma atâtor silințe de învățătură din
parteți, și constatări din partea Profesori
lor esaminatori, am intrat în Cere
re de Desbatere a Comitetului, spre a
susține justa mea pretenție.
Și după o discuție violentă din partea
care a și provocat Demisia unuia din
Membrii Comitetului și anume a erudi-
tului D. Parlidis, Demisie motivată, că i-am
atacat onorabilitatea, și ispravnicia lui.
Și alți membrii sub pretext că și
alți doi elevi nu au putut obține, ca
mezul Clasei 1-a precum și pentru Consi
derația Părinților lor, ce și mai de
sede, au stărnit de mine cu multă
rugăciune și curtoasie ce să prăcesă
a intra și Misul meu în Clasa 1-a
fiind diferință numai de șase luni
până la esamenul anului școlar,
când atunci va intra în Clasa a 2-a
fiind chiar pentru Misu o mângâiere

parte-i și constatări din partea profesorilor examinatori, am intrat în camera de dezbatere a comitetului spre a susține justa mea pretenție.

După o discuție, violentă din parte-mi, care a și provocat demisia unuia din membrii comitetului, și anume a eruditului domn Pavlidis, demisie motivată că i-am atacat onorabilitatea și imparțialitatea, ceilalți membri, sub pretext că ceilalți doi elevi nu au putut obține examenul clasei I, precum și pentru considerația părinților lor, ca să nu-i bleseze, au stăruit de mine cu multă rugăciune și curtoazie ca să primesc a intra și Mișul meu în clasa I, fiind o diferență numai de șase luni până la examenul anului școlar, când atunci va intra în clasa II-a, fiind chiar pentru Mișu o măgulire și o mulțumire a avea preponderența și întâietatea colegilor lui din clasa I. Apoi, în urma atâtor dezbateri și stăruințe din partea comitetului, m-am înduplecat și eu.

Intrarea în școală a Mișului

După săvârșirea tutulor formalităților, echipând și aprovizionând pe Mișu cu toate cele trebuincioase, l-am dus la școală, recomandându-i directorului școalei, colonelul Costaforu – unul din amicii și colegii mei de arme –, ca să aibă îngrijire părintească pentru dânsul, care, după o sacră promisiune, l-au priimit atât dânsul și personalul școalei, pe cât și colegii lui cu multă afecție.

Era dulce și simpatic din natura lui, sufletul meu!

Mișu rămâind în școală era încântat de bucurie, dar eu, sărmanul, cu ochii înecați în lăcrămi, îmbrățișând pe directorul și sărutând pe Mișul meu m-am retras ca un

vizit acasă, nu mă mai încăpea locul, eram neconsolat, cântam ca un nebun prin casă refrenul următor:

„Suflet altul n-are
foc așa de mare
chin așa de greu
ca sufletul meu
    când lipsește Mișul meu".

În noaptea aceea nu am închis un minut ochii, făcându-mi planuri noi pentru o nouă carieră care i-aș putea da și să-l iau din școală militară. Mă consultam cu nevastă-mea și îi ziceam că ar fi mai bine să-i dau învățăturile și să-l pregătesc în casă până la vârsta de 18 ani, și apoi să mă duc cu dânsul la Paris să săvârșească studiile de doctor în drept.

Cu aceste idei, a doua zi, ducându-mă la școală, i-am zis să-și împacheteze calabalâcul să mergem acasă, fiindcă m-am hotărât să-i dau o altă carieră cu mult mai presus decât aceea de a fi soldat. Mișul meu, supuindu-se la ordinele mele, îngălbenise și își exprima mâhnirea de a se despărți de colegii săi și de uniformă prin picături de lăcrămi care curgeau din ochii lui. Directorul iarăși stăruia de mine și mă ruga să nu-l scot din școală. „Înțeleg, îmi zise între altele, că toți părinții sunt nebuni mai mult sau mai puțin, dar la dumneata nu văd un rezon ca să mergi până la acces. Directorul, zicea el, este la dispoziția și voința dumitale, de Mișu puteți dispune după plăcere. Voiți să fie în școală ca extern, să vie dimineața numai la predare și seara, sau chiar la prânz, să-l luați acasă, sau voiți numai ca în ajunul unei sărbători și duminicelor să-l luați acasă să-l trimiteți a treia zi, și, în sfârșit, oricare concesie socotiți, exprimați-o și voi fi zelos de a o executa, și nu-i briza cariera băiatului, pentru numele lui Dumnezeu!"

În fine, am priimit să fie extern până mă voi obicinui cu absența lui, și așa am urmat mai multe săptămâni, dându-i voie din vreme în vreme a dormi câte o noapte la școală până m-am obicinuit, apoi îl luam numai în ajunul unei sărbători și sâmbetele, trimițându-l a treia zi.

Mișul meu prospera în sănătate și progresa la învățătură. Cât despre sănătate, se poate vedea colorația de pe obrajii săi din portretul de atunci, îmbrăcat în mantaua rusească a școlii. Frumos era, Doamne! Eram fericit.

Este în sufletul omului un instinct, niște presimțiri, care deduce pe om a deveni superstițios sau fatalist. Nu voi trece sub tăcere o prezicere fatală a Mișului meu.

În toamna anului 1858, când au intrat Mișu în școală, eram cu toată familia la vie. În ajunul plecării de acolo Mișu ne zise oftând: „Adio vie, eu nu o să te mai văd niciodată!" Și, în adevăr, că nu au mai văzut-o. Aceste vorbe au fost pentru inima mea o lovitură de cuțit.

Decadența școalei militare și a viitorului oștirii

În anul 1859 colonelul Cuza moldoveanu au venit pe tronul României cu guvernul roșilor de tristă memorie[1], fiindcă el însuși fusese un câine roșu (am vorbit despre dânsul în partea politică). Acest blestemat guvern, izbind

[1]) Primul minister al lui Cuza în Muntenia a fost prezidat de I. Filipescu și compus din Barbu Catargi, Ion Cantacuzino, Gr. Filipescu și generalul Vlădăianu din partida de dreapta, și numai Nicolae Golescu și Dimitrie Brătianu din partida de stânga. Este deci probabil că autorul face aluzie la ministerul ultraliberal (28 mai-5 iulie 1860) al lui Nicolae Golescu, din care făceau parte Brătienii și C.A. Rosetti (V. Xenopol: *Istoria lui Cuza-Vodă*, vol. I, pp. 76 și 152).

și răsturnând toate instituțiile țării și toate clasele societății, am fost și eu unul care au suferit grelele consecințe ale acestor lovituri, și iată una din aceste consecințe.

Frumosul institut al școalei militare, găsindu-l după cum am descris mai sus, hidra cu nouă capete au vărsat veninul și asupra acestui institut; ca să arate exces de liberalism și de egalitate au zis că ciocoii și-au păstrat privilegiuri pentru puii lor de șerpi și astfel au părăsit-o, nu numai în desăvârșită neglijentă, dar au făcut să se consume ea însăși. Localul, care era cumpărat și destinat acestui institut cu hrisov domnesc al organizatorului Știrbei Vodă, l-au transformat în minister ostășesc, iar școala au mutat-o în unele din apartamentele spitalului ostășesc, un spital ruinat la Mihai Vodă, spital care au consumat mii de ciumați, de holerici, de ofticoși și tot felul de boale contagioase; zidurile umede și infective; în unele încăperi din etajul de jos se țineau cadavrele morților câte 3-4 zile; în altele se ținea tocitorile cu varză acră pentru hrana uvrierilor oastei, căci și aceștia erau așezați în unele din apartamentele spitalului. Astfel încât locuința criminalilor din statele civilizate ar fi fost cu mult mai preferabilă.

Pe directorul școalei l-au schimbat, înlocuindu-l cu un ofițer subaltern, Costescu, fiul lui Costea cavafu, de puțină importanță, ba pot zice și imoral, căci abuza chiar de hrana copiilor reducându-i la hrana soldaților; până și așternuturile, înlăturând pe ale lor, le-au dat saltele de paie și pături de învelit, luând de pretext că trebuie să se deprinză copiii cu viața soldătească, și alte multe nuizibile sănătății și creșterii lor la părinți. Într-un cuvânt, tot sistemul școlar au fost schimbat.

În asemenea condiții și cu un astfel de tratament sănătatea crudelor ființe au început a se altera, trei-patru copii,

neputând rezista la o schimbare de viețuire așa de aspră, au căzut victime.

Eu, din parte-mi, și cu alți părinți de o oarecare influență, zbieram în toate părțile că o să pierdem copilașii cu un asemenea sistem. Blamam pe de o parte, mă rugam pe de alta, cu toată considerația și influența guvernului de care mă bucuram atunci, fiindcă mă aflam în funcție de președinte al consiliului suprem ostășesc. Guvernul și chiar Domnitorul ne consola și ne promitea că se clădește un nou local, care va fi destinat pentru școală, și în curând va strămuta copiii din spital. În adevăr, că în timp de un an au strămutat copiii în școala cea nouă din ulița Târgoviștei[1], dar ce folos? Târziu, căci sângele copiilor s-au infectat! Cază sângele nevinovat al copiilor asupra capetelor guvernului de atunci!

Mișul meu, cu toate că era de o natură tare și rezistibilă, dar tot i s-au infectat curatul său sânge, introducându-se și declarându-se boala scrofulelor.

Am prevăzut nenorocitul că o să fie țara izbită de asemenea catastrofe și calamități, dar ce puteam face? Căci nu mai găseam echo, nu numai în amicii mei politici, dar nici chiar în rudele mele, tratându-mă de staționar sau de ultraconservator.

Bine am prezis și bine am prevăzut despre această instituție a școalei și frumoasă pepinieră a ostașilor români, căci la anul 1868 au transportat-o la Iași[2] și în timp de un an ajunsese școala în starea cea mai mizerabilă. Copiii umblau mai desculți, căci părinții cu o poziție, cu o greutate

[1]) Actuala Calea Griviței. Același local a servit drept școală militară până în 1930, când comandamentul Corpului II de armată s-a strămutat într-însul. [2]) Școala a fost strămutată la Iași din 1866 (v. N. Bogdan: *Orașul Iași*, p. 262).

în societate și cu o avere oarecare nu-i mai înrola în școală, ba și acei care mai era îi scosese.

Astfel încât la anul 1869 au și desființat-o.[1]

Presimțind urmările guvernului destructor, am vrut să scot pe Mișul meu din școala militară, dar nu au mai fost putință, căci mă ruga și insista să nu-i brizez cariera ostășească cu care s-au familiarizat și în care au înaintat așa de mult încât devenise unul din cei mai distinși școlari.

Guvernul român (mai mult ca chestie politică) rugase pe guvernul francez și trimisese o misie franceză pentru învățătura copiilor. Comandantele acestei misii și director al școalei, maiorul Lamy, înaintase pe Mișul meu la gradul de sergent cu numirea distinsă de „*sergent d'elite*"!

În iarna anului 1860, Mișul meu, lovindu-se la fluierul piciorului drept urcându-se pe scara școalei, au crăpat pielea. Această lovitură bagatelă au devenit boală serioasă. L-am luat îndată acasă, am chemat pe doctorii Mayer[2] și Draș[3]; l-au găsit cu piciorul umflat și cu căldură intermitentă.

Doctorii mi-au zis că această boală se arată numai în orașele cele mari și populate, precum Parisul și Londra, iar aici la noi încă nu au văzut-o. Am înțeles că este o stricare a sângelui introdusă din infecția aerului școalei. În fine, după o operație făcută unui abces ce se formase la picior și o căutare seriosă, Mișul meu s-a însănătoșit.

În iarna anului 1861 au apărut două glande scrofuloase la gâtul Mișului meu. L-au tratat toată iarna doc-

---

[1]) În urma înființării, în 1871, a Școalei de infanterie și cavalerie din București, Școala din Iași a devenit „Școala fiilor de militari". [2]) Ignatz Mayer, doctor în medicină de la Viena, chemat în țară de Alexandru-Vodă Ghica în 1834 (1800-1870). [3]) Alois Drasch, medic, sau mai bine zis empiric german, stabilit în București unde a lăsat amintirea unui filantrop și a unui original. Mort în 1894.

torii cu unt de morun și cu iodură de fer. În primăvară i-au făcut doctorul Fotino[1] mai multe operații la acele glande. Vara am plecat cu Mișul meu la Viena. Am consultat somitățile profesorilor din Viena, precum Skoda și Opoltzer, care au declarat că Mișu este scrofulos, fie această boală hereditară sau adoptată, și să merg cu dânsul la băile de la Spa din Belgia și, după o cură de două săptămâni, să-l duc la băile de mare la Ostende.

Prescripția doctoricească am urmat-o. Ajungând la Spa, după un consult cu doctorul local, Mișu au început cura.

După trei zile de cură au spart o gâlcă care avea la gât în mărimea unei alune mari și au curs multă materie și mai toată vremea curei curgea multă materie din acea gâlcă. După cura de o săptămână plecând la Ostende, materia au încetat.

Sosind la Ostende și consultând doctorul, au prescris Mișului să facă băi de mare de două ori pe zi câte cinci minute; seara să puie compresă de apă de mare la gât și să bea apă de Spa care o aduceam proaspătă prin drumul de fer de la Spa, și băile să le facă la Paradis (loc depărtat ca la 2-3 minute de diga mării, unde fac pacienții băi în pielea goală).

În acest voiaj eram întovărășit de bătrânul nenea Pană Buescu cu fiul său Vasile.

După o cură de 50 de băi Mișul meu iar au devenit gras și frumos. Săvârșind cura băilor de mare, la 15 august am plecat la Paris, consultând și acolo celebritățile doctorilor în medicină, precum Andralth, Trousseau și alții, care după o examinare minuțioasă a corpului au găsit peptul și toate organele în stare normală și perfectă, că

[1]) Andronache Fotino, cunoscut medic militar, ajuns general, inspector și apoi director general al Serviciului sanitar, efor al spitalelor civile, senator etc. (1834-1907).

scrofulele de la gât nu au nici o comunicație cu plămânii (de care mult mă temeam) și că, trecând vârsta de 19-20 ani, scrofulele vor dispărea cu desăvârșire. Aceste încredințări mi s-au făcut prin jurământ de onoare. În fine, i-au prescris să facă o cură de iodură de fer și chinină roșie în iarna următoare, ca prezervativă.

În luna lui septemvrie m-am întors cu Mișu meu în țară în deplină sănătate. Iarna au urmat cura mai sus prescrisă. Angajasem și pe doctorul Fotino să meargă de trei ori pe săptămână la școală să-l vază.

À propos de școală. Școala se mutase într-un local nou pe ulița Târgoviștei, clădit din nou și destinat pentru școală. Acest local nou era construit în condițiile higienice.

În primăvara anului 1862 iarăși s-au ivit la gât două glande scrofuloase, care le-au operat în mai multe rânduri doctorul Fotino ca să nu se comunice cu organele pectorale, pe dinlăuntru. Vara l-am trimis cu Mariția în Germania la băile de la Kreutznach, speciale pentru scrofule, băi cu multă iodură și feruginoase, după prescripția doctorilor, atât din București, cât și celor din Viena.

După săvârșirea curei s-au întors cu mumă-sa gras și frumos. Toată iarna ne-am petrecut-o în deplină sanitate, frecventând școalele și alte distracții. În anul 1863, apreciind multă prosperare care dobândise Mișu în sănătate și în forță cu băile de la Kreutznach și după o înțelegere cu Mariția, am hotărât ca să [mai] meargă o dată la acele băi salutarii, ca să dispară cu desăvârșire și urma scrofulelor.

Așadar, în vara anului 1863 au plecat Mariția cu Mișul nostru și cu Lina (căci și dânsa simțea trebuință de o cură) tot la Kreutznach. După săvârșirea curei s-au întors cu mai multă viață și forță într-însul. M-am socotit fericit și scăpat de toată grija boalei lui.

În anul 1864, primăvara, au început să-l prinză frigurile din vreme în vreme. Sănătatea începuse a se altera.

În luna lui mai s-au înălțat la gradul de ofițer, însumându-l la cavalerie în regimentul al II-lea de lăncieri (deși dorința mea era ca să fie în artilerie).

În luna lui iunie am plecat cu Mișul meu la Viena să consultăm doctorii la care băi să-l duc. Companioni în voiaj aveam pe doamna Ritoridis cu doi fii[1] (cel de-al doilea era coleg și frate de arme al Mișului, din același regiment), d-l Gligore Moscu și alți români. Îmi dam toate silințele ca să fac drumul lui Mișu agreabil, însă Mișul meu era foarte trist și suferind. Îl tortura o căldură intermitentă și o slăbiciune, încât abia se ținea pe picioare.

Ajungând la Viena a doua zi, am chemat la consult somitățile profesorilor în medicină, pe Skoda și Opoltzer, care, examinându-i corpul, am auzit deodată pe Skoda cu o voce sălbatică zicând în limba germană: „Molch!" (adică cură de zer). Acest cuvânt ca un trăsnet de moarte mi-a trăsnit toate fibrele nervilor; am început să tremur și mi s-au umplut ochii de lăcrămi. Mă încurajam cât puteam ca să nu descurajez pe Mișul.

Săvârșind o minuțioasă examinare a corpului, apoi mi-a zis să merg cu Mișu la băile de la Ischl, în Styria, care băi conțin oțel, fer și sare, și să bea zer de capră. Au dresat un *visum repertum*, cu recomandație, către doctorul Guttenberg de la Ischl. În *visum repertum* descria că Mișu pătimește de tubercule scrofuloase.

După ce s-au retras doctorii am trecut în camera doamnei Ritoridis și am plâns cu amar, căci aveam mare trebuință să-mi vărs focul să nu mă vază Mișu.

---

[1]) Zoe Retoridis, născută Formac, mama lui Ion și a lui Petre Retoridis, fost maior de cavalerie.

Mișul meu avea trebuință de un cal de călărie pentru front, îi promisesem să-i cumpăr un cal așa de frumos încât alt ofițer să nu aibă ca al lui. Trecând pe la Pesta (în Ungaria), am aflat că un sthalmaister are cai frumoși. M-am dus cu Mișu la dânsul însoțiți și de alți români, între care și beizadea Suțu de la Moldova, Ritoridis și alții. Au plăcut la toți un armăsar negru, bine dresat și care trecuse școala mare (*haute école*). Am intrat în tocmeală cu proprietarul calului, care mi-a cerut trei sute de galbeni. Mișu îmi zise: „Lasă, tată, să căutăm și la Viena, poate găsim mai frumos și mai ieftin". Am încuviințat toți ideea Mișului și am plecat.

La Viena, a treia zi după consult, am vizitat mai multe grajduri, am văzut ca la două sute cai, nici unul nu i-au plăcut. Seara au venit un samsar și ne-a zis că un căpitan de artilerie are un cal dresat de vânzare și îl putem vedea mâine în manejul artileriei. Ne-am dus mai mulți români, l-am văzut, Mișului nu i-au plăcut, zicând că ține capul strâmb. Ca copil iubit și răsfățat, era dificil la alegerea calului. În fine, au dat preferință armăsarului de la Pesta și au rămas ca la întoarcerea noastră de la băi să-l cumpăr.

La Viena căldura intermitentă a Mișului se tăiase și forțele începuse a reveni.

A patra zi am plecat din Viena și seara am ajuns la Ischl și am tras la Hotelul Reginei Elisabeta. Înainte de a ne culca am zis slugii hotelului (în prezența Mișului) ca să invite a doua zi la 9 ceasuri pe doctorul Guttenberg. A doua zi m-am sculat prea de dimineață, înaintea Mișului; căutând prin haine, am găsit o legătură cu tutun românesc, zis turcesc (căci nu trăgea tutun în prezența mea); l-am luat și l-am aruncat pe fereastră și i-am pus în loc cheița lacătului de la tinicheaua mea cu țigări de tutun turcesc, și apoi mai târziu l-am conjurat să tragă tutun de-al meu, și în prezența mea, zicându-i pe lângă altele că

dorința mea cea mai mare este să vază în mine nu numai un părinte, dar și cel mai bun amic.

Așadar a doua zi, după cum am zis, sculându-mă prea de dimineață – lăsând pe Mișu să doarmă – m-am dus să preîntâmpin pe doctorul Guttenberg pe care, găsindu-l acasă, i-am descris toată boala Mișului, i-am arătat părerea profesorilor de la Viena și l-am rugat să vie să-l vază, prefăcându-se (doctorul) că nu mă cunoaște, ca să nu înțeleagă Mișu că am inițiat eu pe doctor. Aceasta am făcut-o ca să-i relevez moralul pre cât se putea, căci mă temeam că prin surprindere cetise părerea doctorilor de la Viena.

Pe la orele 10 doctorul, viind la hotel și prefăcându-se că nu ne cunoaștem, ne-am recomandat unul altuia, apoi, făcându-i descrierea boalei scrofulelor de care pătimise, i-am arătat *visum repertum* al consultului doctoricesc din Viena.

Doctorul, după ce l-au cetit și au examinat corpul Mișului cu multă seriozitate și scrupulozitate, îmi zise: „Domnul meu, este în obiceiul doctorilor celor mari să agraveze boalele pațienților mai mult decât sunt, și aceasta numai în profitul doctorilor celor mici, de exemplu ca mine. Fiul dumitale, domn lieutenantul și viitorul meu amic, nu are decât o mică rămășiță a boalei scrofulelor, este puțin anemic și nervele slăbite. Sper și sunt convins că în puține zile voi satisface cu desăvârșire dorințele domniilor voastre. Așadar mai înainte de toate mă duc să vă procur o casă mai salubră, mai higienică și cu mult soare și, după ce vă veți strămuta, diseară viu și orânduiesc cura care are să înceapă de mâine".

Doctorul avea vârsta ca de 50 de ani, de un caracter afabil și delicat; în urma relațiilor amicale, am găsit într-însul multă învățătură și experiență și mai cu osebire în specialitatea sa pentru boalele pieptului. Mișu îi atrăsese simpatia cu deosebire.

În aceeași zi, peste două ore ne-am strămutat de la hotel la o casă cu chirie. Seara, viind doctorul, au orânduit Mișului să bea o cantitate măsurată de zer în așternut, pe la 9 ore să facă un mic dejun și la ora 11 să ia o baie; peste 2-3 zile să bea și câte un pahar de lapte de capră roșie.

Mișul meu înflorise în zece zile încât nu-l mai cunoșteam.

Când au început cura abia putea să facă o mie de pași, iar după zece zile urca și cobora munții ca căprioarele. Bucuria mea era la culme.

Ischl este domeniul coroanei Austriei, a familiei Habsburgilor. Un mic orășel cu un palat și o grădină împărătească (locuința demisionatului Împărat Ferdinand, care locuia acolo cu familia sa), un kursal spațios și frumos, încăperile băilor distinse, iar apele renumite, un cazino elegant, un mic teatru cu un vodevil nemțesc, o muzică ostășească în permanență, hoteluri mari și frumoase și, în sfârșit, diferite plimbări și petreceri.

Pe timpul șederii noastre acolo mă sileam în toate chipurile să procur Mișului meu tot felul de distracții. De exemplu, până la prânz era ocupat cu cura; după prânz mergeam împreună sau cu mai mulți prieteni cu trăsurile sau pe jos pe la grădini, pe munți sau prin satele de primprejur; doctorul la fiecare două-trei zile angaja pe Mișu și mergea cu birja de-l lua și mergea împreună pe la plimbări mai depărtate, atunci eu luam câte un amic și îi surprindeam la o cafenea a vreunei comune, Mișu bând laptele de capră și doctorul paharul de bere. Seara ne întorceam și mergeam la teatru unde aveam loja cu luna, și astfel petreceam ziua mulțumiți. În serile care nu era teatru se adunau la mine amicii noștri și jucam conțina pe o firfirică, ca să petreacă Mișu. Amicii noștri aflați acolo erau d-nii Cernovodeanu bătrânu, Iancu Ale-

xandrescu, Iancu Porumbaru și Vuros, un grec bancher de la Galați.

Mișul meu, reluându-și forțele și sănătatea sa nemailăsând nimic de dorit, începuse a-l preocupa datoriile carierei sale. Îmi zicea adesea: „Tată, ce o să fac eu la escadron fără cal, mergând la București?“ (Mișul meu se temea să nu se vânză armăsarul care văzusem la Pesta și care-i plăcuse așa de mult.) În fine, văzând multa și modesta sa stăruință că voiește să plec cu un ceas mai înainte să-i cumpăr calul, m-am hotărât să plec. Mișu urma să mai șază vreo zece zile acolo ca să săvârșească cura.

În ajunul plecării mele l-am recomandat doctorului, recompensându-l de vizitele și îngrijirea dată Mișului cu multă generozitate, apoi am rugat pe amicii mei să-l antureze cu amiciția lor, care m-au încredințat că nu vor petrece o singură zi fără dânsul.

În ziua plecării îmbrățișând pe Mișul meu, l-am rugat să urmeze cura regulat până la sfârșit, și să se păzească de răceală și osteneală. Apoi, luându-mi bagajul, m-am dus la diligență.

Acolo mi s-a spus că diligența pleacă peste o oră, în acest interval m-am întors acasă să mai revăd pe Mișu, care nu se aștepta la aceasta. Intrând în casă l-am găsit cu lăcrămile pe obraji și zerul care îl luase de dimineață îl dăduse îndărăt. Despărțirea mea de dânsul o simțise, dragul meu!

Văzând o asemenea scenă, i-am zis că nu mai plec fără dânsul și mă duc să iau bagajul de la diligență.

Mișu insista, rugându-mă să plec, și după o lungă dezbatere, sau mai bine [zis] curtenire, m-au convins că trebuie să plec, însă condiționând cu dânsul ca să-mi trimită în toate zilele, prin scrisoare, un jurnal zilnic prin care să-mi descrie cum și-au petrecut ziua și seara, promițându-i și

eu ca de la Pesta, după ce voi cumpăra calul, să mă reîntorc, să plecăm cu toții. În fine, reîmbrățișând pe Mișu am plecat la diligență, însă după ce mai întâi am trecut pe la doctorul și l-am trimis să consoleze și să distreze pe Mișu.

Seara am ajuns la Viena. Trăgeam obicinuit la hotelul Wildemann (omul sălbatic). M-am oprit vreo trei zile acolo, și ca să zoresc niște fireturi de uniformă și o manta albă care le comandase Mișu în trecerea sa la băi, al doilea să-mi iau niște haine care le comandasem și să fac oarecari târguieli pentru cei de acasă. La Viena am găsit și pe amicul meu, d-nul Tache Lețu, cu care am petrecut acele puține zile.

Săvârșindu-mi trebuințele am plecat din Viena și către seară am fost la Pesta. Unica mea preocupație au fost calul Mișului. M-am dus la proprietarul armăsarului, care plăcuse Mișului și, după o dezbatere de două zile despre preț, l-am cumpărat cu 1 200 fiorini argint sau 200 galbeni. Apoi am găsit și un vizitiu cu multă specialitate de cai și l-am tocmit câte un galben pe zi câte zile va face până la Giurgiu și înapoi, plus hrana lui și plata vaporului înapoi. Apoi m-am dus la agenția vapoarelor și am rugat-o să puie o baracă pe vaporul *accelére* ca să iau calul împreună; am plătit îndoit pe cât se plătește o persoană la clasa I. Apoi am cumpărat valtrapuri de lână și de pânză cu peptare și acoperișuri de cap, apoi frâne, căpestre, țesăli, perii, ghebrele, chingi și altele. M-au costat armăsarul aproape trei sute de galbeni adus la Giurgiu.

Corespondența între mine și Mișul meu urma regulat, căruia la sfârșit i-am scris că armăsarul l-am cumpărat și plec în țară, neputând a mă mai întoarce, căci am isprăvit banii, și mai vârstos că mai rămăsese vreo cinci-șase zile să plece și dânsul și să vie sănătos la moșie.

Pe vaporul care m-am îmbarcat erau doi fii ai Imperatorului Franței Louis Philippe, duca de Montpensier și

duca d'Aumale, cu nevestele și copiii lor: treceau din America la Constantinopol. Era și generalul Stroganoff, guvernatorul Odessei, cu o familie și o suită numeroase.

Calul Mișului devenise obiectul petrecerii damelor. Când se scula de la masă, lua fiecare câte o felie de pâine și îi [da] mângâindu-l.

Într-o zi, două dame tinere din familia generalului Stroganoff, mângâind calul, zicea una celeilalte în limba rusească: „Oare fi-va și călărețul frumos ca calul?" Eu, puind mâna în buzunar, am scos o scrisoare a Mișului cu portretul său în miniatură și le-am prezentat-o (Mișu la Ischl fotografiase mai multe hârtii de scrisori cu portretul său). „Iată, doamnelor, le zisei în limba rusească, vă satisfac curiozitatea." Luând scrisoarea și observând portretul îmi zise: „Frumos ofițer de ulani!" Le-am mulțumit, zicându-le că mă flatează și altele.

În fine, am ajuns la moșie cu calul fără nici un accident. Peste vreo zece zile au sosit și Mișu la moșie, de unde am plecat cu toată familia la București.

Intrarea Mișului în lume

Mișu sosit în București, era lumea lui.

Mișu acum intra în lume.

Mișu pân-aci trudit și zdruncinat de suferințele boalelor, acum se dezvolta într-însul forțele fizice și morale.

Mișu emancipat de jugul școalei, și mai vârtos, a unei școale ostășești, subordonat până la o bestie de caporal.

Mișu acum avea și comande, și ordone.

Mișu împlinea vârsta de 20 ani.

Mișu intra în lume cu o educație perfectă.

Mișu vorbea cu multă agilitate limbile franceză și germană.

Mișu desena binișor (îi păstrez mai multe eșantioane de peisajuri și planuri topografice de când era în școală).

Mișu avea un spirit pătrunzător. Fără să învețe clavirul, punea cântece românești pe clavir, între altele lamentabilul cântec „bârr, oiță, bârr...", care îl cânta în perfecție și cu multă duioșie și care l-au lăsat suvenir în familia lui.

Mișu era un ofițer căutat (*en vogue*, *recherché*). Nu era serată la palat sau în societățile cele bune ca Mișu să nu fie invitat. Juca bine și îi plăcea.

Mișu încăleca bine și frumos, cu o „nonchalensă" admirabilă, ca cel mai bătrân „ecuyer" sau călăreț, și pe orice cal, chiar pe unul furios, fiindcă Mișu încăleca din cea mai fragedă copilărie (de la vârsta de 4-5 ani avea doi cai „poney" la grajd). Adeseori trecea cu escadronul în escortă domnească sau promenadă militară pe dinaintea ferestrelor casei părintești, cu sabia scoasă, șako la o parte, cu armăsarul piafând, cu bucuria pe obraji, surâsul pe buze. Zicea într-însul: „Sunt mulțămit, nu am nimic de dorit". Privitorii îl admirau, iar părinților și surorilor le sălta sufletul de bucurie. Eu ziceam în adâncul inimii mele: „Îți mulțumesc, Doamne, că sunt fericit!"

Mișu, deși nevârstnic, dar avea maturitate complectă. Era mai mult gânditor decât bârfitor.

Mișu, singurul băiat și moștenitor al familiei, răsfățat de părinți, surori și rude, iubit de toți aceia care îl cunoșteau, primea laudele și binefacerile în recompensa nobilelor și frumoaselor sale purtări.

Mișu, deși înrolat în cariera unii bresle vesele (cum zice românul), dar era departe de a împrumuta strengăriile acelora a cărora ușurință îi îmbrâncea la viciuri și devenea supărători (*nuisibles*) societății.

Amicii Mișului era de aceia de care el se mândrea, precum și dânșii se îngâmfa de amiciția lui.

S-au văzut mulți tineri și foarte mulți de vârsta și cu răsfățările lui dându-se la desfrânări, ba încă au mers până la ruina stării părintești. Dar Mișul meu, dimpotrivă, era strâns, ba încă multa lui iconomie supărându-mă, îl observam, niciodată nu făcea cheltuieli zadarnice.

O singură puerilitate avea, aceea a pasionului birjei, adică a avea birjarul lui (Ivan birjarul), cu ziua sau cu săptămâna, și această plăcere eu i-o toleram, căci provenea din două podoabe firești care-l însușeau și după mine îmi plăcea să văz un tânăr elegant, și mândru mai vârtos. Așadar, cum ar fi corespuns la aceste podoabe daca l-ar fi văzut cineva într-o hodoroagă de birjă? Și, când isprăvea paralele, prefera mai bine a umbla pe jos, călare sau cu trăsura părintească, care procedare mă făcea să înțeleg că au isprăvit paralele, căci mărturisesc că niciodată nu m-am pomenit să-mi zică că nu are de cheltuială; apoi după ce îl observam de ce nu mi-a cerut, îi avansam îndată. Mișu avea de la mine destinați 15 galbeni pe lună, deosebit de salariul de ofițer, dar adesea treceam peste suma fixată cu mare mulțumire, fiind această sumă numai pentru frivolități precum tutun, teatru, birje și altele, iar cât pentru haine sau tot felul de obiecte trebuincioase, acelea mă priveau pe mine.

Principiile politice ale Mișului (pe cât îi permitea experiența vârstei) erau aristocratice. Născut în aristocrație, era aristocrat la culme, însă totodată și liberal progresist. Tocmai în anul acela, roșiii[1], acea sectă destrăbălată și perturbătoare de meserie, aruncase sămânța falsei politici, a nedisciplinei și a demoralizării în oștire. Mișul meu nu se ralia cu asemenea ofițeri și, pe când vreunul din camarazii lui propaga idei revoluționare, Mișul meu îl apostrofa, zicându-le: „Disciplina ostășească cu politica nu se combină, și să lăsăm politica oamenilor politici!"

[1]) Ministerul Kogălniceanu care a urmat loviturii de stat. (V. comentariul, p. 318.)

Mișul meu era însumat în escadronul al doilea din regimentul II de lăncieri. Comandantul escadronului era Nicu Grădișteanu[1], rudă și amic intim al Mișului. Îndată după sosirea Mișului de la Ischl, i-au pus sub comandă un ploton.

Mișu își împlinea datoriile slujbei cu cea mai strictă exactitate, astfel că atrăsese admirația și dragostea atât a camarazilor, cât și a șefilor. Comandirul regimentului trata pe Mișu ca amic, iar nu ca ofițer subaltern de rând. Mișu era angajat și nelipsit la toate seratele colonelului. Mișu era un ofițer *accompli*, cum zice francezul.

Mișu era mulțumit cu desăvârșire. Peste două luni comandantul regimentului au numit pe Mișu director al școalei regimentului, dispensându-l de a mai face serviciul regimentului său, însă Mișu au rugat pe colonelul ca să îndeplinească amândouă însărcinările, spre a nu se pune în suspiciune de camarazii lui.

Când am văzut pe Mișul meu intrat în lume, împodobit cu atâtea podoabe, am zis ca Sf. Simion: „Acum slobozește, Doamne, pe robul Tău, căci ochii mei au văzut mântuirea Ta!"

Atunci am zis că am trecut nenorocirile, atunci am zis că sunt fericit!

Ieșirea Mișului din lume

Et rose il a vécu
ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin.
Malherbe

Mișul meu, după ce s-a întors de la Ischl, în toamna anului 1864, bucurându-se de o perfectă sănătate, s-au dus

[1]) Viitor colonel și apoi general de rezervă în 1906 (1839-1909).

vreo câteva zile la deal de-au făcut cură de struguri, apoi, întorcându-se în București, au reluat fonctia sa în regimentul nr. 2 de cavalerie. Iarna anului 1864 nu au suferit [nici] de cea mai mică indispoziție, frecventa teatrurile, seratele și toate petrecerile.

Anul fatal 1865

Pe la începutul anului fatal, într-o seară viind acasă cu Mariția ne pusesem să cinăm. Auzind sunetul săbiei lui Mișu care venise acasă, m-am dus în cameră la dânsul, zicându-i: „Vino, Mișule, daca vrei să cinăm împreună". – „Viu îndată, să-mi scot sabia", îmi răspunse el. Acestea zicând, au tușit, și deodată cu tusea îl văd alergând la scuipătoare și vărsând sânge. Am strigat pe Mariția, care i-au dat apă cu sare și s-au oprit sângele. Am trimis trăsura îndată la doctorul Fotino, care, examinând sângele, ne-a încredințat că au fost o adunătură de sânge – fiind sânge închegat –, și nicidecum din plămâni. Cu cât disperația mea era de mare, cu atât mă prefăceam de liniștit, ca să nu se sperie Mișul meu. În fine, după 2-3 zile de repaos în casă și o cură de apă de păcură care i-au dat-o doctorul, Mișu, simțindu-se bine, au reînceput slujba și petrecerile.

În primăvară, eu, care purtam spaima în inimă a acelei nopți sinistre în care au vărsat sânge, consultam adesea pe medici daca nu ar fi bine să se mai ducă o dată la băi. Medicii erau de acord cu părerea mea și îl îndemna să mai meargă o dată la băi. Mișul ezita, vrând să meargă la Iași cu regimentul (care se disloca); eu insistam și-l rugam, până-n fine s-au hotărât, însă fără să fie acompaniat nici de mine, nici de mumă-sa (aceasta o spunea confidențial

surorilor), zicând că este emancipat, și până când o să fie sub tutela părinților...

Doctorul Fotino, în care avea multă confiență și amiciție strânsă, l-au orânduit să meargă mai întâi la apele de la Gleichenberg în Styria, unde să facă cură trei săptămâni. De acolo la Ischl să facă cură trei săptămâni, și apoi la băile de mare la Ostende, în Belgia. Eu stăruiam ca, după ce va săvârși cura la Ostende, să meargă la Londra ca să facă trajeul mării.

I-am mijlocit un concediu de patru luni și la 1 iunie am trimis poștalionul la București de au venit Mișu pe la moșie (fiindcă mă aflam acolo cu familia). L-am pregătit de voiaj, dându-i și două sute de galbeni, și am plecat împreună la Giurgiu. Seara, la hotel, am găsit pe generalul Vlădăianu, care asemenea petrecea pe fiul său la Viena.

A doua zi l-am condus la vapor. Când vedeam că se apropie momentul de a mă despărți, îmi venea ideea de a nu-l lăsa singur și a-l însoți, cu toate că nu eram pregătit. În marginea Dunării venise un bancher evreu, Blumen, carele în toată vremea mă acredita cu polițe la Viena. L-am rugat să-mi dea o poliță de 300 galbeni la Viena și m-au refuzat, jidovul nelegiuit!

Am rugat un negustător grec, căpitan Chiriac Riga, cu care aveam afaceri comerciale de producte de mai mulți ani (care se afla și dânsul acolo), să-mi dea 300 galbeni și asemenea mi-a zis că nu i se întâmplă. *Greca fides non est fides*. Penuria aceasta provenea din diseta anotimpului, căci nu se făcuse bucate.

Dar cine putea să prevază o fatalitate care mă urmărea, căci Mișu se bucura de o perfectă sănătate, după cum se constată din chiar scrisorile lui, care se vor vedea mai la vale.

Apoi, sărutând pe Mișu în mai multe rânduri și rugându-l să-mi scrie în toate zilele, au plecat, iar eu am rămas cu inima sfâșiată!

Depărtându-se vaporul, generalul Vlădăianu îmi observă zicând: „Uite-te, copilul dumitale te iubește mai mult decât al meu pe mine, căci s-au urcat pe corvata* căpitanului și nu își mai ia ochii de la dumneata!"

Acum, reproducând scrisorile Mișului, care le păstrez, las pe dânsul să spuie despre voiajul lui.

1865 Iunie 7/19, Viena

Iubite tată,

Aseară am ajuns în Viena sănătos, pe urmă am petrecut foarte bine. Ajungând în Pesta, am stat o zi ca să mă odihnesc, m-am informat de băile de la Gleihenberg și am aflat că sunt în Styria, 6 ore departe de Viena. Am auzit că este și doctorul Mayer tot acolo. Aici o să mai stau mâine și pe urmă plec.

Îndată ce voi ajunge la Băi, o să vă scriu ca să vă trimit și adresa. Pe aici este vremea foarte urâtă, căci plouă. Scrieți de Canu, ce face? Mamii îi sărut mâna, pe fete le sărut de o mie de ori.

al D-tale supus fiu,
M. Lăcusteanu

1865 Iunie 11/29, Gleichenberg

Iubite tată,

Aseară am sosit la Gleichenberg, nu este departe de munți, așa încât cum ieși din odaie, trebuie să vrei să și cobori, ceea ce mie nu-mi place să umblu pe loc șețu, dar încă pe munți. Gleichenberg este o grădină nemărginită

*) Covertă.

între munți; în această grădină sunt 20 de case. Toată este proprietatea contelui de Gleichenberg. Aici mă cred că sunt Adam în Paradis, cu toate astea, daca și el s-ar fi plictisit ca mine, nu-l fericesc deloc, căci deși spui că este așa frumos, însă nu este nici un fel de petrecere.

Eu am o odaie destul de bună, o puteți vedea în fotografie, unde am făcut cruce, plătesc 2 fiorini pe zi până la 1 iulie stilul nou, iar de la 1 iulie, 2 ½ fiorini.

Astăzi am consultat pe medic și mi-a zis să beau dimineața în 4 rânduri câte 4 uncii, din care două să fie zer și două să fie apă de la fântâna Iohanis-Brunen. Aici sunt 2 surse, una mai tare și alta mai puțin tare, pe care o beau eu.

Ca să viu aici a trebuit să trec prin Vöslau (unde să duce Canu) și prin Gratz.

Mamii îi sărut mâna, pe fete le sărut de o mie de ori.

Adresa mea este: Gleichenberg în Styria, villa Triestina nr. 67.

Așteptând răspuns, sunt al dumitale supus fiu,
M. Lăcusteanu

1865 Iunie 13/25,
Gleichenberg

Iubite tată,

Eu sunt bine până acum, nu poci să cunosc efectul apii și al zerului, căci este numai trei zile de când beau, decât cred că o să-mi facă bine, și mai cu seamă aerul, care influențează foarte mult asupră-mi.

Nu știu daca ați priimit scrisoarea cu data de la 11 iunie, în care vă scriam ceea ce au zis medicul. Trebuie să știți că nu urmez ceea ce mi-a zis, căci, după prânz întâlnindu-mă cu familia Steriadis, mi-a spus că acel medic este cel mai prost și că să nu mă încred în el, și mi-a spus

adresa altuia, care este cel mai bun, ceea ce am putut înțelege de la întâia vizită, după modul cu care m-a cercetat.

Iubite tată, niciodată n-am fost mai plictisit ca acum să merg la băi, niciodată nu am avut să fac un trageu așa de mare ca anul acesta, căci deși în anii trecuți mergeam la Ostende, băile de la Creitznach* era în drum și nu mi se părea așa departe, însă estimp din Viena am venit pân-aici 11 ore, din care 6 cu drumul de fer și 5 cu trăsura. Acum vrând să plec de aici la Ischl nu este alt drum decât să mă întorc la Viena, și de acolo să plec la Ischl, însă mă consolez cu ideea că poate nu o să mai am trebuință să merg la Ischl, ci numai la Ostende, căci ceea ce este la Ischl este și aici, ba încă este mai mult. Aici, apa care o beau este amestecată cu zer.

Aștept cu nerăbdare scrisori de la dumneavoastră, știți bine că la plecare v-am spus că daca nu îmi veți scrie, nu vă mai scriu nici eu, eu v-am scris și din Viena...

La Viena, în ajunul plecării mele eram la Sperl, unde cânta Strauss, și acolo am întâlnit pe Nae Tătăranu cu nevasta, Iancu Crețeanu cu nevasta, maiorul Ritoridis și nevasta lui Panaiot Ghica. Scrieți-mi și de la Canu, daca au plecat și unde se duce.

Mamii îi sărut mâna, pe fete le sărut de o mie de ori.

al dumitale supus fiu,
M. Lăcusteanu

Lino, să nu crezi că aici petrec mai bine decât tine la Băbăița, tot asemenea, ba chiar mai prost. Daca vezi pe Iaca, spune-i că îi sărut mâna și că mi-a părut rău că la plecarea mea din București n-am putut să o văz cu toată bunăvoința care am avut, căci mă duceam de două ori

*) Kreuznach.

pe zi și nu puteam să o găsesc. Adresa mea este: Gleichenberg par Gratz, villa Triestina nr. 67.

M. L.

1865 Iunie 21/3, Ischl

Iubite tată,

Aseară am ajuns sănătos la Ischl și am stat la Hotel de la Post, pe dată m-am dus la doctorul Pollac, care au fost încântat când m-a văzut. I-am spus toată istoria, cum am fost la Gleichenberg și de ce am plecat d-acolo, și mi-a zis că am făcut preabine că am plecat. Au venit pe urmă la hotel de au văzut odaia și de mi-a zis că este bună, însă mi-a spus că ar vrea mai bine să stau tot unde am fost anul trecut, căci acolo mă cunoaște și o să fiu mai bine căutat decât în hotel, și în casa aceea capăt după prânz lapte de capră, ceea ce în hotelul acesta nu puteam să capăt. Așa am cerut pe stăpânul hotelului și mi-a zis că o odaie costă 11 ½ fiorini pe săptămână.

Astăzi am fost cu Pollac la casa unde am șezut acum un an și am găsit cele două odăi de jos goale, am întrebat cât este și mi-a spus 14 fiorini pe săptămână, fiindcă nu poate să-mi dea numai o odaie. Atunci Pollac au zis că mai bine să dau 3 fiorini mai mult și să stau aici decât la hotel, ceea ce cu greu m-am hotărât, căci fac iconomii grozave din cauză că paralele merg împuținându-se grozav.

Mâine încep cura de zer și la fiecare două zile iau baie. Pe Vuro nu l-am găsit aicea, însă daca va veni poate îi dau lui o odaie ca să-mi vie mai ieftin.

La Gleichenberg am lăsat răspuns că daca va veni vreo scrisoare pentru mine să o trimiță aicea. Aceasta este cea mai din urmă scrisoare care v-o trimit, căci estimp v-am scris destul de des, și cu toate astea nu mi-ați răspuns

la nici una și până când nu voi primi de la Dumneavoastră, nici eu nu mai scriu.

Mamii îi sărut mâna, pe fete le sărut de o mie de ori. Aici am găsit pe țața Aristița și pe L.Bălăceanca (societate foarte nostimă).

supus fiu,
M. Lăcusteanu

1865 Iunie 25/7, Ischl

Iubite tată,

Deși scrisoarea dumitale cea dintâi, cu dată de la 16 iunie, au fost adresată la Gleichenberg, însă eu am priimit-o tocmai astăzi aici, în Ischl, căci eu am stat numai 8 zile în Gleichenberg, și plecând de acolo, am lăsat adresa, astfel ca orice scrisoare va veni pentru mine să o trimită aici. Nu mă îndoiesc că ați priimit câteșipatru scrisori care v-am trimis, în care vă descriam tot, de la plecarea mea din Giurgiu până la sosirea în Ischl, precum și din ce cauză am părăsit Gleichenberg. De șase zile de când sunt în Ischl, urmez cura următoare; dimineața beau zer tot ca an, adică în pat, la fiecare două zile fac baie și după prânz beau lapte de capră.

Mie îmi merge foarte bine, pot zice că mai bine decât acum un an, și socotesc să șez 4 săptămâni aici. Mă întrebi daca am văzut la Gleichenberg pe doctorul Mayer și pe G. Florescu, nu era nici unul, însă pe G. Florescu l-am văzut la Viena, trecând pe uliță. Aici este Aristița Brătășeanca, care vă sărută mâinile, L. Bălăceanca, Iancu Florescu (advocatul).

Aici este vremea cea mai frumoasă care poate fi, de când am venit nu am plecat niciodată.

Cât despre mine, să nu aveți nici o grijă, căci îmi merge foarte bine aici. Deși nu știam despre Canu nimic, cu

toate acestea am scris alaltăieri la Mehadia post-restante. Complimente de la doctorul Pollac.

Mamii îi sărut mâinile, pe fete le sărut de o mie de ori.

Adresa; Ischl, Salzburger Strasse nr. 135.

M. Lăcusteanu

P.S.: Cu cea din urmă scrisoare am trimis și portretul meu.

Vă rog nu faceți economie de cerneală și să-mi scrieți mai des și mai mult.

1865 Iulie 3/15, Ischl

Iubite tată,

Astăzi primii o scrisoare care era adresată la Gleichenberg, nu știu de când este, căci n-are nici o dată, tot ce mă mir cum nu ați primit celelalte scrisori prin care vă scriam că plec de la Gleichenberg și cauza pentru care plec.

Eu sunt de două săptămâni aici, pe dată ce am sosit v-am trimis adresa, cu toate astea nu am primit nici o scrisoare adresată aici. Mie îmi merge destul de bine aici cu zerul și cu băile. Peste două săptămâni plec d-aici, căci este destul patru săptămâni, și fiindcă trebuie să fac o pauză între băi, de aceea o să mă opresc vreo două-trei zile la Paris și să mai fac un consult, și de acolo să mă duc la Ostende. Toate astea o să se facă daca mai ai parale să-mi trimiți, iar daca nu, sănătate! Mie îmi mai trebuie cel puțin 25 napoleoni și cel mult 30 napoleoni, căci după toate socotelile care mi-am făcut, împreună cu acești bani, trebuie să-mi ajungă. Cât pentru trageul pe mare, daca voi găsi tovărășie, îl fac, iar daca nu, nu știu.

Vă rog să-mi răspundeți cât mai curând.

al dumitale supus fiu,

M. Lăcusteanu

Salyburger Strasse nr. 135

Dragă soro,

În loc ca eu să fiu supărat, îmi zici că-mi faci încă o ultimă grație de a-mi scrie. Îți zic că sunt supărat, căci sunt în Ischl de 15 zile și nu am primit nici o scrisoare adresată aici, și tot niște vechituri adresate la Gleichenberg. Îmi zici să fac cunoștințe, ei bine!, am avut și la Gleichenberg iarăși destule, cu toate astea mi s-a urât grozav și aștept ziua întoarcerii cu cea mai mare fericire.

Te rog să-mi răspundeți mai cu seamă, tată, în privința banilor, ca să știu ce fac.

al tău frate, M.L.

P.S.: lui Canu i-am scris la Mehadia poste-restante.

1865 Iulie 4/16 Ischl

Iubite tată,

Astăzi am primit două scrisori de la dumneata, una cu dată de la 26 iunie și alta cu dată de la 27, care mi-a produs mare bucurie. Îmi scrii că mi-ai trimis cinci scrisori, însă eu n-am primit decât patru, din care două adresate la Gleichenberg, pe care le-am primit aici, și două adresate la Ischl.

Pe doctor l-am întrebat chiar ieri daca peptul este mai slab decât an și daca am ceva la plămâni, însă mi-a răspuns că peptul este mult mai tare decât an și că plămânii sunt neatinși,iar eu ca să mă încredințez și mai mult o să mă opresc la Paris ca să fac consult. Aici sunt de două săptămâni și mai stau încă două. Am hotărât că daca dumneata vei avea bani ca să-mi trimiți suma care ți-am scris, eu atunci plecând d-aici, mă opresc la Paris vreo două zile ca să fac consultul, pe urmă mă duc la Ostende,

unde cred că stau trei săptămâni, pe urmă trec la Londra, unde voi sta numai vreo două zile ca să mă odihnesc de răul mării ca să-ți fac plăcerea și pe urmă mă întorc în țarră roșu și gras.

al dumitale supus fiu,
M. Lăcusteanu

Mamă, îmi recomanzi să urmez cura regulat, ceea ce voi face, însă este vremea foarte frumoasă, sunt uneori călduri mari și urcă până la 32 grade de căldură.

Dragă Lino,

Îmi scrii că la Băbăița nu este expediție, însă cred că și ar fi greu de format una, adica de a trimite la fiecare două sau trei zile un om călare ca să ducă scrisorile la Giurgiu și să ia pe cele sosite.

Împăratul și împărăteasa au fost, însă au plecat la Kissingen și au lăsat copiii aici, cu toate astea nu sunt mai multe petreceri decât an.

Mie îmi merge foarte bine,

al tău frate,
M. Lăcusteanu

1865 Iulie 7/19, Ischl

Iubite tată,

Am priimit astăzi scrisoarea dumitale de la 30 iunie și mi-a făcut plăcere că sunteți sănătoși toți. Îmi scrii că ai priimit portretul meu, care nu-mi seamănă, în adevăr că sunt mai bine (adică nu mai frumos, ci mai gras), cât pentru scrisori, sunt mulțumit, căci acum de câteva zile priimesc destul de des.

Mă întrebi cum îmi merge aici cu cura. Folosul este simțitor, eu mai șez până la 17 iulie, pe urmă mă duc la

Paris să fac un consult, să văz ce zic medicii d-acolo în privința băilor de mare, căci nu voi să mă mai duc degeaba cum am fost la Gleichenberg. Însă la Paris o să stau două zile, de acolo mă duc la Ostende ca să șez trei săptămâni, pe urmă trec la Londra, unde o să șez vreo două zile ca să mă odihnesc de răul mării, și pe urmă mă întorc în țarră, vrând Dumnezeu, gras și roșu.

Aici este vremea foarte frumoasă.

Nu știu daca ai priimit o scrisoare a mea în care îți scriam că îmi trebuie 30 napoleoni, știi bine că în străinătate eu nu fac ca alții, și am întrebuințat toate mijloacele ca să îmi ajungă, însă fără această sumă, după socotelile ce mi-am făcut, nu poate să-mi ajungă. Te rog scrie-mi unde să primesc această sumă, în Ischl, la Paris sau la Ostende?

al dumitale supus fiu,
M. Lăcusteanu

Mama, nu am ce să-ți scriu decât ceea ce i-am scris și tatii și că cucoana Liuța Bălăceanca mă plictisește cu conțina.

Te rog sărută pe fete în locul meu și spune lui Titi și Tanți că de când am plecat văz că au făcut progres simțitor în limba germană.

al dumitale fiu,
M. Lăcusteanu

Din această corespondență a Mișului meu și mai cu osebire din scrisoarea de la 7/19 iulie, prin care zice: „și pe urmă mă întorc gras și roșu", rezultă și se constată că era afară din orice bănuială funestă ce i-ar fi putut pricinui, patima lui principală, adică scrofulele.

Dar amar mie, fatalitatea! Ce faci fatalității? Românul are o zicătoare: „Ce este omului scris în frunte trebuie să sufere" și iarăși: „Daca nenorocirea este înainte, alergi ca s-o ajungi, daca este înapoi, o aștepți să vie."

Mișul meu nu au plecat la 17 iulie la Paris, cum se hotărâse, și au mai zăbovit vreo două zile, în care interval s-au aprins Ischlu. Incendiul au fost îngrozitor: s-au început noaptea, pe la orele 10, de la casa doctorului, care era situată în apropiere de casa unde locuia Mișu. Așadar, ori spaima acelui teribil incendiu (care au consumat mai mult de jumătate orașul) sau că au răcit noaptea, sculându-se din somn, căci îmi spun mătușă-sa Aristița Brătășanca[1] și Lința Bălăceanca că în noaptea aceea l-au găsit rezemat de un zid, galben ca ceara, tremurând și foarte spăimântat. L-au întrebat de ce s-au speriat, că nu arde casa tată-său, și le-au răspuns: „*Malgré moi*, sunt foarte spăimântat". Apoi l-au rugat doamna Lința Bălăceanca și cu Aristița să doarmă în acea noapte la dumnealor, ceea ce au și făcut.

A doua zi, când s-au sculat, spune Aristița că Mișul au transpirat așa de mult în acea noapte, încât nădușala trecuse prin saltele și se făcuse lac de apă pe scânduri.

Vai! emoția au fost așa de mare încât i-au bulversat toată circulația sângelui, prefăcându-se într-o boală netămăduită și mortală. Această cumplită boală se numește albuminurie sau boala lui Bright, prefăcându-se albumina sângelui în apă.

Din ziua aceea Mișul meu nu au putut să mai mănânce nimic, și orice ar fi mâncat da îndărăt. Pe de altă parte, diareea îl consoma.

Văzând că răul îl dominează, au plecat la Viena unde, făcând consult cu profesorii în medicină, i-au zis să se întoarcă în țară și să facă cură de poame. Întorcându-se în țară, s-au abătut la Mehadia, să vază pe soră-sa (Mița, ca lehuză, se afla la băile de la Mehadia). Au șăzut vreo 5-6 zile și au plecat în țară. Eu, aflându-mă cu familia

[1]) Vezi nota 4, p. 25.

mea la moșie în momentul când îi scriam Mișului că îi trimit o poliță a lui Halfon bancherul[1], ca să primească la Paris de la Rotschild 50 de napoleoni ca să se ducă la Londra, după cum îmi scrisese, mă pomenesc cu o scrisoare a Mișului, care-mi scria să-i trimit la 20 iulie droșca cu poștalionul la Giurgiu fiindcă vine în țară.

Am trimis trăsura și au venit la moșie. Era într-o slăbiciune care m-au spăimântat. L-am întrebat ce are și unde îi este grăsimea și roșeața de care îmi scria? Îmi răspunde că de vreo două săptămâni îl prind niște friguri cumplite și, consultând medicii dinăuntru, unii i-au zis că suferă de „dorul țării" (*mal du pays*), alții i-au zis să se întoarcă în țară să facă cură de poame. Doctorul lui, Fotino, întâlnindu-l pe vapor, i-au zis că are friguri și i-au dat o rețetă să o facă la Giurgiu, era hapuri de chinină, și i-au zis să șază la moșie și să nu bea la masă alt vin decât bordeaux.

În sfârșit, Mișul meu îmi zise că boala îi provine din stomach, că mâncând într-o seară cu amicii lui la Viena, o maioneză i s-au aplecat, și de atunci nu poate să mai mănânce nimic și orice mănâncă dă îndărăt. Pe de altă parte, o ieșire afară continuă îl slăbește simțitor. Mișu cunoștea câtă slăbiciune au părinții pentru dânsul și ca să nu-i mâhnească, au tăinuit sorgintea boalei până la sfârșit.

Am trimis îndată la București și am adus o căruță cu poame și o ladă cu bordeaux. Nu era nici un obstacol, nu cruțam nimic spre a îndeplini dorințele Mișului.

Minuțioasa îngrijire care se da Mișului, vreo câteva zile mi se părea că ar fi prosperând în sănătate.

Într-o zi, examinându-i limba, o văz neagră ca catranul. Atunci am văzut că boala se agravează și am hotărât să plecăm la București să cerem ajutorul medicilor.

---

[1]) Habeday Halfon, bancher evreu din București. A lăsat o mare parte a averii sale Azilului „Elena Doamna" (1827–1880).

La 1 august am plecat cu Mișu la București (capitala era agitată și amenințată de un rezbel civil[1], voi vorbi pentru aceasta în altă parte).

Îndată ce am sosit am trimis la doctorul Marcovitz[2] care, examinându-l și cercetându-i udul cu acid nitric, deodată am văzut o metamorfoză involuntară în figura medicului, care devenise palidă ca turta de ceară. Au scris un medicament și i-au zis să nu iasă din casă, ferindu-se de răceală. Apoi, trecând cu doctorul în camera mea l-am rugat cu multă stăruință să-mi mărturisească adevărul, care este patima Mișului.

Atunci doctorul îmi zise: „Boala este foarte gravă, dar nu este de dezesperat. Această boală se numește albuminurie sau boala lui Bright, se schimbă albumina sângelui în apă sau, pe românește, boală de rinichi, care provine dintr-o răceală mare sau o spaimă mare; dar tot ce mă pune în mirare este că patima este veche de două sau trei luni, și cum doctorul lui, Fotino, nu au prevenit-o mai înainte?"

A doua zi am chemat și pe doctorul Zițu[3], rugându-l să urmeze vizitele împreună cu doctorul Marcovitz... Am scris îndată Mariței, la moșie, ca să vie cu toată familia la București, fiindcă gravitatea boalei Mișului reclamă o de aproape căutare, care au și sosit a doua zi.

Cu toată căutarea și silința a treci medici, Marcovitz, Zițu și Fotino, în curs de trei săptămâni Mișului meu i se slăbeau puterile și se topea ca lumânarea. Într-o zi,

---

[1]) Tulburările puse la cale de opoziție și care au izbucnit în București la 3 august 1865 în lipsa domnitorului din țară (v. Xenopol: *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. II, pp. 32 și urm.). [2]) Alexandru Marcovici, doctor în medicină la Paris, medic primar al spitalului Colțea și profesor de clinică medicală (1835-1836). [3]) Dumitru Papastavru, zis Zitzeos, după comuna sa natală Zitza din Epir. Doctor în medicină la Paris în 1852; subinspector general al serviciului sanitar în 1865, colonel și medic al Spitalului Militar din București în timpul Războiului pentru Independență.

fiind doctorii la consultație, doctorul Marcovitz examinând udul, exclamă deodată cuvântul „Evrika!" (Ευρήκα!) Îl întreb ce, îmi răspunde plin de bucurie: „I-am găsit calibrul boalei, domnule, și este în afară de orice temere!"

Doctorii i-au dat voie Mișului să iasă în toate zilele la plimbare pentru aer. În ziua aceea eu trebuia să mă duc la Giurgiu pentru afaceri casnice și să mă întorc a doua zi. Luându-mi ziua bună de la Mișu și sărutându-l de mai multe ori, i-am zis: „Mișule, doresc ca mâine când mă voi întoarce, la 4 ceasuri (diligența făcea trajeul Giurgiului la ore fixate), să găsesc pe Ivan, birjarul tău, la scară cu birja, căci aceasta va fi un balsam pentru suferințele mele de o lună de zile".

În adevăr că a doua zi, când m-am întors de la Giurgiu, Ivan birjarul era la scară cu birja și mantaua cea albă a Mișului aruncată pe capră (aceasta era și cu lionilor). Am sărutat pe Mișu, adresându-i câteva vorbe de bucurie și mulțumire și apoi s-au aruncat în birjă, ducându-se să se plimbe la șosea.

A doua zi au prânzit la soră-sa Mița. A treia zi s-au dus cu Canu și cu soră-sa în plimbare la Herăstrău, unde au șezut până seara pe înnoptat, pentru care l-am observat și l-am rugat să nu mai șadă până seara afară când se răcorește vremea.

În ziua următoare, către seară, Mișu era în cameră la mine, privea la fereastră. L-am lăsat în odaie și m-am dus pentru câteva minute le spițărie; când m-am întors, Mișu dispăruse. Întreb pe Marița unde este Mișu, îmi zise că până să trec dintr-o cameră în alta, nu l-au mai găsit. Cercetez slugile, îmi spun că l-au văzut ieșind pe poartă pe jos.

Peste două ore s-au întors acasă și, întrebându-l unde au fost, mi-a zis că s-au dus puțin de s-au plimbat pe jos. Doamne, iartă-mă! peste drum de casa noastră locuia o

tânără damă (din fracțiile libere și independinte) și eu bănuiesc că poate acolo au fost Mișu de s-au distrat acele două ore. Orișicum, a doua zi Mișul meu au căzut la așternut și nu s-au mai sculat!

Desperația noastră era la culme! Pe lângă cei trei doctori curenți de mai sus am chemat și pe arhimedicul Davila și la consulturi rugasem și venea și doctorul Arsache[1].

Boala mergea spre rău din zi în zi. Au început să-l prinză frigurile, începuse să se umfle picioarele, pofta mâncării i se tăiase. Nu știam ce să mai facem! Am rugat medicii și au transcris prin telegraf la Paris toate simptomele boalei profesorului Andralth, rugându-l să ție acolo un consult. Consultul s-au făcut, răspunsul au venit, cura au urmat-o, dar vai! nici o speranță de preschimbare în bine a boalei, răul ampira. Boală ingrată! În desperația noastră am alergat și la știința babelor, știință veche (ante Hipocrat). Unele îmi ziceau că este deocheat (jetatura), altele că era uscătură, altele iarăși că s-au speriat. În sfârșit nimic, și cu dânsele răul predomina.

Am alergat apoi la cele bisericești, unica și ultima nădejde a omului. Ne duceam la toți sfinții și ne rugam cu lăcrămi și eu, și sărmana mumă-sa. Făceam privegheri la mănăstiri, dam banii cu profuziune, dar vai, sărmanii, nu am avut destulă credință, nici cât un bob de mușțar, după cum zice Sf. Evanghelie.

La 23 septemvrie au apucat pe Mișu sughițul. Atunci și numai atunci am văzut că nu mai este nădejde de a scăpa Mișul meu.

---

[1]) Apostol Arsache (1789-1869), originar din Albania. Doctor în medicină la Halle, vine în țară, unde este numit medic al spitalului Pantelimon în 1820. Intrând apoi în viața politică, ajunge deputat, ministru în 1861 și 1862 și prim-ministru pentru câteva zile, după asasinarea lui Barbu Catargiu (8–23 iunie 1862).

Am trimis pe Canu la doctorul Glük[1], să-l cheme și pe dânsul și cu promisiunea să-i dau două mii galbeni dacă îmi scula pe Mișu. La 23 seara, în urma consultației ce au făcut cu ceilalți doctori, au prescris lui Mișu o vezicatorie la buricul pântecului, care au și pus-o în seara aceea doctorul Fotino, zicând că a doua zi vine să o taie.

A doua zi îmi zise Mișu: „Tată, cheamă pe Ion soldatu' să mă duceți în odaia cu sofa, căci este mai multă lumină". Am chemat pe Ion și împreună cu mine l-am pus pe un fauteuil (căci slăbise sufletul meu de nu mai putea să se ție pe picioare) și l-am mutat. Când l-am sculat în sus au căzut vezicătoarea, nu se prinsese. Dar vai! când omul este destinat la o fatalitate aleargă după dânsa să o aducă mai curând!...

Am trimis la doctor de au venit și au prescris altă vezicatorie, i-au și pus-o și s-au prins... Aceasta au fost cel din urmă medicament...

Seara au venit să o taie. Eu țineam lumânarea, dar văzând pe Mișu că face mișcări de suferință, am dat Mariței lumânarea să o ție, fiindcă durerea lui comunica cu sufletul meu. Am trecut în salon și am lipit urechea la ușa care corespundea cu camera în care trecusem pe Mișu. Doctorul, după ce i-au tăiat-o, au aruncat un praf de gândaci asupra rănii făcută de vezicatoare... Deodată am auzit un țipăt din inimă! Alerg în odaie, strigând: „Mi-a omorât copilașul!"... Mișu era fără cunoștință! Acel praf i-au dat atacul în nervi, paralizându-l cu desăvârșire. Strig pe Mișu... nu-mi răspunde. Întreb pe doctor ce i-au făcut, îmi zice că doarme și să nu-i stric somnul...

Atât îmi aduc aminte că am chemat fetele cele mai mari, pe Mița și Lina, și, închizând ușa despre salon, unde

[1]) Teofil Glück, medic austriac stabilit mai întâi în Iași și apoi la București, unde ajunge efor al spitalelor civile și director al Serviciului sanitar (1824-1884).

erau multe rude și amici, le-am sărutat vărsând șiroaie de lăcrămi și zicându-le că au perdut pe Mișu... au perdut pe cel din urmă moștenitor al familiei Lăcusteanu... au perdut pe Mișu, frățiorul și protectorul lor... sfătuindu-le să se console ca să se poată consola și muma lor și alte multe care nu-mi aduc aminte. Era un adieu care luam de la copiii mei, era o binecuvântare și o blagoslovenie părintească, cea din urmă care le dam...

Eu mă hotărâsem să mor înaintea Mișului... Durerea era mare... Când, deodată, auz pe nevastă-mea, bătând la ușă să deschiz, cu atâta furie încât voia să spargă ușile, iar alții intra pe cealaltă ușă, încât m-am pomenit deodată înconjurat de atâta lume. Eu m-am spăimântat, crezând că am perdut pe Mișu... Am aruncat ochii la arme... armele toate dispăruse! Atunci m-am văzut învins, nenorocitul! Atunci am trecut în odaie la Mișu: el era încă în viață, dar fără cunoștință; se uita mult la mine până să mă cunoască.

Pe mine mă urmărea și mă priveghea, încât am văzut că este peste putință a-mi realiza dorința și a pune capăt unei vieți amare care mă aștepta. Paharul morții pentru mine ar fi fost un balsam alinător suferințelor mele.

În ziua fatală și de tristă memorie de 26 septemvrie a anului 1865, seara la 8 ore și 30 minute, Mișul meu au întrebat pe fratele meu Iancu: „Unde este tata?" și, strângându-l de mână, au... au ieșit din lume...

Lăsând în memoria familiei, a amicilor și camarazilor săi dragostea care le-au purtat, bunătatea, simpatia, înțelepciunea și exemplara bună-cuviință... iar mie, nenorocitul tată, și nenorocitei mame, veșnică tânguire și durere în sufletul nostru...

În acea seară neagră și îngrozitoare, eu nenorocitul, obosit moralicește și trupește, m-au furat somnul pe canapea în cameră la mine, când mă mișcă cuscrul meu,

cuconu Iancu Costacopulo, zicându-mi: „Scoală-te, domnule, și scoate vizicătoarea Mișului, că nu mai poate de dureri.“ Când deschiz ochii, văz camera mea plină de lume și copiii toți împrejurul meu. Mă scol iute, voiesc să mă repez în cameră la Mișu, pun mâna pe mine și mă opresc. Am înțeles că am perdut pe Mișul meu... Mă lupt cu toți, ce scenă! ce momente! Lina, fiica mea, exersa în momentele acelea o putere herculeană, morala ei era mai presus de sexul ei, sărmana copilă!, răsplătită scump mai în urmă, cu suferințele boalii ei, cauzate din trezorul părintesc și fratern,

Eu, deși răcneam și mă luptam ca un tigru căruia îi hrăpește puii, dar nu am putut rezista la atâția bărbați. Era cumnații mei, frații Valerii, Iancu Băbeanu, doctorii Fotino și Iatropulo și alții mulți care nu-mi mai aduc aminte. În sfârșit, neputând să-i învingprin forță să mă duc în cameră la Mișul meu, am căzut (*j'ai sucombé*).

Apoi, după câteva ore de rugăciuni și promisiuni ce făceam înconjurătorilor că nu voi comite nici un exces, să mă lase să văz pe Mișul meu, au consimțit și m-am dus în salon, asistat de mai mulți bărbați, dar ce să văz? Doamne, ce vedere horibilă! Ce spectacol îngrozitor! Ce scenă tragică!

Mișul meu întins între trei scânduri...

Mișul meu care dormea pe peptul tatii...

Mișul meu, a căruia suflare comunica cu sufletul meu...

Mișul meu, gloria și sprijinul familiei...

Mișul meu, fala oștirii...

Mișul meu, mândria amicilor săi...

Ce scenă tragică va fi fost, nu-mi aduc aminte...

Las lor și rog pe ginerele meu Costacopulo să descrie acele momente îngrozitoare.

Dar cum voi descrie eu, nenorocitul părinte, scena de a treia zi, când au venit să-mi hrăpească pe Mișul meu?

Să hrăpească corpul Mișului meu...

Când am văzut oștirea cu muzicele în cap...

Când am văzut pe Mișul meu înconjurat de archierei în haine sacerdotale și cu lumânări aprinse în mâni...

Când am văzut chorul intonând cantul funebru de vecinica pomenire care îmi sfâșia inima...

Atunci m-am înfuriat ca cea mai sălbatică fiară din lume, devenisem atheu, mizantrop, Dumnezeu să mă ierte... Îmi venea să mă arunc asupra archiereilor, să-i rup cu dinții, să-i sfâșii cu rugile, ca să nu-i las să mă despartă de Mișul meu.

Dar nu puteam să fac nimic, căci eram totdauna asistat de bărbați care mă țineau în respect și mă amenința că daca voi face accesuri nu mă vor lăsa să conduc pe Mișul meu la biserică.

Cu această amenințare, mă prefăceam că mă calmez, dar inima mea sângera din ce în ce mai mult..

Să nu dea Dumnezeu omului cât poate să rabde!

Am condus pe Mișul meu la biserică, sau mai bine m-au condus și pe mine, căci eram ținut de amândouă mâinile și cu capul gol, ca pe criminali...

La biserică, când am depus cel după urmă sărutat pe buzele lui Mișu, mi s-au calmat furia, dar îmi pare că mă demoralizasem, mă nimicisem.

Aș dori să descriu multe, dar nu mă lasă durerea, fiind mare mă apasă. Las lor, și rog fetele mele, Mița și Lina, și pe ginerele meu Costacopulo, care au luat parte la durerile mele (și pe care i-au iubit așa de mult Mișul meu) să descrie atât ceremonia funebră, cât și scenele îngrozitoare de atunci, căci memoria mea atunci au fost slăbită de durere, ca și celelalte organe.

Sepulchrum

Sepulchrum este cel vechi rude si adinne
ste Mumne mee, si ceri lalti copii ai
nostrii, despre care am vorbit mai sus.....
este situat la dreapta dichii Bisericii
Sft Georgie vechi inpotriva paraclisu
lui. Cimitirul este inpregmuit, cu
grilej de fer, d'amrit, acoperit cu o
Piatra de marmura. pe Piatra sepul
chrale, este gravat urmatoarea inscri
ptie. / versetu este de Dom: Ioan Eli
ad Rădulescu renumitul Autor si Poet
Romin/. la Capul Pietrii, este o Cru
te tot de Marmura, si la spatele Crucii
sint trei Lanțe de Cavalerie, cu stegu
rele lor, inplintate, si pluvurite
in Piatra. semnele Ostirii.
La migiocul Crucii este un Cadrem de
fer cu geam, legat cu lenț de frec,
si in care cadrem este Portretul Mi
șahi sen, in Uniforma de Cavalerie
din goral Crucii este o Candilă sare
tot de fer, care arde necurmat de

Epitaphia

Înaltu crestea ca Pinul,
ș'a înfloritu ca crinul.
Furtat'a ca Martyrul,
și gladiu și stîngarea.
Sufletu ca gerul Mórtea,
ș'a înghețat ca flórea.
Lutósa'i despuiere aștui 'n reparos jace...
In sus Herou din ceruri. Dormi Lăcusteyc 'n pace.

Mihail Lăcusteanu, născut la anul 1811 Maiu 8.
Repausat la Anul 1865 Septembre 26.

Sepulchru

Sepulchru este cel vechi, unde se odihnește muma mea și ceilalți copii ai noștri, despre care am vorbit mai sus. Este situat la dreapta zidului bisericii Sf. Gheorghe Vechi, împotriva paraclisului.[1] Cimitirul este împrejmuit cu grilaj de fer d'aurit, acoperit cu o piatră de marmură. Pe piatra sepulchrală este gravată următoarea inscripție (versetul este de dl Ioan Eliad Rădulescu, renumitul autor și poet român). La capul pietrei este o cruce tot de marmoră și spatele crucii sunt trei lăncii de cavalerie cu steguleţele lor, împlântate și plumbuite în piatră, emblema oștirii.

La mijlocul crucii este un cadran de fer cu geam, legat cu lanț de cruce și în care cadran este portretul Mișului meu, în uniformă de cavalerie. Din dosul crucii este o candelă mare tot din fer, care arde necurmat de cinci ani ziua și noaptea... și va arde...

În zilele de sărbători se acoperă mormântul cu un covor cusut de Marița, cu mătase și fir galben, care reprezintă credința și statornicia, și din jos inscripția care este pe piatră.

Epitaphiu

Înalt creștea ca pinul
Ș-a înflorit ca crinul,
Purtat-a ca martyrul
și gladiul, și stâlparea,
Sufla ca gerul moartea
ș-a înghețat ca floarea,

---

[1]) Vezi nota 1, p. 30.

Lutoasa-i despuiere aci-n repaos zace...
În sus, herou din ceruri... dormi Lăcustene-n pace!

Mihail Lăcusteanu, născut la 1841[1], mai în 17.
Repausat la anul 1865, septembrie 26.

Singura nădejde și mângâiere care îmi rămâne este simbolul credinței noastre, a blagoslovnicilor creștini, care zice: „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vie, amin".

Mișu, Mișu al meu rai
și în iad când voi sosi
tot pe Mișu voi striga,
oricât mă voi pedepsi.

Camera Mișului

Sunt în al șaselea an de la ieșirea Mișului din lume și camera lui este intactă. Mobilierul, uniforma, echipamentul sunt așezate așa după cum le-a lăsat Mișul meu. Deasupra patului de fer, unde dormea, sunt sfinte icoane; mai la vale este portretul în plină uniformă de cavalerie, scos în cromolitografie și pus în cadran de bronz (adus de la Paris). O candelă arde ziua și noaptea.

O mică bibliotecă a Mișului am dăruit-o oștirii, trimețând-o cu adresa mea Ministerului de Rezbel în anul 1866.

Un ceasornic deșteptător de masă l-am dăruit Senatului, ca să slujească stenografilor în zilele de ședință (trimis cu adresa mea, fiind eu chestor al Senatului, în anul 1870). Un ceasornic de aur, cronometru, i s-au furat în momentele fatale. O pereche [de] pistoale pentru cobu-

[1]) Curioasă eroare: data exactă este 17 mai 1844.

ruri, dăruite de mine Mișului, și o pușcă cu două țevi, dăruită de unchiul său Nae Bâțcoveanu, i s-au furat peste doi ani. Sabia de purtare și chipiul sunt așezate în cuier de Mișu, iar sabia lui de paradă, gravată cu numele lui, este între armele mele, care se va păstra în veșnicie (îmi exprim dorința).

În camera Mișului nu intră nimeni afară de nenorocita lui mamă și eu din când în când, ca să-mi plâng dorul; și femeia din casă, care aprinde candela ce arde ziua și noaptea și scutură hainele. În toată cealaltă vreme este închisă, respectând-o ca pe un sanctuar.

Un mister

O stranie vedere! Fii-mea Mița este devotă, iar nicidecum bigotă. În minutul în care Mișul meu și fratele ei au încetat din viață, au trecut în cameră la mine însoțită de cumnată-sa Maria a lui Nicu Costacopulo, unde era mai multă lume care intraseră ca să-mi comunice fatala și dureroasa nuvelă că am perdut pe Mișul. Pe mine mă furase puțintel somnul, fiind obosit de durere (după cum am descris mai sus), dar ce vede Mița? Un nor despre colțul camerei mele, d-asupra la tavan, și un porumbel alb în nori, a căruia aripi nu mai se vedea întinse peste nori. Mița crede și eu mărturisesc că acesta era sufletelul Mișului care venise să iau adieu de la tătița!

Daca voi avea zile să mai trăiesc și mă voi duce în streinătate, voi căuta un pictor eminent și voi face acest tablou memorabil, căci aici am încercat și nu am reușit.

Destinul
Apăsat de chinuri
și coprins de jale

Viața mi-o petrec
și zilele mele
în lăcrămi la un an
Nu simțesc nimica
inima mi-e gheață
la orice plăceri
cărunta-mi bătrânețe
geme în suspinuri.
Ah! nu am nici o oră,
un minut ferice
pe acest pământ!
Tot ce avui mai scump
zace într-un mormânt.

Oraţiune funebră
rostită la înmormântarea Mişului meu

La vie est le combat,
La mort est la victoire!
(*La mort de Socrate*, Lamartine)

Pentru ce oare această viață nu e suficientă facultăților omului? Pentru că viața prezentă e limitată, pe când obiectele la care tind facultățile omului sunt infinite. Este ceea ce face din om o ființă distinctă în creațiune, o ființă a cărei natură diferă într-un mod infinit de cât orice o înconjoară și a cărei destinație prin urmare trebuie a corespunde sublimității naturii sale.

Nimic mărginit, nimic terminat, nimic nu ajunge inimii și spiritului omului, nici nu-i poate stoarce dorințele sale decât posesiunea infinitului. Și fiindcă se află continuă cu totul departe de acest termen inaccesibil, tot ne face a crede că Providența a voit a-l apropia de perfecțiune!

Bazându-mă dar pe forța naturală a acestor nobile instincte ale inimii și ale spiritului omului și contată ca condițiunea sa pe lume este decât un preludiu unei alte existențe infinite.

O, tu, Divină Providență, care m-ai adus în acest sfânt locaș pentru a primi ultimele gagiuri de amicie ce mi-au păstrat iubitul meu Mișu Lăcusteanu. Tot tu ai vrut ca după timpurile fericite ale vieții sale, să fiu și în zilele de durere și de infirmitate martor al suferințelor sale.

Încă din anii cei mai fragezi ai etății noastre fericirea o curs pe repausatul locotenent Mihail Gr. Lăcusteanu, în care găsind o inimă convinsă de o justă rațiune, n-au lipsit un moment a-i conserva o amiție distinctă.

Cariera militară care o adoptă îl constrânse a petrece întreaga sa copilărie în școală, astfel încât m-a privat de plăcerea ce o simțeam de a-i putea comunica îndestul de des sentimentele cele vii ale unei inimi sincere ce mi-a inspirat.

În tot timpul studiului n-au încetat a fi victima unor suferințe continue, care-l împedicau, din cursul regulat al lecțiunilor, totuși, grație exemplarii și neprețuitii îngrijiri a unor părinți virtuoși și a caracterului său perseverent, reuși ca la timpul destinat, numai în etate de 19 ani și 2 luni, și merita a purta insignile gradului ce își conferă.

Abia un singur an se putu bucura de frumoasa poziți-une ce i s-a creat și când moartea care e gata pentru toți care domină cu atâta imperiu încât cu o mână promptă și suverană răstoarnă capetele cele mai respectate, îl răpi din mijlocul nostru pentru a-l prepara pentru viața cea eternă. Întocmai ca rosa de primăvară mândră că au înflorit așteaptă cu impațiență soarele cel străluce ca să-și poată răspândi deliciosul său parfum, tocmai atunci o forță fatală o smulge pentru satisfacțiunea vanitoasei sale plăceri.

Iată dar ce este omul, un orb instrument al naturei, azi constituie subjectul de bucurie și încântare al scumpelor sale ființe, mâine devine objectul de întristare și de dezolațiune al tutulor. Este limita aspirațiunilor sale! Este ideea vanității realizate!

O, glorie! O, mărire! Putea-vom noi concepe acest nume în triumful morții? Nu! Domnilor, nu poci susține un singur moment aceste cuvinte prin care aroganța umană se amețește însuși pentru a nu-și zări neantul.

E timpul de a vedea că tot ce e muritor e incapabil de elevațiuni.

O, Dumnezeule, zice Profetul, ai măsurat zilele mele și substanța mea, nu e nimic înaintea ta.

Așa e, fraților, tot ce se măsoară și termină și tot ce se naște pentru a se termina nu a ieșit din neantul [în] care s-a cufundat?

Considerați acele omnipotențe pe care le privim din treapta de jos și pe când tremurăm subt mânilor lor, Dumnezeu îi izbește pentru a ne vesti.

Trebuie dar a ne convinge despre infinitul nostru abyse, și daca trebuie o lovitură pentru a face să răsune inimile noastre încântate de amorul lumii, aceasta e destul de mare, destul de teribilă!

Care din noi nu s-au simțit izbit de această lovitură ca cel mai tragic accident care a putut dezola familia?

Dar în van geme scumpele lui ființe, în van amorul patern personificat în scumpii săi părinți care-l țineau strâns subt călduroasele lor îmbrățișări, căci fiul scapă de acele drăgăstoase îmbrățișări și moartea mai puternică îl făcu victima regatului său.

Veniți dar, scumpi părinți, cu inima zdrobită de durere, veniți a da ultima benedicțiune fiului vostru, a depune ultimul sărut pe fruntea sa.

Iară voi, iubite surori, rude și amici care ați împărtășit viața în comun, veniți a vărsa tributul lacrimilor voastre pentru binecuvântarea sufletului său.

Streini ce n-ați cunoscut juna-i viață lăsați o lacrimă pe fața sa învestită de frigul morții, căci în floarea etății și destul de prematur descinde în mormânt.

George E. Schina, amic al repausatului,
1865, septembrie, 28

*
* *

De la anul 1853 și până la 1859 s-au succedat felurimi de evenimente și scârbiri în țara noastră, la nici una din toate nu am luat parte. Într-o zi mă cheamă Vodă Cuza și îmi zise:

— D. Colonel, dorind ca să ne împărtășești cunoștințile dumitale, te-am numit președinte al Consiliului Ostășesc și sper că nu vei refuza această sarcină.

Am priimit și am mulțumit, însă fără prejudiciul, căci nu voiam să las plugăria, la care mă sacrificasem ei cu totul.

Ofisul cu nr. 41 din 1859, mai 01, prin care mă orânduiește președinte al Consiliului Ostășesc.

La anul 1865, septemvrie 26, după ce am perdut pe Mișul meu, după cum se descrie în volumul I, devenisem aproape mizantrop. Am perdut plăcerea muncii câmpului și [moșia] am dat-o în arendă, căutând să intru iarăși în politică și în valurile lumii, la care nu am întârziat și m-au ales districtul Vlașca senator la Senatul României.

De aceea descriu în câte rânduri am fost ales la această instituție:

Anul 1866, octomvrie 3[1] act prin care colonelul Lăcusteanu se alege senator. Legalizarea actului de urbea Giurgiu cu nr. 5684. Președintele comisiei de verificare a Senatului: Cantacuzino.

Anul 1867, decemvrie 19[2], act prin care colonelul Lăcusteanu se alege senator al colegiului I. Legalizarea actului de urbea Giurgiu cu nr. 5909. Președintele comisiei Senatului de verificare: generalul Constantin Năsturel Herăscu.

Anul 1868, iulie 9[3], act prin care colonelul Lăcusteanu se alege senator al colegiului I. Legalizarea actului de primăria Giurgiu cu nr. 3001. Președintele comisiei Senatului de verificare: Grigore Bengescu[4].

Anul 1869, august 5[5], act prin care colonelul Lăcusteanu se alege senator al colegiului I. Legalizarea actului de primăria Giurgiu cu nr. 4245. Președintele comisiei verificatoare a Senatului: N. Crețulescu[6].

Anul 1870, iunie 3[7], act prin care colonelul Lăcusteanu se alege senator al colegiului I. Legalizarea Primăriei Giurgiu cu nr. 1255. Președintele comisiei verificatoare a Senatului: Alexandru Plagino.

*

* *

Se vor mira cetitorii după vremi când vor vedea în fieșicare an alegere de senatori, deși Constituția noastră zice

---

[1]) Sub guvernul prezidat de Ion Ghica. [2]) Sub ministerul liberal al lui Ioan Brătianu. [3]) Prim-ministru fiind generalul Golescu. [4]) Ministru de culte sub Vodă Știrbei, ministru de justiție și de culte în 1865 în cabinetul Kogălniceanu (1824-1881). [5]) Sub ministerul liberal-moderat prezidat de Dimitrie Ghica. [6]) Nicolae Crețulescu, fost în mai multe rânduri ministru și președinte al Consiliului (1859, 1862-1863 și 1865-1866), președinte al Senatului, al Academiei române, al Ateneului, ministru plenipotențiar la Roma, Petersburg și Paris etc. (1812-1900). [7]) Guvernul de junĕ dreapta a lui Manolache Costache Epureanu (cu Gh. Manu, G. Cantacuzino, Al. Lahovary, P. Carp etc.).

că senatorii sunt pentru opt ani aleși, însă reaua-credință a guvernelor către țară și intrigile partidelor făcea pe Domn să dizolve corpurile legiuitoare. Însă de la 1870 până la 1874, corpurile nu s-au dizolvat[1], și în 1874 au urmat în Senat tragere la sorți după Constituție, la care tragere am ieșit și eu (cu toate că demisionasem, dar m-au rugat Senatul prin președintele său ca să-mi retrag demisia, carele mă roagă prin adresa nr. .... după cum au și urmat până la tragerea la sorți, când am dat mulțumită lui Dumnezeu că am scăpat).

*
* *

Adresa ministrului de interne, Manolache Costache Epureanu, din 1870, noiemvrie 11, nr. 15424, prin care îmi face cunoscut alegerea mea la Sfatul Orășenesc al Capitalei și mă întărește de membru al municipalității. (Ales cu una mie una sută de voturi.)*

[1]) Inexact. Lascăr Catargiu, venit la putere după un minister Ion Ghica de scurtă durată, dizolvă Camera care l-a pus în minoritate, la 16 martie 1871. *) Urmează *Păstorul întristat* de Vasile Cârlova, o *Dedicațiune vulgului român* în versuri și încă două poezii (cântece populare?) *Râsul durerii (Mireasa din Romanați)* și *Neamțu patrihot român.*

Dedicațiune

Vulgului Român

Sciu că in țĕra Românéscă
Prĕ puțini sunt sĕ citéscă
Scrieri bune cari vor
Munca de la cititor

Deci știindu-mi țĕra bine
Mĕ indreptŭ iute catre tine
Vulgule neiscusitŭ
Ce ași epublicŭ ° le ai numitŭ

Ți inchin aceastŭ carte
Un nimicŭ in mare parte
Este pentru Ialde voi
Ca și fâmu pentru boi

Dacă scriereа ți vĕ place
Este semnŭ că ea nu face

Nici un singur golegan
Nici câtuș de vrintă-ți gugumen

Cumpănă și o plătește
Căci așa se implinește
Poșta care o nutrește
Punga să mi-ți gumulește

Numai punga e in stare
Ție te pune in mișcare
Inimă tu simți că ai
Numai când din punga dai. –

.———.

Râsul Durerii.

Mirésa din Romanați.

Ună femee infortunată
Cu ună stare insemnată
Și frumosă ca ună stea
Vĕduvĕ rĕmase ea
Răposatu soțior
De și steau risipitor
Starea ei radăcinase
Din robie o scăpase

Copie cu mila lui Dumnezeu
Foaie de Zestre a preaiubitei noastre fiici Maria

1 Icoană Maica Domnului îmbrăcată în argint care să le fie de ajutor

150 # inel în diamanturi și cinci șire de mărgărit

100 # argintărie de douăsprezece persoane

500 # adică 500 galbeni împărătești pentru garderobă

8000 # adică opt mii galbeni împărătești [în] natură, din care să se răspundă înaintea cununiilor 200 # două mii, iar restul de șase mii galbeni, în trei termene, socotită răspunderea de fiișicare șase luni, câte două mii galbeni cu a lor dobândă, pravilnică din ziua cununiilor.

Aceste de mai sus de la noi cu toată blagoslovenia părintească, iar de la milostivul Dumnezeu, har și bogată milă.

Colonel Gr. Lăcusteanu

Aceasta de mai sus făgăduită zestre preaiubitei noastre fiice Maria este cu consimțământul meu.

Marița Lăcusteanu

Cele coprinse în fața acestei foi de zestre, atât numerarul, cât și celelalte objecte le-am priimit toate pe deplin.

Capitan Costacopulo

Tribunalul Ilfov secț. III

Domnul colonel Grigorie Lăcusteanu, prin petiția ce au dat Tribunalului, înregistrată la nr. 3724 din anul corent 1869, au cerut legalizarea actului acesta de dotă ce încredințează fiicii sale Maria, trecută în legitimă căsătorie după dumnealui cap. Costacopulo, în urma căreia prezentându-se din partea înzestrătorului, colonel Lăcusteanu, cât și din partea ginerelui, capit. Costacopulo, dumnealui Alexandru Corlătescu, autorizat cu procură din

partea ambelor părți. Legalizată de Comisia Colorii de Galben nr. 3880 din 3 octomvrie corent au declarat ființa actului dotal și semnăturile dintr-însul de proprii ale dumnealor, adăugând din partea înzestrătorului că suma de galbeni 8750 în numerar și objecte o dă din propria sa avere și în condițiunea coprinsă în act. Asemenea au vederat Dom. Procuratorele și din partea ginerelui că au priimit atât numerariul, precum și toate celelalte objecte și se mulțumește pe coprinderea actului dotal.

Tribunalul, pe aceste baze și în conformitate cu art. 335 din Regulament, legalizează acest act dotal, trecându-l și în condica, însă fără prejudiciul unei a treia persoane.

Președinte N.I.C. Bolintineanu

Nr. 169 al Comisiei

leat 1869, octomvrie 4

al dosarului nr. 419/1863

Copie cu mila lui Dumnezeu
Foaie de Zestre a preaiubitei noastre fiici Elena

1 Icoană Maica Domnului îmbrăcată în argint care să le fie de ajutor

500 # adică cinci sute galbeni pentru garderobă

1 broșă de diamant

8000 # adică opt mii galbeni împărătești în Nacht. și răspunz în următorul mod: acum înainte vom răspunde trei mii galbeni în bonuri rurale, și care bonuri daca în termen de șase ani de astăzi nu vor veni în justa lor valoare, ne obligăm a le primi înapoi și să răspundem întreaga sumă de trei mii de galbeni

1000# una mie galbeni tot una în monedă sunătoare iar restul de patru mii galbeni să răspundem peste patru ani, primind ginerile nostru din casa părintească dobândă de doisprezece la sută pe fieșicare an, în două câștiuri până la arătatul an.

Acestea de la noi cu toată binecuvântarea părintească, iar de la milostivul Dumnezeu, har și bogată milă.

Marița Lăcusteanu Colonel Grigore Lăcusteanu

am rămas mulțumit,
capit. N. Greceanu

Tribunalul civil Ilfov secț. III

Domnul colonel Lăcusteanu, prin suplica ce au dat acestei secțiuni la 7 noiembrie corent 1866, înregistrată la nr. 14794, au cerut legalizarea acestui act dotal, prin care înzestrează pe fiica sa Elena la trecerea în legitimă căsătorie după dom. capitan Greceanu, în urma cărora prezentându-se în pretoriul Tribunalului ambele părți și declarând într-o unire ființa acestui act dotal, precum și semnăturile dintr-însul de proprii ale dumnealor, cu

adaogire din partea înzestrătorului că toate cele coprinse le-au dat din propria sa avere, iar ginerile că le-au primit și că este mulțumit.

Tribunalul, pe aceste baze și conform art. 798 și 714 din procedura Codului civil, legalizează acest act dotal, trecându-să în condică după orânduială.

Membri C. .... N. Ion
Grefier Ștefănescu
Nr. 299 al condicii
anul 1866, 9vrie 11
dosar nr. 3049/866*

*) Urmează cinci pagini de versuri, copie după scrisoarea marelui logofăt al dreptății Al. Vilara către procurorul județului Vlașca (1846), trei pagini de versuri în limba română și greacă veche, copie după procesul-verbal al ședinței Divanului de 12 (fără dată) și reproducerea versurilor defăimătoare.

ANEXĂ

Nr. 584/1848, iunie 26

Depoziţiunea maiorului Grigorie Lăcusteanu despre atentatul de la 19 iunie

Tacrirul domnului maior Grigorie Lăcusteanu, fostul comandir al batalionului al 2-lea din polcul No. 3

Întrebarea 1. Cum te cheamă?

Răspuns 1. Mă cheamă Grigorie Lăcusteanu.

Într. 2. De câți ani ești? De ce nație și de care religie ești?

Răsp. 2. Sunt de ani treizeci și șase. Sunt de neam român. Sunt creștin de ritul ortodox.

Într. 3. Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toți anii, asemănat sfintelor dogme?

Răsp. 3. M-am spovedit și m-am cuminecat regulat în toți anii.

Într. 4. Din ce județ, din care sat sau oraș ești?

Răsp. 4. Din județul Ilfov, orașul București.

Într. 5. Însurat ești? Ai familie? Ai copii? Și ce avere ai mișcătoare, sau nemișcătoare, și unde este și în ce loc?

Răsp. 5. Însurat sunt, am soție și copii. Avere am și mișcătoare, și nemișcătoare.

Într. 6. Ai mai fost altă dată dat sub judecată ostășească și sub ce învinovățire? În ce alte slujbe de-ale Statului ai mai fost?

Răsp. 6. N-am mai fost dat sub judecată niciodată. Decât în slujbă ostășească n-am mai fost.

Într. 7. Guvernul provizoriu, prin decretul No. 73 din 21 iunie curgător, te-a dat sub judecată ostășească pentru învinovățire că d-ta, tovărășit de domnul colonel Odobescu și Solomon, având împreună cu d-voastră și comenzi ostășești armate din polcul No. 3, la 19 ale acesteia, iunie, ați atacat chiar pe acest guvern în palatul său, puindu-l la arest, care nelegiuire a produs tristul rezultat de a se vede pentru întâiași dată frate armat împotriva fratelui său, și dovadă stau actele mărturisitoare ce se cetiră acum în auzul dumitale și tristele morminte a șapte cetățeni omorâți și alți șase răniți în acea zi de focurile comenzilor dvs.

În urma acestora, judecata te întreabă care pricină te-a îndemnat să pășești către o asemenea neomenită faptă a blestemului? Și cu cine alții, afară din pomenitele două fețe ostășești comănduitoare, ai mai fost înțeles și înclinat la această crimă ce ați săvârșit, unde se află acum acei tovarăși ai d-tale, fii ai fărădelegii? Sunt ei aicia, în pământul patriei? Sunt dintre fiii ei? Nu cumva sunt și dintre țivili, sau numai dintre cinurile ostășești? Ori sunt și dintre străini, din niscaiva vrăjmași de din afara patriei, și care v-a fost scopul la această întreprindere a păcatului? Arată adevărul înaintea dreptății, nu ascunde nimic, dacă ești fiu al României și dacă încă mai simți iubire de patria d-tale. N-ai a te teme de moarte, deși ai adăpat cu paharul ei pe frații dumitale; sfânta noastră Constituție pe care ai jurat a șters pentru vecie acest crunt nume al morții din condicile ei. Deși d-ta ai împărtășit pe concetățenii noștri cu amarul ei, mărturisește tot adevărul care îl știi, ca să te ierte părinții, mumele, frații și surorile celor omorâți în ziua blestemului, și ca să te ierte patria, care lăcrămează pentru pata ce ai pus pe fața fiilor ei. Nu ascunde nimica, spune tot ce ți-ai ascuns în inima d-tale păgubitor patriei și încrede-te nouă, românilor, judecă-

torilor d-tale, că, dând tot complotul de față, vei afla multă îndurare, la mărinimia guvernului provizoriu și a poporului suveran a nu te da osândei perzătoare ce o meritezi, căci poporul român are aceeași patrie cu d-ta, și această dulce patrie care te-a hrănit cu pânea ei, te-a adăpat cu laptele ei și te-a încălzit la sânul ei, deși d-ta te-ai arătat nerecunoscător la facerile ei de bine, deși te-ai făcut pricina a se vărsa sângele fiilor ei, dar ea este bună, îndurătoare, blajină și blândă; ca și îngerul vieții ce ne-a apărat de furia d-voastră.

Patria nu este răzbunătoare, patria nu voiește să piarză pe nici unul din fiii ei, cari s-au rătăcit ca d-ta; ea așteaptă numai îndreptare și căire adevărată de la odraslele ei la cele trecute, pe cari le va uita cu desăvârșire, dacă d-ta nu vei ascunde pe vrăjmașii ei, cu cari ai fost înclinat la faptele păcatului de alaltăieri, ca să-l scrie și să-l cunoască a se feri de dânșii, a nu-i mai aduce în viitor vreo asemenea zi de rușine și de lacrămi pentru fiii săi, atâta numai cere astăzi de la d-ta prin noi frații și judecătorii d-tale.

Răsp. 7. La toate acestea mărturisesc cu mâna pe cugetul meu și în frica marelui Dumnezeu că niciodată n-am cugetat rău Guvernul provizoriu, nici prea iubitei noastre patrii, nici sfintei noastre Constituții.

Asemenea arăt judecății că, precum mă cunosc pe mine însumi nevinovat în trista întâmplare din 19 iunie, tot asemenea nu cunosc pe nimeni complotist, nici dintre confrații noștri concetățeni, nici dintre străinii din afara patriei. Tot ce știu în această întâmplare este că am fost împreună cu toți ceilalți dd. ofițeri au poruncit să ne aflăm spre vizită la palatul Guvernului provizoriu, când fără nădejde am văzut năvălirea celor cari își însușise puterea de a arestui persoanele membre ale guvernului; și când de spaima acestei criminale cugetări m-am dat pe scară

jos și, suindu-mă într-o birjă pe capra ei, cu sabia sileam caii birjarului ca să mă ducă mai în grabă în sânul familiei mele; însă între acestea m-am pomenit cu norodul ce alerga în uliță, dintre cari numai pe d. Costache Bălăceanu l-am putut cunoaște; acea adunare de norod, cotropindu-mă pe de toate părțile, m-a dat jos din trăsură și a întrebuințat asupră-mi orice-și poate închipui cinevașilea că ar pute face nedumerirea și neînțelegerea. În sfârșit, mă aduseră în felul acesta de la poarta fostului mare ban Iordache Filipescu și până la poarta casei mele unde, încredințându-se cei ce mă aveau în dispoziția lor despre neamestecul și nevinovăția mea, m-au lăsat în pace.

După aceea peste vreunul și jumătate de ceas am auzit puști slobozindu-se spre partea palatului, pe când eu stam liniștit acasă cu familia mea. Îndată după ce am auzit puștile, luându-mi familia, am trecut peste drum la Nicu Manu, fiind împrejmuirea casei mai bună, spre a fi apărat de vreo silnică călcare. Către seară m-am pomenit că mă caută d. Dadu Filipescu, Bălăceanu, Mitică Crețulescu, Paleologu și iuncărul Costiescu, cari, negăsindu-mă acasă, m-au căutat la Nicu Manu, unde găsindu-mă m-au arestat în numele guvernului lăsându-mi pe d. Costiescu de pază; apoi pe la 10 ceasuri noaptea s-au întreit și s-au împătrit străjile, strămutându-mă eu însumi la d. Crețulescu. Și că nu am fost în complot, sau nu am meditat, se poate întreba chiar săvârșitorii acestei crime dacă vreodată mi-au destăinuit vreun asemenea secret și, în sfârșit, că am lipsit cu un ceas și jumătate înainte de a se întâmpla acea nelegiuire, se poate dovedi de la chiar mahalagiii mei, precum și dd. guardiști cari m-au întâlnit când mă duceam acasă.

Într. 8. D-ta către 15 ale curgătorului iunie, ai săvârșit sfântul acela jurământ pe Câmpul Libertății în fața lui Dumnezeu, în fața Preasfințitului și venerabilului nostru

Păstor și în fața a tot poporului, că vei fi credincios patriei, Guvernului provizoriu și sfintei noastre Constituții și că o vei apăra cu chiar sângele d-tale. Adu-ți aminte de marea cuviință a zilei de 11 iunie curgător, când aceasta s-a proclamat și s-a primit de poporul român cu atâta entuziasm, zi frumoasă, zi strălucită, ce încă până acilea nu s-a pomenit în analele României, adu-ți aminte cu câtă glorie se împodobiră săbiile noastre, cari nu știură să verse sânge de frate în acea zi a dorirîlor; cum nu te cutremurași când hotărâși să-ți calci sfântul jurământ ce îl depuseși în acea zi a zilelor noastre la picioarele tronului celui prea înalt, ci făcuși să se păteze cu sânge de frate acea cunună a nemuririi, ce se pusese pre creștetele noastre, ale tuturor românilor, de însăși mâna cerescului părinte și pe care au binecuvântat-o toate neamurile, cum nu te mustră cugetul când te hotărâși spre această sperjură; cel puțin căiește-te acuma, spuind tot adevărul, și iarăși vei fi fratele nostru ca și mai nainte.

Răsp. 8. Am săvârșit jurământul, l-am păstrat, nu l-am călcat și-l voi avea ca o lege sfântă în tot cursul vieții mele, și această pâră și bănuială ce s-a adus asupră-mi, că am fost amestecat în complot și că mi-am călcat jurământul, se dă de față din cele mai sus, că a fost numai o rea înțelegere.

Într. 9. În urma acestora mai ai ceva să arăți spre ușurarea păcatului ce ai săvârșit?

Răsp. 9. Nu mai am nimic, fiindcă nu am săvârșit nici o faptă criminală.

Într. 10. La toate câte ai fost întrebat de frații judecătorii d-tale, cari plâng pentru d-ta, fratele lor, ce ți-ai perdut cariera și numele bun ce cu atâta sudori din copilărie-ți ți-l agonisiseși, spune de ai arătat tot adevărul în frica lui Dumnezeu, să nu te deznădăjduiești însă, frate al nostru greșit, vezi că frații d-tale, cari te judecă astăzi,

nu sunt crunți și aspri, ca cei până acilea judecători ai tribunalurilor, vezi că ei lăcrămează la mustrarea cugetului, care poate te chinuiește în fundul inimii pentru greșeala ce ai făcut și care mare este întru adevăr, dar ai nădejde căci tot astfel de inimi vei afla ca ale judecătorilor d-tale de astăzi și în persoanele membrilor Guvernului provizoriu, aleși de poporul suveran, și acești domni cetățeni ce ne oblădesc astăzi vor face ca iarăși să-ți redobândească stima ce ai perdut-o, când vei da dovezi în viitor că te-ai căit în adevăr și că îți blestemi greșeala și pe cei cari te-au învitat către o asemenea posomorâtă faptă a urâciunii și care nu va cuteza a se atinge de nici o inimă de român din câți astăzi își iubesc patria și își prețuiesc gloria numelui și a Constituției lor, căci asemenea sentimente ce vor sânge sunt lăsate numai pentru fiii periciunii, iar nu pentru adevărații fii ai României.

Răsp. 10. Tot ce am arătat a fost cu cuget curat și cu mâna pe sfânta cruce și Evanghelie.

(*Toate răspunsurile sunt iscălite cu mâna proprie de maiorul Lăcusteanu.*)

No. 585/1848, iunie 26

Încheierea comisiunii ostășești judecătorești, pentru fapta de la 19 iunie

Încheiere

În urmarea decretului Guvernului provizoriu slobozit asupra colonelului Odobescu, fost șef oștirilor; asupra colonelului Solomon, fost comandir polcului No. 3, și asupra maiorului Lăcusteanu, fost comandir batalionului No. 2 din același polc, dați subt judecată ostășească pentru învinovățirea că au atacat pe guvern, puindu-l la arest, făcând cu aceasta a se vede pentru întâiași dată frate armat împotriva fratelui său;

Comisia ostășească judecătorească, luând în băgare de seamă actele alăturate pe lângă această delă, trecute în prescurtare la protocolul pricinei;

Observând tacrirurile ce li s-au luat trecute aicia mai sus în fața întrebărilor ce li s-au făcut, precum și osebita hârtie No. 10 a d-lui Solomon, prin cari tacriruri și hârtia aruncă învinovățirea unul asupra altuia;

Pe lângă acestea, având judecata în vederea ei și tristele morminte ale concetățenilor omorâți în 19 iunie și ranele celor răniți în acea zi de către soldații comandați de pomenitele fețe ostășești;

Din toate acestea apoi se culeg următoarele adevăruri, însă:

1. Că d. Odobescu, deși se muncește prin înșiruirea a multor vorbe reci și fără nici un temei a dovedi pe d. Solomon ca întâiul cugetător al acestei mari fărădelegi, dar, după toate criminalele-i începuturi și după infernalele-i planuri, mărturisite de însuși înaintea judecății, atât prin înscris, cât și prin viul său grai, se dovedește că însuși a fost și este întâia căpetenie și singurul făptuitor al acestei versătoare de sânge contrarevoluții. Prin urmare, d. Odobescu este I-iu călcător de jurământ și trădător; al 2-lea demoralizator oștirilor patriei; al 3-lea vrăjmaș al sfintei noastre Constituții, și, ca pe un asemenea, judecata, pe temeiul pravilei ostășești de la partea a 4-a, cap. I-iu, § 79, 80 și 81 osândindu-l, hotărăște:

Să se gonească din slujbă, ștergându-se din catastife numele său, să i se ia toate cinurile și să se dea subt judecată criminalicească politicească, unde să se judece ca un ucigaș.

2. D. Colonel Solomon, ca unul ce s-a lăsat a se amăgi și a se conforma în ucigătoarele planuri ale numitului Odobescu și a luat parte la toate fărădelegile sale, făcându-se călcător jurământului ce a săvârșit la 15 iunie în

Câmpul Libertății și demoralizator ostașilor de subt comandă-i, socotindu-se de judecată și acesta ca un vrăjmaș al sfintei noastre Constituții, pe temeiul acesteiași pravili ostășești, de la aceeași parte, cap. 2, § 90 și 95, hotărăște ștergerea numelui din catastife și, luându-i-se toate rangurile, să se dea subt judecată politicească criminalicească, unde va fi asemenea judecat ca un ucigaș.

3. D. maior Lăcusteanu, deși s-a dovedit că n-a luat parte la nelegiuitul complot al pomenitelor două fețe ostășești, dar pentru că a acordat strigarea d-lui Odobescu: „Proprietarii la palat", vorbă ce însuși a mărturisit-o prin grai înaintea judecății, adăogând a spune că a zis-o zăpăcit de întâmplare, și prin care această vorbă a dat bănuială publicului că ar fi și numitul în înțelegere cu cei doi de mai sus, și prin urmare a tras asupră-și ura și disprețul poporului, făcând tot într-o vreme a perde și încrederea ce se cere de către guvern de la un ostaș, apoi și pentru numitul maior, judecata, pe temeiul acesteiași pravili ostășești, de la aceeași parte, cap. 2, § 90 și 95, hotărăște ca să se gonească din slujbă, ștergându-i-se numele din catastife.

Iar hotărârea cea desăvârșită rămâne la îndurarea Guvernului provizoriu.

Prezidintul	*comisiei*	*colonel*	*Pleșoianu*
Asesori	"	*maior*	*Racotă*
"	"	"	*Mavrocordat*
"	"	*căpitan*	*Ciocârlan*
"	"	"	*Serghie*
"	"	"	*Hagiopol*
"	"	"	*Dumitrescu*

Judecător de instrucție, D. Ciocârdia

COMENTARIU ISTORIC
de Ioan C. Filitti

D. Radu Crutescu, consilier de legațiune, a avut fericitul gând să dea la lumină memoriile bunicului său despre mamă, colonelul Grigore Lăcusteanu (1813-1883).

Sunt amintirile, ce se încheie cu anul 1874, interesante din mai multe puncte de vedere, ale unui boier conservator și rusofil, dar cu adâncă dragoste de țară.

I

Grigore Lăcusteanu se știe boier de neam și începe memoriile cu genealogia familiei sale. Această introducere e justificată printr-un „motto", în latinește, cu traducere românească: „Una este bună în nobilitate, că impune celor ce s-au născut nobili îndatorirea de a nu degenera de la virtutea strămoșilor". Apoi continuă: „Memoria și respectul străbunilor devin un izvor de generoase aspirații". „Dacă nobilitatea nu este unită cu virtutea, dezminte originea și nu rămâne decât o ocară retroactivă pentru strămoși". Avea așadar Grigore Lăcusteanu, despre noblețea de naștere, acea înaltă concepție care, la descendenții ei din vremurile democratice, o poate face respectabilă și chiar folositoare.

Știa Lăcusteanu că familia sa[1] este veche, românească, din Oltenia; dar, din lipsă de documente, nu-i face istoricul decât de

[1]) Deosebită de aceea a lui Nicolae Rusu Lăcusteanu, revoluționar la 1848.

la bunic încoace. Suntem mai documentați azi, și bogatul material, în mare parte încă inedit, cules de răposatul Ștefan D. Grecianu ne permite să urmărim neamul lui Lăcusteanu până la un Stan, postelnic la 1642 și 1655, frate sau cumnat cu Ștefan, episcopul Râmnicului la 1673-1693, fiu al unui Barbu și nepot al unui Dabu spătar, cum lămurește un document de la 1655. Este probabil că neamul se urcă până la numitul Vodă, ban mic ucis de Radu Vodă Mihnea între 1611 și 1616 și care avea moșia Lăcusteni, fie de la părinți, fie de la soția sa, Velica. Nepoți colaterali ai lor sunt adeveriți între 1616 și 1628. În sfârșit, încă de la 1575 se întâmpină un Dumitru din Lăcusteni, postelnic.

Bunicul lui Grigore Lăcusteanu, Matei, care la 1785 era căpitan de menzil, adică de poște, iar la 1792 a ajuns sluger și murise la 1797, a fost un iubitor al cărții. La două moșii ale sale, Grecii din Ilfov[1], de care nepotul nu pomenește, și la Suța din Dâmbovița, a ridicat nu numai biserici, dar și școli pentru învățătura gratuită a copiilor de săteni.

Despre unul din frații lui Matei, anume Șerban Lăcusteanu, nepotul ne spune că a fost căpitan de verzișori și că a murit în lupta de la Comana, a cărei dată n-o cunoaște. Noi știm că această luptă contra turcilor s-a dat la 1769 și că acolo a pierit și banul Pârvu Cantacuzino[2].

Averea lui Matei Lăcusteanu pare să se fi risipit, căci aceea de care pomenește nepotul este de zestre de la soția lui Matei, Catrina, soră cu stolnicul Dumitrache Căzănescu. Astfel, moșia Suța fusese cumpărată la 1745 de Iordache Zaraful, tatăl Catrinei și al lui Dumitrache[3]. A mai avut Matei case și prăvălii în fața bisericii Sf. Gheorghe Vechi și acolo s-au îngropat urmașii lui. Dar Iordache Zaraful a fost fiul unui Iamandi, iar un Iamandi Dragul cu soția sa Smaranda au fost, la 1724, al doilea ctitori ai bisericii[4]. Numele de Căzănescu al lui Dumitrache trebuie să fi

---

[1]) V. A. Urechia, *Ist. Rom.*, VI, 116. [2]) *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga, p. 179. [3]) I.C. Filitti, *Catagrafia oficială de toți boierii Țării Românești la 1829*, p. 10. [4]) Inscripția nouă de la 1849 în Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 biserici*, II, 119; Ionescu Gion, *Ist. Buc.*, p. 189; *Hurmuzaki*, XIV, 1017.

derivat de la vreo moșie, iar Zarafu i se spunea deci nu cum vrea nepotul, fiindcă fusese timp de patruzeci de ani casier la vistierie, ci pentru că aceasta fusese porecla tatălui său.

Sunt astfel adus să rectific cele ce am scris altă dată cu privire la ascendența cronicarului Dumitrache[1], indus fiind în eroare de un document redat în mod inexact[2]. Nu cronicarul Dumitrache, care era stolnic încă de la 1782, a fost fiul lui Iordache Zaraful, ci cestălalt Dumitrache, zis Căzănescu, care la 1816 nu era decât sluger și a ajuns stolnic după această dată.

Tot din punct de vedere genealogic memoriile lui Lăcusteanu confirmă cele ce am spus despre ascendența poetului Vasile Cârlova[3] și adaugă, în același timp, o preciziune în privința morții lui: „Intrat în oștire la septembrie 1830, ca sublocotenent în cavalerie, la 1831 fiind în lagăr lângă Craiova, s-a îmbolnăvit de dizenterie; transportându-l în Craiova, a și murit în luna septembrie, aflându-mă numai eu lângă patul morții sale, ca cel mai iubit al său văr și amic, cu care am copilărit. Într-însul s-a stins familia Cârlova, cu Sevastița, fiica Lăcusteanului".

*
* *

Nu-i de mirare ca Matei Lăcusteanu, fondator de școli, să fi dat fiului său Ștefan acea educație îngrijită pe care o relevă nepotul în memorii, spunând că știa greaca veche și nouă, turca, rusa și chiar franceza. Totodată aflăm că Ștefan Lăcusteanu, în grație la Ion Vodă Caragea, a fost un „carbonar", adică a făcut parte din Eterie, devenind astfel prieten cu căpitanul Farmachi.

Firește că Ștefan Lăcusteanu s-a ocupat și el de aproape de creșterea fiului său Grigore, așa că acesta, în vârstă de patru ani, putea să rostească înaintea lui Ion Vodă Caragea o cuvântare compusă de dascălul său grec, sub supravegherea însuși episcopului

---

[1]) În *Convorbiri literare*, 1925, pp. 827-833. Rectificarea am făcut-o acum. În articolul „Cronicarul Dumitrache", publicat în *Revista istorică română*. [2]) La Șt.D. Grecianu, *Genealogii documentate*, I, 89. [3]) În *Convorbiri literare*, 1923, pp. 318 și urm.

de Argeș, Iosif. Scena înfățișării copilului în fața Domnului și apoi a Doamnei are mult colorit.

De la bătrânii săi Gr. Lăcusteanu a aflat că Eteria se formase sub imboldul Rusiei și că suprimarea lui Alexandru Vodă Suțu, potrivnic mișcării proiectate, fusese pusă la cale cu chiar știrea fiului său, ceea ce însă pare exclus. Pe atunci, Ștefan Lăcusteanu tatăl era ispravnic la Slatina (Olt). Împreună cu colegul său, Nicolae Chițescu, hotărâse să fugă, pentru că Farmachi îi informase de pornirile lui Tudor împotriva „aristocraților". Pe drum, au fost ajunși de oamenii acestuia, dar numai Chițescu s-a lăsat ademenit să se întoarcă și a plătit această încredere cu chinuri care i-au atras moartea.

Despre Tudor Vladimirescu, Lăcusteanu știe că a fost un „moșnean" lipsit de orice capacitate și orice învățătură (ceea ce nu era exact) și că răscoala lui a fost pusă la cale de „o mână puternică străină", ceea ce atâtea izvoare confirmă[1]. Lăcusteanu reproduce, în toată cruzimea ei, una din strofele cântate de pandurii lui Tudor împotriva „ciocoilor", cum, printr-o răsturnare de roluri, se precleau acum boierii[2]. Scopul mișcării ar fi fost „să omoare aristocrația română, spre a se urca prostimea și mojicimea pe ruinele ei". Este singura latură a revoluției lui Tudor pe care o cunoaște Lăcusteanu.

Refugiat cu părinții la Brașov, el a învățat limba germană în școala fiilor de militari și, întors la București în 1824, a urmat studiile mai întâi cu grecul Ianinotu și cu preotul catolic de la Bărăție, iar de la 1826 a intrat la școala faimosului Neofit Duca[3], pe care-l laudă, cu drept cuvânt.

Prin naștere, firea și educația sa, Grigore Lăcustanu apare ca un exponent al acelei categorii de boieri secundari care, în Moldova, s-au afirmat chiar cu un partid politic, sub numele de „carvunari", pe de-o parte pătrunși de superioritatea lor față de celelalte categorii sociale, iar de altă parte jigniți de pretențiile unui mănunchi de câteva familii de a monopoliza înaltele funcțiuni și

[1]) I.C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821, la 1828*, pp. 21 și urm. [2]) *Ibid.*, 82. [3]) *Ibid.*, 18.

conducerea statului[1]. Memoriile lui Lăcusteanu se resimt de această stare sufletească. Este plin de desconsiderare pentru „mojicii" care vor să se ridice pe „ruinele" boierimii, dar se plânge de nedreptățile ce suferă în carieră pe urma favoarei de care se bucură odraslele „protipendadei".

II

Fiindcă știa nemțește, Gr. Lăcusteanu este chemat pe neașteptate, la 1829, de ministrul Alexandru Filipescu (Vulpe) pentru a fi atașat pe lângă un general rus. Cu acest prilej el descrie luxul așezării subterane a comandantului rusesc în fața cetății Giurgiu, asediate.

La 20 mai 1830, Gr. Lăcusteanu își începe cariera ostășească în calitate de praporgic (sublocotenent). Ne spune că Ion Solomon, îmbrăcat încă arnăuțește, deveni, din polcovnic de panduri, de-a dreptul maior în noua oștire românească, pentru că avusese de la ruși un rang civil echivalent. Ne mai informează că, în calitatea lor de foști căpitani de „volintiri", adică de panduri, au fost primiți tot atunci în oștire, ca praporgici, deși nu erau fii de boieri, Hristache Tell, viitorul general al revoluției de la 1848, și alți câțiva. Memoriile sunt prețioase pentru amănuntele privitoare la începuturile oștirii noastre, organizate de ruși.

Găsim, de asemenea, informații despre holera de la 1831 și ni se înfățișează energia desfășurată de Kiseleff pentru combaterea molimei.

Cu privire la faimosul articol adițional la Regulamentul Organic, amintirile lui Lăcusteanu sunt, în general, exacte[2]. Dacă, de acord cu contemporanii, învinovățește pe Alexandru Vodă Ghica de nepotism și arată scăderile fraților săi, în schimb îi recunoaște și el naționalismul, pus la grea încercare de ruși. „Rusia, scrie acest filorus, începuse a-și întinde mrejele spre a deschide chestia Orientului prin noi". Confirmă că Alexandru Ghica susținea în

[1]) *Ibid.*, 102. [2]) *Cf.* I.C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic*, pp. 38-58.

ascuns opoziția Obștești Adunări împotriva articolului adițional. Este un *lapsus calami*, desigur, când amintește că Rukman a înlocuit pe Dașcov (în loc de Minciaki) în calitate de consul rusesc la noi. Nu este exact însă nici faptul că Adunarea (de la 1836) a respins proiectul, nici acela că Vodă Ghica a dizolvat-o. Adunarea n-a apucat să se pronunțe pentru că ajunsese la sfârșitul legislaturii. De asemenea, nu este exact că, prin firman obținut de Rusia de la Poartă, Adunarea aleasă a fost înlocuită printr-un fel de divan de 27 boieri, numiți de Domn. Lăcusteanu pare că anticipează asupra actului de la Balta Liman, de la 1849. Adevărul este numai că un firman de la 1838 a obligat Adunarea să înregistreze articolul adițional. Nouă și picantă este știrea care explică motivul pentru care Titov, înlocuitorul lui Rukman, la 1834, a stat prea puțin la noi și a fost mutat, la 1840, la Constantinopol: ar fi cerut el însuși strămutarea, pentru că, spre a-l face favorabil intereselor românești, Vodă Ghica ar fi mobilizat în jurul soției lui pe tinerii ofițeri. Iarăși un lapsus când Lăcusteanu amintește că în locul lui Titov a venit Kotzebue (în loc de Dașcov).

Vorbind de tulburările de la Brăila, Lăcusteanu denunță iarăși, cu dreptate, uneltirile rușilor. Acest rusofil consideră că „Filipeștii erau nu numai filoruși, dar mai ruși decât rușii de la Moscova". În legătură cu acele tulburări Lăcusteanu dă și o informație, pentru mine cel puțin nouă, despre o întrevedere, la Vidin, între Vodă Ghica și guvernatorul Rumeliei, Hussein Pașa, pentru a se înțelege cu acesta asupra măsurilor de luat.

Misiunea lui Duhamel n-a fost în toamna anului 1841, cum scrie Lăcusteanu, ci în mai 1842[1]. De altfel această dată se confirmă de însuși Lăcusteanu în altă parte, unde spune că se afla atașat pe lângă generalul rus când a murit maică-sa, fapt întâmplat la 1842. Interesantă este conversația lui Duhamel cu Lăcusteanu, pentru a-l iscodi în privința Domnului, și face plăcere atitudinea demnă a boierului Asanache Dan de la Focșani față de necuviința generalului rus.

---

[1]) I.C. Filitti, *Domniile...*, p. 166.

Că Ghica Vodă ar fi aflat brusc, la teatru, de scoaterea sa din scaun nu pare exact[1]. Ni se dă descrierea plecării Domnului din București.

Vorbind de alegerea ca Domn a lui Gh. Bibescu la 1842, Lăcusteanu relevă și el propaganda desfășurată de Al. Vilara în favoarea acestui candidat[2], precum și cunoscuta mândrie a alesului și mai ales a doamnei sale cea de-a doua, ceea ce avea să-i facă nesuferiți în ochii boierimii mari.

Despre focul Bucureștilor la 1847, Lăcusteanu confirmă cele cunoscute[3].

*
* *

Se știe că maiorul Gr. Lăcusteanu a fost un vajnic potrivnic al mișcării revoluționare de la 1848. În memoriile sale o osândește în termeni violenți. Această atitudine comportă oarecare lămuriri prealabile.

Proclamația de la Islaz, rezultatul unui curent manifestat în Muntenia încă de la 1821[4] și la care aderase o bună parte din boierime, chiar din cea mare, era inspirată de moderație, de o dorință de înfrățire a claselor sociale. În rândurile revoluționarilor se și găseau elementele cele mai diverse[5].

Erau mai întâi boieri mari și fii de boieri mari. Pe lângă Golești, Kretzulești, Câmpineni, C.A. Rosetti, Lăcusteanu însuși enumeră pe Bălăceni, Filipești, Florești, Cantacuzini. Aceștia, desigur, erau cei mai dezinteresați, căci n-aveau decât de pierdut de pe urma triumfului programului pe care-l propovăduiau.

Erau apoi mulți reprezentanți ai boierimii secundare, în frunte cu Ion Brătianu însuși. Această boierime era nemulțumită de starea ei de dependență față de mănunchiul de vreo douăzeci de familii din „protipendadă", care monopolizase situațiile înalte și printre care cu greu se strecura, din când în când, câte un

---

[1]) *Ibid.*, p. 171. [2]) *Ibid.*, p. 272. [3]) *Ibid.*, p. 412. [4]) I.C. Filitti, *Frământările*, pp. 112 și urm. [5]) Același, *Domniile...*, pp. 405 și urm.

element nou. Acest sentiment, cum am mai spus, îl exprimă și Lăcusteanu, în memoriile sale.

Cât privește pe intelectualii ieșiți din rândurile poporului, cuvintele lor de nemulțumire, erau, firește, și mai mari, căci, dacă puteau obține și ei cinuri regulamentare, erau însă lipsiți de unele din drepturile politice, rezervate de Regulamentul Organic feciorilor de boieri. Se simțeau deci stânjeniți în aspirațiile lor.

Dacă un Costache Cantacuzino a putut saluta cu simpatie proclamația de la Islaz, dacă Bibescu Vodă a putut-o primi ca o nouă Constituție[1], ea conține totuși un punct care îngrijora pe mulți: desființarea clăcii și atribuirea către săteni a unei „părticele" de pământ îndestulătoare „pentru întreținerea lor și a vitelor lor".

De altă parte, după abdicarea lui Bibescu, mulți s-au înstrăinat de revoluție, din cauza manifestațiilor de uliță la care a recurs, a elementelor de rând la care a făcut apel, a atitudinilor imprudente care trebuiau să atragă intervenții străine.

Acestea au fost și motivele pentru care o fire moderată ca a lui Grigore Lăcusteanu osândește aspru mișcarea revoluționară.

Era evident că un guvern instituit în urma unei răzvrătiri populare nu putea să fie tolerat de Rusia la hotarele ei. În situația geografică și politică în care ne aflam, credința că legitimitatea aspirațiilor naționale ajungea pentru a înfrânge orice obstacole li s-ar fi pus în cale, reînnoirea chiar a planurilor de la 1838 ale lui Ion Câmpineanu și ale altor câțiva boieri mari, de unire a tuturor românilor[2], erau utopii primejdioase, folosind vecinilor pentru a justifica amestecul lor în trebile noastre.

„Ridicarea gloatelor"[3] iarăși nu putea atrage simpatia temperamentelor conservatoare. Zece ani mai târziu Ion Brătianu a explicat că „mijloacele de care se servi revoluția n-au fost chiar

---

[1]) *Ibid.*, pp. 424-426, 429. [2]) *Ibid.*, pp. 108 și urm. – P.P. Panaitescu, *Planurile lui Ion Câmpineanu pentru unitatea națională*. – Stanislau Eukasik, „Relațiile lui Mihai Czajkowski cu românii" în *Revista Istorică Română*, 1932, pp. 239 și urm. – Mihail Popescu, *Contribuțiuni la istoria dinaintea unirii Principatelor române*. [3]) I.C. Filitti, *op. cit.*, pp. 323-324.

țelurile ei"[1]. Este adevărat că șefii revoluției s-au străduit și au reușit să dea mișcării un caracter pacific, evitând vărsarea de sânge, lăsând chiar nepedepsite încercările de reacțiune[2]. Aceasta reiese și din memoriile lui Lăcusteanu. De o parte și de alta a baricadei, conducătorii erau, în fond, un mănunchi de cunoscuți, prieteni sau chiar rude, puțin dispuși să recurgă la măsuri reciproce extreme. Este tot atât de adevărat însă că extremiștii sau „roșiii", în frunte cu C.A. Rosetti și Ion Brătianu, în articole de ziare, ca și în discursurile de pe „Câmpul libertății", recurgeau la violențe de expresii și amenințări împotriva „aristocraților" și proprietarilor[3], justificând astfel îngrijorarea și reacțiunea acestora.

Ca mijloace de luptă extremiștii noștri imitau cele ce văzuseră la Paris. Ca fond urmăreau același scop ca al marii Revoluții Franceze: întronarea „burgheziei" la conducerea politică a statului. Fiindcă însă noi n-aveam o burghezie în sensul celei occidentale[4], extremiștii noștri voiau s-o improvizeze. Simpatiile lor mergeau deci, în primul rând, spre acea pătură, extrem de subțire la noi, de negustori, în cea mai mare parte de recentă origine balcanică, și de meseriași. Acestora le găseau toate virtuțile și în ei puneau toate nădejdile de viitor[5]. Pentru a-și popula adunările ei mergeau mai departe. Răsculau toată drojdia orașului, calfe, băieți de prăvălie, evrei și chiar țigani, mai ales tabaci și măcelari, organizați în grupe, după sistemul masonic, cum mărturisește Ion Ghica[6]. „Tabacii și măcelarii, scrie și Grigore Lăcusteanu, au jucat principalul rol în revoluția de la 1848". Iată de ce Lăcusteanu califică pe revoluționari de „desculți care au ars Regulamentul Organic,

---

[1]) *Lui Ion C. Brătianu*, pp. 323-324. [2]) N. Bălcescu, *Questions economiques des Principautés danubiennes*; C.D. Aricescu, *Corespondența secretă*, I, p. 72. [3]) „Făcând feluri de necuviințe", cum scria N. Bălcescu în august 1848 (*Anul 1848 în Principatele Române*, VI, pp. 23-24). [4]) I.C. Filitti, *Desvoltarea politică a României*, în revista *Libertatea*, anul I, no. 7 (5 aprilie 1933). [5]) Aceasta a rămas lozinca „roșilor" și după revoluție (I.C. Filitti, *Un proiect de Constituție inedit al lui Cuza Vodă la 1853*, pp. 357-358). [6]) Scrisori, citate în *Lui Ion C. Brătianu*, pp. 21, 23. – *Cf.* și Papazoglu, *Ist. Buc.*, p. 175.

ca să se urce craii și democrații, cu legile lor cele desfrânate, peste ruinele boierilor celor avuți și adevărați români". Termenul de „crai", pe care-l întrebuințează de preferință, are la el același înțeles ca și în expresia de „crai de curtea veche", adică derbedei, fără adăpost și fără scrupul. De fapt, în împrejurările politice și economice de la noi, ca rezultat al evoluției noastre istorice, triumful pretinsei noastre burghezii nu putea însemna altceva decât înmulțirea numărului candidaților la funcțiuni cât mai înalte și înlăturarea tutelei boierimii mari.

Puțini erau conducătorii revoluției care, ca N. Bălcescu[1] și Ion Ionescu de la Brad, să pună *în primul rând* al preocupărilor lor rezolvarea chestiunii agrare. În atmosfera de învrăjbire internă, de amenințări din afară, era altă utopie a crede că se va putea ajunge la înțelegere între proprietari și săteni în această spinoasă chestiune. Exproprierea în favoarea țăranilor, preconizată încă de la 1838 de unii din membrii Societății Filarmonice, înscrisă la 1840 în programul tinerilor români de la Paris[2], întâmpină rezistență aproape a unanimității proprietarilor, boieri sau nu. Tălmăcirea pe care țăranii nerăbdători o dădeau proclamației de la Islaz, propaganda, adeseori contrară instrucțiilor împăciuitoare ce li se dădeau, a comisarilor trimiși la sate de guvernul revoluționar erau de natură a neliniști pe proprietari, care se vedeau primejduiți în mijlocul lor de existență. În vâltoarea revoluției nu puteau asculta explicațiile ce li se dădeau: că nu vor pierde pe urma reformei, căci o parte din pământul lor era, prin chiar legile în ființă, robită de dreptul de folosință al țăranilor; că vor fi despăgubiți pentru porțiunea ce li se va lua și de care nici acum nu puteau dispune după plac; că vor trage mai mult câștig din partea ce le va rămâne în deplină proprietate, liberată de orice servitute. Decât aceste considerațiuni mai greu atârna în cumpănă, în ochii proprietarilor, neîncrederea în mijloacele de

[1]) Singurul care a cerut atunci sufragiul universal direct și imediata împroprietărire (P.P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*). [2]) N. Bălcescu, *Questions economiques des Principautés danubiennes*.

despăgubire și într-un mod, neobișnuit până atunci, de exploatare a moșiilor.

*

* *

Se poate înțelege deci atitudinea ostilă a lui Grigore Lăcusteanu, ca și a multora, față de revoluția de la 1848.

El îi găsește următoarele cauze: dorința „dăscăleților, advocaților și ciocoilor rapaci de a se urca pe ruinele boierilor"; uneltirile fostului Domn Alexandru Ghica cu tinerii boieri, în special cu frații Golești, împotriva lui Vodă Bibescu; ademenirea acestuia de făgăduielile revoluționarilor că va fi proclamat „împărat al Daciei" – „rege al Daco-Românilor", zice Ion Voinescu I – vărul omonimului revoluționar – în amintirile sale[1]; în sfârșit, dorința Rusiei „să ia de pretext că la porțile ei s-a aprins un rezbel civil și, cu acest chip, să poată intra în țară, să deschidă chestia Orientului". Agentul Rusiei era Duhamel, care avea ca unelte în țară pe N. Mavros și – pretinde Lăcusteanu – pe ginerele acestuia, Ion Ghica.

Trebuie relevată obiectivitatea pe care o păstrează, față de Rusia, rusofilul Lăcusteanu.

Spre deosebire de revoluționari, care, în așteptarea realizării idealului național, se rezemau mai de grabă pe o Turcie slabă, considerând atunci pe ruși ca pe cei mai puternici dintre potrivnicii aspirațiilor românești, Gr. Lăcusteanu era dintre aceia care de la Rusia nădăjduiau mai mult bine pentru țară. „Blagoslovită Rusia, scrie el, pentru nenumăratele faceri de bine și milostivire ce au revărsat asupra cristianismului și mai cu osebire asupra României, care devenise cămară turcească". Celelalte puteri „nu s-au gândit niciodată să arunce o picătură de balsam pe suferințele și durerile ei". Enumeră tot ce s-a câștigat prin tratatul de la Adrianopol, dar nu este orbit în privința planurilor orientale ale Rusiei, pe care le denunță, cum am văzut, vorbind de introducerea articolului adițional la Regulamentul Organic, de tulburările de

[1]) Acad. Rom., ms. 9828; publicate în *Revista Carpaților*, 1860, vol. I, partea 2.

la Brăila, de atitudinea dubioasă a imperiului moscovit față de revoluția de la 1848. El critică rusofilismul exagerat al unora din boierii Filipești și este român până într-atât încât nu asistă la nunta unei surori ale sale cu un rus, „fiind contra principiilor mele de a se înstrăina. Consiliez pe copiii și nepoții mei ca, de vor putea, să menție acest principiu, căci cel de aleargă la străini înstrăina-se-va".

Judecata lui Lăcusteanu asupra revoluției de la 1848 este în rezumat aceeași pe care o găsim și în amintirile lui Ion Voinescu I și în acelea ale boiernașului Ștefan Dăscălescu[1]. „Câțiva juni îmbuibați de doctrine socialiste – scrie Voinescu –, fără idei pozitive de starea politică a țării, explicând rău proclamația lui Lamartine..., sub masca celei mai absolute supuneri către Poartă, voiau să schimbe guvernul în republică[2], să lepede protecția rusă și să formeze o republică Dacă-Română mare... fără a se gândi că acest proiect, deși lăudabil în sine, nu s-ar fi putut realiza numai prin singura lor voință și putere". De asemenea, Ștefan Dăscălescu numea pe revoluționarii de la 1848 „aventurieri" care „au proclamat republica și câte snoave toate, fără să se mai gândească cum și cu ce au s-o sprijine și că aveau pe ruși în spate, care n-aveau să-i lase să-și facă mendrele. Nici oaste, nici bani, nici ajutor de la străini, nici măcar voința unanimă a nației".

*
* *

Spicuiesc acum contribuțiile pe care Gr. Lăcusteanu le aduce cu privire la desfășurarea revoluției.

Despre popa Șapcă spune că era „discipol patentat al lui Bacchus". Comitetul revoluționar s-a constituit în ziua de 6 iunie la Celei. Se știe că de aci era originar popa Șapcă.

Din patru indivizi care ar fi tras asupra lui Vodă Bibescu, la 10 iunie, Lăcusteanu nu-și amintește numele decât a doi: Grigore

---

[1]) N. Iorga, *Un cugetător politic moldovean*. Extras din *An. Ac. Rom.*, 1932, p. 35. [2]) Domnul ales pe 5 ani, cum voia proclamația de la Islaz, echivala cu republica.

Paleologu și Grigore Pereț. Acesta din urmă figurează printre cei urmăriți atunci de poliție[1]. Paleologu este însă Alexandru[2], care s-a retras mai târziu în Franța și a fost tatăl ambasadorului Maurice Paléologue. Un al treilea a fost Mitică Kretzulescu[3]. Al patrulea ar fi fost un I. Bălăcescu[4].

Lăcusteanu afirmă că, atunci, nici colonelul Odobescu, nici colonelul Solomon nu erau potrivnici mișcării. De altfel și Ion Voinescu I acuză pe Vodă Bibescu de a nu fi luat imediat „măsurile dictate de gravitatea împrejurărilor" și de a fi făcut greșeala să meargă el însuși, la 11 iunie, la cazarmă, să facă apel la credința ostașilor, ceea ce a „dezgustat" pe ofițerii disciplinați și a încurajat pe cei „îndoctrinați". Printre ofițerii care au ieșit atunci din rânduri spre a vorbi domnului în favoarea revoluției Lăcusteanu citează cu indignare pe căpitanul Fărcășeanu și pe un Enache Dimitriu, pe când aiurea se dă numele maiorului Grigore Polizu[5].

Memoriile inedite ale lui Pandele Cerkez[6], maior și el la 1848, confirmă arătările lui Lăcusteanu că, atunci când au sosit la palat cu Odobescu, Domnul iscălise Constituția. În declarația făcută mai târziu în fața tribunalului revoluționar colonelul Solomon a declarat însă – poate pentru a ușura situația lui Odobescu – că numai după ce acesta a spus că nu va trage asupra poporului s-a hotărât Bibescu Vodă să semneze[7].

Când Vodă Bibescu demisionează, la 13 iunie, Lăcusteanu vrea să părăsească și el serviciul, dar nu-l lasă Odobescu. De acum înainte Lăcusteanu rămâne constant potrivnic revoluției, cum devine și Solomon, pe când Odobescu va șovăi, ademenit de mai multe ori de capii mișcării.

Foile volante distribuite la 18 iunie, privitoare la emanciparea clăcașilor, pun vârf indignării lui Lăcusteanu. Cu concursul lui, coloneii Odobescu și Solomon pun la cale o reacțiune, care este povestită la fel și de Ion Voinescu I. Lăcusteanu ne dă amănuntul

---

[1]) I.C. Filitti, *Domniile...*, p. 428 – În *Lui Ion C. Brătianu*, p. 23, se vorbește de Gr. Polizu. [2]) I.C. Filitti, *loc. cit.* [3]) *Lui Ion Brătianu, loc. cit.* – Papazoglu, *op. cit.*, p. 171. [4]) *Lui Ion C. Brătianu, loc. cit.* [5]) *Ibid.* [6]) Păstrate de nepotul său de fiu, d. Emil Cerkez. [7]) *Anul 1848*, II, p. 126.

că el a pus mâna în pieptul lui Eliade, iar Odobescu în al lui Tell; apoi, din ordinul lui Odobescu, s-a dus la sala Momolo, unde erau adunați proprietarii alarmați, să-i îndrumeze spre palat. Aceștia s-au risipit însă de frică, deoarece Nicolae Golescu și Ion Brătianu, prinzând de veste, adunaseră „golănimea, care cu cuțite, alții cu topoare, până și cu ciomege". În lipsa lui Lăcusteanu de la palat, Odobescu se lasă ademenit de revoluționari să dea ordin colonelului Solomon să retragă trupele. Pandele Cerkez adaugă că poporul, năvălind, a arestat pe Odobescu. Găsindu-se, la întoarcere, în fața acestei situații neașteptate, Lăcusteanu își croiește loc prin mulțime și se aruncă într-o birjă, spre a porni la cazarmă, să pregătească acolo represiunea. Ne mai dă descrierea încăierării sale cu norodul condus de Ion Brătianu, care-i taie drumul. Urmează peripețiile fugii, ascunderii și descoperirii sale și modul cum reușește să intre în casele uneia din căpeteniile revoluției, Const. A. Kretzulescu, vărul său bun prin soție, unde rămâne arestat. Sunt amănunte noi[1].

Socotesc nimerit să reproduc aici din amintirile lui Ion Voinescu I pasajul privitor la peripețiile prin care, în aceeași vreme, trecea colonelul Solomon. După ademenirea lui Odobescu, arestații revoluționari sunt rechemați să se consulte cu toții asupra formării unui nou guvern în care să intre și Odobescu, și amicul său Ion Câmpineanu. Oștirea primește ordin să se retragă, dar Solomon, temându-se de trădare, se duce în dosul palatului, așteptând desfășurarea evenimentelor. Din nenorocire un arnăut al lui Magheru trage pe fereastră și lovește un soldat. De aici încăierarea în care, după Cerkez, au fost șapte morți și doi răniți. Solomon se retrage atunci la cazarma din dealul Spirii. Pentru a scăpa de această amenințare, revoluționarii recurg la vicleșug. Mitropolitul Neofit se duce el însuși să înduplece pe Solomon să cedeze comanda lui Scarlat Kretzulescu, făgăduindu-i-se, în schimb, că va fi condus sub escortă până la hotarul țării. Încrezându-se și ducându-se acasă, spre a se pregăti de plecare, Solomon

[1]) Care se adaugă la cele din *Anul 1848*, I, pp. 665, 674-675, 702.

este ridicat de cadetul Adrian (viitor general și ministru de război) și arestat, ca și Odobescu.

Lăcusteanu relevă că și el, și Solomon erau păziți de tineri „coconași": Iancu Bălăceanu (viitor ministru plenipotențiar), Dadu Filipescu (viitor colonel, fiul cunoscutului baș boier Iordache, conservator și rusofil), fiii lui Iordache Florescu, „afară de Iancu", fiii lui Costache Cantacuzino (cel care avea să devină în curând caimacam). Despre Florești, urmașii lor au păstrat amintirea că, văzându-i Solomon făcând gardă, le-ar fi spus: „unde este nenea Iordache (tatăl lor) să vă privească în ce hal ați ajuns".

Lăcusteanu mai aduce amănunte privitoare la soarta ce-i pregătise popa Șapcă, precum și la tratamentul puțin civilizat impus de Solomon în arest.

Măsuri contra lor nu s-au putut lua, deoarece guvernul provizoriu a fugit, în noaptea de 28-29 iunie, alarmat că vin trupe rusești. Contrar versiunii lui Ion Ghica[1], Lăcusteanu pretinde că generalul Gerstenzweig (el scrie Gerchenstein), după ce trecuse într-adevăr Prutul, s-a retras, constatând că în țară era liniște, ceea ce i-a atras dizgrația imperială și l-a determinat să se sinucidă[2].

Lăcusteanu povestește apoi cum a evadat noaptea din arest și a stat ascuns până a doua zi, când, guvernul reacționar fiind instalat, s-a dus la cazarmă. Spune că Odobescu propunea amnistia generală. După douăzeci și patru de ore însă, se și află de contrarevoluție și de constituirea unui nou guvern provizoriu, în așteptarea întoarcerii membrilor fugiți.

Pentru a înțelege urmarea povestirii lui Lăcusteanu, o scurtă digresiune este necesară.

Ni se spune, din izvor autorizat[3], că Ion Brătianu, convingându-se că zvonul despre venirea rușilor este neîntemeiat, se ascunsese mai întâi în casele Mănescu, unde a fost vizitat chiar de Odobescu și de Grigore Caracaș și dus de ei la dna doctor Teodosiu. Explicația acestor vizite și a alegerii acestor locuri de

---

[1]) *Amintiri din pribegie*, în *Opere complete*, ed. Minerva, vol. IV, p. 12. [2]) În același sens, *Anul 1848*, III, p. 551, și V, p. 122. [3]) *Lui Ion C. Brătianu*, p. 43.

tăinuire este următoarea: încă de când era în oștire, Ion Brătianu frecventa familiile Odobescu, Mănescu și Caracaș[1]. Aceste familii erau însă strâns înrudite. Într-adevăr, din copiii doctorului Silvestru Filitti și ai Smarandei Mănescu, unul, Dimitrie, care a purtat numele de familie al mamei sale, a intrat în oștire și, în timpul domniei lui Alexandru Ghica, ajunsese maior și adjutant al acestuia. O soră a sa, Irina Filitti, a fost soția cunoscutului doctor Costandinache Caracaș, inițiatorul fundării spitalului Filantropia. Dintre copiii acestora, Grigore Caracaș a intrat și el în oștire și, la 1841, era căpitan, o soră a sa, Catinca, era soția lui Odobescu; altă soră, Anastasia, era căsătorită cu doctorul Teodosie Gheorghiadi, fratele episcopului Ilarion al Argeșului[2]. De aceste legături s-a folosit Ion Brătianu spre a influența, cum arată Lăcusteanu, pe Odobescu, în zilele de 30 iunie și 1 iulie[3].

Odobescu pornise în dimineața zilei de 30 iunie în fruntea oștirii de la cazarmă spre oraș, dar s-a retras față de atitudinea supusă și rugătoare a populației. La cazarmă veni să-l viziteze soția sa (evident îndemnată de Brătianu), spre a-l implora să nu ia măsuri de represiune. Lăcusteanu reproduce apostrofa, puțin elegantă, a soțului. După amiază, pe când ofițerii se aflau încă la prânz, la colonelul Solomon, sosi iarăși soția lui Odobescu și după dânsa Ion Câmpineanu, care avură cu Odobescu o conversație secretă, ceea ce provoacă bănuiala și indignarea lui Lăcusteanu.

Efectele se văzură a doua zi, 1 iulie, la cazarmă. Scena este cunoscută[4]. Poporul se adună în jurul cazărmii. Apare însuși mitropolitul, iar pe acoperișul caretei stă Ion Brătianu. Scarlat Turnavitu, spune Lăcusteanu, se târăște pe brânci, de frica tunurilor, spre soldați, îndemnându-i să nu tragă. Odobescu cedează rugăminții mitropolitului. „Văzui preoții sfântului altar al bisericii ortodoxe călări pe tunuri", scrie Lăcusteanu. Amintește că erau: popa Ion (mai apoi Iosafat, preot al capelei române din Paris) și

[1]) *Ibid.*, p. 5. [2]) Pentru toate acestea, I. Filitti, *Așezământul cultural al mitropolitului D.F.*, pp. 146-147. [3]) Lăcusteanu încurcă datele, care se restabilesc însă după doc. din *Anul 1848*. [4]) *Anul 1848*, II, p. 225.

popa Dionisie (Romano, mai târziu episcop al Buzăului). Alții[1] numesc pe popa Ambrozie, căruia i-ar fi rămas porecla de „popa tun". „Această politică, sau mai bine zis trădare a Odobescului, o voi afla-o pe lumea cealaltă", încheie Lăcusteanu.

În noaptea de 1-2 iulie se întorc și membrii fugiți ai guvernului revoluționar, fără grijă acum, dar jigniți de a se fi lăsat înșelați și cam porniți împotriva colegilor care dovediseră mai mult calm.

Arestați un moment, Odobescu și Solomon sunt iertați și reprimiți în slujbă la 2 iulie, iar a doua zi li se primesc demisiile[2]. Lăcusteanu, necunoscând intențiile guvernului, se ascunsese, se deghizase și luase drumul Brașovului.

Astfel, la evenimentele ce urmează Lăcusteanu nu mai este martor ocular.

În memoriile sale aduce revoluționarilor acuzația că, pentru a-și consolida situația, ar fi oferit lui Suleiman Pașa să restituie Turciei serhaturile de la stânga Dunării, abia redobândite la 1829. Acest zvon a circulat multă vreme. Într-un discurs de la 20 iunie 1861, Barbu Catargi spunea și el că a auzit că pe zidurile Sărindarului se lipiseră afișe făgăduind Porții malul stâng al Dunării și recunoscându-i dreptul de a confirma legile interne ale țării[3]. Numai partea din urmă era adevărată. Suleiman Pașa ceruse la 28 iulie să se aducă la cunoștința publicului că se anulează toate actele de până atunci ale guvernului revoluționar, care se va mărgini în viitor la simplă administrație, până ce Poarta va hotărî asupra organizației țării. Era, evident, jertfirea autonomiei. Majoritatea guvernului, în frunte cu Eliade, admise, de nevoie, ca aceste cereri să fie tipărite în trei exemplare, care să se lipească pe palatul Bibescu, la poarta Sărindarului și la locuința comandantului, iar ziarul *Pruncul român* să protesteze și poporul să rupă afișele. Minoritatea extremiștilor se ridică violent, prin pana lui C.A. Rosetti, împotriva încălcării drepturilor țării, iar șefii revoluției se acuzară apoi reciproc de actul lor de slăbiciune[4].

---

[1]) *Lui Ion C. Brătianu*, pp. 40-46. [2]) *Anul 1848*, II, 267, 339. [3]) *Discursurile* lui B. Catargi, ed. Haneș, p. 269. [4]) C.D. Aricescu, *Corespondența secretă*, pp. 92-93. – G. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, II, 448-450. – *Anul 1848*, III, pp. 70-71; IV, 231.

De arderea Regulamentului Organic, la 6 septembrie, Lăcusteanu nu vorbește.

Menționează „manifestul împăratului Nicolae", adică circulara lui Nesselrode de la 31 (nu 30) iulie (stil nou, 19 stil vechi) contra revoluției.

Știe de înconjurarea turcilor de către popor la lagărul de la Colentina, în ziua de 12 septembrie, spre a-i împiedica să intre în București, fapt de care amintește și Ion Voinescu I în memoriile sale, aproape în același fel, atribuindu-l tot lui Ion Brătianu, atunci șef al poliției și „cel mai turbat revoluționar".

Povestește pe larg Lăcusteanu lupta din Dealul Spirii[1] dintre detașamentul turcesc al lui Cherim pașa, trimis să ocupe cazarma de la Mihai Vodă, și trupa maiorului Radu Golescu, împreună cu pompierii chemați în ajutor de acesta. Adaugă ce i-a spus mai târziu comisarul turc Fuad Efendi, că a fost un mare noroc că nu a fost ucis atunci Cherim pașa, deoarece Bucureștii ar fi suferit cumplit de răzbunarea turcească.

IV

Grigore Lăcusteanu este întors în București în septembrie, când figurează în oștire cu gradul său anterior[2]. Comisarul turc Fuad Efendi se plânge atunci caimacamului C. Cantacuzino că Lăcusteanu evacuează din casele Halfon, spre a instala niște ruși, bagajele și servitorii generalului Ismail pașa, plecat în Oltenia[3].

La 27 octombrie, Gr. Lăcusteanu, tot maior, este numit comandant al celui de al doilea regiment[4].

Este foarte interesantă povestirea lui despre greutățile pe care le-a întâmpinat, la 1849, îndeplinind delicata misiune de a cvartirui trupele rusești de ocupație. Asistăm la susceptibilitățile ofițerilor, la rivalitatea dintre căpităniile turcești și rusești, la intrigile pe care rușii le făceau printre români. E caracteristică procedura fățarnică întrebuințată de comandantul rusesc pentru

---

[1]) *Cf.* Papazoglu, *op. cit.*, p. 204. [2]) *Anul 1848*, vol. IV, pp. 570-571. [3]) *Ibid.*, p. 601. [4]) *Ibid.*, V, p. 277.

a pune pe Lăcusteanu, în mod neașteptat, în fața ordinului de a aresta numeroși cetățeni implicați în revoluție.

Atotputernicia consulului rusesc se vădește cu prilejul intervenției pentru reglarea drepturilor la pensie ale lui Lăcusteanu, demisionat îndată ce Vodă Știrbei, după ce-l purtase cu vorba de mai multe ori, îl înaintase, în sfârșit, colonel.

Lăcusteanu nu se mai ocupă de acum decât de creșterea copiilor și în special de creșterea singurului fiu ce-i rămăsese, Mișu, pe care-l introduce în cariera militară, lăudând cu acest prilej școala de ofițeri, înființată de Vodă Știrbei, cu profesori distinși, ale căror nume nu le dă.

De la Cuza Vodă primește, încă de la 1859, postul de președinte al sfatului ostășesc. Toți califică pe domn de „câine roșu", aceasta desigur din cauza stăruințelor lui pentru rezolvarea chestiunii țărănești. Prin aceasta însă Cuza Vodă nu era un „roșu", căci „roșiii" munteni, conduși de Brătianu, nu se mai gândeau atunci la expropriere[1]. Ca toți liberalii moldoveni, în frunte cu Kogălniceanu, n-avea nimic din apucăturile roșiilor. Nu mai erau republicani, nu aveau predilecție pentru adunările zgomotoase de popor, nu întrebuințau violențele de limbaj, nu se preocupau în primul rând de ambițiile politice ale pretinsei noastre burghezii, nu preamăreau binefacerile tulburărilor revoluționare. De aceea roșiii munteni se lăsaseră greu când cu alegerea lui Cuza, de teamă că, ideile lor fiind puțin gustate în Moldova, vor rămâne în minoritate prin unirea Principatelor sub un moldovean[2]. La rândul său, Cuza Vodă scria despre ei la 1863 că „se pierd în vagi utopii, împrumutate dintr-un ciudat amestec de idei ale primei revoluții franceze și ale socialismului modern"[3]. Vasile Alecsandri îi zugrăvea sub numele de „Clevetici demagogul", redactor la „Gogoașa politică", și de „Tribunescu", care tot vorbesc de „pâinea amară a exilului", în jurul cărora se strâng toți cei ce „intrigărisesc pentru slujbă" și a căror deviză este: „să dobor"[4].

---

[1]) I.C. Filitti, *Un proiect de constituție inedit al lui Cuza Vodă*, pp. 357, 363. [2]) Mărturia lui Ion Brătianu însuși la 1864, lui Ion C. Brătianu, p. 533. [3]) I.C. Filitti, *op. cit.*, pp. 365-366. [4]) N. Iorga, *Ist. lit. rom., în sec. al XIX-lea*, III, 328.

Și boiernașul moldovenean Ștefan Dăscălescu scria despre partidul roșiilor că este „recrutat din clasele inferioare, din toți ambițioșii, din toți cutezătorii, din toți acei care n-au nimic de pierdut, din toți disperații ce vor să se înțolească"[1]. „Voiau toate instituțiile vechi să le răstoarne și să modeleze țara în totul după ideile lor." „Încercând să mai turbure apa, după obiceiul lor, (Cuza Vodă) le-a cam dat peste bot și cu mulți din ei a umplut pușcăria."[2]

De aceea, tot atât de nepotrivit aplică Lăcusteanu epitetul de „roșu" lui Kogălniceanu, în urma loviturii de stat, desigur pentru că înfăptuise împroprietărirea țăranilor.

După moartea unicului său fiu, Mișu, căruia îi consacră lungi pagini duioase, Lăcusteanu caută o abatere a gândurilor triste intrând în viața politică. Este mereu ales senator în răstimpul de la 1866 la 1870, când „reaua-credință a guvernelor țării și intrigile partidelor făceau pe Domn să dizolve corpurile legiuitoare". Se știe că în acel interval s-au schimbat 10 ministere, în afară de 30 remanieri parțiale[3]. Au precumpănit guvernele liberale[4], care nu puteau avea simpatiile lui Lăcusteanu.

În special osândește guvernul, într-adevăr de „roșii", de la 1868, prezidat de Ștefan Golescu, cu Ion Brătianu la interne și finanțe, pentru înstrăinarea averilor mănăstirești, secularizate la 1863. Se simțea direct atins, din cauza ctitoriei de la Dedulești (R. Sărat) a moșilor săi despre mamă. Recunoaște că într-adevăr „călugării greci n-au executat nici una din condițiile testamentelor donatorilor". Dar nici guvernele românești n-au procedat mai corect. O lege de la 1866 autorizase vânzarea unora din moșiile statului. Regulamentul de la 1868, pentru aplicarea acelei legi, cuprindea și moșiile secularizate, exceptând numai moșiile școlilor și ale spitalelor. Lăcusteanu scrie indignat: „Luând de pretext neexecutarea testamentelor tuturor mănăstirilor închinate, (guvernele) au suprimat cu totul veniturile ce se trimiteau la sfintele lăcașuri de acolo; apoi, un guvern blestemat și de tristă memorie din anul 1868, cu o lege votată de corpurile legiuitoare, a căror

[1]) N. Iorga, *Un cugetător politic moldovean*, p. 49. [2]) *Ibid.*, 46.
[3]) T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, I, Introducere, pp. 10-11.
[4]) *Ibid.*, pp. 10-12.

majoritate era compusă din roșii, a pus în vânzare mai toate veniturile, proprietățile și acareturile, atât ale mănăstirilor închinate, cât și ale mănăstirilor și chinoviilor pământene, ca să umple golurile vistieriei, pe care o delapidase, ca să-și creeze stări și venituri pe seama lor, în prejudiciul și anatema strămbunilor noștri care au săvârșit atâtea jertfe pentru repaosul și pomenirea sufletelor lor. Oamenii aceștia au fost oamenii revoluției de la 1848... creștini nelegiuiți, care au întins spurcatele lor mâini până în altarul sacrosanct".

Era o mare durere pentru Grigore Lăcusteanu, frumoasă figură de boier, pătruns de meritele, dar și de îndatoririle clasei sociale căreia îi aparținea.

Memoriile lui se încheie cu anul 1874, deși a trăit până la 1883, așa că sufletul lui de român neaoș, cu adâncă dragoste de țară, a putut să se bucure de proclamarea independenței și a Regatului.

CUPRINS

5 *Notă asupra ediției*
7 *Un alt fel de istorie.* Introducere de Ion Filitti

PARTEA I

17 *Genealogia*
18 Moșul meu
19 Întâiul frate
20 Al doilea frate
21 Al treilea frate
21 Al patrulea frate
21 Moașa mea Lăcusteanca
23 Moșul meu (despre mumă-mea)
26 Moașa mea Dedulească
28 Tatăl meu
31 Muma noastră
34 Surorile și fratele meu

PARTEA A II-A

37 *Biografia mea în etatea nevârstniciii și a juneții*
40 O imprudență copilărească
41 Păcatul căzut. Nu lăsați copiii singuri
43 Reîntoarcerea în țară
43 Cele după urmă zile ale tatălui meu
45 O fatalitate în cariera mea
47 Începerea serviciului meu către stat. Înfățișarea la general

51 *Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!*
52 Două-trei cuvinte asupra formării oștirii și de unde au luat naștere această frumoasă și binefăcătoare instituție
55 Cariera mea ostășească
59 Prima înfățișare a oștirii române în capitala României în veacul al XIX-lea
61 Un scandal în lagăr
62 *Cholera Morbus* în țarră
66 Manevrele
67 Oștirea română la destinația ei
68 O serată scandaloasă la „*bal masqué*“
70 Retrogradarea oștirii
71 Două bucurii ale ostașului în cariera militară
72 Etatea adolescenții (*adolescens*)

PARTEA A III-A

73 *Hymeneul*
74 Propunerea
74 Hotărârea
76 Familia consoartii mele
76 Zestrea consoartii mele
77 Cununiile
77 Menagiul
83 Mrejile Rusiei
91 Priimirea Domnului Alexandru II
95 Insurecția Brăilei
97 O altă tentativă a Rusiei
98 Generalul Duhamel
101 Căderea sau scoaterea Domnului Țării Românești Alexandru Ghika
103 Trecerea prin Ploiești a domnului Alexandru Ghika
104 Chiamil bei
104 Consiliul de Miniștri
106 Sfătuirea Vulpii
107 Alegerea Domnului
108 Rugăciunea
108 Cuvântul Prea Sfinției sale Părintele Mitropolitul către cinstita obștească adunare extraordinară, la 20 dec. 1842

111 Domnia prințului George Bibescu
113 Revoluția de la 1848
192 Arestarea
206 Brăila
215 Comandor al Ordinului otoman ostășesc
Medjidia în brilianturi
224 Copiii noștri
226 Creșterea copiilor
227 Mița, fiica noastră
227 Lina, fiica noastră
228 Mișu, fiul nostru cel iubit,
întru care bine am nădăjduit
239 Intrarea în școală a Mișului
241 Decadența școalei militare și a viitorului oștirii
253 Intrarea Mișului în lume
256 Ieșirea Mișului din lume
257 Anul fatal 1865
279 Sepulchru
279 Epitaphiu
280 Camera Mișului
281 Un mister
282 Orațiune funebră rostită la înmormântarea
Mișului meu
285 Ofisul cu nr. 41 din 1859, mai 01, prin care
mă orânduiește președinte al Consiliului Ostășesc
290 Foaie de Zestre a preaiubitei noastre fiici Maria
292 Foaie de Zestre a preaiubitei noastre fiici Elena

295 *Anexă.* Depoziținea maiorului Grigorie Lăcusteanu
despre atentatul de la 19 iunie

303 *Comentariu istoric* de Ioan C. Filitti

memorii | jurnale
călătorii | corespondență | portrete | convorbiri | biografii
reportaj | portrete în dialog

În anul 1847 se coaliza dăscălețîi, advocații și ciocoii rapace, aspirând la o răsturnare generală a țării, cu scop de a se urca peste ruinele boierilor și celor avuți. Pe de altă parte ex-domnul Alexandru Ghica, prin feciorii de boieri (care era clasa cea mai inteligentă în aparență) și prin bani, având de instrumente pe frații Golești, Nicolae și Ștefan, uneltea răsturnarea lui Vodă Bibescu, cu scop de a reveni pe tronul României. Rușii iarăși, nu numai că nu le displăcea, ba încă în anul 1848 în luna lui mai au trimis pe generalul Duhamel ca să-i dea mai multă impulsie, cu scop – ca vecină – să ia de pretext că la porțile ei s-au aprins un rezbel civil și cu acest chip să poată intra în țară să deschiză chestia Orientului… Vodă Bibescu, din parte-i, se adormea de iluziile care îi procurau golanii, că urzesc o revoluție cu Moldova și cu Transilvania și să-l proclame de împărat al Daciei. Fie politica exterioară, fie slăbiciune sau inerție, nu lua măsuri coercitive.